

LONDON

1995-08-25

Nr 139 ✓

Handläggare:
Ambr Dag Hartelius

UTRIKESDEPARTEMENTET

Kopia: Amb Lundvik,
Budapest

L. Olsson: f. delg. m.

ex 172

*exp m
950904*

Pat

INK. UTRIKES DEP.		
D. No		
95-09-01		
AVD.	GR.	MAL
P	2	En

Xo

Ex till:

Kab.sekr.
Ch A4
Amb. Leifland
von Dardel
Carl Persson
Olson, KMI
Lyrvall, P. 1:1

Wallenberg-Föreningen
Amb. Moskva

Exp. 95-09-11

Raoul Wallenberg: genomgång av brittiskt material

Den 9 juni 1995 offentliggjordes ytterligare material från den brittiska underrättelse- och subversionsorganisationen Special Operations Executive (SOE/MI 9), vilken fungerade under andra världskriget. Den nu släppta dokumentationen avser SOE-verksamhet i Tjeckoslovakien, Ungern, Polen och Sovjetunionen åren 1940-46 och omfattar inalles 392 dossierer varav 49 rörande Ungern.

Med bäring på fallet Raoul Wallenberg har ambassaden vid Public Records Office (PRO) gjort en översiktlig genomgång* av det SOE-material som avser verksamheten i Ungern. Härvid framträder följande bild.

Det förefaller vara först i slutet av 1943 som SOE:s Ungern-operationer börjar ta konkret form. En huvudfråga för SOE blir att försöka få till stånd ett ökat ungerskt motstånd mot tyskarna för att bidra till att provocera fram den tyska ockupation som ju senare följde.

För detta ändamål utarbetas två strategier, operationerna SANDY och SAVANNAH (bl.a. doss HS4/106), båda syftande till att vinna inflytande i ungersk politik. I korta drag kan nämnas att SANDY riktar in sig på högern/de nationalistiska krafterna, d.v.s. i hög grad regeringen Kállay, medan SAVANNAH ser sin målgrupp bland vänsterkrafter och överlag bland "workers and peasants". Särskilt vad gäller operation SANDY förekommer en del kontakter via Stockholm, och då främst den ungerska legationen (bl.a. doss HS4/91, 108, 115). SOE medverkar också i arbetet med radiosändningar på ungerska från Mellanöstern.

En viktig uppgift för SOE blir givetvis att för dessa och andra ändamål inte bara rekrytera medarbetare och sympatisörer i Ungern, utan också att föra in personal utifrån, bland annat i form av ungersktalande briter och kanadensare (doss HS4/119). Ett projekt som ingående dryftas under förhösten 1944 gäller insats av grupper av ungerskspråkiga judar som utbildats i Palestina (doss HS4/89, 91, 108). Initiativet kommer från Jewish Agency och framförs ungefär parallellt i både London (Shertok) och Jerusalem (Zazlani), vilka talar om upp till 300 man. Av vad som framgår av dokumentationen ställer man sig i London - inte minst på högsta politiska nivå (doss HS4/108, tgm 1944-08-02) - positiv till tanken, och planering inleds för luftlandsättning av två grupper om tre-fem man (doss HS4/89, PM 1944-08-10).

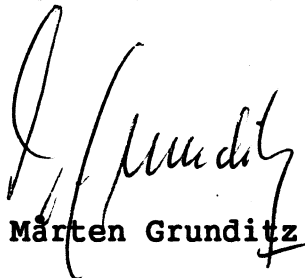
Men den dramatiska händelseutvecklingen kort senare under hösten sätter stopp för dessa planer, vilket London beslutar omkring den 10 september - främst med hänvisning till Sovjetunionen och, säkert, de ungersk-sovjetiska kontakterna (doss HS4/91). Och i slutet av oktober 1944 konstateras generellt i ett

telegram att "agreement has been reached to treat Hungary as a Russian theatre in the same manner as Rumania and Bulgaria" (doss HS4/107).

Utöver denna planerade operation nämns i det genomgångna materialet i stort sett inget om judiska kontakter eller organisationer. Det enda konstaterade undantaget utgörs härvid av en förteckning över potentiella judiska kollaboratörer i Ungern, sammanställd i slutet av december 1941 (doss HS4/115). Inte heller lämnas några antydningar om Raoul Wallenberg eller dennes verksamhet.

Efter den sovjetiska inmarschen i Ungern, kan det slutligen noteras, görs åtminstone i slutet av 1944 och under våren 1945 vissa hänvändelser från brittisk sida till det sovjetiska utrikesministeriet, NKID, respektive till marskalken Vorosjilov beträffande brittisk militär (och SOE-) personal som tillfångatagits av ryssarna eller försvunnit. Dokumentationen kring dessa ärenden är emellertid mycket fragmentarisk (doss HS4/103, 105)

Tacksam denna skrivelse delges med ambassadören Leif Leifland.

Märten Grunditz

- *) Med ledning av den dossiervisa innehållsbeskrivning som PRO har sammanställt för HS4-serien, har de sannolikt mest relevanta dossiererna HS4/89, 91, 92, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 114, 115, 119, 123, 124, 127, 129, 131, 133 och 134 genomgåts. Det samlade materialet om SOE/MI 9:s verksamhet i Ungern omfattar dossiererna HS4/85-134.

UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)

P 2 En¹

(Pol)

aa/c

1995-09-04/Magnusson/kn

Delges: Två brev på polska om Wallenberg

L Olson

H Magnusson

B Lyrvall

Hans

G von Dardel

C Persson

Wallenberg-
föreningen

I tre år har två brev på polska hela tiden hamnat
längst ned i högen över saker att göra.

Exp aJG904

/NL

Nu innan jag far ville jag ändå redogöra kort för
innehållet i det första brevet.

(Det andra brevet är uppenbarligen från en förvirrad
person. Där talas om strålning och att brevskrivaren
Matuszczak i flera år genom strålningen lokaliserat
Wallenberg till en plats när Kirov. Den 28 dec 91
skall Wallenberg dock ha återvänt till Sverige.)

Det första brevet är skrivet av Boguslaw Baj från
Zielona Gora. Han återger sina minnen av Wallenberg
från ett läger vid Bratsk 1949-sommaren 1950 då RW
skulle ha förts vidare i en fångtransport mot Magadan.

BB kämpade fram till juli 1944 i den polska
underjordiska Hemarmén. I januari 1945 greps han av
sjätte sovjetiska luftlandsättningsarméns
kontraspionageenhet. Han flyttades mellan olika läger,
även Ljubljanka, och hamnade slutligen i Tajsjet och
därifrån kom han 1949 till Bratsk. Det var ett OZERLAG
där fångarna byggde en bro över Angara. Hård regim och
stor omsättning på fångar en dag kom en transport med
160 fångar. En av dem stod kvar sedan övriga hade gått
undan och BB gick fram och talade ryska med mannen som

svarade "nje panimaju". Man övergick till tyska och BB vann småningom RW förtroende och de blev bekanta. BB intresserade sig för RW eftersom denne hade varit i Ljubljanka och hade nyheter om kända polska fångar.

Om RW:s vistelse i Ljubljanka skriver BB:

RW var i Ljubljanka 1947, där lästa man upp domen mot honom och där träffade han också den /polske/ generalen Okulicki och han berättade att Okulicki hade fått en andra rättegång och dömts till döden.

Enligt vad BB säger sig minnas skall RW efter det sovjetisk intåget i Budapest ha inbjudits till samtal av generalen Serov. Trots att RW egentligen inte ville rådde hans vänner honom att åka till mötet med sin chaufför. Visserligen fanns ingen general Serov utan någon överste som efter två timmars samtal arresterade RW misstänkt för spioneri. RW förblev omkring tre veckor i Budapest och där inleddes också förhören. Därefter fördes han till Kiev och senare till Leningrad och fängelset Kresta och ytterligare ett fängelse (BB minns ej namnet). 1947 överfördes RW till Ljubljanka där man slutförde förundersökningen. Han dömdes i sin frånvaro (osoboje zavesjanie). Man läste upp domen för honom i cellen i Ljubljanka - 25 års tvångsarbete i läger med specialregim. I Moskva var han sedan i flera fängesler men åkte senare från Ljubljanka till Tajsjet 1949. Efter några veckor i Tajsjet kom RW till Bratsk där BB och RW alltså träffades. RW var mycket avmagrad efter fängelsetiden. Han skall inte ha berättat om att man misshandlade honom under förhören, men säkerligen hade han varit

under narkotikapåverkan under förhören för RW skall ha berättat att han fick sprutor utan att vara sjuk. BB och RW skall ha bott och arbetat i olika avdelningar i lägret. Trots detta skall de ha träffats nästan dagligen och diskuterat och delta mat med varandra.

I juni el juli 1950 samlade man ihop tre hundra fångar för transport till Magadan, f ramför allt fångar med långa straff. I denna grupp ingick även Wallenberg och i sällskapet fanns också en annan av BB:s vänner, Jozef Kowalski. De reste i samma vagn till Wanino-bukten, där RW insjuknade sedan han ätit någon fisk och druckit vatten. Där skilde sig Kowalskis och RW:s vägar för RW togs in på fängelssjukhuset. Kowealski åkte till Magadan och återvände till Polen 1956. BB och Kowalski träffades igen 1989 sedan Kowalski på ett möte för soldater från Hemarmén (som hade varit i sovjetiska läger) genom bekanta hade fått BB:s adress.

Zielona Góra dnia 27 stycznia 1992.

INK. UTRIKES DEF.		
D. No		
95-14		
AVD.	GR.	MAL

P 2 Eu¹

(Pol)

Szanowni Państwo Walenberg !

Z Warszawy otrzymałem list od Pani która prosiła abym opisał moje spotkanie z Raulem Walenbergiem w Bracku nad Angarą były ZSRR. Państwo rozumiecie że minęło już ponad 40 lat od naszego spotkania i pewne sprawy uszły z mojej pamięci. Dwa lata temu Polska telewizja nagrała z mną wywiad gdzie opowiedziałem w dużym skrócie moje przeżycia w więzieniach i łagrach w ZSRR i spotkanie z Raulem Walenbergiem -moim przyjacielem z Bracka. Najpierw parę słów o sobie, aby wprowadzić w sytuację w jakiej znaleźliśmy się tak Raul jak i ja. Otóż ja należałem w czasie okupacji niemieckiej do Armii Krajowej i walczyłem z Niemcami do chwili wyzwolenia, lipiec 1944 roku. W m-cu sierpniu 1944 zacząłem pracować w gminie Miączyn na stanowisku Sekretarza gminy. W styczniu 1945 roku przed wyjściem do pracy mój dom otoczył oddział kontr-wywiadu 6 Powietrznej Armii ZSRR i po dokonaniu rewizji aresztowano mnie i zawieziono do Zamościa do siedziby tegoż kontr-wywiadu. Po wielu przesłuchaniach i torturach przewieziono mnie do Pruszkowa, zakończono przesłuchania i Wojskowy Trybunał 6 Powietrznej Armii ZSRR skazał mnie na 7 lat obozów pracy przymusowej o specjalnym reżimie. Przewieziono mnie do więzienia w Brześciu n. Bugiem, a później do Nachodki k. Władywostoku. /63 dni/ Potem byłem w Moskwie na procesie Grupy Szesnastu z gen. Okulickim i St. Jankowskim. Potem były inne więzienia i łagry na Syberii aż w roku 1949 zawieziono mnie do Tajszetu i stamtąd do obozu w Bracku. W tym obozie byli tylko więźniowie polityczni, był to tak zwany "OZIERŁAG" /Osobyj zakrytyj reżimnyj łagier/ Początkowo nie pracowaliśmy, później jednak zmuszono nas do pracy przy budowie mostu na Angarze. Bardzo często uzupełniano stan więźniów w tym obozie gdyż dużo umierało z głodu, wycieńczenia, ciężkiej pracy i zimna oraz różnego rodzaju chorób jak szkorbut i awitaminoza. Pewnego dnia po południu do obozu wprowadzono około stu więźniów rozdzielono na brygady i wszyscy rozeszli się zostawiając tylko jeden na placu jak gdyby nie wiedział co z sobą zrobić. W tym transporcie akurat Polaków nie było więc podszedłem do tego więźnia i zapytałem kto on jest ? odpowiedział że "nie ponimaju" więc zapytałem czy jest Niemcem ? odpowiedział po

niemiecku że jest szwedem./znałem dość dobrze język niemiecki/ Zaczęliśmy rozmawiać po niemiecku. Walenberg początkowo nie wiele mówił/chyba obawiał się/ale po kilku chwilach i po zjedzeniu jakiejś zupy którą dał nam mój przyjaciel Jerzy Cichocki /pracował kucharzem/i dożywiał nas, doszliśmy do wniosku że możemy zostać przyjaciółmi. W tym obozie było dość dużo Polaków i mieliśmy własną polską brygadę i chcieliśmy Raula wziąć do naszej brygady ale Naczelnik obozu nie zgodził się /powiedział że jak na jedną brygadę to za dużo kontrewolucjonistów/ Pracowaliśmy w różnych brygadach ale wieczorem przed zamknięciem baraków na noc, spotykaliśmy się i dzieliliśmy się tym co mieliśmy do zjedzenia. /Cichocki nas zaopatrywał/ Prawdę mówiąc to nie interesowałbym się Raulem gdyby nie to że on siedział w więzieniu w Moskwie "Łubianka" i ja też tam byłem podczas procesu w 1945 roku w m-cu czerwcu. Raul tam był w 1947 roku, tam odczytano mu wyrok i tam spotkał generała Okulickiego i mówił że gen. Okulicki miał drugi proces sądowy i dostał karę śmierci. Stąd moje zainteresowanie które później przerodziło się w przyjaźń. Ale pora na wiadomości o Raulu Walenbergu. Według tego co zostało mi w pamięci to Raul po wkroczeniu wojsk sowieckich do Budapesztu gdzie przebywał Raul, z Komendantury Wojsk Sowieckich otrzymał zaproszenie od generała Sierowa aby przyjechał na rozmowę co do dalszej jego działalności w tym mieście. Raul jak opowiadał nie bardzo chciał jechać ale przyjaciele doradzili mu aby jednak pojechać. Pojechał z kierowcą samochodem do tej komendantury, wprawdzie nie było tam żadnego generała Sierowa, był tylko jakiś półkownik który po dwu godzinnej rozmowie aresztował go oskarżając o szpiegowstwo. Przebywał tam około trzech tygodni i tam rozpoczęły się przesłuchania. Następnie został wywieziony do Kijowa a później do Leningradu więzienie "Kriesty". W Leningradzie był jeszcze w jednym więzieniu ale z pamięci mi uszła nazwa tego więzienia. W roku 1947 został przewieziony do więzienia w Moskwie na "Łubiankę" gdzie zakończono śledztwo. Sądzony był zaocznie -Osoboje Sowieszczanie/ Wyrok odczytano mu w celi na Łubiance, otrzymał 25 lat obozów pracy przymusowej o specjalnym reżimie. W Moskwie Był w kilku więzieniach ale do Tajszetu w roku 1949 pojechał z Łubianki. W Tajszecie był kilka tygodni, a następnie

pojechał do Bracka gdzie spotkaliśmy się.
Raul był bardzo wycieńczony pobytem w więzieniach. Wprawdzie nigdy nie mówił że w czasie śledztwa bito go, może i nie bito, ale napewno był pod wpływem narkotyków przesłuchiwany, bo mówił że dawano mu zastrzyki chociaż nie czuł się chory. W Bracku jak już wspominałem pracowaliśmy w różnych brygadach ale spotykaliśmy się prawie codziennie i rozmawialiśmy o różnych sprawach, trochę o polityce i o możliwościach powrotu do domów w Szwecji i Polski.

W m-cu czerwcu może lipcu 1950 roku sformowano około trzystu osób transport do Magadanu. Byli to przeważnie więźniowie o dużych wyrokach. Do tego transportu trafił Raul i pojechał z drugim moim przyjacielem Józefem Kowalskim. Jechali nawet w jednym wagonie aż do Buchty Wanino gdzie Raul zachorował po zjedzeniu jakiejś ryby i wypiciu wody. Tam się pożegnali z Józefem Kowalskim bo Raula zabrano podobno do szpitala więziennego. Józef Kowalski pojechał do Magadanu skąd wrócił do Polski w 1956 roku. My z Kowalskim spotkaliśmy się w roku 1989 a właściwie to on mnie znalazł, gdyż będąc na zjeździe Żołnierzy Armii Krajowej Łagierników w Gdańsku ktoś z Kolegów dał jemu mój adres. Tyle co ja jeszcze pamiętam opisałem. Jest to nie wiele, ale już i pamięć nie taka.

P.S.

Bardzo często wspominał Matkę, chyba bardzo ją kochał.

Serdecznie pozdrawiam całą rodzinę
Walenbergów i pozostaję z szacunkiem

Bogusław Baj *Baj*
65-186 Zielona Góra
ul. Zamenhofska 40/2 tel. 49-26

Mgr inż. Longin Matuszczyk
01 - 684 Warszawa - Żoliborz
ul. Klaudyny 16 m 69.

Warszawa 1991.02.18.

Radiesteta - członek Polskiego
Towarzystwa Psychotronicznego
od 1982 r.

dot: powrotu Raula Wallenberga do Ojczyzny.

Wielce Szanowna Pani !

Bardzo serdecznie przepraszam że piszę ten list do Pani - ale pragnę bezpośrednio od Pani uzyskać prawdziwe informacje o powrocie Raula Wallenberga do Ojczyzny.

W dniu 1991.05.10 - napisałem obszerny list-/udokumentowany licznymi załącznikami oraz mapą/ do Radia Wonej Europy - red. Adam Barski , do Monachium z prośbą o skuteczną i uczciwą interwencję.

W liście tym prosiłem aby moją całą korespondencję przesłano do pracowników Radia Wolna Europa - Pan Bogdan Kleczyński, którego korespondencję w sprawie Pani Brata od 1983 roku słyszałem wielokrotnie.

W liście tym prosiłem aby: "Pan Kleczyński spotkał się osobiscie - z Panią Niną Lagergren - przyrodnią siostrą Raula Wallenberga i w bezpośredniej rozmowie wyprosił zorganizowanie prywatnej ekspedycji w miejsce koło Miasta Kirow. Gdy do tego nie dojdzie - umęczony przez 45 lat Raul Wall. pozostanie Tam na zawsze."

Odpowiedź na mój list otrzymałem po około 2 miesiącach/od Pana A. Barskiego z zapewnieniem " Pan B. Kleczyński zobaczy co się da w tym problemie zrobić ".

Ponieważ do dnia dzisiejszego nie otrzymałem od P. dżentelmena Kleczyńskiego żadnej odpowiedzi piszę list do Pani, z prośbą o uczciwe potraktowanie ⁻⁹ mojego "Problemu"- czyli powrotu Pani Brata do Ojczyzny.

Od momentu wysłania mojego listu - bardzo uważnie śledziłem miejsce pobytu Raula Wallenberga - koło miasta Kirow. Jakie było moje zdziwienie gdy w dniu 28 grudnia 1991 roku we wczesnych godzinach porannych - stwierdziłem że Mojego Punktu Tam nie ma! - że odjechał dwoma samochodami w kierunku Moskwy!,- aby pojawić się na lotnisku koło Sztolholmu w dniu 29 grudnia około godziny 16.³⁰!

Ponieważ ~~XXXX~~ zawsze uważałem że się mogę mylić - zasięgałem kilka razy porady moich kolegów, mających dużą praktykę w odnajdywaniu osób żywych i zaginionych, zawsze otrzymywałem jedna odpowiedź " starszy bardzo chory człowiek powrócił do Ojczyzny - ale prosto do szpitala".

verte -

Sytuacja ta wydaje mi się bardzo pewna gdyż już żadne promieniowanie radiestezyjne przez Pani Brata koło miasta Kirow nie jest pobierane- ale tylko i wyłącznie w Sztokholmie.

Aby się upewnić w tej sprawie - w dniu 21.02.1991r. wysłałam list do Dyrektora Radia Wolna Europa w Monachium z żądaniem komisijnego zbadania sprawy w Sztokholmie ze szczególnym okiesleniem roli jaką odgrywa w niej korespondent P. B. Kleczyński - R.W.E.

Sądzę że termin tego dochodzenia będzie zakończony do dnia 10.02.1992r.

Wielce Szanowna Pani!

Bardzo proszę wybaczyć mi wszystkie błędy czy nietakty mojego listu - oraz zbyt długą treść, ale proszę mnie zrozumieć, że gdy fakt powrotu Pani umęczonego Brata jest prawdziwy - to Ja o tym fakcie powinienem wiedzieć. Mnie się Ta wiadomość jako pierwszemu należy - za bezprzykładne zaangażowanie w psaniu listów, w promieniowaniu "GO" przez całe 9 ostatnich lat/wahadłem uniwersalnym/, kupwaniu map i spędzaniu długich godzin nad ustalaniem miejsca "Jego" pobytu.

Ta obsesja na tle pomocy Pani Bratu może tylko wynikać z olbrzymiego Mojego Patriotyzmu do Mojego Kraju i Narodu który tak wiele ucierpiał ze strony komunistycznych morderców, zbrodniarzy - prawie 45 lat, jak i Pani ukochany Brat. Bo za Tym Bratem jeździła Pani aż do Moskwy- aby się upomnieć u szefa morderców z K.G.B. - kliuczkowa/prawdopodobnie/, i wróciła Pani z niczym. Polska telewizja pokazywała akurat ten moment w grudniu 1989 r,- z lotniska Szeremietiewo i ja to widziałem.

Nawet ze strony Duchowej starałem się pomagać Pani Bratu - gdy będąc ze swoim Synem w klasztorze Ojców Kapucynów w Rywałdzie Królewskim opłaciłem mszę Świętą w intencji " za szczęśliwy powrót do Ojczyzny Żywego Raula Wallenberga - z ziemi modu, zbrodni i nienawiści do Niewinnego Człowieka". Msza ta została odprawiona w dniu 4 lipca 1991 roku o godz. 7⁰⁰ rano.

Nie chcę przedłużać pisania tego listu, ale na zakończenie bardzo proszę aby list ten tłumaczył Pani człowiek uczciwy- który wiernie i bez tendencyjnych zafałszowań zmieni jego treść. Jednocześnie przesyłam Pani mapę terenu w którym przebywał Raul Wallenberg. Taką mapę otrzymać powinien P.B. Kleczyński. Ponieważ Pani nie ma tej mapy więc ją Pani przesyłam.

Serdecznie Panią pozdrawiam - przesyłając wyrazy Wielkiego Szacunku dla Pani i Pani Brata.

L. Matuszak

SVERIGES AMBASSAD
WASHINGTON

1 ()

1995-08-30

Ambassadråd Lage Olson
UTRIKESDEPARTEMENTET

(KMI)

(Pal)

242/002

INKOM UD			
1995-09-05			
Avd	Gr	Mål	Enl
P	2		I

Insändare i Christian Science Monitor om
Wallenbergfallet.

1 bilaga.

Broder,

Insänder en artikel i Christian Science Monitor av
den 8 augusti skriven av William Korey. Artikeln
handlar om ett utkast till ett brev, daterat augusti
1973, som UD-tjänstemannen Thomas R. Pickering gjort.
Om brevet hade sänts i väg kanske gåtan Wallenberg
varit närmare sin lösning menar artikelförfattaren.

Med vänlig hälsning

Bertil Jobeus

Ex till: (jätte bils)

Kab.sekr.

von Dardel

Carl Persson

Makinen, Chicago

Magnusson, Pol 1:1

Olson, KMI

Lyrvall, Pol 1:1

Wallenberg-Föreningen

Amb Moskva

Amb Budapest

Amb Tel Aviv

Ex-95-09-06 / 60

OPINION/ESSAYS

Wallenberg and the Undelivered Letter

By William Korey

BURIED in the State Department archives is the draft of a letter which, had it been sent and acted upon at the time—August 1973—might have thrown light upon a profound and unresolved international moral issue. That undelivered letter was written by a key career foreign service officer, Thomas R. Pickering, who today serves as United States ambassador to Russia.

It is clear what prompted the draft. Maj von Dardel, the aged mother of the heroic rescuer of Budapest Jewry, Raoul Wallenberg, wrote on May 4, 1973, to Secretary of State Henry A. Kissinger asking him "to undertake something which can throw light on my son's fate."

Raoul was her firstborn (in August 1912) and, perhaps not surprisingly, her favorite. Maj was only 19 at the time of his birth and already undergoing deep distress from the sudden death of her young husband. (She subsequently married a von Dardel, who became Raoul's stepfather.)

Central to Maj's request to Mr. Kissinger was a fact scarcely known at the time. She reminded him that her son's work in Budapest was at the exclusive behest of the US War and Refugee Board. The agency had been created by President Franklin Roosevelt in January 1944. Its office in Stock-

Olson, arranged for the Swedish legation in Budapest to operate a Jewish rescue mission. Raoul was selected for that task by Olson and the US minister to Sweden. Indeed, the entire diplomatic initiative was a US creation to which Secretary of State Cordell Hull gave formal approval.

At the time Maj's letter was received in the State Department, Mr. Pickering served as administrative director of the secretary of state's office. He was obviously fully briefed on the US role, which he characterized in a confidential memorandum to Kissinger as "the driving force behind Wallenberg's mission to Hungary."

In the same memorandum, dated Aug. 21, 1973, Pickering proposed that the US government "ought to take a positive stand" on the mother's request and "offer to make new inquiries at the Soviet Foreign Ministry" The recommended action, if implemented, could have had important consequences.

Along with the memorandum, the career foreign service officer prepared a formal reply to Maj von Dardel. The draft State Department letter specified that the US would ask Moscow "what has happened to your son." The reply was never forwarded. As the top of Pickering's memo—as the following:

1972."

Precisely what the fate of Wallenberg has never been ascertained. Why he was kidnapped by the Soviet military forces in Budapest on Jan. 17, 1945—over 50 years ago—under a direct order of Soviet Deputy Defense Minister Nikolai Bulganin is not known. Nor is it known what hap-

that Wallenberg's name did not appear in the carefully kept list of all cremations in 1947 in Moscow's only crematorium.

The actual facts about the Holocaust hero remain locked up in KGB files. Only a couple of years ago, Russia's top archival official, Rudolf Pikhoya, bitterly complained in a Moscow publication that the KGB had deliberately classified various documents on the Wallenberg case "as operational intelligence" and, thereby, barred them from public scrutiny.

Several months earlier, a researcher from the liberal Memorial Society, Vadim Birstein, was suddenly deprived of access to the Central State Archive where he had been examining materials related to Wallenberg. Mr. Birstein disclosed that about 20 KGB officers who had been involved with the Wallenberg case were still alive (in 1991), though retired. However, journalists and researchers could not interview them without permission from the KGB.

status.

On Memorial Day, President Clinton pledged that he would "leave no stone unturned" to obtain full information on Americans still "missing in action." The pledge could appropriately apply to America's "Honorary Citizen."

It could begin with having the author of the unsent memorandum, Ambassador Pickering, now act upon his proposed recommendation. The next stage should involve intervention by high levels of the US government.

Why the Pickering proposal was denied is puzzling. But, then again, the US government at its highest levels has never become directly involved. In recent years, American diplomatic officials, like Ambassador Max Zimmernan, assessor Wallenberg for the Carnegie Council

Clinton's pledge to obtain full information about American MIAs should include honorary citizen Raoul Wallenberg.

pened to him after his incarceration in the notorious Lubianka and Lefortovo prisons.

Moscow, from the beginning, has spun a web of lies and distortion. At first, Soviet officials claimed that Wallenberg was being protected by them. Then they denied (for a decade) that he had ever been on Soviet soil. Finally, they sought to demonstrate that he died of a heart attack in July 1947 and was then cremated.

Observers found mystifying the claim of a heart attack. Wallenberg was only 35 years of age at the time and known to have been in excellent health while in Budapest. Especially puzzling was the reference to cremation.

ment human rights aide, Ambassador Richard Schifter, unsuccessfully sought information from Soviet Foreign Ministry officers. Clearly, however, it has not been a high priority of any administration since 1945.

What makes the relative official indifference dismaying is the fact that Raoul Wallenberg was employed by a US government humanitarian agency—the War Refugee Board. Moreover, he was given the almost unique distinction of being named by Congress (in a bill signed by President Reagan) in 1981 as "Honorary Citizen" of the US. Only Winston Churchill, among foreigners, has ever been extended that special status.

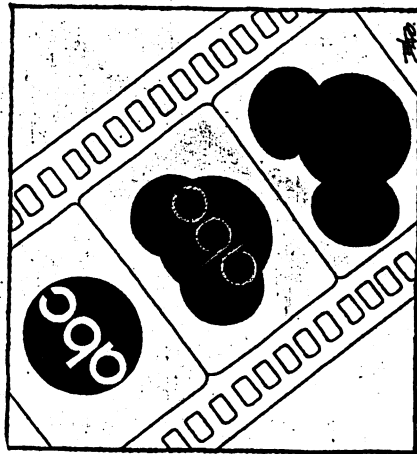
On Memorial Day, President Clinton pledged that he would "leave no stone unturned" to obtain full information on Americans still "missing in action." The pledge could appropriately apply to America's "Honorary Citizen."

It could begin with having the author of the unsent memorandum, Ambassador Pickering, now act upon his proposed recommendation. The next stage should involve intervention by high levels of the US government.

William Korey, a consultant to B'nai B'rith in New York, recently did a study on Wallenberg for the Carnegie Council

CONCLUSIONS DRAWN

BADO, LE DROIT, OTTAWA, C&WS

THE PEROT CONGA LINE

states have launched aggressive campaigns to lure companies or even steal them from other states. Southern states have had particular success coaxing northern companies out of any firm that moves here, she says.

Maine residents need new w...

SVERIGES AMBASSAD

BUDAPEST

1995-09-04

Ambassadrådet Lage Olson

KRIGSMATERIELINSPEKTIONEN

247/001

INKØM UD		
1995-09-08		
Avd	Gr	Mål
P	2	Sm I

Ex till:

Susan Mesina,
ARK Project,
New York, N.Y.

i handen 95-09-15

exp. / ko

Raoul Wallenberg-ärendet: Vilmos Langfelder

Broder,

Ditt meddelande 7.7 återopas.

Vi har via Péter Bajtay från familjen Langfelder inhämtat följande om det av Hille nämnda familjeföretaget:

Langfelder Gépgyár (maskinfabrik) tillverkade maskiner för skoindustrin och var helägt av Langfelders farfar. Denne hade emellertid sålt företaget efter första världskriget, och det hade således inte kunnat övertas av Göringkoncernen, som inte fanns vid denna tid.

Hjärtliga hälsningar
Jan Lundvik

Jan Lundvik

SVERIGES AMBASSAD
HELSINGFORS

Sida 1 (15)

GS/DELGES:

SB
UM
BITR UM
KABS
POLCH
BITR POLCH
SS KARLSSON
BITR SS
CH POL 1L 1:1
L 1:3
PRESSCH
POL 1:2Magnusson Pol 1:1
19950919
Miso tt

ex 950912

Datum	Dnr	Dossbeteck
1995-09-11		

INK. UTRIKES DEP.		
D.No		
95-09-11		
AVD.	GR.	MAL
P	2	Eu

Pai

UTRIKESDEPARTEMENTET

För Magnusson, Pol 1:1 ang Raoul Wallenberg

PRIMO. Nedan under Secundo återges till det aktuella kapitlet ur Sinitzins memoarbok i vår inofficiella översättning. Mot bakgrund av min egen erfarenhet av ärendet, mest i Washington men även som bitr. polchef, synes mig de mest intressanta uppgifterna vara dels att den relativt detaljerade redogörelsen för tanken att söka värva Wallenberg som sovjetisk spion mot frigivande, dels att författaren ansåg det varit ett misstag att vända sig till Stalin i stället för Molotov 1946, dels åter att Wallenberg avrättats före den 17 juli 1947, dock på okänd dag. Boken kommer ut den 19 september. Förlaget har betonat att texten intill dess är belagd med villkorslöst embargo.

SECUNDO.

Datum	Kl.	Sign.
-------	-----	-------

Avsant:

DNR. 101

2/15

FÖRTROLIGT

2114A Runn
Övers. från finska

16. FÖRSÖKET ATT FRIGE RAOUL WALLENBERG

De första månaderna som jag arbetade vid Centralen ägnade jag åt att upprätta underrättelsestationer i Norge och i Danmark samt åt att förkovra de anställda vid våra underrättelsestationer i Sverige och i Finland utgående från det nya urvalsförfarande av utländsk personal som jag föreslagit och som chefen för underrättelsetjänsten Pavel Fitin bekräftat.

I början av december 1945 kom ett meddelande från vår underrättelsestation i Helsingfors att man inom de högsta regeringskretsarna hade börjat tala om förberedelserna för det fredsfördrag som skulle ingås med Sovjetunionen. Underrättelsechefen bad att åtminstone huvudpunkterna i det planerade fördraget skulle sändas för att man skulle kunna vägleda påverkarkällorna med hjälp av dem. Jag beslöt att ringa den skandinaviska avdelningen vid folkkommissariatet för utrikesärenden.

Biträdande avdelningschefen Mihail Sergejevitj Vetrov, min gode vän från den tid då jag arbetade på ambassaden i Stockholm, svarade i telefon.

Innan jag ens hann berätta varför jag ringde, sade han att han skulle vilja träffa mig i ett viktigt ärende.

När vi möttes berättade han att Sveriges utrikesministerium sökte efter den svenske diplomat, ambassadsekreteraren Raoul Wallenberg, som fungerade som bevakare av Sovjetunionens

intressen i Ungern och som de sovjetiska trupperna anhållit i den befriade delen av staden Budapest.

- Hur i all världen? Att man skulle ha anhållit en svensk diplomat som bevakar Sovjetunionens intressen? Omöjligt, svarade jag.

- Just så har emellertid skett. Wallenberg anhölls i januari 1945 på gatan i den del av Budapest som befriats från tyskarna. Biträdande folkkommissarien för utrikesärenden Vasilij Dekanosov har bekräftat detta. Visserligen har han av någon orsak inte berättat för svenskarna att den anhållne Wallenberg har förts till Moskva.

- Hur vet ni att han är i Moskva?

- Dekanosov kom till posten som biträdande folkkommissarie i utrikesfrågor från NKVD *), så han har fått veta det där, svarade Vetrov.

Jag ville inte ännu heller tro att det var sant att våra män inom arméns kontraspionage skulle ha kunnat anhålla den svenske diplomaten som bevakar Sovjetunionens intressen i Ungern. Detta stred mot alla internationella regler, som även Sovjetunionen hade erkänt. Jag påminde Vetrov om att när Tyskland och Finland förklarade oss krig, åtog Sverige sig på begäran av Sovjetunionens regering redan följande dag att bevaka Sovjetunionens intressen i Finland. Ambassadsekreteraren vid Sveriges beskickning i Helsingfors blev den som bevakade våra intressen. Via Sveriges ambassad sände vi våra klagomål till folkkommissariatet för utrikesärenden angående Finlands regering som olagligt anhållit våra ingenjörer som arbetade i Finland. Samme svenske ambassadsekreterare eskorterade våra arbetare som varit i Finland från ambassaden från stunden för avfärd till gränsen mellan Bulgarien och Turkiet, där utbytet mot de finländska diplomaterna skedde. På den där långa resan genom Sverige,

*) I texten har de finska förkortningarna använts. Övers.anm.

det fascistiska Tyskland, Jugoslavien och Bulgarien uthärdade han tillsammans med oss engelsmännens bombningar och försvarade rättframt sovjetmedborgare från de tyska vakter som eskorterade tåget. Vi skildes tacksamma från honom vid gränsen mellan Bulgarien och Turkiet.

- Rent ut sagt förstår jag inte, varför er Dekanosov meddelar Sveriges ambassad i Moskva endast att Wallenberg har upphittats och att man har vidtagit åtgärder med avseende på hans säkerhet, men tiger om att mannen har sänts till Moskva, sade jag.

- Det förvånar jag mig också över. Men jag kan inte säga mera, för Dekanosovs svar har utarbetats vid hans sekretariat och inte vid vår avdelning, svarade Vetrov och frågade strax efter det: - Ni vet ingenting om Wallenbergs öde?

Jag svarade att jag hörde om mannen för första gången och att jag skulle försöka göra förfrågningar vid mitt eget NKVD.

Efter att jag kommit tillbaka från Vetrov och medan jag funderade över vem jag skulle kunna fråga om Wallenberg hade omhändertagits av militärkontraspionaget SMERS *) och vad han anklagades för, mindes jag, att min arbetskamrat L.G. hade en god vän vid SMERS. Jag bad honom genast komma till mig. Utan att avslöja vad jag hade hört av Vetrov, bad jag L.G. gå till sin vän och försiktigt ta reda på, vad man visste om en svensk diplomat vid namn Wallenberg, som lär ha anhållits i Ungern och som nu rannsakades av dem.

L.G. återvände efter ett par timmar och berättade att den svenske medborgaren Raoul Wallenberg redan i nästan ett år hade suttit i Ljubljankas ensamcell och att han anklagades för kontraspionage mot Sovjetunionen på uppdrag av den

*) Förkortning av de ryska orden smert' špionam, död åt spioner. (Resten av den handskrivna anteckningen, två ord, är oläslig. Övers. anm.)

amerikanska underrättelsetjänsten. För utredningen hade man grundat en speciell grupp, som utan uppehåll förhörde Wallenberg med löpande band-förhörsmetoden, men Wallenberg förnekade att han stod i förbindelse med den amerikanska underrättelsetjänsten och bestred kategoriskt anklagelserna att han skulle ha utövat spionage mot Sovjetunionen. Ända sedan förhören inletts till denna dag har han vidhållit att han hade två uppdrag i Budapest som den svenska regeringen hade gett honom: att bevaka Sovjetunionens intressen i Ungern och att rädda 20.000 ungerska judar från att förintas i tyskarnas och lokala fascisters händer. Utredningen hade kommit in en återvändsgränd - Wallenberg vägrade erkänna att han var den amerikanska underrättelsetjänstens agent och bestred sin delaktighet i sionistcentralens fientliga verksamhet. Man kände inte till, hur SMERS^V tänkte klara sig ur återvändsgränden, men man tänkte tills vidare inte heller frige Wallenberg.

Jag förstod att Wallenberg, den man som i själva verket hade deltagit i den antifascistiska striden på Sovjetunionens sida, hade hamnat i en svår situation. Varför hade SMERS^V arrangerat en sådan provokation mot honom och höll honom i hemlighet - och höll det hemligt t.o.m. för NKVD:s anställda - i fängelse som någon annan Järnmask? Till och med på promenader fördes han ensam eskorterad av en vakt.

Då jag funderade över Wallenbergs öde kunde jag komma på endast ett sätt för honom att komma levande ur fängelset - att få honom att samarbeta med den sovjetiska underrättelsetjänsten som sin enda uppgift att skaffa en mestgynnad-ställning åt Sovjetunionen i ekonomiskt samarbete med sin släkts bolag. Ett sådant villkor för samarbete går han säkert med på, för han förstår att endast på detta sätt kan han bli fri.

Naturligtvis anade jag de svårigheter som var förknippade med frågan, i synnerhet överflyttandet av Wallenberg i underrättelsetjänstens händer.

Innan jag skulle träffa chefen för underrättelsetjänsten och föreslå honom denna verksamhetsplan, beslöt jag mig för att diskutera med en gammal "illegal", underrättelsemannen V.V., som efter ha varit i tjänst vid underrättelsetjänsten nu befann sig i dess reserv. Denne man med psykiater-läkar-utbildning var till sin läggning en begåvad underrättelseman. År 1938 ledde han en kurs i "agentvärkning" vid vår specialskola.

Jag ringde V.V., och vi träffades följande dag.

Jag redogjorde först för honom för fallet Wallenberg i huvuddrag och berättade sedan om mina planer på att besöka chefen för underrättelsetjänsten Pavel Fitin för att för honom föreslå den plan med vilken Wallenberg skulle frigges.

Efter att grundligt ha diskuterat saken var vi ense om att Wallenberg, som helt utan orsak anhållits på gatan i den befriade delen av Budapest och som transporterats till NKVD:s fängelse, var ett offer för det godtycke som arméns kontraspionage utövat. I själva verket var åtgärden från första början provokatorisk till sin natur.

I den här situationen var chefen för SMERS^V Viktor Abakumov naturligtvis tvungen att välja hur man skulle förfara med den svenske diplomaten: skulle man fortsätta att pressa fram ett erkännande om spionverksamhet av honom eller välja underrättelsetjänstens förslag och överlämna mannen till denna - och på så sätt undvika ansvaret för den olaglighet man åsamkat Wallenberg.

Jag avslutade samtalet med att fråga V.V., om han skulle kunna gå med på att bli Wallenbergs värvare, vilket jag tänkte rekommendera för Fitin. V.V. svarade intresserat att om chefen för underrättelsetjänsten ger honom uppdraget, kommer han att använda hela sin långa erfarenhet, för att Wallenberg skall kunna lämna fängelset som Sovjetunionens vän. Vi beslöt att agera på detta sätt.

Återstod mötet med chefen för underrättelsetjänsten Pavel Fitin.

Han hälsade gladlynt på mig och frågade, om Finlands president Mannerheim redan hade blivit avsatt.

- Inte än, men idag berör mitt ärende Sverige.

Och jag började redogöra för fallet Wallenberg. Jag berättade noggrant allt jag visste. Jag betonade särskilt att Wallenberg på uppdrag av den svenska regeringen hade bevakat Sovjetunionens intressen i Ungern och dessutom skyddat flera tiotusentals ungerska judar från förintelse. Fitin avbröt mig förvånat och sade att han hade hört talas om Wallenberg enbart som en amerikansk agent, som hade bedrivit spionverksamhet mot Sovjetunionen. Detta, att mannen som representant för den svenska regeringen hade bevakat Sovjetunionens intressen, hörde han nu för första gången. Jag poängterade att det var olagligt att anhålla Wallenberg och hålla honom i fängelse, och att det stred mot de internationella reglerna om mellanstatliga relationer. Jag sade också till Fitin att Wallenberg hade blivit hårt förhörd under nästan ett års tid. Och att denne bestred anklagelserna kategoriskt. Fitin uttryckte sin deltagande med Wallenberg och sade att denne hade hamnat i Abakumovs hårda klor och att mannen skulle ha svårt att klara sig ur dem. Jag utnyttjade min överordnades sinnesstämning och sade till honom att jag hade kommit för att lägga fram en plan för att värva Wallenberg till vår underrättelsetjänst - ifall han, Fitin, skulle få tillstånd av folkkommissarien för inrikesärenden att överföra Wallenberg till underrättelsetjänsten. Fitin funderade och sade att frågan var komplicerad och att han, innan man kunde träffa folkkommissarien, måste träffa Abakumov och få denne att gå med på att Wallenberg skulle överlämnas till oss. Efter det kunde vi tillsammans gå till Berija för att föreslå att Wallenberg skulle överflyttas till vår underrättelsetjänst.

- Men om Abakumov inte går med på att överlämna Wallenberg, han lär inte höra till de män, som släpper taget om sitt offer? sade jag.

- I vårt samtal försöker vi bevisa att det har varit olagligt att anhålla svensken och sätta honom i fängelse. För om man tänker objektivt, så är den störste skyldige i fallet Wallenberg Abakumov, som har gett lov att inleda en rättssak mot honom, sade Fitin.

- Om ni lyckas övertala folkkommissarien att överföra Wallenberg till oss, är Abakumov tvungen att lyda, fastän han skulle sätta sig emot det hur mycket som helst.

Fitin var av annan åsikt. Nu sade jag att Abakumov absolut måste fås att inse att Wallenberg inte ens som misshandlad och torterad skulle tala emot sig själv, för att han visste att den vägen ledde till döden. Abakumov måste fås att förstå att det varken länder till heder för Abakumov eller Sovjetunionen att beröva Wallenberg livet. Den svenska regeringen krävde redan nu information av folkkommissariatet för utrikesärenden om sin medborgares öde. Om Abakumov inte skulle gå med på att överlämna Wallenberg till underrättelsetjänsten, skulle man kunna begära honom att undersöka möjligheten att få svensken att samarbeta med den sovjetiska underrättelsetjänsten. Abakumov må se det som sin egen seger, för oss är det viktigt att Wallenberg lämnar fängelset levande.

Fitin understödde även denna idé och lovade komma överens med Abakumov om ett möte de närmaste dagarna.

Mötet ordnade sig efter ungefär två veckor. Abakumov inledde samtalet med att klaga över svårigheter i arbetet, att det operativa folket var överbelastat med rutinuppgifter och över tidsbrist med avseende på viktiga arbeten. Fitin instämde och sade, att orsaken till vårt besök var fallet Wallenberg.

Abakumov blev genast på sin vakt och irriterad. Vänligheten försvann från hans ansikte. Fitin började genast redogöra för orsaken till vårt besök. Han sade sig ha hört av NKVD:s ledning, att man i Ungern anhållit den svenske diplomaten Raoul Wallenberg, vars fall från början av januari detta år hade utretts av en specialutredningsgrupp som tillsatts enkom för detta ändamål.

- Ni vet ju, Viktor Semjonovitj att den svenska regeringen redan upprepade gånger har bett folkkommissariatet för utrikesärenden om uppgifter om vad Wallenberg, som är i Sovjetunionen, råkat ut för, sade Fitin. - Det svar biträdande folkkommissarien för utrikesärenden Dekanosov gett dem tillfredsställer dem inte. Vi vet också att utredningarna av fallet Wallenberg har hamnat i en återvändsgränd, för den rannsakade bestrider kategoriskt sina kontakter till den amerikanska underrättelsetjänsten. Hur tänker ni klara av situationen, svenskarna vill ju ha klarhet i hur det egentligen förhåller sig?

- Vad angår det er, bäste Pavel Mihailovitj? frågade Abakumov ovänligt.

- Vi föreslår att ni lägger ned utredningarna av fallet Wallenberg och att ni tillsammans med oss försöker övertala honom att börja samarbeta med den sovjetiska underrättelsetjänsten. Må fallet Wallenberg fortfarande ledas av militärkontraspionaget, men era utredare får hjälp av vår erfarne värvar-underrättelseman, och efter det slutar fallet med att Wallenberg går med på att verka till förmån för Sovjetunionen, svarade Fitin lugnt och godmodigt.

- Vi behöver ingen sådan hjälp. Vi har många kompetenta värvare, som skulle klara sig mot honom lika väl som era män. Men utredarnas avsikt är att få Wallenberg att erkänna att han har samarbetat med den amerikanska underrättelsetjänsten och den internationella sionistcentralen, sade Abakumov.

Nu måste även jag yttra mig. Jag sade att diplomaten Wallenberg på uppdrag av svenska regeringen hade varit i Budapest för att bevaka Sovjetunionens intressen i Ungern och för att skydda de ungerska judarna från tyskarnas och de lokala fascisternas grymheter. Wallenbergsläkten har en miljardförmögenhet i Sverige, och de har aldrig någonsin förhållit sig fientligt till Sovjetunionen. Tvärtom, under kriget levererade Wallenbergs fabriker samvetsgrant kullager och arbetsredskap, utan vilka våra maskiner skulle ha blivit kvar på fälten. Nästan dagligen flög våra plan nattetid över den finska frontlinjen, landade i Sverige och hämtade lager därifrån för våra flygplansfabriker.

- År 1944 reste en av Wallenbergarna på begäran av vår ambassadör i Stockholm Alexandra Kollontaj till Helsingfors för att försöka övertala finländarna att inleda förhandlingar om en vapenvila med Sovjetunionen. Vi behövde då trupper från den finska fronten för den avgörande attacken mot Berlin. Man får Wallenberg att erkänna spionage mot Sovjetunionen endast genom tortyr, och det lyckas bödlarna inte alltid med, sade jag.

Tystnad uppstod. Abakumov genomborrade mig med sin otäcka blick.

Utan att bry mig om det sade jag:

- Det uppstår en paradoxal situation. Wallenbergarna hjälper oss från Sverige att krossa fascismen, men ni sätter utan bevis den svenske diplomaten i fängelse och kräver att han skall erkänna att han spionerade mot Sovjetunionen i Budapest. Jag anser att ett sådant erkännande får man inte ur honom ens genom tortyr, upprepade jag min tanke och frågade:
- Vilket är i det fallet slutresultatet för fallet Wallenberg?

Jag kastade en blick på Abakumov och såg honom bli rasande. Han vände sig snabbt mot mig och skrek:

- Vi är inga bödlar! Vi är endast Sovjetunionens straffande svärd och vi får snart ett vittnesutlåtande av Wallenberg, vilket avslöjar att han utövat spionverksamhet mot Sovjetunionen.

Nu yttrade sig även Fitin:

- Arresteringen av Wallenberg i Budapest var ett misstag av militärkontraspionaget, och ni, bäste Viktor Semjonovitj, kan inte dra fallet Wallenberg ända inför domstol. Och om ni inte har någonting att dra inför domstol, så var god och säg, hur ni tänker slutföra detta fall och varför ni hemlighåller frågan för släktingarna och den allmänna opinionen i världen? Eller har ni redan på förhand dömt honom till döden? Det kommer en tid, då man bör svara på frågan vad som har hänt honom och varför han sitter i fängelse. Det här kan ju inte hålla på i evighet. Vi vill verkligen inte förorsaka er några tråkigheter, så därför föreslår vi att ni lägger ned utredningarna av Wallenberg som en agent vid den amerikanska underrättelsetjänsten, och börjar behandla honom i samarbete med oss. Mannen måste friges, han kan inte straffas för någonting. Ifall detta förslag inte passar er, överlämna Wallenberg till vår underrättelsetjänst, så påtar vi oss hela ansvaret för hans tid i fängelse händaneft.

Det blev Abakumovs tur att tala. Hans min var rasande, ilsken. Han inledde med att säga, att under Wallenbergs tid i fängelset hade man vid utredningarna lyckats få vissa uppgifter om hans kontakter till den amerikanska underrättelsetjänsten och den sovjetfientliga sionistcentralen, som redan länge hade utövat underrättelseverksamhet mot Sovjetunionen. Man hade fått reda på att Wallenberg i Budapest, på basen av förteckningar, hade hjälpt endast de judar ut ur landet, som den amerikanska underrättelsetjänsten och sionistcentralen var intresserade av. Judiska arbetare hade han varken skyddat eller hjälpt till väst.

- Utredningarna närmar sig det skede, från och med vilket Wallenberg börjar tala sanning om sin brottsliga verksamhet. Vad beträffar värvningen av Wallenberg till den sovjetiska underrättelsetjänstens tjänst, så är det möjligt först efter det, som han har erkänt sin fientliga verksamhet mot Sovjetunionen. Och SMERS^V, dess värvare, försöker värva honom. Vi ber underrättelsetjänsten om hjälp endast i det fall, att våra egna krafter inte räcker. Något annat kan jag inte svara er. Vad beträffar anklagelserna om att Wallenberg anhållits och hållits i fängelse olagligt, har ni fel. Han kom inte från den tyska zonen in på det av sovjettrupperna befriade området endast för att ta sig en promenad, utan hade fientliga avsikter, och han anhölls i tid.

Fitin anmärkte genast, att får man tydligen anhålla en utlänning, transportera honom till Moskva och sätta honom i fängelse, endast för att man påträffat honom gående på en gata i den befriade delen i Budapest.

- Ert svar, ärade Viktor Semjonovitj, visar att det inte fanns juridiska grunder för att anhålla Wallenberg. Om han är den amerikanska underrättelsetjänstens agent, så som ni tror, så överlämna honom till oss, så värvar vi honom. Vi har erfarenhet av sådant förfarande vad motpartens agenter beträffar.

Abakumov teg fortfarande. På de frågor som vi ytterligare ställde lät han bli att svara, han ville inte erkänna det olagliga i att Wallenberg anhållits och hållits i fängelse. Vi lämnade honom besvikna, men vi hade inte gett upp.

Då vi kommit in i Fitins rum sade denne fortfarande i upprört tillstånd att hans vänner hade berättat att Abakumov är en grym och falsk man. Nu var Fitin personligen övertygad om att Abakumov dessutom var en streber, som klev över oskyldiga människors lik. Som bäst gjorde han utan åtskillnad slut på generalerna och officerarna i den armé som leddes av general

Vlasov, vilka efter att ha blivit omringade hade kapitulerat för tyskarna. Naturligtvis fanns det förrädare bland männen - t.ex. Vlasov själv - men majoriteten av officerarna var ärliga militärer. Alla män i denna armé fördes utan utredningar och rättegångar till koncentrationslägren.

Efter att Fitin lugnat ner sig uppmanade han mig att jag hela tiden skulle hålla honom informerad om hur Wallenberg-utredningarna fortsatte, för att han vid lämpligt tillfälle skulle kunna komma tillbaka till frågan på ledarnivå inom NKVD. Jag lovade att göra det.

Efter mötet med Abakumov fick vi några gånger information om att Wallenberg förhördes dagligen, så att han blev utmattad, men att han envist förnekade alla de anklagelser som man framfört mot honom. Inga förändringar skedde i hans öde.

I början av år 1946 hamnade Pavel Mihailovitj Fitin i onåd hos Stalin, och han överflyttades till ett arbete i Sverdlovsk. Jag förlorade en god vän, en principfast och rättvis människa.

I mars 1946 omvandlades Folkkomissariatet för inrikesärenden NKVD till Statens säkerhetsministerium (MGB). Strax efter det utnämndes Viktor Abakumov, en nära man till Berija och Stalin, till statssäkerhetsminister.

Utnämningen av Abakumov till statssäkerhetsminister försvårade på ett avgörande sätt Wallenbergs situation. Stalin förhöll sig alltid misstänksam till den judiska intelligentian i Sovjetunionen. Tydligen förhöll han sig negativ även till diplomaten Wallenberg. Abakumov hemlighöll inte den plats där Wallenberg uppehöll sig utan orsak. I mitten av juni 1946 ringde Mihail Sergejevitj Vetrov mig och sade att Sveriges ambassadör Söderblom nyligen hade träffat Stalin och bett om assistans vid sökandet efter den svenske diplomaten

Raoul Wallenberg. Vetrov kände inte till det exakta innehållet i diskussionen, men Söderblom hade ringt utrikesministeriet och meddelat att Stalin hade lovat vidta åtgärder för att finna diplomaten och meddela om resultaten till Sveriges ambassad i Moskva.

Vetrov frågade mig om jag visste någonting om resultaten av efterforskningarna. Jag svarade att jag inte ens kände till nämnda diskussion, än mindre resultaten av efterforskningarna. För mig själv tänkte jag att svenskarna helt i onödan hade bett Stalin om hjälp. Det var deras ödesdigra fel. Ambassadören borde ha gått till utrikesministeriet för att personligen be om hjälp av Molotov, som enligt min uppfattning skulle ha skött fallet Wallenberg enligt internationella lagar. Han skulle inte ha börjat skämma ut sig själv i den allmänna världsopinionens ögon.

Så förhöll det sig även. Bara en och en halv månad efter det som ambassadör Söderblom hade träffat Stalin, sade Sovjetunionens biträdande utrikesminister Andrej Vysjinskij - helt klart med Stalins tillstånd - med hänvisning till den svenske ambassadörens diskussion 12.6 med Sovjetunionens biträdande utrikesminister Jakov Malik om efterforskningarna av Wallenberg: "- - jag har gjort förfrågningar om ifrågasvarande organ. Som ett resultat av en noggrann granskning har man konstaterat att Wallenberg inte finns i Sovjetunionen och att han är okänd för oss." Vysjinskij svarade inte på den förfrågan som Söderblom framställde till Stalin. Varför? Enligt min uppfattning bad Stalin före Söderbloms besök att få tala med minister Abakumov för att utreda fallet Wallenberg. Abakumov var naturligtvis tvungen att berätta för Stalin att Wallenberg ihärdigt förnekade sina kontakter till den amerikanska underrättelsetjänsten och den internationella sionistcentralen och att han inte gav de uppgifter som utredarna behövde.

Uppenbarligen på basen av denna diskussion beslöt de att låta bli att frige Wallenberg och ta livet av honom i smyg. Man beslöt meddela svenskarna att Wallenberg inte fanns i Sovjetunionen och att denne var "okänd för oss".

Jag har inte lyckats få reda på det exakta datumet när man tog livet av den svenske diplomaten. Inte ens de operativa anställda vid 3:e förvaltningen (f.d. SMERS) vid ministeriet för statssäkerhet har vetat, när han arkebuserades eller förgiftades. Det är åtminstone säkert att Wallenberg dödades före den 17 juli 1947.

Sovjetunionens utrikesministerium uppgav 17.7.1947 som Wallenbergs dödsdatum och dödsorsaken - inflammation i hjärtmuskeln - till hans anhöriga tio år efter hans död, i februari 1957, först efter kraftiga påtryckningar från den allmänna opinionen i Sverige och Wallenbergs anhöriga.

Det är nu för tiden mycket svårt att få reda på Wallenbergs dödsdatum. Många av de som direkt deltog i dödandet och dess vittnen är döda, antingen av ålderdom eller som offer för straffåtgärder såsom Abakumov.

Organisatören och beslutsfattaren av dödandet av Raoul Wallenberg, minister Viktor Abakumov och en del av hans utredningsgrupp arkebuserades år 1954 som fiender till det sovjetiska folket. Bödeln fick sitt straff för sina många brott, även för dödandet av Wallenberg.

På hösten år 1947 kom Pavel Mihailovitj Fitin å arbetets vägnar till Moskva. Han sade till mig att Raoul Wallenberg hade arkebuserats i Ljubljanka, men att man meddelat hans släktingar att mannen dött i en infarkt. Vi var mycket ledsna - Fitin och jag - över att Wallenberg hade behandlats så grymt och att vi inte hade lyckats övertala Abakumov att överlämna Wallenberg till underrättelsetjänsten, varvid SMERS:s anklagelser kunde ha förklarats som ogrundade och Wallenberg hade kunnat frigges som en person som stödde samarbetet mellan Sverige och Sovjetunionen.

Pol 1:1 Magnusson/kn

Ärende

Raoul Wallenberg

Datum

1995-09-11

Avd

P

Grupp

2

Mål

Eu⁷

Adress

Ambassaden Moskva

Text

Från Pol 1:1 (Magnusson). Re Raoul Wallenberg.

PRIMO Deltagandet från svensk sida i arbetsgruppsmötet den 21 september är inte slutligt fastställt men torde bestå av Magnusson, Olson, von Dardel och Carl Persson. Oklart ännu huruvida Makinen deltar resp. Mezinai och Berger (helt eller delvis); detta avgörs efter vårt interna möte här på fredag.

Betr. exakt tid för mötet är vi flexibla - antingen ett heldagsmöte den 21 september eller ett möte som inleds på eftermiddagen den 21 och avslutas på förmiddagen den 22.

SECUNDO Tacksam tid ordnas för förnyad genomgång i MID:S arkiv av alla relevanta RW-dossierer. Vid förra genomgången identifierades två intressanta dokument, som vi bad få kopia av. Denna begäran har ej villfarits, troligen p g a missförstånd från Sokolovs sida.

TERTIO Betr. brevet från Pichoja av den 17 augusti, tacksam ambassaden försöker reda ut a) huruvida det finns några nya, ej tidigare redovisade dokument bland dem Pichoja nämner, b) huruvida protokollen från presidiemötena 1956-57 avser stenografiska uppteckningar; när kan definitivt besked om dessa väntas?

QUARTO Tacksam Ni försöker ordna genomgång med Roginskij (och Petrov) kvällen den 20 eller den 21 september. (alt. förmiddag den 21 om mötet inleds efter lunch).

Ifylles av telegramexpeditionen

Cabinet

Arende

Raoul Wallenberg

Datum

1995-09-12

Avd

10

Grupp

2

Mar

Eu

Adress

Ambassaden Helsingfors

Pol

Text

h

[Redacted] . Från Pol 1:1 (Magnusson). Re Raoul Wallenberg.

Tack för det intressanta kapitlet ur Sinitsyns memoarbok, som kom mycket lämpligt inför ett möte med den rysk-svenska arbetsgruppen den 21 september. Innehållet överträffade nog mina förväntningar, även om vi ju redan hade några förhandsuppgifter. Därmed inte sagt att man utan vidare kan fästa tilltro till allt som påstås. En ordentlig analys och uppföljning torde krävas.

Det vore värdefullt om ambassaden, helst före den 21/9, genom kontakt med förlaget kunde försöka få reda på om det haft direktkontakter med författaren och i så fall när en sådan ägde rum senast. Om inte, med vem har man förhandlat om publicering?

För er kännedom kan nämnas att Sinitsyn, enligt den ryska underrättelstjänsten SVR, avled i våras efter några månaders sjukdom, något som omöjliggjorde ett begärt sammanträffande med honom.

Cabinet

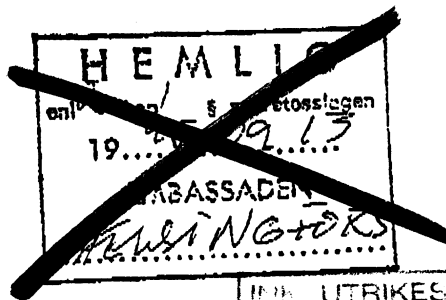
Ifylles av telegramexpeditören

SVERIGES AMBASSAD
HELSINGFORS

(1)

(CL)
KOPIA TILL
SB
UM
BITR UM
KABS
POLCH
BITR POLCH
SS KARLSSON
CH POL 1
POL 1:1

Datum	Dnr	Dossbeteck
1995-09-13	104	

Handwritten signature

Handwritten 'Pn' in a circle

UTRIKES DEP.		
D. No		
5-09-13		
AVD	GR.	MAL
P	2	Eu I

Utrikesdepartementet

För Magnusson, Pol 1:1 ang Raoul Wallenberg

Kontakterna har skett med sonen Igor, som man hoppades få hit till presskonferens den 20 ds. Fadern avled i våras. Om man haft några direktkontakter med honom tidigare framgick tyvärr inte av de samtal en av mina medarbetare hade med den inblandade förlagsredaktören på Otavaförlaget.

BERGQUIST

Avsant: Datum Kl. Sign.

SVERIGES AMBASSAD

Budapest
Sören Lundvall

TELEFAX

Sid 1 (1)

Datum	
1995-09-13	Tjänste

A. a. /
No

Ex till:

H. Magnusson, Tel: 14 UTRIKESDEPARTEMENTET

B. Lyrvall, Tel: 1 För Lage Olson, KMI från Sören Lundvall

L. Olson, KMI

Carl Persson,

G v Dandel

Ex. 95-0944 / do

Re Din fråga om wolfram och tungsram etc

Ursprungligen skall en ungersk fabrik med tyskt och ungerskt namn ha funnits Vereinigte Glühlampen und elektrische Gesellschaft - Egyesült Izzo, som grundades 1896. Då man sökte ett firmanamn var det tyskspråkiga inflytandet stort. Även engelskan började få inflytande som främmande språk. Grundämnet Wolfram heter samma på ungerska men stavas wolfram och på engelska tungsten. Det är ett hårdarbetat ämne som används i glödlampor, då det tål höga temperaturer. För att inte gynna någon sida smidde man ihop tungs (engelskan) och ram (tyska wolfram) varav namnet Tungsram som blev ett registrerat firmamärke 1909. En tysk officer, som satt i samma fängelse som Wallenbergs chaufför Langfelder Vilmos, skall i vittnesmål ha nämnt att Langfelders familjeföretag hade haft någon kontakt med Tungsram, och att sedan Göringverken hade konfiskerat detta. Uppgiften skall emellertid ha visat sig felaktig eftersom Langfelders fabrik sålts redan vid tiden för 1:a världskriget.

Hoppas ovanstående kan vara till någon hjälp. Källan är bl.a. den Du nämnde. Återkom gärna om ytterligare information behövs.

LUNDAVIK

16.00/BM

Postadress
Ajtósi Dörer sor 27 A
1146 BUDAPEST
UNGARN

Gatuadress
Ajtósi Dörer sor 27 A
BUDAPEST

Telefon
268 08 04

Telefax
268 08 07

Telegram
Svensk
Budapest

Telex
225647

Arende

Raoul Wallenberg

Datum

1995-09-14

Avd

Grupp

Mer

P

2

En 2

Adress

Ambassaden Moskva

Text

Från Pol 1:1. Re Raoul Wallenberg.

PRIMO. Vi har från ambassaden i Helsingfors erhållit ett kapitel om Raoul Wallenberg ur en bok av en f d sovjetisk underrättelseofficer. Boken avses publiceras den 19 september. Kapitlet innehåller åtskilligt intressant rörande PGU:s försök värva RW som sovjetisk spion, återgivande av samtal med Abakumov samt uppgiften att RW avrättats redan före den 17 juli. Vissa smärre felaktigheter finns men det finns naturligtvis också skäl ifrågasätta autenticiteten överhuvudtaget. I mångt och mycket är dock innehållet trovärdigt. En noggrann analys och uppföljning torde krävas (texten medförs nästa vecka).

SECUNDO. Med anledning av publiceringen vore det värdefullt om ambassaden kunde kontakta SVR och ordna ett sammanträffande med författarens (som dog i våras) son, Igor Sinitsyn, helst torsdag/fredag i nästa vecka.

SVR bör också ombes ange kollegor till Sinitsyn som ännu kan vara i livet. Bl a nämns en person med initialerna L.G.

Boken ger också anledning ifrågasätta om inte SVR ånyo bör se över möjligheten att finna något material i sitt arkiv, kanske på någon plats man inte tänkt på att leta hittills. Dessutom vore närmare personuppgifter om Sinitsyn och hans chef, Pavel Michajlovitj Fitin, av intresse.

Pol 1:1 Magnusson/kn

Ärende

Raoul Wallenberg

Datum

1995-09-15

Avd

Grupp

P

2

En I

Adress

Ambassaden Moskva

Text

För ambassadören. Från Pol 1:1 (Magnusson). Re Raoul Wallenberg.

PRIMO. Jag vill för Ditt övervägande framföra förslaget att vi gemensamt träffar den nya inrikesministern Kalinin nästa fredag, den 22 september, i syfte att för honom personligen presentera våra önskemål betr. avslutande granskning av vissa arkiv. Saken kommer ju att diskuteras på arbetsgruppsmötet där vi hoppas, men är långtifrån säkra på att, komma fram till en någorlunda acceptabel arbetsplan. Icke destomindre kan förankring behövas på politisk nivå. Det blir då också ett tillfälle att tacka för de insatser MVD gjort hittills - samt för dig till artighetsbesök, om du inte träffat Kalinin än. Tacksam din kommentar.

SECUNDO. Kabinettssekreteraren, som igår träffade Guy von Dardel, är angelägen att Du söker ordna möte för honom med amerikanske ambassadören Pickering (ej torsdag). Om det blir på fredag är det möjligt jag bör vara med.

Cabinet

Ifylles av telegramexpeditören

Avsändt den

Klockan

Sign

750915

2015

[Signature]

Stockholm 95-09-16.

Departementsrådet Hans Magnusson
 Utrikesdepartementet
 Box 161 21
 103 23 Stockholm.

Bröder!

Sinitsyns uppgifter tillför knappast RW-ärendet något av operativt intresse. Tidpunkter är avgörande för att belysa trovärdigheten. Det gäller när RW fördes från Ljubljanka till Lefortovskaja och sedan tillbaka till Ljubljanka. Man måste lägga ett pussel av vittnesuppgifter, som inte är helt preciserade, varvid man måste ta hänsyn till vilka fångar som ger trovärdiga uppgifter om namn, tidpunkter och cellnummer och sådana, som inte lade sådant så noga på minnet. Jag har inte nu repeterat denna pusselläggning men har ett säkert minne för våra slutsatser: RW flyttades till Lefortovskaja våren 1945 och tillbaka till Ljubljanka en eller annan månad före eller efter årsskiftet 1946-47.

Sinitsyns berättelse kan vara fria fantasier byggda på vad han läst i tidningar. Å andra sidan är det tänkbart att han fått veta något om RW och att Fitin och han haft ett samtal med Abakumov. Ett allmänt skäl att misstro berättelsen är att somliga f d KGB-män och avhoppare känner ett behov att skudda stoftet av sina fötter. Det starkaste skälet till misstroende är att Sinitsyn ger sken av att ha fått utförliga informationer om RW. Han lämnar emellertid klart oriktiga uppgifter. Att Dekanov skulle redan 1945 ha berättat för en biträdande avdelningschef, att RW satt hos KGB, verkar för övrigt inte sannolikt.

Sinitsyn säger att RW suttit närmare ett år i ensamcell i Ljubljanka och var utsatt för ständiga förhör. Fitin flyttades i början av 1946 till en annan befattning. Samtalet med Abakumov måste enligt dessa två tidsangivelser ha ägt rum i slutet av 1945. Detta strider klart mot vad UD:s vittnen uppgivit. Beträffande hur ofta RW förhördes finns varierande vittnesuppgifter. Uppgifter om "många" förhör är svävande. Några "löpande-bands-förhör" kan inte ha förekommit, ty det skulle våra vittnen ha känt till. Roedel, RW:s cellkamrat under mer än ett år, hade sagt till Rensinghoff, som är ett trovärdigt vittne, att Wallenberg satt "Jahr und Tag" utan att förhöras. RW hade gjort framställningar att bli förhörd. Uppgifterna går bra ihop med vad RW berättat, nämligen att förhørsledare sagt, att RW var ett "politiskt fall" och aldrig skulle komma att dömas. Skälet för RW:s kvarhållande var uppenbarligen inte spionerianklagelsen, varför förhör inte var motiverade. Däremot är det självklart att Abakumov vid ett samtal med Fitin och Sinitsyn höll sig till spioneriversionen och inte hänvisade till Stalins motiv, som han troligen inte fått besked om. RW återfördes sannolikt till Ljubljanka för att förhöras, men det är en senare historia. Jag har intrycket att

Sinitsyns uppgifter är gissningar, baserade på allmän kännedom om hur KGB betedde sig och inte på informationer om RW.

Sinitsyn säger att "vi" några gånger - efter samtalet med Abakumov? - fick informationer om förhör med RW. Är detta sant måste det gälla RV:s vistelse i Ljubljanka i slutet av 1946 och under 1947. Varför säger han inte vilka "vi" var. Fitin fanns inte längre i Moskva. Var det L.G. eller Vetrov? Varför är Sinitsyn oprecis beträffande allt utom samtalet med Abakumov, där han tilldelar sig en hjälteroll?

Sinitsyn koncentrerar sig på uppvaktningen av Abakumov. Varför ansåg Fitin det nödvändigt att tala med Abakumov och inte direkt med hans överordnade Berija? Normala regler för s k stabs- och linjerelationer i varje organisation säger, att man talar först med den närmast ansvarige och inte går bakom hans rygg till en överordnad, vilket Sinitsyn föreslog. Fitin visste säkerligen att Abakumov som chef för Smersj rapporterade till Stalins krigskabinett, dvs till Stalin. Sinitsyn säger att Abakumov "naturligtvis" var tvungen rapportera till Stalin. Eftersom både Fitin och Sinitsyn anade att Abakumov återförsäkrat sig på högre ort var det minst sagt djärvt att lägga sig i frågan i syfte att få RW frigiven. Helt galen var Sinitsyns idé att gå bakom ryggen på Abakumov, vilket skulle ha lett till en svår konflikt på grund av ämets känslighet. Var han så dum eller är det en efterhandskonstruktion? Har samtalet verkligen ägt rum är det svårt tro, att de uppvaktande mot ~~Abakumov argumenterat så kraftfullt som Sinitsyn berättar. Hur kunde de veta att RW inte bedrivit spioneri? De måste ha varit övertygade härom för att ta risken av en konflikt med Abakumov. Samtalet skulle, så som det beskrivs, ha varit grund nog för att Fitin hamnade i onåd hos Stalin. Det var mycket farligt att lägga sig i vad andra delar av administrationen hade ansvar för. Läsning av hela Sinitsyns bok kan möjligen belysa författarens trovärdighet.~~

Ett intressant drag är att Sinitsyn - i likhet med alla högre befattningshavare inom KGB - hade klart för sig att Sovjetunionen höll styvt på diplomatisk immunitet, som ju - reciprokt - utsträcktes till all/deras sovjetiska beskickningspersonal.

Intressant är också utsagan att Abakumov måste lyda Berija. Vi misstänkte att Berija fanns med i bilden, och det tror jag alltjämt på, ehuru han inte skymtar i det utredningsmaterial jag sett. Han följde nog rekommendationen i Muhrs brukskatekes från 1840-talet: "Tag skriftligt på allt, giv skriftligt på intet!"

Med bästa hälsning

Arne S. Lundberg

Raoul Wallenberg Institute
of Human Rights and Humanitarian Law

1995-09-13

Ink kab 950918

UNIVERSITY OF LUND

Kabinetssekreterare Jan Eliasson
UD

INK. UTRIKES DEP.		
D. No 256/013		
95-09-18		
AVD. P	GR. 2	MÅL EU

Bäste Broder!

(Del) a

När vi höllas i Luleå vid Kyrkans
rådsmöte talade vi om von Gerbers
palats i Klosternebu och en eventuell
användning av detta för Raoul Wallen-
bergsinstitutets kurser om mänskliga

SANKT ANNEGATAN 4, S-223 50 LUND, SWEDEN

TELEPHONE +46 46 10 70 00

naturligast. Jag har nu fått rapporten
från besöket i Alexandria och de synpunk-
ter som kommit fram. I enlighet med
vad vi kom överens om skickar jag en
rapporten till dig. Ud får väl fortsätta
dialogen med RWI. Det var ju en ut-
märkt lösning om planerna gick att för-
verkliga.

Med de bästa hälsningar

Eus

Laut. Ernst Lindén

KOPIA TILL:

SB
UM
BITR UM
KABS
POLCH
BITR POLCH
SS KARLSSON
BITR SS
CH POL 1
POL 1:1

[REDACTED]
! INKOM UTRIKESDEPARTEMENTET !

1995-09-18
[REDACTED]

(Pol)
! AVD ! GR. ! MÅL 1
P 2 Eu

aa/4

AMBASSADEN MOSKVA

1995-09-18

UD STOCKHOLM

1579 P 2 Eu¹
[REDACTED] FÖR POL 1:1/MAGNUSSON.

RE RAOUL WALLENBERG.

FORTS.

RE RAOUL WALLENBERG.

1. JAG HAR BEGÄRT MÖTE FÖR DIG OCH MIG HOS NYE INRIKESMINISTERN GENERALÖVERSTE ANATOLIJ S. KULIKOV FREDAG 22 SEPTEMBER. HAN VAR TIDIGARE VICE INRIKESMINISTER OCH ÖB I TJETJENIEN. OM HAN INTE ÄR I MOSKVA, HAR JAG BEGÄRT ATT VI SKALL FÅ TRÄFFA FÖRSTE VICE INRIKESMINISTERN.

1. AMBASSADÖR PICKERING HAR BLIVIT FÖRSENAD I USA EFTER SEMESTERN OCH ÅTERVÄNDER MOSKVA FÖRST 28 SEPTEMBER, VILKET VI REDAN MEDDELAT VON DARDEL. JAN ELIASSON FÅR DOCK TRÄFFA PICKERING HOS MIG 2 ELLER 3 OKTOBER, DÅ VI KAN NÄMNA OM SAKEN.

HIRDMAN

AMBASSADEN MOSKVA AF

UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)
Bass Kerstin Nilsson

261/026
PROMEMORIA
1995-09-18

P 2 EU/
Wallen-
berg

POL

Ex f v åtg t:
deps G Nilsson A 2/BUD
Ex t:
L Olsson, KMI

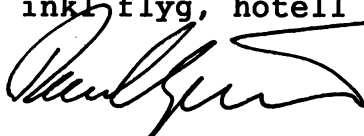
A 2/BUD, Mary-Anne Sallery
Protokoll 1995-09-25

Resa till Moskva i Wallenberg-ärendet

Susanne Berger, anlita av Guy von Dardel som expert i Wallenberggruppen, kommer i september att resa tillsammans med Hans Magnusson, Lage Olsson och Carl Persson till Moskva i Wallenbergärendet.

Resan äger rum den 20 september - 22 september 1995.

Susanne Berger är tyska och kommer att resa Frankfurt - Moskva t o r. Beräknad totalkostnad är ca 800 USD inkl flyg, hotell och transporter.

Hans Magnusson
Ch Pol 1:1

Pol 1:1 Magnusson/kn

Ärende

Raoul Wallenberg

Datum

1995-09-18

Avd

Grupp

M&I

Adress

Ambassaden Helsingfors

Text

Från Pol 1:1. Re Raoul Wallenberg.

Tacksam om ni från förlaget kunde försöka få fram Igor
Sinitsyns adress i Moskva. Tacksam rekrypto amb Moskva.

Cabinet

Ifylles av telegramexpeditören

SVERIGES AMBASSAD
MOSKVA

se dnr 002018/20399/EC

PROMEMORIA

1995-09-19

u/av

Samtal med Sergej Kovaljov om Wallenberg

Nedan några sammanfattande punkter från samtal idag med Sergej Kovaljov på ambassaden. I mötet deltog, förutom Kovaljov, Guy von Dardel, Marvin Makinen, Magnus Dahnberg samt undertecknad.

1. Enligt Kovaljov hade det bara funnit två personer som kunnat ha fullständig kännedom om Wallenbergs öde - Stalin och Beria. Trots detta måste det finnas någon dokumentation kvar som kunde ge ledtrådar om W:s öde. Därutöver fanns ett antal nyckelpersoner fortfarande i livet. Dessa torde kunna berätta ett och annat. De hade dock hittills varit ovilliga att svara på frågor om fallet Wallenberg. Kovaljov ansåg att detta berodde på att de erhållit "rekommendationer" från någon att hålla tand för tunga. Möjligen kunde dessa personer förmås berätta vad de visste om nya "rekommendationer" utfärdades av någon lämplig person. Det gällde dock att sikta högt i hierarkien.

Enligt Kovaljov var hypotesen att det inte fanns någon ytterligare dokumentation i arkiven om W:s öde orimlig. I sovjetstaten behövde byråkrater på alla nivåer alltid någon skriftligt legitimation för sina handlingar och därtill något skriftligt bevis för sina åtgärder. Offentliggörandet av sådan dokumentation krävde dock påtryckningar från hög nivå.

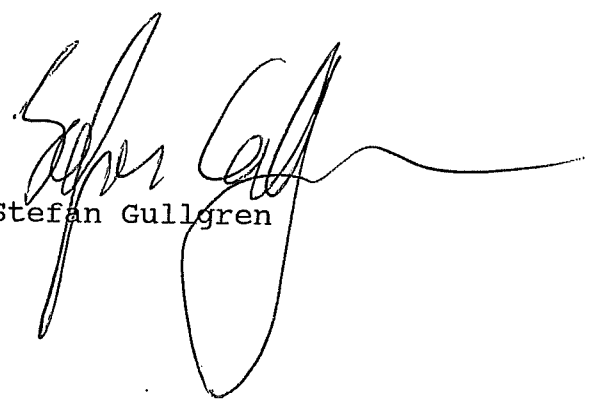
2. En tanke som Kovaljov framförde var att man tillsammans med Roginskij besökte Volkogonov. Kovaljov kunde i teorin föreställa sig en hypotetisk situation där Volkogonov sedan besökte Jeltsin och bad denne utfärda en konkret instruktion om att allt skulle läggas på bordet i fallet Wallenberg. Det var dock nödvändigt att Volkogonov tillställdes en detaljerad förteckning över vilka arkivstudier som hittills utförts och vilka specifika frågor som arbetsgruppen önskade få besvarade i de fortsatta efterforskningarna.

Kovaljov upprepade vid ett flertal tillfällen att slutlig framgång i fallet Wallenberg sannolikt förutsatte ett möte Volkogonov-Jeltsin. Enligt Kovaljov var Volkogonov förmodligen villig att hjälpa till. Volkogonov måste dock i så fall åtminstone ges ett underlag för en direkt framställning till Jeltsin. Underlaget måste omfatta konkreta frågeställningar.

3. Beträffande metoderna för de fortsatta efterforskningarna ansåg Kovaljov att Roginskijs metodik visserligen kunde uppfattas som en smula teknisk men icke desto mindre sannolikt var den bästa. Det torde exempelvis vara av stort värde att få se originalhandlingar istället för kopior. På originalen kunde blyertsanteckningar utläsas vilket i vissa fall var omöjligt på kopiorna.

Det var även viktigt att studera de övriga dokumenten i de dossier där de intressanta handlingarna förvarades - att s a s se handlingarna i sin arkivkontext.

4. Det var uppenbarligen Kovaljovs uppfattning att det dels fanns ytterligare skriftlig information om fallet Wallenberg i de ryska arkiven, dels fanns ett antal personer som borde kunna förmås att tala. Det krävdes dock enligt Kovaljov i båda dessa fall att klara instruktioner om offentlighet utfärdades från hög nivå, helst den allra högsta d v s Jeltsin själv. Vägen till Jeltsin gick genom Volkogonov. Intrycket var dock att Kovaljov ej såg sig som budbärare i detta avseende. Volkogonov borde istället kontaktas direkt av t ex von Dardel eller Makinen.

Stefan Gullgren

SVERIGES AMBASSAD
HELSINGFORS

Sida 1 (/)

Datum

95-09-20

Össsbeteck

DELGES (BF)

SB

UM

BITR UM

KABS

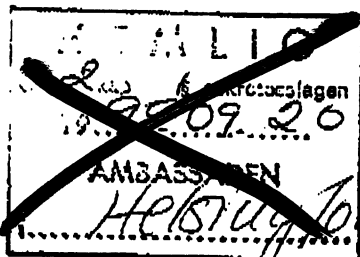
BITR SS

POCLH

BITR POLCH

CH POL 1

POL 1:1

INR. UTRIKES DEP.		
D. No		
95-09-20		
AVD.	GR.	MAL
P	2	6

Utrikesdepartementet

För Magnusson, Pol 1:1

Re Raoul Wallenberg.

Igor Sinitzin/Sinitsyn bor numera i Berlin, Karl
Marx-Allé 47, 101 78 BERLIN. Fax nr
999-49-30-4264396.

Bergquist

Avsant:

Datum Kl. Sign.

PM

Till: RWI styrelsen
Från: Rolf Ring
Datum: 95/09/05
Ärende: Alexandria

Pol 2:1, ds Sparre/ci
951004
delges f kommentar senast 951013:
Amb Kairo
Ex t: Sparre pol 2:1
Org till: IU2, (R Eriksson)

Rekognoseringsresa till Alexandria 1995-05-09--12 tillsammans med Bo Hansson, f.d. sjömanspräst i Alexandria

1. Efter förfrågan från UD om RWI i sin verksamhet kunde använda sig av det hus som för närvarande används som svensk sjömanskyrka och svenskt konsulat i Alexandria genomfördes rubricerad resa
2. Byggnaden ligger belägen på 57, 26th July Street, med utsikt över Alexandrias marina. Området i anslutning till och bakom byggnaden kan karaktäriseras som tämligen förslummat. I princip kan sägas att huset omfattar ett kvarter (exteriörbilder 4-10). Huset består av fyra våningsplan jämte bottenplan och omfattar mellan 1500-2000 kvm (utredningsskisser bifogas). Eftersom huset även tjänar som svenskt konsulat bevakas det dygnet runt av tre militärpolis och en turistpolis.
3. Rent allmänt kan konstateras att det efter en omfattande ombyggnad av huset bör vara möjligt att anpassa lokalerna så att huset kan användas av RWI för konferenser och undervisning samt logera ett tjugotal deltagare. För ett definitivt ställningstagande om husets lämplighet krävs en grundläggande teknisk undersökning av fastigheten vari inkluderas framtagande av nya ritningar.
4. Det synes mycket svårt att kostnadsberäkna vad en ombyggnad skulle kosta och hur lång tid det skulle ta. Preliminära SKUT beräkningar för en ombyggnad slutar på 3,5 miljoner kronor. Tidsåtgången för projektering och ombyggnad torde inte understiga 18 månader. Under denna tid kan endast begränsad verksamhet i huset påräknas. Det bör påpekas att RWI:s erfarenheter av byggprojekt inskränker sig till ombyggnad av en fastighet för institutets verksamhet, med anledning av planerad flyttning.
5. Lokalerna bör utformas/utrustas så att även andra organisationer kan utnyttja huset i sin verksamhet under den tid som RWI inte bedriver någon verksamhet. Eventuellt bör möjligheterna till nordiskt samarbete undersökas.
6. Vidare måste klargöras hur finansieringen för projektering och ombyggnad skall säkerställas.
7. När det så gäller den inriktning på verksamheten, utbildning i mänskliga rättigheter, humanitär rätt och flyktingrätt, som RWI avser att genomföra måste kontakter tas med egyptiska myndigheter för förvissa sig om stöd på central, regional och lokal nivå.

8. Det synes också viktigt att närmare utreda lämpligheten, mot bakgrund av den politiska situationen i Egypten, att förlägga MR-utbildning i landet.

9. Vidare måste kontakter tas med palestinska myndigheter för att utröna huruvida det överhuvudtaget är intressant att förlägga MR-utbildning av palestinier till Alexandria,.

10. Aktiviteterna i Alexandria kräver en "huvudman" med ansvar för driften av huset. Till huvudmannaskapet bör även knytas uppdraget som svensk konsul i Alexandria. Konsulatsfunktionen synes vidare vara en nödvändig förutsättning för att någerlunda kunna bedriva ett effektivt arbete i Alexandria.

10. Samarbete med redan existerande akademiska mr-institutioner (Institutet i Tunis och ett Mr-centrum under uppbyggnad vid Kairo universitetet) måste etableras.

11. I det följande följer en detaljerad beskrivning av lokalerna

1. Bottenvåningen

Två ingångar (en "finingång", 26th July Street, med anslutande foajé och trapphus (ritning 1, 2 och 3) och en "köksingång", belägen på en tvärgata till 26th July Street, med anslutande trapphus (ritning 8).

I anslutning till "köksingången" finns ett rum som används för inpasseringskontroll (ritning 11 jämte förrådutrymmen ritning 12, 13, 14 och 15).

Två garage (ritning 18, 20 och 21), av vilka ett (20 och 21) är uthyrt på i princip "livstid".

En lägenhet (ritning ingång 6 och 9 rum 4, 5 och 7) med stengolv. Lägenheten är i ett miserabelt skick. Kan möjligtvis användas som grupprum eller bibliotek.

2. Våningsplan 1

Används huvudsakligen som konsulat. Uppgång 1. via hiss (ritning 33) eller via trapphus 2 (ritning 10). Ingång (10) till konsulatsexp (37) (väntyta 42 och 39) och samtalsrum (43). Förråd (44 och 46). Vätrum (34) till konsuls arbetsrum (35). Sammanträdesrum 31 och kassavalv (32). Korridor (24). Lägenhetsdel (25, 26, 27, 28, 29 och 30) Rum 26 husets bästa rum svalt och någerlunda tyst.

Våningsplanet är alldeles för överdimensionerat för konsulatsverksamheten. Bör även kunna rymma ett stort konferensrum, utrymme för bibliotek alt grupprum. Med tanke på rum 26 bör övervägas om inte lägenhetsdelen skall behållas åtminstone som bättre gästrum.

3. Våningsplan 2

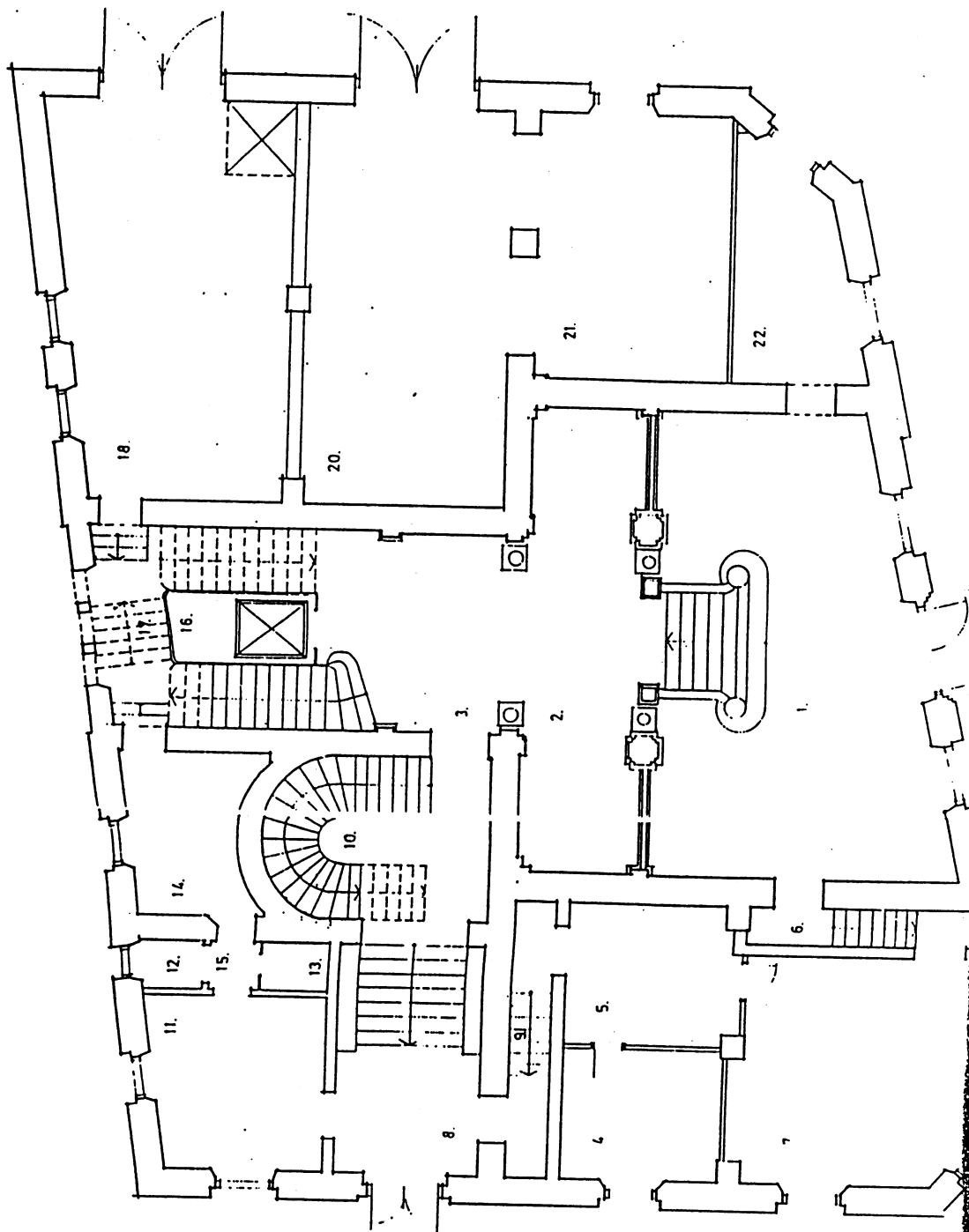
Används huvudsakligen som sällskapslokaler och bibliotek. Kök och bardel, vilka kräver renovering (60, 61). Förråd (63). Salong med sittgrupp (59). Huvudsalong, pietetsfullt renoverad (58). Biljardrum (57). Biblioteksrum (50, 55 och 56?) Toaletter (53, 54 och 62).

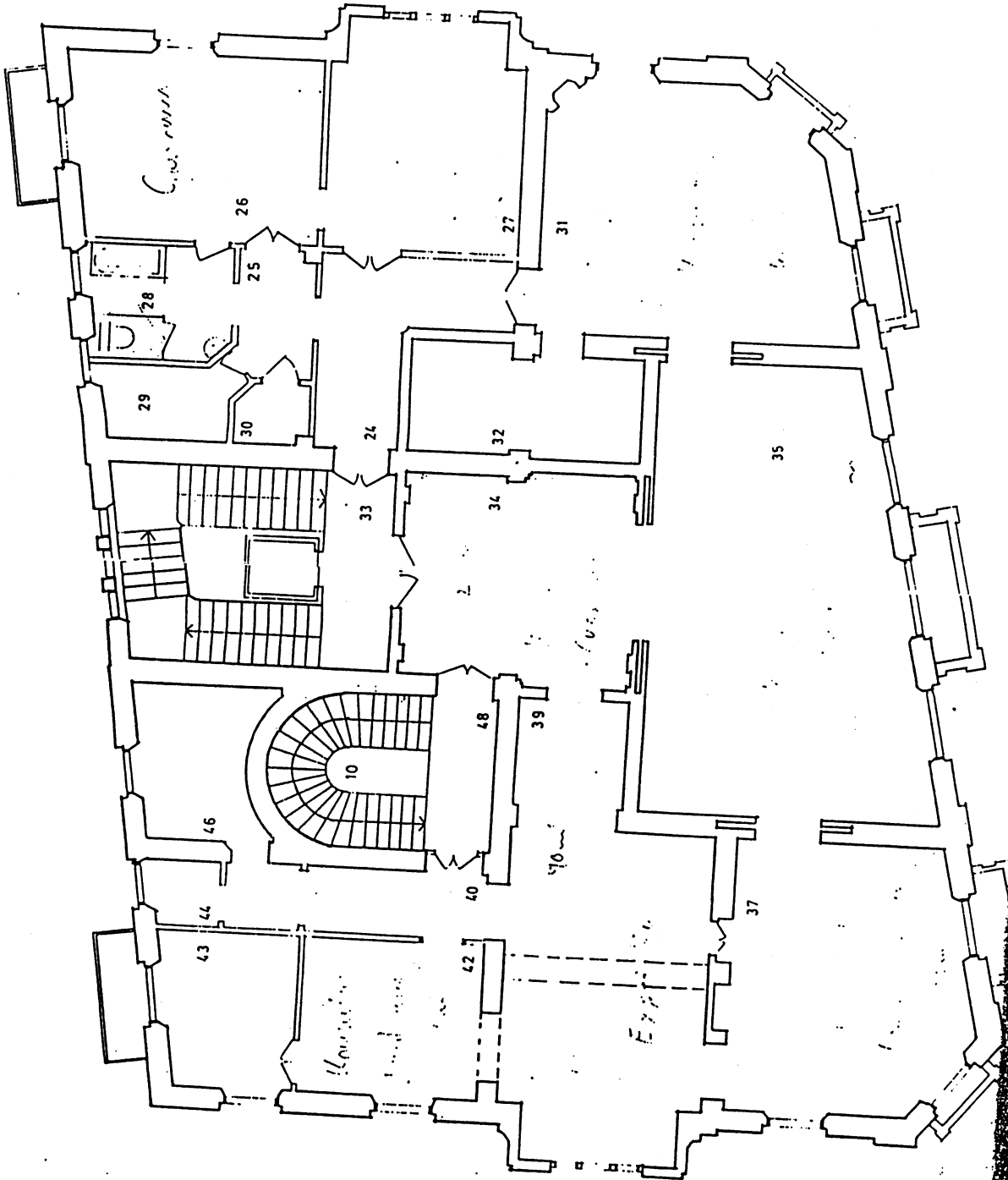
4. Våningsplan 3

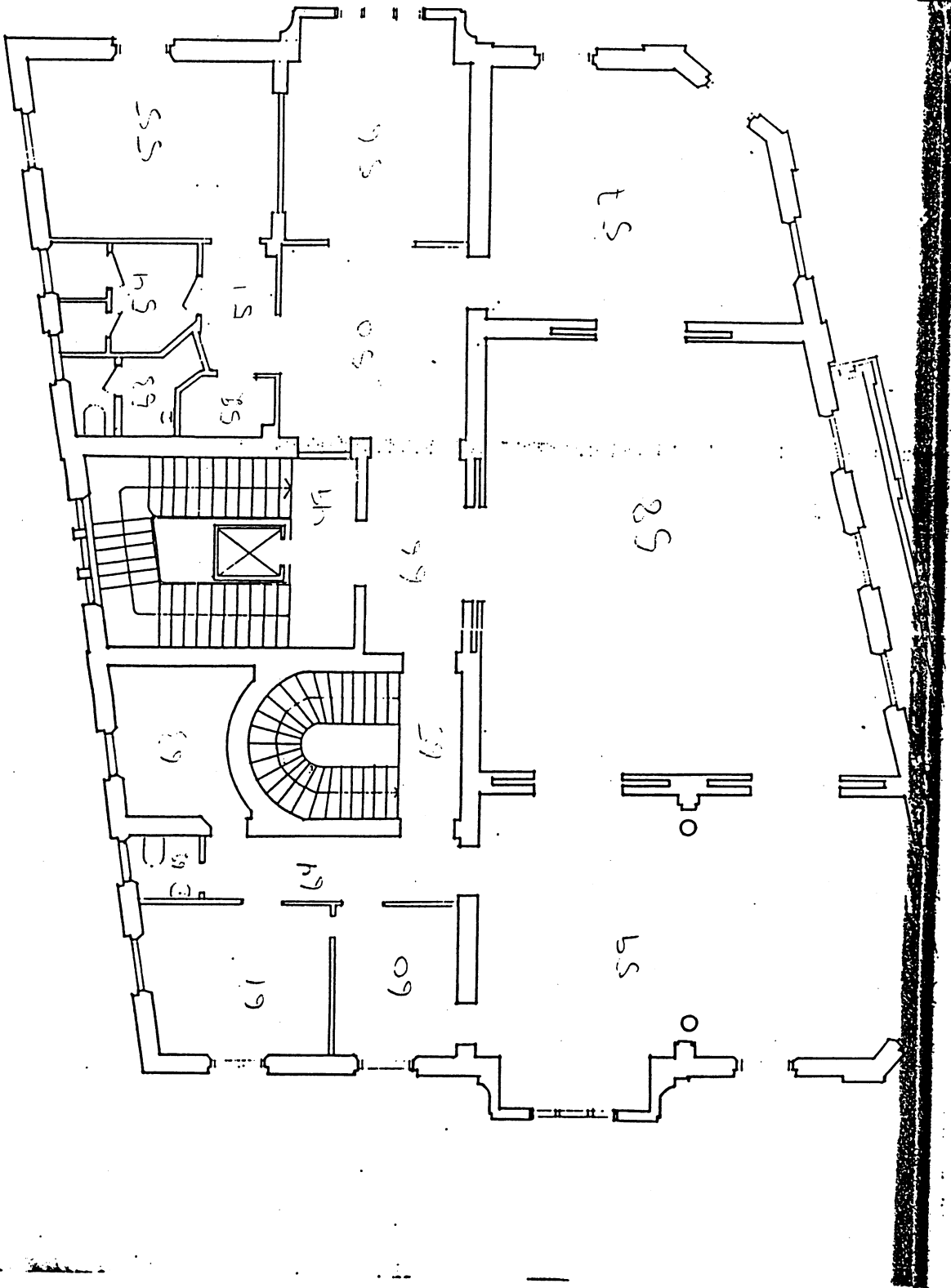
Består av två lägenheter, varav en stor, i huvudsakligen gott skick

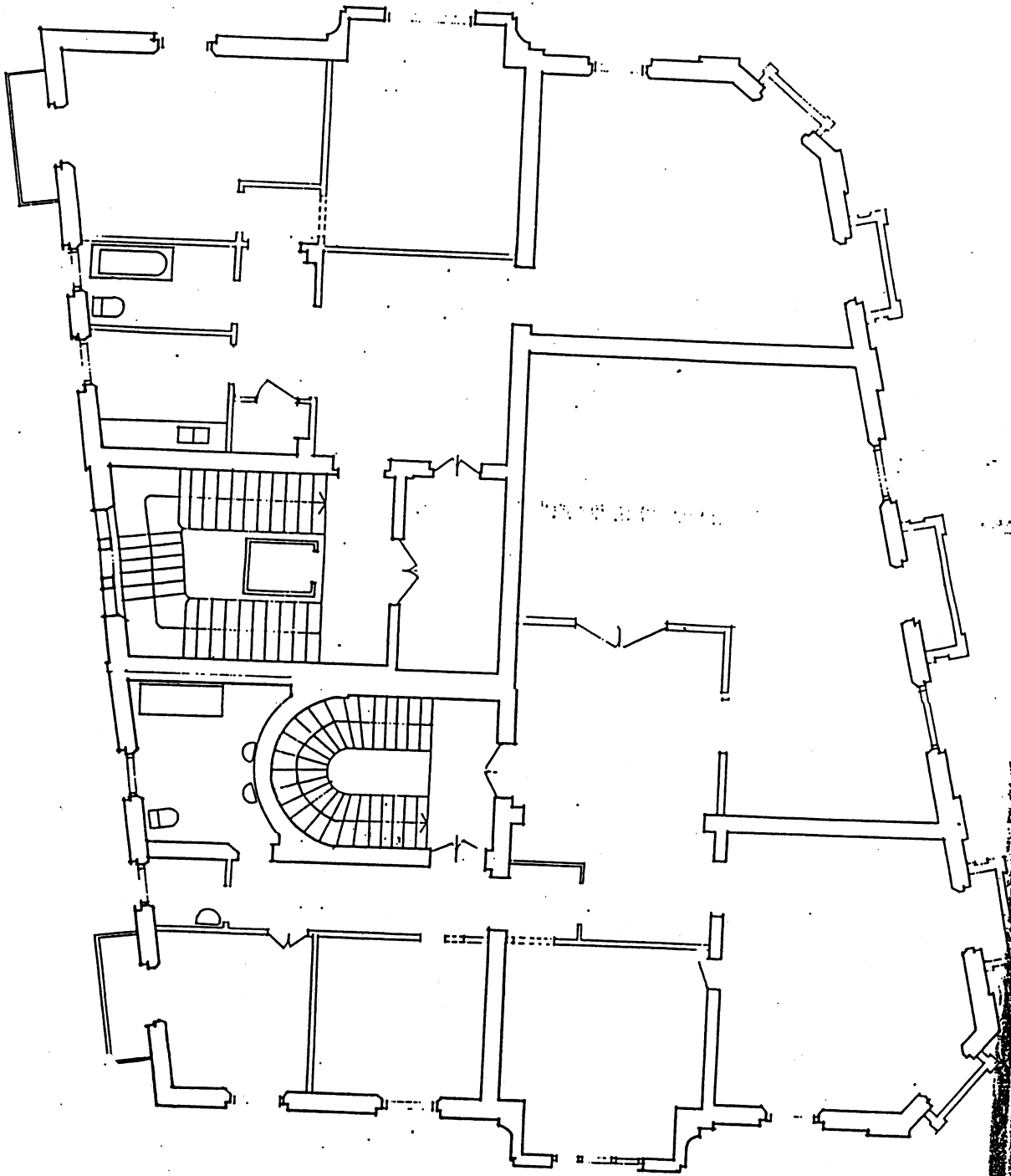
5. Våningsplan 4.

Består av en lägenhet och några enkelrum. Lägenheten i någerlunda skick. Enkelrumsavdelningen i miserabelt skick.

SVERIGES AMBASSAD
HELSINGFORS

TELEFAX

Sida 1

(5)

Datum 1995-09-20	Dnr 206	Dösbet.
---------------------	------------	---------

aa / 2f

INK. UTRIKESDEP.		
D.No		
1995 -09- 20		
AVD. P	GR. 2	MÅL Eu

(Pol)

UTRIKESDEPARTEMENTET

För Magnusson, Pol^X 1 ang Raoul Wallenberg

PRIMO. Nedan under SECUNDO återges förlaget Otavas presentation av Igor Sinitsyn som således ev skulle vara närvarande vid dagens presskonferens och hans fader, som avled den 31 mars i år.

SECUNDO. Se sidan 2.

Bergquist

2(3)

SECUNDO

2142A Runn

Övers. från finska

IGOR SINIZIN

Igor Sinizin är född 20.5.1932. Han tillbringade sin barndom i Polen, Finland och Sverige, då familjen flyttade till olika orter p.g.a. faderns arbete. Sinizin utexaminerades från Moskvas pedagogiska högskola år 1955. Sinizin har verkat som journalist och som APN:s korrespondent i Sverige åren 1962-66. Han studerade på 1970-talet vid samhällsvetenskapliga akademien i Moskva, där han disputerade.

Sinizin arbetade som Jurij Andropovs politiska assistent åren 1973-79 och återgick därefter till arbetet som journalist. År 1987 utnämndes han till APN:s byråchef i Västtyskland. Han avgick från sin post år 1990. Idag bor han i Berlin och är korrespondent för en affärstidning (Delowoj Mir), som utkommer i Moskva.

Igor Sinizin är medlem av Rysslands författarförbund. Han utgav sin första roman Det dämpade skottet under pseudonymen Jegor Ivanov år 1977. Han har utgett även andra romaner.

Sinizin har besökt Finland bl.a. i slutet av 1950-talet, då han gjorde en dokumentärfilm om Finland. Filmen förevisades i Moskvas television.

3(5)

2

Jelisej Sinitsyn

Generalen för Sovjetunionens utrikesunderrättelseverksamhet Jelisej Tichonovitj Sinitsyn hörde till dem, som verkade bakom kulisserna på den politiska scenen i Europa under de stormiga åren 1939-49 samt på 1950-, 60- och 70-talen. Enligt kollegernas bedömning hör Sinitsyn till de fem viktigaste sovjetiska underrättelsemännen. Totalitarismens sammanbrott i Ryssland har gett honom en möjlighet att skriva sina memoarer. De fakta som tidigare varit topphemliga, kan äntligen publiceras och nå en bred läsarkrets.

Jelisej Sinitsyn föddes 8.6.1909 i en västrysk liten by i en fattig jordbrukarfamilj. Som 10-åring blev han vallpojke, och vallade boskap till år 1923, varefter han arbetade i sin mors hushåll. År 1926 for han till Moskva och blev hantlangare i en kemisk fabrik. Vid sidan av arbetet studerade han vid den s.k. arbetarfakulteten. Efter att ha gått ut den kom han in vid maskinbyggnadsinstitutet vid den kemiska industrin i Moskva. År 1934 blev han diplomingenjör och arbetade till år 1938 vid den kemiska fabriken Dorogomilov i Moskva.

Efter att Stalin åren 1937-38 börjat undanröja de gamla erfarna kadrarna vid Sovjetunionens specialtjänster började man välja unga personer till folkkommissariatet för interna frågor, NKVD:s, tjänst. Då sammanslogs även utrikesunderrättelseverksamheten, kontraspionaget och övriga specialavdelningar med NKVD. År 1938 mobiliserades Sinitsyn till dess organ, och han utexaminerades från "illegalskolan" vid överförvaltningen inom NKVD:s statssäkerhet. Sitt arbete vid utrikesunderrättelse-tjänsten började han i december 1938. År 1939 kommenderades Sinitsyn under täcknamnet Jelisej Jelisejev i diplomatpasset till ett underrättelseuppdrag i staden Lvov som då hörde till Polen. Efter att Polen blivit delat i enlighet med Molotov-Ribbentrop-fördraget blev Jelisejev underrättelsechef i

Helsingfors. I det uppdraget kallades han till ett sammanträde vid Centralkommitténs politbyrå inom Sovjetunionens Kommunistiska parti, vid vilket Stalin beslöt att inleda krig mot Finland, utan att bry sig om att Sinitsyn bedömde den finska arméns stridsduglighet och anda samt Mannerheimlinjens styrka som utmärkta. Efter vinterkriget till juni 1941 verkade Jelisejev ånyo som chef för underrättelsetjänsten i Finland. Just i Helsingfors fick han 11 dagar före Tysklands anfall mot Sovjetunionen kännedom om planerna och meddelade om detta till Moskva. Inte heller detta meddelande - liksom andra liknande varningar - tog Stalin på allvar.

Från år 1944 arbetade Jelisejev vid Sovjetunionens konsulat i Stockholm, och tillsammans med ambassadör Alexandra Kollontaj sökte och skapade han sätt för att få Finland att lösgöra sig från kriget. Han var med om att organisera det hemliga mötet i Saltsjöbaden mellan J.K.Paasikivi och Kollontaj, vilket betydde en början på strävandena efter vapenstillestånd mellan Sovjetunionen och Finland. Efter att vapenstilleståndsavtalet hade ingåtts återvände Jelisej till sin post som chef för underrättelseverksamheten i Finland och strävade efter att verka för främjandet av landets demokratisering samt för att stärka vänskapen mellan Sovjetunionens och Finlands folk. Hans överordnade i Helsingfors var ordföranden för de Allierades (Sovjetunionens) övervakningskommission Andrej Zjdanov, sekreterare i Sovjetunionens Kommunistiska partis centralkommitté och medlem av politbyrå, Stalins allsmäktige favorit. Vid sina dispyter som Zjdanov försvarade Jelisejev sin åsikt om Finlands demokratisering - då Zjdanov ville att landet skulle bli sovjetiskt enligt rumänsk modell.

Våren 1945 hemkallades Sinitsyn från Finland p.g.a. angivelse, men han lyckades rentvå sitt rykte. Till år 1948 verkade han som chef för Skandinavienavdelningen vid Sovjetunionens underrättelsetjänst, varefter han utnämndes till chef för Tysklandsavdelningen. Sommaren 1950 sändes han till Berlin som underrättelserådgivare för Vladimir Semjonov som verkade som politisk

5(5)

rådgivare vid Sovjetunionens övervakningskommission i Tyskland. Där verkade han till år 1952, då han på uppmaning av en nära medarbetare till Berija hemkallades och avskedades från det operativa arbetet. Efter att Berija arresterats år 1953 togs Sinitsyn igen i tjänst vid underrättelseverksamhetens centralapparat, varefter han blev biträdande resident för Sovjetunionens ministerium för statssäkerhet vid Ungerns säkerhetsministerium. År 1956, vid tiden för upproret i Ungern blev han också nära bekant med Jurij Andropov, Sovjetunionens dåvarande ambassadör i Budapest.

På 1960-talet verkade Sinitsyn som KGB:s resident i Polen, sedan som chef för avdelningen för relationer till de socialistiska länderna vid utrikesunderrättelsetjänsten. Från våren 1968 till år 1981 verkade han som resident för Sovjetunionens inrikesministerium och resident för KGB vid Tjeckoslovakiens inrikesministerium.

År 1982 avgick den 73-årige Jelisej Sinitsyn med pension. Att skriva sina memoarer upprätthöll hans krafter. Det finns fyra versioner av memoarerna, av vilka vi nu låter läsarna få ta del av den sista.

Åldern och sjukdomarna tog dock ut sin rätt. Jelisej Tichonovitj Sinitsyn dog 31.3.1995 i en ålder av 85 år.

TO: Dr. Guy von Dardel c/o
Mats Foyer
Swedish Embassy, Moscow

7 503 956 1202

From: Susanne Berger
Höfesträße 26
30163 Hannover
49 511 62 90 17 (Telephone)
49 511 3900 139 (Fax)

PM
95-09-20
a.v. / L

P2E1

Översänd till
ryska vederbörande i
den svensk-ryska
arbetsgrupps rönade
Raoul Wallenberg i
Moskva 1995-09-22
(12:e arbetsmötet)

ENCLOSED: Report to the Swedish-Russian Working Group, 20.09.1995

Total Number of Pages: 13

Bilagor till PM

320/025 95-11-16

MP

R E P O R T

to the

Swedish-Russian Working Group
To Investigate The Fate and
Whereabouts of Raoul Wallenberg

September 20, 1995

What follows is a summary of interviews conducted on June 8, 1995 with two Polish nationals, JOZEF KOWALSKI and Jerzy Cichocki, who testified that they had met Raoul Wallenberg while prisoners in the Soviet Union in 1949/50. The conversations were recorded on audiotape. Copies of the tapes are available on request. The interviews were conducted according to the enclosed questionnaire. A third Polish national, BOGUSLAV BAJ, who had been known to have given testimony (1988, 1990 and 1992) about a meeting with Raoul Wallenberg in Bratsk in 1949/50 died in 1992. His widow has agreed to make his personal notes and other materials available. They will be forwarded upon receipt. It is important to note that when Boguslav Baj first reported his encounter with Wallenberg he already named Kowalski and Cichocki as two witnesses who could corroborate his story. AT THE TIME, HOWEVER, HE HAD NO CONTACT WITH EITHER ONE OF THEM. The contact was only renewed in 1990 with both men.

JOZEF KOWALSKI, born on July 22, 1924 was arrested by Soviet troops as a member of the Polish Home Army on February 9, 1945. He was sentenced to 10 years hard labor, which was extended to 15 years after an escape attempt. Until 1947 he was kept in camps throughout the Ural region, after 1947 he spent three months in a special camp in Sulikamsk. He was then transferred to Bratsk (strict regime) where he remained until June 1950. From Bratsk Kowalski was sent to Bukhta Vanina and from there by ship to Magadan. He worked in the Matrosowa gold mines until his release in 1956. He then had to remain in internal exile in the Soviet Union until January 17, 1957.

Kowalski says that he met Raoul Wallenberg in 1949 at a Christmas gathering of fellow prisoners in the Bratsk camp. He had been told about him a few days earlier by his Polish friends Jerzy Cichocki and Boguslaw Baj. Other men present at the Christmas gathering were Stanislaw Pawlizyn (according to Kowalski he is deceased), a Major Laudanski, and a man by the name of Leslaw Wesojewski. According to Kowalski, Mr. Baj was the only one able to communicate with Wallenberg because Baj spoke German. Kowalski remembers clearly that Baj introduced the man in question by the name of "Raoul Wallenberg". He is absolutely certain that there was no doubt about the man's nationality. He remembers clearly he was Swedish. He said that the Polish prisoners were always eager to help anyone who was not Russian and he remembers Wallenberg's Swedish nationality because during his whole imprisonment he never met any other Scandinavian prisoner.

Kowalski reports that Wallenberg was kept in Bratsk with the so-called Russian Work Brigade. He says that Wallenberg did not speak Russian except for a few words but was apparently able to understand it. The situation of the Polish Work Brigade in the camp was apparently a little easier than usual since the camp commander liked Poles. Kowalski does not remember the camp commander's name. Kowalski says that he actually did not pay much attention to Wallenberg because he could not communicate with him and because Wallenberg had contact with Boguslaw Baj as well as another man by the name of Edward Frees, a Pole who had served in the German army. How this had come about he could not remember. Kowalski, Baj and Cichocki kept in contact with Frees after their release. Frees returned first to Poland and then settled in Bochum, Germany where he died about six years ago. Frees wife is still living at their old address. Kowalski promised to provide her telephone number and address.

To explain the general layout of the Bratsk camp Kowalski drew the attached sketch. The main work was building a bridge over the River Anagra, but work details were also sent to fell wood, lay tracks for the train and to perform other hard labor. Work was performed in groups. Prisoners were identified throughout the camp by numbers only which were written in patches attached to the prisoners' clothing. One patch on the shirt front, one on the back and one on the pants. Kowalski's number in the Bratsk camp was 62 983. It was generally understood that prisoners should not talk amongst themselves, except the necessary things dealing with work. Transgressions were punished severely. Generally, people were grouped together so that language barriers prevented any communication.

The Poles tried to get Wallenberg into their work brigade but the request was refused. From Mr. Baj and from other prisoners Mr. Kowalski heard that Wallenberg had been sentenced to 25 years. Kowalski states that no interrogations took place at the Bratsk camp and he does not think that Wallenberg was ever interrogated there. He never heard of Wallenberg trying to give a message to anyone to pass on to someone on the outside after his release from captivity. Kowalski says that if such an exchange took place only he (Wallenberg) would know and the person he talked to because not only was it very difficult to talk privately in Bratsk but such activities were severely punished when found out: Ten days in insolation with only a little water to drink.

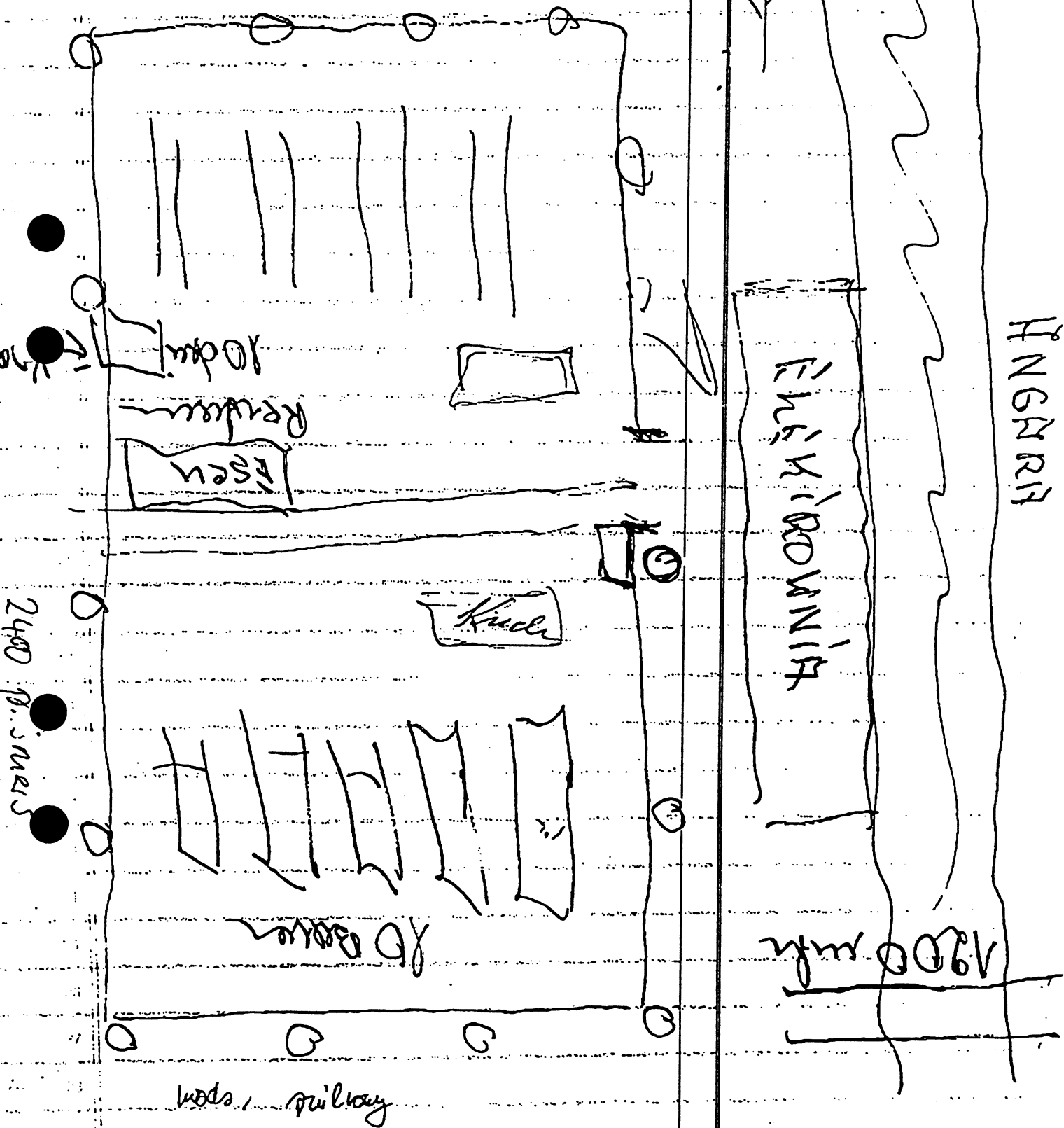
When Kowalski was transported in June 1950 to Buktha Vanina Wallenberg was part of the transport. Both men were in the same compartment but barely exchanged any words. The transport took about fourteen days and when Kowalski was moved from Buktha Vanina to Magadan, Wallenberg was not present. Kowalski describes Wallenberg as a man of about his own height (178cm), very thin, shaved head in his mid-thirties to late-thirties. He says that age was difficult to estimate, because everybody looked terrible. Kowalski never learned anything about Wallenberg's background. He only remembered the meeting with him when in 1990 he saw his former fellow prisoner Boguslav Baj on Polish TV (in a program called Rewizja Nadzwyczajna "Balizewski") talking about his experiences as a political prisoner in the Soviet Union. During the program Baj also mentioned Raoul Wallenberg. At the end Baj gave his address so his former fellow prisoners could get in touch with him. Kowalski called immediately and a representative from the maker of the program, Radio Free Europe, spoke to him. Kowalski had never before known about Raoul Wallenberg's case, had not read books about it and did not know about the importance of their meeting in 1949. He stressed again that he had been occupied with a different circle of friends and that it was Mr. Baj who had had the most contact with Wallenberg. He personally never testified about Raoul Wallenberg to anyone. Kowalski never had spoken about his experiences as a prisoner of war because he feared retribution in Poland before the fall of communism.

Kowalski agreed to sign a statement giving permission to Dr. Guy von Dardel and the Swedish-Russian Working Group to request and use his Soviet prisoner file. (Copy attached)

Never heard about the case before the TV program

23 nations in the camp (5-7,000)

Guards? B2 883, B2 883

JERZY CICHOCKI, born September 30, 1922, was arrested by Soviet troops on December 10, 1944. He was taken to Brest on January 17, 1945 where he stayed until March 4, 1945. From there he transferred to Nizna Tunqusha. Sentenced to ten years hard labor. In the spring of 1949 he arrived in Bratsk, a special closed camp with strict regime. He stayed for almost two years and was then taken to the "016" Camp, a special facility for only 300 men. In 1954 he was released from camp but was forced to remain in exile in Tajszet. He returned to Poland on December 3, 1955. Cichocki's prisoner number in Bratsk was ~~7~~ 801.

Cichocki says that Raoul Wallenberg came to Bratsk in the autumn of 1949. He described his condition as weak, hungry and very depressed. Cichocki further says that Wallenberg had a difficult time adjusting to camp life which was hard and brutal. The Poles provided Wallenberg with food from the camp kitchen where Cichocki worked as a cook. It was his impression that Wallenberg had come directly from prison to camp and was ill prepared for the change, physically and mentally. The Poles wished to help him because they wanted to help anyone who was not Russian. Cichocki added that Boguslav Baj^V the one who had close contact to Raoul Wallenberg because he could communicate with him in German. Baj had brought him to the kitchen to be fed. At first Cichocki did not learn Wallenberg's name because prisoners were not supposed to talk with each other. Cichocki never learned anything about Wallenberg's background or his family. Through his fellow prisoners and from Boguslav Baj he eventually heard that Wallenberg had received a 25 year prison sentence. But there seemed to be some special restrictions attached to it. When the Poles tried to get Wallenberg into their work brigade, their request was refused by the camp commander with the argument that even though Wallenberg had a 25 year sentence it was entirely unclear what would happen to him in the meantime or afterward. Most of the Poles served lesser sentences of 10 to 15 years. Cichocki cannot remember the camp commander's name. The Bratsk camp had a "Code of Silence", as Cichocki called it. No more than three people could group together at one time and prisoners were only supposed to address each other by number. Depending on the camp and the commander it varied what repercussions followed when these rules were violated.

Cichocki says that he cannot give a meaningful description of Raoul Wallenberg because all prisoners looked the same; dirty clothes, sunken cheeks, shaved heads, everybody looked awful. Also, he saw Wallenberg mostly in the kitchen when Baj brought him there and the place was dark and dingy. He does not remember seeing any scars or injuries on Wallenberg and he did not walk with a limp.

According to Cichocki Wallenberg spoke no Russian, only German. He had contacts to some German speaking prisoners, including Edvard Frees, but he cannot remember any other names. Cichocki is absolutely certain that Wallenberg's nationality was Swedish. He says he remembers this because it was such an unusual occurrence. During all the years of his imprisonment he only met one French prisoner and one Italian.

8

Cichocki says that no interrogations took place in the Bratsk camp and that as far as he knows Wallenberg was not interrogated there. Although he does remember a man called SAZDIKOV, a Tatar, who had the title of interrogator at Bratsk. Cichocki himself was never questioned by the Russians about Wallenberg and also later on after his release was never interviewed by any official representative of any country about the matter.

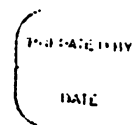
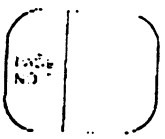
He recalled how Mr. Baj's public involvement in the case had started. In 1992, two years after the television program in which Mr. Baj had participated, an article was written in a Polish newspaper (Kurier Polski, Number 82, April 28, 1992) which referred to Andrei Gromyko's statement from 1957 that Wallenberg had died of a heart attack in 1947. In response to this article Mr. Baj went to the Swedish Embassy in Warsaw, where he had a meeting with a Swedish official called Per Sendal or Saland (Cichocki was not sure about the correct spelling) in which he related his own experiences. He gave the names and addresses of his two fellow prisoners who could corroborate his statement. He was apparently assured that things would be followed up but Cichocki says that he was never contacted. A few months later Boguslaw Baj passed away. (Note: Both, the article in Kurier Polski from April 28, 1992 and an account of B. Baj's meeting at the Swedish Embassy in Warsaw, also in Kurier Polski from May 8, 1992, are reprinted in a Polish publication for former prisoners of war called "Zwizzech Sybirakow - Biuletyn Informacyjny", Number 1, 1994.) At the last minute of our conversation Cichocki remembered the name of the priest present at the Christmas gathering in Bratsk in 1949, where Raoul Wallenberg was present as JAZIEWICZ.

Cichocki agreed to sign a statement granting permission to Dr. Guy von Dardel and the members of the Swedish-Russian Working Group to request and use his Soviet prisoner file. (Copy attached)

The testimony of two other Polish nationals, one of whom is deceased, will become available shortly:

✓
ALFRED FRIES, who died eight years ago, left extensive diaries about his time as a prisoner from 1944-1958 in Bratsk and other prison camps throughout the former Soviet Union. In early 1980 he had loaned these diaries to an acquaintance with whom Fries's widow now no longer has any contact. We were successful only in recent days to obtain the diaries in Poland and we are currently waiting for the translation of the relevant entries. All results from this inquiry become available. The name of this witness was learned through the testimony of Kowalski and Cichocki who gave his last name as FREES, and Kowalski stated the first name "Edvard". We were able to find out the correct spelling of his name - Fries - and the correct first name - Alfred - after checking all possible variations of the name in the German city Kowalski had named. When questioned as to why he had given an obviously false first name for Mr. Fries, Kowalski said that he had promised the widow, Mrs. Fries, not to give out her address to anyone because she simply did not want to be bothered... conversations with her. Fries name was spelled "Fryes" while in captivity. Mrs. Fries confirms that her husband spoke to her about his meeting with a Swedish prisoner in Bratsk in 1949, that he (Fries) was one of the few people able to communicate with him because he spoke German; that Wallenberg had been an official of some type for his country and that he (Wallenberg) spoke often about his family with whom he had not been allowed to communicate. Mrs. Fries further states that her husband gave testimony about Raoul Wallenberg to the German Red Cross after his return to Germany in 1960. (A request for these records has been handed over to the German Red Cross "Suchdienst" in München).

✓
JOZEF MARKUCZEWSKI has been interviewed only once, on September 8, 1995, by telephone. He states that he met Raoul Wallenberg in a transit camp in the area of Kirov in early 1949. About 33 Poles were kept in a holding cell and only one foreigner, a Swede by the name of Raoul Wallenberg, was among the group. People were curious about this man but they had difficulty communicating with him because he spoke almost no Russian and nobody could speak German or Swedish. A formal interview with Markuczewski has been arranged and will take place in the next few days.

Я Цихоцкий Ежи, сын Зыгмунда и Ловины, роне.
30. IX. 1922 в Варшаве. № лагерный № 801 согласен
чтобы мои документы касающиеся моего суда и
пребывания в лагерях в СССР от 1944 - 1955 г.
были отданы членом русско-шведской комиссии
по делу г. Валленберга Касимом и отдам эти
документы г. Туа вои Дарделю.

Е. Цихоцкий.

Варшава, 8. VI. 1995.

05-70 3 #2
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000
1001
1002
1003
1004
1005
1006
1007
1008
1009
1010
1011
1012
1013
1014
1015
1016
1017
1018
1019
1020
1021
1022
1023
1024
1025
1026
1027
1028
1029
1030
1031
1032
1033
1034
1035
1036
1037
1038
1039
1040
1041
1042
1043
1044
1045
1046
1047
1048
1049
1050
1051
1052
1053
1054
1055
1056
1057
1058
1059
1060
1061
1062
1063
1064
1065
1066
1067
1068
1069
1070
1071
1072
1073
1074
1075
1076
1077
1078
1079
1080
1081
1082
1083
1084
1085
1086
1087
1088
1089
1090
1091
1092
1093
1094
1095
1096
1097
1098
1099
1100
1101
1102
1103
1104
1105
1106
1107
1108
1109
1110
1111
1112
1113
1114
1115
1116
1117
1118
1119
1120
1121
1122
1123
1124
1125
1126
1127
1128
1129
1130
1131
1132
1133
1134
1135
1136
1137
1138
1139
1140
1141
1142
1143
1144
1145
1146
1147
1148
1149
1150
1151
1152
1153
1154
1155
1156
1157
1158
1159
1160
1161
1162
1163
1164
1165
1166
1167
1168
1169
1170
1171
1172
1173
1174
1175
1176
1177
1178
1179
1180
1181
1182
1183
1184
1185
1186
1187
1188
1189
1190
1191
1192
1193
1194
1195
1196
1197
1198
1199
1200
1201
1202
1203
1204
1205
1206
1207
1208
1209
1210
1211
1212
1213
1214
1215
1216
1217
1218
1219
1220
1221
1222
1223
1224
1225
1226
1227
1228
1229
1230
1231
1232
1233
1234
1235
1236
1237
1238
1239
1240
1241
1242
1243
1244
1245
1246
1247
1248
1249
1250
1251
1252
1253
1254
1255
1256
1257
1258
1259
1260
1261
1262
1263
1264
1265
1266
1267
1268
1269
1270
1271
1272
1273
1274
1275
1276
1277
1278
1279
1280
1281
1282
1283
1284
1285
1286
1287
1288
1289
1290
1291
1292
1293
1294
1295
1296
1297
1298
1299
1300
1301
1302
1303
1304
1305
1306
1307
1308
1309
1310
1311
1312
1313
1314
1315
1316
1317
1318
1319
1320
1321
1322
1323
1324
1325
1326
1327
1328
1329
1330
1331
1332
1333
1334
1335
1336
1337
1338
1339
1340
1341
1342
1343
1344
1345
1346
1347
1348
1349
1350
1351
1352
1353
1354
1355
1356
1357
1358
1359
1360
1361
1362
1363
1364
1365
1366
1367
1368
1369
1370
1371
1372
1373
1374
1375
1376
1377
1378
1379
1380
1381
1382
1383
1384
1385
1386
1387
1388
1389
1390
1391
1392
1393
1394
1395
1396
1397
1398
1399
1400
1401
1402
1403
1404
1405
1406
1407
1408
1409
1410
1411
1412
1413
1414
1415
1416
1417
1418
1419
1420
1421
1422
1423
1424
1425
1426
1427
1428
1429
1430
1431
1432
1433
1434
1435
1436
1437
1438
1439
1440
1441
1442
1443
1444
1445
1446
1447
1448
1449
1450
1451
1452
1453
1454
1455
1456
1457
1458
1459
1460
1461
1462
1463
1464
1465
1466
1467
1468
1469
1470
1471
1472
1473
1474
1475
1476
1477
1478
1479
1480
1481
1482
1483
1484
1485
1486
1487
1488
1489
1490
1491
1492
1493
1494
1495
1496
1497
1498
1499
1500
1501
1502
1503
1504
1505
1506
1507
1508
1509
1510
1511
1512
1513
1514
1515
1516
1517
1518
1519
1520
1521
1522
1523
1524
1525
1526
1527
1528
1529
1530
1531
1532
1533
1534
1535
1536
1537
1538
1539
1540
1541
1542
1543
1544
1545
1546
1547
1548
1549
1550
1551
1552
1553
1554
1555
1556
1557
1558
1559
1560
1561
1562
1563
1564
1565
1566
1567
1568
1569
1570
1571
1572
1573
1574
1575
1576
1577
1578
1579
1580
1581
1582
1583
1584
1585
1586
1587
1588
1589
1590
1591
1592
1593
1594
1595
1596
1597
1598
1599
1600
1601
1602
1603
1604
1605
1606
1607
1608
1609
1610
1611
1612
1613
1614
1615
1616
1617
1618
1619
1620
1621
1622
1623
1624
1625
1626
1627
1628
1629
1630
1631
1632
1633
1634
1635
1636
1637
1638
1639
1640
1641
1642
1643
1644
1645
1646
1647
1648
1649
1650
1651
1652
1653
1654
1655
1656
1657
1658
1659
1660
1661
1662
1663
1664
1665
1666
1667
1668
1669
1670
1671
1672
1673
1674
1675
1676
1677
1678
1679
1680
1681
1682
1683
1684
1685
1686
1687
1688
1689
1690
1691
1692
1693
1694
1695
1696
1697
1698
1699
1700
1701
1702
1703
1704
1705
1706
1707
1708
1709
1710
1711
1712
1713
1714
1715
1716
1717
1718
1719
1720
1721
1722
1723
1724
1725
1726
1727
1728
1729
1730
1731
1732
1733
1734
1735
1736
1737
1738
1739
1740
1741
1742
1743
1744
1745
1746
1747
1748
1749
1750
1751
1752
1753
1754
1755
1756
1757
1758
1759
1760
1761
1762
1763
1764
1765
1766
1767
1768
1769
1770
1771
1772
1773
1774
1775
1776
1777
1778
1779
1780
1781
1782
1783
1784
1785
1786
1787
1788
1789
1790
1791
1792
1793
1794
1795
1796
1797
1798
1799
1800
1801
1802
1803
1804
1805
1806
1807
1808
1809
1810
1811
1812
1813
1814
1815
1816
1817
1818
1819
1820
1821
1822
1823
1824
1825
1826
1827
1828
1829
1830
1831
1832
1833
1834
1835
1836
1837
1838
1839
1840
1841
1842
1843
1844
1845
1846
1847
1848
1849
1850
1851
1852
1853
1854
1855
1856
1857
1858
1859
1860
1861
1862
1863
1864
1865
1866
1867
1868
1869
1870
1871
1872
1873
1874
1875
1876
1877
1878
1879
1880
1881
1882
1883
1884
1885
1886
1887
1888
1889
1890
1891
1892
1893
1894
1895
1896
1897
1898
1899
1900
1901
1902
1903
1904
1905
1906
1907
1908
1909
1910
1911
1912
1913
1914
1915
1916
1917
1918
1919
1920
1921
1922
1923
1924
1925
1926
1927
1928
1929
1930
1931
1932
1933
1934
1935
1936
1937
1938
1939
1940
1941
1942
1943
1944
1945
1946
1947
1948
1949
1950
1951
1952
1953
1954
1955
1956
1957
1958
1959
1960
1961
1962
1963
1964
1965
1966
1967
1968
1969
1970
1971
1972
1973
1974
1975
1976
1977
1978
1979
1980
1981
1982
1983
1984
1985
1986
1987
1988
1989
1990
1991
1992
1993
1994
1995
1996
1997
1998
1999
2000
2001
2002
2003
2004
2005
2006
2007
2008
2009
2010
2011
2012
2013
2014
2015
2016
2017
2018
2019
2020
2021
2022
2023
2024
2025
2026
2027
2028
2029
2030
2031
2032
2033
2034
2035
2036
2037
2038
2039
2040
2041
2042
2043
2044
2045
2046
2047
2048
2049
2050
2051
2052
2053
2054
2055
2056
2057
2058
2059
2060
2061
2062
2063
2064
2065
2066
2067
2068
2069
2070
2071
2072
2073
2074
2075
2076
2077
2078
2079
2080
2081
2082
2083
2084
2085
2086
2087
2088
2089
2090
2091
2092
2093
2094
2095
2096
2097
2098
2099
2100
2101
2102
2103
2104
2105
2106
2107
2108
2109
2110
2111
2112
2113
2114
2115
2116
2117
2118
2119
2120
2121
2122
2123
2124
2125
2126
2127
2128
2129
2130
2131
2132
2133
2134
2135
2136
2137
2138
2139
2140
2141
2142
2143
2144
2145
2146
2147
2148
2149
2150
2151
2152
2153
2154
2155
2156
2157
2158
2159
2160
2161
2162
2163
2164
2165
2166
2167
2168
2169
2170
2171
2172
2173
2174
2175
2176
2177
2178
2179
2180
2181
2182
2183
2184
2185
2186
2187
2188
2189
2190
2191
2192
2193
2194
2195
2196
2197
2198
2199
2200
2201
2202
2203
2204
2205
2206
2207
2208
2209
2210
2211
2212
2213
2214
2215
2216
2217
2218
2219
2220
2221
2222
2223
2224
2225
2226
2227
2228
2229
2230
2231
2232
2233
2234
2235
2236
2237
2238
2239
2240
2241
2242
2

WITNESS QUESTIONNAIRE

Full Name

CURRENT ADDRESS

NATIONALITY

DATE OF BIRTH

PLACE OF BIRTH

DATE OF ARREST

DATES AND PLACES OF IMPRISONMENT

DATE OF RELEASE

Which languages do you speak?

Please describe your meeting with Raoul Wallenberg. How and where did you meet? Date and time of the encounter? How often did you meet?

Please provide as much information as possible about the place/camp/prison where you met: Type, Size, Location, Layout, names of guards, etc.

How did Raoul Wallenberg identify himself? By what name did he introduce himself?

Was he known by this name in captivity?

If not, under what other name, letter or number was he listed?

Had you known the name 'Wallenberg' or had you heard about Raoul Wallenberg at any other time during your captivity?

Please provide a physical description of Raoul Wallenberg: Height, Weight, hair color, eye color?

Did you notice any special physical characteristics? An injury, a limp, a scar?

Which language did he speak?

In which language/s did you communicate with each other?

Did Raoul Wallenberg provide any personal information, such as date and place of birth, occupation, names of family members and relatives, place of residence, etc.?

Did Wallenberg give the reason for his imprisonment? (Did he receive an official sentence?)

How was Wallenberg guarded?

Did Wallenberg mention previous places of imprisonment? (approximate length of stay?)

Did he mention the names of fellow prisoners whom he may have encountered?

Did he ask you to deliver a message to anyone in case of your release?

How would you describe his general physical?

How would you describe his frame of mind?

Please give the names of other prisoners who had contact with Raoul Wallenberg?

Do you know anything about their current whereabouts?

When did you last see Raoul Wallenberg?

While still in captivity, were you ever questioned about your encounter with Wallenberg? If yes, please provide all the relevant information: When, where, by whom, how often?

Was Wallenberg interrogated in the time that you knew him?

When and where did you first provide testimony about Raoul Wallenberg?

WITNESS LIST

Boguslav Baj ✓

born ; died 1992. Polish; member of the Polish Home Army; prisoner in Bratsk (90zerlag) in 1949.

Jerzy Cichocki ✓

born 30.09.1922, Polish; member of the Polish Home Army; arrested 10.12.1944 taken to Brest 17.01.1945; 04.03.1945 transfer to Nizna Tinqusha;
Sentenced to 10 years; 1949 transfer to Bratsk, (hard labor, strict regime); 1951 transfer to Camp "016"; 1954 released; Forced to remain in Taijszet until 3.12.1955.

Prisoner Identification Number in Bratsk: K801

Alfred Fries ✓

Polish German, served in the German Wehrmacht, b. 14.11.1920, died 1987; arrested in 1944, released in 1958 to Poland; stayed in Poland for two years and settled 1960 in Germany; prisoner in Bratsk in 1949 with Kowalski, Baj and Cichocki; later prisoner in Kolyma. Name spelled in Polish "Fryes".

Jozef Kowalski ✓

born 22.07.1924, Polish; member of the Polish Home Army; arrested 9.02.1945; until 1947 held in the Ural region; sentenced to 10, later to 15 years; three month in a special camp in Sulikamsk; then transfer to Bratsk (hard labor, strict regime); 1950 transfer to Buktha Vanina; from there by ship to Magadan; Matrosowa gold mines; released in 1956; internal exile until January 17, 1957.

Prisoner Identification Number in Bratsk: B 2 983

Jozef Markuczewski ✓

born 1927; Polish; met Raoul Wallenberg in prison in Kirov in 1949 (further information pending)

Witness List VORKUTA

- ✓ Helmut Schneider born 20.5.1923; German; arrested in Stalingrad 1943; in Vorkuta 1948-1952; after a mining accident hospitalized; from 1954 in Javass, then Potma; released in 1955
- ✓ Aurel von Jüchen born 20.5.1902; died 1991; German; Protestant Priest; inmate in Vorkuta in 1948 throughout the early 1950's. Was named by Helmut Schneider as someone who also knew that Wallenberg had been in Vorkuta in the late 1940's. Von Jüchen's widow says that her husband did not have direct contact with Raoul Wallenberg in Vorkuta but confirms that Aurel von Jüchen always talked about fellow prisoners who had met Wallenberg there. One man who she thought had met RW personally in Vorkuta was a Dr. Hugo Bischoff.
- ✓ Hugo Bischoff, Dr born ?, died in the early 1960's of a damaged liver. A Gynecologist by profession.
- ✓ Steinke, Kurt born 1912; German prisoner of war, fellow prisoner of Theodor von Dufving; IN Vorkuta in the late 1940's - early 1950's. Released 1955, returned to Berlin, fellow.

Biographical Information

KURT ANDREAS BECHER, born 09.12.1909, in Hamburg; died 08.08.1995 in Bremen;

Member of the SS since August 1934 (SS Number 234 478); member of the NSDAP since May 1937 (Party Number 4486195); member of the SS Deathhead Regiment 1938; Untersturmführer, January 1941; Hauptsturmführer, March 1942; Early 1943 Sturmbannführer; January 1944 Obersturmführer of Amt IV. March 1944 received orders from Himmler to procure wholesale equipment from Budapest; remained in Budapest until December 18, 1944; relocated his headquarters to Vienna, Austria; January 1945 Obersturmführer of the reserve. Becher was arrested on May 18, 1945 in Weissenbach, Austria by the CIC Detachment 80 and was transferred to Internment Camp Number 5. He was loaned to Soviet officials in Budapest for questioning from November 3, 1945 until January 8, 1946.

In several meetings with Kurt Becher before his death he made the following statements:

1) Becher had been questioned extensively by Soviet officials about Raoul Wallenberg; about all of Wallenberg's associations with him and with other German officials. Becher could remember only that one of his interrogator's names began with a "K" and that he wore plain clothes. The other man who questioned him wore the uniform of an NKVD Major and his name was similar to "Pescharov" or "Plekhanov".

2) Becher had met Raoul Wallenberg only once in Budapest in the matter of about 100 Jewish employees of the Manfred Weiss works. He said that he met Raoul Wallenberg as a private man and that he was not aware that he was dealing with a Swedish diplomat until much later.

3) He, Becher, was aware that Raoul Wallenberg had returned to Stockholm at approximately the end of November and that he had used a German plane for his trip. Wallenberg had left from the airport at Budaörs and not from Ferihegy. Becher had tried to warn him through an associate not to undertake the trip. It is not clear whether his concern was directed at the dangers of the flight or at Wallenberg's intention of returning to Sweden.

Kurt Becher died before these matters could be thoroughly discussed.

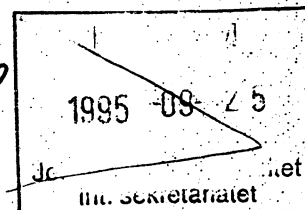
Susanne Bergs
20-9-1995

P 2 En 1

SIMONE LUCKI
Avocat
Barreau de Bruxelles

B - 1050 BRUXELLES, le 22 septembre 1995.
Rue Dautzenberg 50, Et. 3
Tél (02) 640 10 03
Fax (02) 647 21 30

a.o. / 12

Ex tell:

Kjellberg

Pohl

Ch. pressinte
Magnusson, Pol: 1

Olson, KM?

Délég. Strasbourg (fax)

Aut. Moikau (fax)

Wallenberg, Forenza

Wallgren

COMMUNIQUE DE PRESSE

Propose par le Comité Belge pour Raoul WALLENBERG présidé
par Maître Simone LUCKI, Raoul WALLENBERG recevra,
Pol: 3 conjointement avec Serguei KOVALEV, le Prix Européen des

Exp. 95-09-25 Droits de l'Homme du CONSEIL DE L'EUROPE.

Empêché d'assister à la Cérémonie du mardi 26 septembre 1995
à Strasbourg, Raoul WALLENBERG sera dûment représenté par
ses frère et soeur, le Professeur Guy von DARDEL et
Madame Nina LAGERGREN.

La remise du Prix sera précédée d'une Conférence de Presse
qui se tiendra le même jour à 10h30 en la salle 301 au 3e étage
du Centre Européen de Presse et d'Information (CEPI),
Allée Spaak, à Strasbourg.

Simone LUCKI
Avocat
Président du Comité Belge pour Raoul WALLENBERG
Secrétaire Général de la Commission Internationale
d'Enquête sur le sort de Raoul WALLENBERG

SVERIGES AMBASSAD
BONN

Torbjörn Haak

T E L E F A X

sid 1 2

Datum 1995-09-26	Dnr <u>307</u>	Dossierbet. <u>P 2 Ct/W-bery</u>
---------------------	-------------------	-------------------------------------

INK. UTRIKESDEP.		
D.No		
1995 -09- ²⁶ <u>17</u>		
AVD. <u>P</u>	GR. <u>2</u>	MÅL / <u>Eu</u>

Ex till:

von Dardel
Carl Persson
Magnusson, Pol 1:1
Olson, KMI
Lyrvall, Pol 1:1
Amb. Moskva

Exp. 95-09-27

Utrikesdepartementet

Re Wallenbergärendet

För Lage Olson (KMI/Pol 1:1)

Ambassaden har på instruktion sökt efter upplysningar rörande en Hermann Grosheim-Krisko (vilken även förekommer under delvis annat namn), född i Rostow, Ukraina, den 30 november 1907.

Besked har nu erhållits att Grosheim-Krisko har registrerats som avliden per den 21 mars 1973. Beskedet från ansvarig tysk myndighet bifogas.

Med denna underrättelse utgår ambassaden från att ärendet i nu aktuell del är avslutat för ambassadens del.

Berner

Kl 16.25/th

MD

FREIE UND HANSESTADT HAMBURG

BEZIRKSAMT HARBURG

Amt für Zentrale Meldeangelegenheiten

2/2

Bezirksamt Harburg, Postfach 90 01 53, 21041 Hamburg

Schwedische Botschaft
Bonn
Heussallee 2-10 Haus 1

53113 Bonn

Sitz: Küchgarten 19
21073 Hamburg

Telefon 7 71 70 - 2661 (Durchwahl)
BN 9.71 -

Telefax 7 71 70 - 2648 (Durchwahl)
BN 9.71 -

INX AMB		
B.Nr. 14/411		
14/9 1995		
AVB.	2	MAI.
P		Ct/W-berg

Datum und Zeichen Ihres Schreibens

23.08.1995

Aktenzeichen (bei Antwort bitte angeben)

H/ZM 22 Wgl. Grosheim

Datum

12.09.1995

Auskunft aus dem Mikrofilm-Archiv

Sehr geehrter Herr Haak,

auf Ihre Anfrage teilen wir Ihnen mit, daß

Hermann Grosheim-Krisko, geboren am 30.11.1907 in Rostow,
am 21.03.1973 verstorben ist. Beurkundet wurde der Sterbefall
beim Standesamt Hamburg-Nord, Register-Nr. 851/1973.

Mit freundlichen Grüßen

Sibilitz
Frau Sibilitz

MINISTRY FOR
FOREIGN AFFAIRS

Political Dept.
First Division

STOCKHOLM

F A X

Page 1 of 1

When requesting a repetition,
please state the following
Division: 1:1

Dnr

270/005

Dossier

P 2 EU I

(POL)

Date: September 27, 1995

To: Mr. Igor Sinitsyn, Berlin

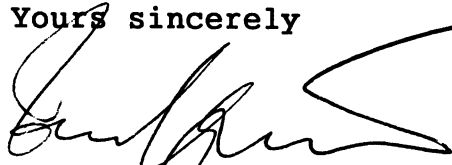
Fax No: 00949-30-4264396

RE WALLENBERGÄRENDET

Dear Mr Sinitsyn,

As the chairman of the Swedish part of the joint Swedish-Russian Working Group on the fate of Raoul Wallenberg I would very much like to discuss with you the chapter on R. Wallenberg in your father's recently published book, Would it be possible for me to visit you some time in October?

Yours sincerely

Hans Magnusson
Assistant Under Secretary

Hans M. Magnusson
Heskel Berlin
09.00 today
eller 10.30

SVERIGES DELEGATION
VID EUROPARÅDET
Handl: Carl Alfvåg

T E L E F A X

Sid 1 (2)

Datum 1995-09-28	Dnr 303	Dossierbet HP 49
---------------------	------------	---------------------

INK. UTRIKESDEP.	
D.No	
28	
1995 -09- 29	
AVD. HP	G. 49

Utrikesdepartementet

Ex till:

Kab.sekr.

Polch

G von Dardel

Carl Persson

Magnusson Pol 1:1

Olson, KMI

Lytvall, Pol 1:1

Wallenberg-Förening

Exp. 95-09-29

Re Utdelning av Europarådets MR-pris 1995 till Raoul Wallenberg och Sergej Kovaljev
Fax 218 D 1995-06-22

För Pol 1:1, Pol 1:3 Svartbeck/Wallgren-Westermarck, KMI Olsson (Direkt härifrån)
Ambassaden Moskva (Direkt härifrån)

PRIMO

Vid en ceremoni i förrgår utdelades Europarådets MR-pris. Kovaljev mottog själv priset och för Wallenbergs räkning mottogs priset av dennes halvbror Guy von Dardel. Även Wallenbergs syster Nina Lagergren och von Dardels hustru Matilda deltog som representanter för Wallenbergs familj. Vid ceremonin närvar även riksdagens talman Birgitta Dahl, som befann sig på ett arbetsbesök i Strasbourg. Priset (pergamentbrev och medalj) överlämnades av generalsekreterare Daniel Tarschys. Kovaljev och von Dardel höll därefter varsitt tacktal. Dessförinnan hade pristagarna harangerats av församlingens talman och ministerkommitténs ordförande. Pristagarna utses av den parlamentariska församlingen.

SECUNDO

Det kan tilläggas att ordföranden i Dumans utrikesutskott, Lukin, vid den efterföljande debatten i parlamentariska församlingen om återupptagandet av den ryska medlemskapsproceduren lovade att ev. ytterligare information om Wallenbergs öde som kan finnas i ryska arkiv eller annorstädes skulle offentliggöras.

TERTIO

Bifogar klipp ur gårdagens Dernières Nouvelles d'Alsace.

Amneus

Postadress
67, Allée de la Robertsau
F-67000 Strasbourg
Frankrike

K1 08:40/Cä
Gatuadress
67, Allée de la Robertsau

Telefon
88 35 30 86

Telefax
88 36 01 83

Telex
890 876

Droits de l'homme: Kovalev et Wallenberg lauréats 1995

●●● *Tout un symbole!*
Le Prix européen des droits de l'homme, décerné tous les deux ans par le Conseil de l'Europe, a été remis au diplomate suédois Raoul Wallenberg, victime du système soviétique, et à Sergueï Kovalev, l'inlassable défenseur des libertés en Russie.

«Empêché d'assister à la cérémonie», selon l'expression employée par Me Lucki, présidente du comité belge pour Raoul Wallenberg, le diplomate suédois était représenté par son frère, le professeur Guy von Dardel et par sa sœur, Madame Lagergren.

Evidemment, cet «empêchement» est un euphémisme. On sait que Raoul Wallenberg, en poste à Budapest, a sauvé, en 1944, 100 000 Juifs de l'Holocauste grâce à son passeport diplomatique suédois, grâce aussi à la création d'un ghetto dit «international» où, dans des maisons achetées par des Etats neutres, des milliers de personnes avaient trouvé asile. Or, le 17 janvier 1945, convoqué par l'état major de l'armée soviétique, Wallenberg a disparu. Il aurait aujourd'hui 83 ans.

Est-il encore en vie? Sa famille veut le croire. En tout cas, il n'est pas mort en 1947 dans la prison de la Loubianka comme l'ont longtemps affirmé les autorités soviétiques puisque des témoignages sûrs affirment que Wallenberg vivait en 1960 dans un goulag. D'autres témoins attesteraient avoir vu Wallenberg en 1991 mais ces allégations mériteraient encore vérification.

Le «non-droit» en Russie

Et tout le problème est là: à partir de 1989 sous Gorbatchev, puis en 1991 sous Boris Eltsine, les autorités avaient facilité les recherches des dif-

Daniel Tarschys, secrétaire général du Conseil de l'Europe, Sergueï Kovalev et Guy von Dardel, le frère du diplomate suédois Raoul Wallenberg, aux côtés de Miguel Angel Martinez, président de l'Assemblée parlementaire des «36» et du ministre tchèque des Affaires étrangères Zielewicz lors de la remise des prix. (Photo DNA)

férents «comités Wallenberg». Depuis, une chape de plomb semble être retombée sur la question. La famille exige une réponse de Moscou mais, constate l'avocat belge, Simone Lucki, «visiblement, il n'existe aucune volonté politique en Russie pour aboutir à un résultat». En d'autres termes, la Russie, qui veut devenir membre du Conseil de l'Europe, donc participer à l'Europe des droits de l'homme, continuerait à se comporter en «situation de non-droit» pour soigneusement cacher la honte de l'Union soviétique.

Un comportement dénoncé à son tour par Sergueï Kovalev qui le qualifie de «dérive asiatique». La Russie, aujourd'hui, serait à la croisée des chemins avec deux voies ouvertes devant elle: la «voie asiatique», où l'Etat écraserait l'individu, et la «voie européenne», celle des droits des citoyens. Et ce choix décisif, qui est choix de

société, ne serait pas encore fait, même si la balance pencherait davantage du côté «asiatique» car tout irait de mal en pis.

Néanmoins, Sergueï Kovalev plaide pour l'adhésion de la Russie au Conseil de l'Europe pour, presque en ultime tentative, arrêter cet immense pays à l'Europe, donc à la démocratie: «beaucoup dépend de vous, citoyens du monde libre. Ou vous prenez le risque d'admettre la Russie, ou vous rejetez la Russie et vous prenez le risque d'une nouvelle guerre froide. Votre douleur sera la nôtre».

Emergence des totalitarismes

Lors de la remise officielle du prix - un parchemin et une médaille - Kovalev a beaucoup insisté sur un parallèle: Wallenberg, co-lauréat, qui, faute d'une preuve contraire, est

toujours vivant, s'est battu contre le fascisme pour devenir victime d'un autre totalitarisme: le communisme. Or, cette émergence des totalitarismes, à la fois fasciste et communiste, guette de nouveau la Russie où le processus de démocratie est en crise. Avec, pour première manifestation, la tendance impériale dont la Tchéchénie est l'exemple.

Et on connaît l'engagement de Sergueï Kovalev pour arrêter l'aventure militaire dans le Caucase: elle lui a coûté sa carrière puisque la Douma l'a démis de sa fonction de commissaire aux droits de l'homme, sans qu'il sache vraiment où il en est puisque le décret présidentiel officialisant cette décision n'a pas été publié... Après avoir été dissident en URSS et prisonnier du goulag, Kovalev est redevenu dissident en Russie.

Jean-Claude Kiefer

UTRIKESDEPARTEMENTET
Krigsmaterielinspektionen
Handl: Ambr. L. Olson

276/015
PROMEMORIA

1995-10-03

P 2 EU
~~Wallenberg~~
KMI

Ex till:

Kabsekr

Magnusson, Pol 1:1

Olson, KMI

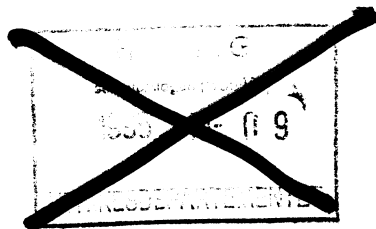
Lyrvall, Pol 1:1

von Dardel

Carl Persson

Amb Moskva

Ex. 95-10-03

H E M L I G

Jane Horney, Alexander Pavlov och Raoul Wallenberg
(1 bil.)

Alexander Pavlov är den sovjetiske agent som via den norske vapenhandlaren Bjertnes för chefsrådmannen Gunnar Linnander (sannolikt) i februari 1983 i Geneve omtalat att Raoul Wallenberg "var död sedan ett par månader". Wallenberg skulle ha avlidit efter sjukdom i en villa utanför Moskva, där han hållits i husarrest.

I boken "Jakten på Jane Horney" av Stellan Olsson och Jan Moen (1986) omnämns Alexander Pavlov, TASS-korrespondent och diplomat vid den sovjetiska handelsrepresentationen i Stockholm under andra världskriget (hösten 1939-hösten 1944) åtminstone 16 gånger. Även ambassadören Madame Kollontaj namnges några gånger.

Jane Horney var bekant med Alexander Pavlov redan när hon började resa mera regelbundet till Danmark i september 1943 sedan hon lämnat Berlin efter skilsmässan med Herje Granberg, Aftonbladets korrespondent i Tyskland.

Vid ett förhör av en Dr Hansen i Berlin i augusti 1943 för att erhålla utresevisering förnekade hon emellertid att hon kände Pavlov. Denne skulle tidigare ha varit stationerad i Berlin.

I Köpenhamn lärde Horney känna den tyske chefen för Skandinavisk Telegrambureau, Ernst Gilbert. Denne hade deltagit i första världskriget och hade före andra världskriget varit i Sovjetunionen, där han utbildat kavallerister. Under denna tid hade han träffat en ung kommunistisk kommissarie vid namn Alexandra Kollontaj, sedermera sovjetiskt sändebud i Stockholm.

Gilbert var Canaris', chefen för Abwehr, förbindelselänk till Sovjetunionen. Horney uppträdde som kurir mellan Gilbert i Köpenhamn och Pavlov i Stockholm i syfte att utväxla förslag och motförslag avseende förhandlingar om vapenstillestånd (och separatfred) med Sovjetunionen.

Enligt uppgifter i boken skulle Pavlov och Horney ha diskuterat möjligheterna för henne att emigrera till Sovjetunionen.

Jane Horney kände även Madame Kollontaj. Horney hade vid ett tillfälle deltagit på en tillställning anordnad av rysk-svenska föreningen på Grand Hotel i Stockholm, varvid hon presenterat en bekant, affärsmannen Carl-Albert Davidsson, för Kollontaj.

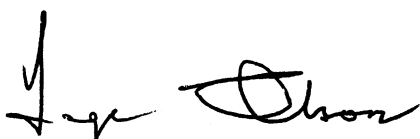
Horney sammanförde Gilbert med Madame Kollontaj i Stockholm i början av 1944. Gilbert överlämnade vid detta besök i Sverige ett fredsförslag till ryssarna. Gilbert hade dessförinnan tillsammans med Horney uppsökt Pavlov i dennes bostad och avtalat om ett möte mellan Gilbert och Madame Kollontaj dagen därpå. Medan Gilbert och Pavlov överlade i enrum, dansade Horney och fru Pavlova en rysk dans till grammfon i ett angränsande rum. Ute på stan satt Gilberts danske "medhjälpare" Vilhelm Leifer och

berättade för den brittiske underrättelsemannen John Ray (Jack Riddle) om de hemliga förhandlingarna.

Horney förhördes av SÄPO (Martin Lundqvist) om sin verksamhet i oktober 1944.

Jane Horney lämnade sitt föräldrahem i Stockholm den 17 januari 1945 för att resa till Malmö, där hon tog in på Grand Hotel. Hon avvek från hotellet den 18 januari 1945 och har sedan dess inte hörts av.

Relevanta utdrag ur boken om Pavlov och Horney bifogas.

Lage Olson

Jakten på Jane Horney

av Stellan Olsson
och Jan Moen

WIKEN

och försöka få kontakt med några ryssar i humanitärt syfte. Jane kände flera ryssar och var bekant med pressmannen Pavlov vid den sovjetiska legationen i Stockholm.

Gilbert sade sig vara förälskad i Jane och ville på alla sätt hjälpa henne, men förklarade också att han inte ville skiljas från sin fru.

För att Gilbert i fortsättningen skulle slippa gå till de danska passmyndigheterna så snart Jane behövde förlängt uppehållstillstånd gav han henne adressen till sin kusin, greve von der Schulenburg, som arbetade på den tyska legationen i Stockholm. Där kunde uppehållstillstånd ordnas i förväg på ett smidigare sätt. Jane uppmanades också att skriva till Gilbert när hon nästa gång ville resa till Danmark. Brevet skulle hon lämna till von der Schulenburg för vidare befordran. Var det bråttom skulle hon på kuvertet skriva "via Oslo".

För uppehållstillståndets skull besökte Jane på Gilberts anmodan visumchefen, politifullmäktige Vilhelm Leifer, som enligt Gilbert hade samarbetat med honom för att rädda danska judar till Sverige. Enligt journalisten Viggo Jensen spelade Gilbert och även Jane i hemlighet en roll när det gällde judarnas flykt ut ur Danmark.

Jane träffade även andra personer under denna sin vistelse i Köpenhamn. En var en 20-åring som hette Erik. Han gav Jane en adress: "Petersen, Poste Restante, Helsingborg". Dit kunde Jane adressera brev om hon illegalt behövde ta sig över till Danmark. Hon skulle få ett specialpris, 200 kronor för enkel resa.

En bekant presenterade Jane för Jørgen Winkel, en man i 35-årsåldern. Jane och Winkel åt middag tillsammans och började umgås. Winkel var textilfabrikör och visade Jane den trikåfabrik han ägde på Studiestræde mitt i Köpenhamn. Han tog också in henne i ett rum där det fanns en duplikator med vilken illegala tidningar mångfaldigades. Han visade henne förbjuden litteratur och gav henne några illegala skrifter. Winkel var medlem i motståndgruppen De Frie Danske.

Jane hade alltså knappast hunnit komma till Köpenhamn på hösten 1943 förrän åtminstone två motståndsmän försökte

Släktingen var en bonde som med sin skåpbil körde matvaror till de tyska posteringarna. Jane och Heinz-Flehinghaus gömde sig i lastutrymmet och kom oantastade fram till Grawlotte. De fick också tips på en annan bonde som kunde ta dem över gränsen.

Men de kom inte så långt. Några gestapomän från Metz ville närmare undersöka vad de höll på med. De hade då lämnat de argentinska passen till bonden och måste visa de äkta identitetshandlingarna. Men därmed var det också slut på resan. Heinz-Flehinghaus tvingades till militärtjänst, troligen på östfronten, medan Jane återvände till Berlin.

När hon kom tillbaka till Lichtenstein allé fick hon veta att tre gestapomän hade gjort husundersökning i hennes bostad. Troligen hade detta att göra med Heinz-Flehinghaus aktiviteter.

Då Jane på hösten 1944 förhördes av den svenska säkerhetspolisen berättade hon historien på ett för henne ganska typiskt sätt med långa utvikningar. Den framstår i förhörprotokollet som nästan helt obegriplig. Troligen ville hon skydda Heinz-Flehinghaus, kanske ville hon också driva lite med auktoritetstyngda polismän. Hon hade en rapp tunga, hennes skämt och överdrifter togs ibland på fullt allvar. Och det var farligt i en tid av allvar.

Omkring den 1 augusti 1943 flyttade Jane från änkefru Flehinghaus och bosatte sig i det rum där hon bott den första tiden efter skilsmässan från Herje.

Hon började nu fundera på att resa tillbaka till Sverige och av den anledningen hänvisades hon till en doktor Hansen som hon träffade på hotell Fürstenhof i Berlin. Hansen lovade att ordna med viseringen men började sedan fråga ut henne. Kände hon några personer vid den sovjetiska legationen i Stockholm? Kände hon en ryss som hette Pavlov och som tidigare tjänstgjort vid legationen i Berlin? Han visade ett fotografi. Var hon bekant med Peter Tennant, brittisk pressattaché i Stockholm?

Jane svarade nej på alla frågor. Men säkert kände hon både Pavlov och Tennant. Båda var pressattachéer och det innebar att de rörde sig i samma kretsar som Jane och Herje.

nade att tyskarna skulle förlora det och beskrev hur det skulle gå till. Han visste besked, han kände till landet, han hade minnen att berätta från en långvarig vistelse i Sovjetunionen.

Fru Laurentzen verkade orolig och försökte tysta ner Gilbert. Det lyckades dåligt. Jane fick emellertid den bestämda uppfattningen att de båda var antinazister.

Efter någon timme lämnade Jensen och Jane våningen tillsammans med Gilbert. De skjutsades tillbaka till Köpenhamn i en hyrbil som stod till Gilberts förfogande. Jane fick aldrig tillfälle att framföra sitt egentliga ärende.

Dagen därpå sökte Gilbert upp Jane på hotellet. Hon tog då upp frågan om uppehållstillstånd. Gilbert trodde sig kunna hjälpa henne, fick hennes pass och kom tillbaka med det dagen därpå med vederbörligt tillstånd. Hon skulle få stanna i Danmark till den 28 september, dock fick hon inte vistas ute efter klockan åtta på kvällen.

På dagarna hälsade Jane på släktingar och vänner och varje kväll klockan åtta infann hon sig på hotellet. Då ringde Gilbert för att kontrollera att hon inte bröt mot utgångsförbudet. Så snart hon talat med honom begav hon sig dock ut på stan och träffade bekanta.

När uppehållstillståndet gått ut ordnade Gilbert med en förlängning till den 1 oktober. Under deras sammanträffanden fick Jane höra en del av hans historia.

Vem var Ernst Gilbert?

Ernst Gilbert var officer under första världskriget. Efter krigsslutet, när det inte fanns några arbetsmöjligheter för tyska junkrar och yrkesmilitärer, antog han ett erbjudande att utbilda kavallerister i den unga sovjetstaten. Han lärde sig ryska och han fick flera vänner, bl a Semjon Budjonnyj. Om dennes ryttararmé har Isaac Babel skrivit en roman.

Gilbert kom under en vistelse i Sovjetunionens asiatiska del i kontakt med en ung kvinna som tjänstgjorde som kom-

munistisk kommissarie. Hon var nu känd som Madame Kol-lontaj, sovjetiskt sändebud i Stockholm. Med henne hade han haft ett förhållande.

Gilbert var en man med många talanger. Han var både författare och musiker. Han hade skrivit en bok om Karl XII och han uppträdde tillsammans med sin danska fru på konserter där de framförde stycken för violin och piano.

Han var inte nazist utan sympatiserade och agerade med dem som låg bakom det misslyckade attentatet mot Hitler 1934. För sin delaktighet sattes han i fängelse.

Tack vare inflytelserika vänner blev han emellertid frisläppt, flyttade till Danmark och startade i Köpenhamn pressbyrån Skandinavisk Telegrambureau. När kriget bröt ut var han i femtioårsåldern och hade knutits till den tyska militära säkerhetstjänsten, Abwehr, vars chef var amiral Canaris. Därmed hade han också förbindelser med de hitlerfientliga grupper som i juli 1944 skulle genomföra det misslyckade attentatsförsöket mot Hitler. Bland de oppositionella mot Hitler fanns också hans kusin, von der Schulenburg.

Efter attentatet fängslades ett stort antal oppositionella och Abwehr upplöstes. Många torterades och avrättades. Gilbert gick emellertid fri men tvingades svära trohetseden till SS, troligen för att undanröja de eventuella misstankar som fanns mot honom.

Judarna räddas

Så länge den danska regeringen fortfarande fungerade hade tyskarna inte kunnat särbehandla de danska judarna. Medan de i andra ockuperade länder förföljdes och förintades lämnades de i stort sett i fred i Danmark. Efter händelserna den 29 augusti 1943 förändrades emellertid situationen, och en aktion mot judarna planerades. Order kom att de skulle gripas och föras till koncentrationsläger. Razzian planerades till natten mellan den 1 och 2 oktober och det hela förbered-

gon gång efter nyåret 1944 resa till Sverige för att sammanträffa med någon som hade förbindelse med sovjetiska legationen.

Jane tog det försiktigt. Hon sade att hon kände de sovjetiske journalisten Pavlov. Under förhöret hos säkerhetspolisen krånglade hon på sitt typiska sätt till hela historien. Hon gjorde sken av att inte ha några särskilda kontakter på den sovjetiska sidan – säkerhetspolisen var ju knappast kommunistvänlig – och påstod att det var av ren nyfikenhet som hon träffat Pavlov. Hon hade bett att han skulle ge henne lektioner i ryska.

Något mer blev inte sagt i denna sak, enligt Jane, och den 31 december 1943 reste hon tillbaka till Sverige. Vid hemkomsten till Stockholm sökte hon upp Heymans som nu skulle flytta till hennes lägenhet på Drottningholmsvägen. Hon hälsade från Winkel och berättade att hon troligen skulle kunna få honom fri men att det kostade en stor summa pengar i lösen.

Den 26 december skrev Winkel ett brev till Jane i vilket han tackade för besöket och berättade om hur det gick till när tyskarna tog honom ute på Öresund. Han erbjöd henne en lägenhet i Köpenhamn om hon ville stanna och vänta på honom. "Hvornaar ses vi ellers?" frågade han. "Hvornaar elskede lille Pige. Alle mine Tanker er hos Dig i Kærlighed ... Jane, paa Gensyn! Snart. Vær forsigtig med Dig selv i alt, og vid at jeg er hos Dig. I Kærlighed sender jeg dig en Hilsen. Jeg kysser dig og venter! Snart, snart paa Gensyn, min egen lille Jane."

Feldmanns berättelse

Förste kriminalassistenterna Nilsson och Lindzén besökte den 28 september 1956 Axel Feldmann, vars fullständiga namn var Georg Aloys Joseph Feldmann, född 1908 i Mainz och vid tiden för samtalet bosatt i Hamburg.

Vad Seibold inte berättade för de svenska poliserna var att även han ingick i den grupp av hitlermotståndare som samlats kring amiral Canaris. Han kände till förhandlingsförsöken med den sovjetiska representationen i Stockholm. Men tydligen var han tveksam om Janes lämplighet som medagerande.

Hemlig kurir

Den 30 januari 1943 firade nazisterna tioårsminnet av maktövertagandet. Den 2 februari kapitulerade de sista tyskarna i Stalingrad. Hitler rasade och några veckor senare proklamerade Goebbels "det totala kriget". "Folket ska segra." Men folket fick blöda medan de som kunde roffade åt sig.

Hitler blev alltmer misstänksam mot generalerna och lyssnade allt mindre på dem. Detta fick junkrarnas misstro mot "korpralen" att växa. I ledande militära kretsar började man redan inse att om Tyskland skulle få en någorlunda ärofull fred måste Führern bort. Och för att ett totalt nederlag skulle kunna undvikas måste det bli vapenvila på en av fronterna.

Chefen för Abwehr, den militära säkerhets- och spionorganisationen, amiral Canaris, hade troligen kontakter med väst redan i krigets inledningsskede. Men efter Stalingrad började han intressera sig för östfronten. Så kan man i varje fall tyda hans agerande.

På hösten 1943 och kanske också på vintern 1944 besökte Canaris Köpenhamn vid några tillfällen. Han reste under täcknamnen ingenjör Hermann Baun eller Herr Harry Baur.

I Köpenhamn hade han en förbindelselänk österut, en man som talade ryska, som hade bott och arbetat i Sovjetunionen och som varit med när den tysk-sovjetiska nonaggressionspakten ingicks: Ernst Gilbert, som enligt egen uppgift haft ett förhållande med Alexandra Kollontaj, nu sovjetiskt sändebud i Stockholm.

Canaris besök på Skandinavisk Telegrambureau hade ett speciellt syfte. Han ville via Gilbert och dennes kontakter få

till stånd hemliga förhandlingar om ett stillestånd med Sovjetunionen.

Canaris och hans grupp insåg att ett attentat mot Führern och ett övertagande av makten krävde en viss insats av militär trupp. I kaserner i Tyskland fanns också en militär reserv i beredskap. Det var den man måste satsa på.

Canaris tanke var att förbereda soldaterna psykologiskt för att lättare vinna över dem på sin sida. Ett led i förberedelserna blev att bland dem distribuera böcker med ett innehåll som fick dem att fundera. Den första boken hade redan skrivits. Den handlade om en schweizisk frihetshjälte och Gilbert fick till uppgift att försöka få den tryckt i hemlighet. Det var ingen liten upplaga som beställdes. Två miljoner exemplar skulle tryckas.

Gilbert lät uppdraget gå vidare till den man han rekommenderat Seibold när denne sökte efter en "säker" dansk, nämligen Vilhelm Leifer, chefen för visumkontoret. Leifer var därefter i Seibolds sold och skulder som Leifer dragit på sig betalades av Seibold.

Leifer skaffade ett tryckeri som det gick att lita på och som inte var alltför dyrt. Han lyckades till och med ordna så att det blev en vinst på omkring 200 000 danska kronor för honom och Gilbert. Det var en stor förmögenhet på den tiden.

Men Gilbert såg inte röken av några pengar. Seibolds "säkre" dansk flydde däremot till Sverige. Och Gilbert, som hade tänkt köpa en gård i Sverige för sin andel, fick bara konstatera att någon sådan investering kunde det överhuvudtaget inte bli tal om.

När Leifer begav sig till Sverige tog han också med sig kunskaper som var livsfarliga för både Seibold och Gilbert. Samt för Jane.

Varför för Jane?

För att förhandlingar mellan den tyska oppositionen och Sovjetunionen skulle kunna föras, fordrades ett utbyte av förslag och motförslag. För detta behövdes kurirer. Jane, som kände Pavlov, blev Gilberts sändebud. När Gilbert "visade upp" Jane för Seibold var troligen den främsta anled-

ningen att få henne godkänd som kurir.

Varken Gilbert eller Seibold kunde avslöja något av detta. Det gällde för dem att förneka all kännedom om förhandlingstrevorna med Sovjetunionen. De måste också förneka kuriren om denna fått överleva. Kurirer dog ofta.

I detta speciella fall gällde det dessutom att dölja allt som skedde för maktinnehavarna i Berlin. Därför måste Jane ges en annan roll och ett annat uppdrag som täckmantel. Hon fördes upp som rapportör av stämningarna i Stockholm. Och hon skulle skaffa bilder från livet i den svenska huvudstaden till Gilberts pressbyrå.

Tydligt är att Pavlov accepterade Jane och fick förtroende för henne om han inte redan hade det. Det finns till och med en del omständigheter som tyder på att de båda diskuterat möjligheterna för Jane att emigrera till Sovjetunionen. En anonym gemensam vän till dem säger sig veta att så var fallet.

Leifer hade i Danmark haft en position som gjorde att han kunde skaffa sig en del kunskaper om vad som hände bakom kulisserna. Han fick tack vare tryckeriaffären också vetskap om planerna på förhandlingar med Sovjetunionen.

Om han förde över provisionen från tryckningen av boken till Sverige vet ingen. Själv säger han att pengarna användes för anskaffning av båtar till rutterna och till motståndsrörelsens verksamhet. Men ingen i den civila motståndsrörelsen mottog några pengar, så vitt det gått att utröna. Ansåg sig dessa grupper lurade redan då? I så fall hade Leifer ännu en anledning att fly till Sverige.

Vid vårt samtal med Leifer anklagade han Gilbert för att ligga bakom ett påstående som framförts i dansk radio om att han skulle ha förskingrat pengar – inte för tyskarna utan för motståndsrörelsen. "Jag beskylldes till och med för att ha stulit kaffekassan", sade advokat Leifer. Men han upplyste inte om vems kaffekassa det skulle röra sig om.

lare, filmer, fester, nöjen och annat i Stockholm. Jane fick 200:- för bildinköp.

Janes engagemang i Gilberts officiella verksamhet kan ses som en täckmantel för hennes funktion som kurir och som en motivering för umgänget med Gilbert. Bilderna hade Gilbert säkert utan svårighet kunnat skaffa från annat håll, hans byrå hade lokalkontor i Stockholm. Men vi vet också att han via Jane försökte få ut bilder som han inte vågade saluföra genom Skandinavisk Telegrambureau därför att de inte stämde överens med den officiella tyska uppfattningen.

Arrangemanget upprätthölls emellertid och vid flera tillfällen under februari och mars sände Gilbert sedan telegram till Jane och påminde henne om bilder. Den 22 mars löd telegrammet: "beder om forsendelse af yderligere pressebilleder, deres sidste er alle solgt ..."

Den 9 juni 1944 sände Gilbert ett kontraktsförslag som gick ut på att Jane skulle skaffa pressbilder av allmänt intresse: sport, teater, sällskapsliv, kungahuset, aktuella händelser. Hon erbjöds 25 % i provision och 400:- under de första tre månaderna som "eksistensminimum". Gilbert fick därmed en naturlig och ganska oskyldig kontaktväg till Jane.

Hur intim deras förbindelse var är inte alldeles lätt att komma underfund med. Gilbert var betydligt äldre än Jane, han var ingen attraktiv man men trots att det i polisförhören med Jane i oktober 1944 står att hon blev hans "älskarinna" duade de inte varandra i korrespondensen. I ett annat protokoll, från ett förhör med Jane den 4 maj 1944, heter det att "Gilbert utbad sig personliga favörer av fru Granberg, men då hon icke ville gå med på denna begäran, förklarade han, att kusinen [Winkel] finge sitta kvar där han var".

Gilberts stockholmsresa hade emellertid ett viktigare syfte än att engagera Jane i bildbyråverksamheten. Han hade kommit för att träffa Pavlov och Alexandra Kollontaj.

Jane var bekant med Madame Kollontaj. Vid en tillställning som rysk-svenska föreningen anordnat på Grand Hôtel i Stockholm presenterade hon en bekant, affärsmannen Carl-Albert Davidsson, för den sovjetiska legationschefen. Jane var vid tillfället tillsammans med två danskar, en ljushårig

pojke
att et
ägde
släppt
ra är
och a
budet
Mö
var fi
kurir.
skulle
består
Gil
saken
kant,
fick t
Gilbe
bakor
Gil
utsatt
och v
avtal
man s
brittis
namn
En
med
kidna
tillstå
"säke
amer
Vic
talade
dansk
scher
plock
eget.
Att h

pojke och en flicka, minns Davidsson. Han erinrar sig också att ett sovjetiskt danslag uppträdde och att tillställningen ägde rum samma dag som sovjetiska flygplan av misstag släppte bomber söder om Stockholm. Intressant att konstatera är att Jane alltså deltog i rysk-svenska föreningens fester och att hon var personligt bekant med det sovjetiska sändebudet.

Mötet mellan Gilbert och de sovjetiska representanterna var förberett tack vare Janes känningar och insatser som kunde. Nu hade Gilbert med sig ett fredsförslag som han skulle förelägga ryssarna. Jane telefonerade till Pavlov och bestämde möte till dagen därpå.

Gilbert ville också träffa Leifer och bad Jane ordna den saken. Leifer var på besök hos Frederike och en annan bekant. Frederikes väninna sångerskan Diana Miller, då Jane fick tag på honom per telefon och överlämnade luren till Gilbert. Leifer misstänker idag att det var Jane som låg bakom att han blev inbjuden till de båda damerna.

Gilbert och Leifer träffades på restaurang Bäckahästen. På utsatt tid kom Jane och Gilbert dit, slog sig ner vid ett bord och väntade. Efter en stund kom Leifer, till synes ensam som avtalat. Men bara till synes. Vid ett bord ett bit bort satt en man som kallade sig John Ray och som var en högt placerad brittisk underrättelseman i Stockholm. (Ibland var hans namn Jack Riddle, ibland något helt annat.)

Enligt Leifers egna uppgifter hade han så snart han talat med Jane kontaktat britterna. Han var dels rädd för att bli kidnappad och förd till något av de tyska fartyg som hade tillstånd att ligga i Stockholm, dels ville han åter vara en "er" dansk. Men nu för engelsmännen och via dem för amerikanerna.

Vid en intervju som Poul Ørum och jag gjorde med Leifer talade han om att han 1940 stod upptagen som kommunist i danska arkiv. Den 9 april 1940, dagen för den tyska inmarschen, tillbringade han med att åka runt och ur flera register plöjde bort kort med namn på kommunister, inklusive sitt eget. Han var mycket noga med att betona denna sin insats. Att han kunde handla så snabbt berodde på att han hade jour

natten till inmarschdagen och att han förstått vad som var i görningen. "Jag förstod då också att en del danskar redan visste vad som skulle hända", sade han och denna vetskap skulle han kunna avslöja "när som helst och i detalj".

I januari 1944 kunde han knappast betrakta sig som "säker" dansk av kommunisterna. Som inträdesbiljett till britterna använde han nämligen sin kunskap om de hemliga tysk-sovjetiska fredsförhandlingarna. Kommunisträddaren förordade alltså kommunisternas förhandlingar. Men det finns också uppgifter om att Leifer även i Stockholm var ryssvänlig. Var det ryssarna själva som ville spräcka förhandlingarna? Men i så fall hade de säkert gjort det på annat sätt än att låta sina allierade få kunskap om de hemliga förhandlingarna.

Att Leifer var beredd att avslöja vad som var i görningen kände säkert varken Gilbert eller Jane till. Ett avslöjande satte dem båda i en livsfarlig situation.

Gilbert hade kommit till Stockholm på order av Seibold i den oppositionella Canaris-gruppen. Ett av hans uppdrag var att försöka övertala Leifer att återvända till Danmark eller åtminstone möta Seibold på en färja över Öresund. Troligen var detta ett sista desperat försök från Seibolds sida att rädda förhandlingarna. Han visste att Leifer kände till för mycket och han litade inte på honom.

Men förgäves. Leifer ville varken resa tillbaka till Danmark eller träffa Seibold. Dessutom hade han ju "lurat" Gilbert på dennes andel av tryckeriprovisionen – om sedan pengarna gått till flyktbåtar eller något annat får anses oväsentligt, sett med de lurades ögon.

Enligt Leifer frågade han Gilbert: "Om ni varit i min situation och jag erbjudit er att komma tillbaka, skulle ni då ha gjort det?" Gilbert svarade enligt Leifer: "Absolut inte!"

Under samtalet var de båda männen ensamma vid bordet på Bäckahästen. Jane hade gått till baren och där fick Ray syn på henne. Och föll för henne, men kunde inte röja sig just då.

Efter mötet kände Gilbert och Jane en stark oro och de var rädda för att de själva skulle råka illa ut. Gilbert måste

ome
därf
P
fru
på
förh
N
och
Jane
Där
möt

Det
Gilt
Lei
följ
S
fruk
stor
dire
affä
I
gen
kna
gen
hor
"
och
Hv
rels
Ho
F

omedelbart samtala med Pavlov, och Jane och han begav sig därför skyndsamt till ryssens bostad på Furusundsgatan 13.

Pavlov och Gilbert stängde in sig i ett rum. I ett annat satte fru Pavlov på grammfonen och hon och Jane dansade. Ute på stan satt Leifer och berättade för Ray om de hemliga förhandlingarna.

När Pavlov och Gilbert talat färdigt bjöds det på konjak och man pratade om alldagliga ting. Man kom överens om att de även i fortsättningen skulle hålla kontakt med Pavlov. Därefter bröt hon och Gilbert upp. Dessutom förbereddes ett möte mellan Gilbert och Madame Kollontaj till dagen därpå.

● Ett dramatiskt resultat av mötet på Bäckahästen

Det fanns ytterligare ett vittne till mötet mellan Leifer och Gilbert på Bäckahästen. Utanför på gatan patrullerade fru Leifer. Hon var orolig för sin man och funderande över vilka följderna skulle bli av hans förehavanden.

Sedan Leifer förrätt förhandlingarna om separatfred i öst fruktade han för hämnaden. Den som hade anledning att stoppa Leifer eller att hämnas var Seibold, kanske genom ett direkt mord, kanske bara genom att avslöja en del om Leifers affärer.

Leifer hyllade principen att anfall är bästa försvar. Trots att han fick av Ray fria händer att agera, något som Ray knappast kan ha haft befogenhet att ge honom. Han tog kontakt med en man som tidigare utfört uppdrag åt honom, motståndsmannen "Flammen".

"Flammen" skulle bli en av de legendariska sabotörerna och likvidatorerna. Hans riktiga namn var Bent Fauerschou og og og og og han var född 1921. Han anslöt sig till motståndsrörelsen på hösten 1943 och fick då kontakt med gruppen Holger Danske.

På Leifers anmodan slog sig "Flammen" samman med en

terades på nytt och fick sitt bagage undersökt. Tullarna var ohövliga, berättade hon senare under förhöret hos säkerhetspolisen, och kontrollerade till och med om hennes väskor hade dubbla bottenar. Hon hade mycket med sig, mängder med paket och presenter och dessutom en radio som hon tänkte sälja i Tyskland. För ett par konjaksflaskor, som Thorner bett henne ta med sig till Berlin, fick hon betala tull.

I Köpenhamn började hon leta efter Winkel. Hon hörde sig för på hans fabrik och fick där veta att han efter sin frigivning på nytt varit nära att bli tagen av Gestapo. Han hade dock lyckats komma undan men var nu försvunnen. Ingen visste var han fanns.

Jane sökte upp Winkels föräldrar, gav dem cigaretter, kaffe och en konjaksflaska, men något besked kunde de inte ge henne. Winkel befann sig på okänd ort. Han var inte tagen av Gestapo. Det var i varje fall ett positivt besked.

Gilbert träffade Jane i hotell Astorias restaurang och beklagade sig över att hon inte sänt honom fler bilder.

Den 27 maj reste Jane vidare med tåg över Warnemünde till Berlin. Hon träffade Herje och fick rum på hotell Esplanade där han bodde. De diskuterade lugnt och vänskapligt den förestående skilsmässan och umgicks varje dag. Jane träffade också flera bekanta från tidigare.

Under vistelsen i Berlin sände Jane ett telegram till doktor Hansen i Stettin och meddelade att hon befann sig på Esplanade. Hon undertecknade telegrammet med "Frau Ebba". De hade kommit överens om att hon skulle kalla sig så. Anledningen till att hon tog kontakt med honom var att hon ville veta mera om hans verksamhet och om hans förbindelser med Sverige. Hon hade lovat Martin Lundqvist att rapportera om detta. Troligen var hennes bekant Pavlov på ryska legationen också intresserad.

Hon träffade emellertid inte Hansen denna gång, utan en av hans medhjälpare som presenterade sig som von Mecklenburg och som var intresserad av upplysningar om Sverige. Han ville ha uppgifter om de svenska trupperna längs norska gränsen, vad det var för slags trupper, deras styrka och om truppförflyttningar den senaste tiden. Han var också intresse-

underrättad?

I oktober eller november 1943 uppdrog Gilbert åt Jane att ta kontakt med ryska legationen i Stockholm. Gilbert var sedan i Stockholm och sammanträffade med Madame Kolontaj. Jane har heller inte förnekat att hon ordnade en kontakt mellan Pavlov och Gilbert.

I januari 1944 tog Jane kontakt med franska legationen och senare även med engelska och amerikanska legationerna. Anledningen till att Jane fick kontakt med fransmännen var att hon träffade en något hysterisk fransmann, Jean Bey, under en filminspelning. John Ray på engelska legationen bad själv att få bli presenterad för henne. Några uppdrag från Gilbert var det inte fråga om.

Genom Gilbert hade Jane blivit bekant med Gesandter Paul Schmidt vars älskarinna hon blivit, sades det vidare. I verkligheten lärde Jane känna Paul Schmidt under åren i Berlin. Han var som chef för utrikesministeriets pressavdelning en kontaktperson för de journalister som verkade i den tyska huvudstaden. Hon var aldrig hans älskarinna. Den befattningen upprätthöll en väninna till henne, en annan svenska.

Jørgen Winkel är inte pålitlig längre eftersom han är förälskad i Jane, skrev Mathiesen. Trots att danska legationen varnat honom vill han inte bryta förbindelsen. Winkel säger sig kunna gå i god för Jane och hänvisar till intendent Lundqvist vid den svenska säkerhetstjänsten.

Den 8 juli 1944, fortsatte Mathiesen, reste Jane till Berlin för att för Gilberts räkning få loss danska judar från Theresienstadt. "Givetvis är det endast sådana judar, som major Gilbert kan ha nytta av i Sverige."

Detta är ett löst påstående, men ingenting som talade för Jane fick ju finnas med i anklagelseakterna. Resan planerades dessutom tillsammans med danska motståndsmän i Stockholm och det var en vän till Winkel som i första hand skulle köpas fri.

"Lotte" återkom den 11 juli med uppgiften att Jane var en av Gilberts mest framstående spioner. Netz kunde inte finna något bevis för detta. Idag säger "Lotte" att man inte hade

Kiær, Hendil og Carl Mogensen av vilka de båda sistnämnda deltog i mötet med tyskarna på Angleterre och av vilka den sistnämnde efter kriget avslöjades som tysk agent.

En del av detta samarbete mot kommunisterna fortsatte efter kriget. Både Schou och Sejr bildade då egna agentgrupper med bland annat avlyssning, skuggning och infiltrering på schemat.

Vi har förstått att Janes intresse för vissa ruttr kombinerat med hennes bekantskap med den sovjetvänliga Gilbert och med Pavlov och Madame Kollontaj samt hennes socialistiska grundsyn har verkat oroande på dem som arbetade med den sneda vapenfördelningen och på dem som medverkade i det dansk-tyska samarbetet. Hon rapporterade till svensk säkerhetspolis om en tysk rutt till Mölle, om agenter som sattes i land för vidare färd till Norge. Hon reste till och med till norska gränsen för att undersöka detta. Och det var inte bara tyskar som började dra öronen åt sig när denna hennes verksamhet blev känd. Otto Danielsson betraktade henne som en god rapportör, men det fanns läckor från säkerhetspolisen till danska underrättelseorganisationer och där fanns det folk som inte var glada åt hennes intresse. Den svenske säkerhetsmannen Erik Lönn som var specialiserad på kommunistjakt fick hand om den vidare undersökningen av Jane.

Hon var ute på farliga vägar. De som upplevde henne som ett hot kunde lätt slå tillbaka. De kunde beskylla henne för att vilja avslöja de livsviktiga danska illegala rutterna. De kunde peka på hennes bekantskap med tyskar. De kunde få hennes resa till norska gränsen att verka som ett spionuppdrag för tyskarna. Och detta kunde de få hederligt motståndsfolk att tro på.

Därför var det inte svårt att finna villiga medverkande vid likvideringen. Med hjälp av provokationer och falska anklagelser fick man det att se berättigat ut. Ändå tar de som riktat de falska anklagelserna mot henne själva hand om en stor del av slutfasen. För säkerhets skull.

Jane var inte ensam om den farliga kunskapen om dansk-tyskt samarbete och den sneda vapenfördelningen. Gilbert visste en del, "Flammen" hade börjat förstå, löjtnant Skov

SVERIGES AMBASSAD
HELSINGFORS

Sida 1 (/)

Datum

95-10-05

Dossbeteck

(CL)

KOPIA TILL

SB

UM

BITR UM

KABS

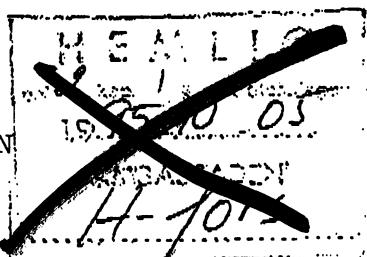
POLCH

BITR POLCH

SS KARLSSON

CHPOL 1

POL 1:1

aa/w

bevarad
med post

Bne

INK. UTRIKES DEP.		
D. No		
95 -10- 0 5		
AVD.	GR.	MAL
p	2	Eu

Utrikesdepartementet

Re Raoul Wallenberg

För Magnusson, Pol 1:1

Tog ambassaden i Moskva någonsin kontakt med Vladimir Ivanovitj Jerefejev (jfr mitt hbr 1994-04-18). Det slumpade sig så att jag härförleden såg professor Nevakivi, hans finländske kontaktman och vederbörande på flygplatsen här. Vederbörande såg vital ut, sina 75 år till trots.

BERGQUIST

HP 2 ut 25/4. o.k.

Avsant:

Datum

Kl.

Sign.

1995-10-04

Departementsrådet Hans Magnusson
Utrikesdepartementet

277/001

INKOM UD			
1995 -10- 06			
Avd	Gr	Mål	Su I

Re Raoul Wallenberg

Broder,

I samband med arbetsgruppsmötet med arbetsgruppen om Wallenberg den 21 september nämnde Valerij Filippov, ryska försvarsministeriets arkiv, att hans chef Jurij Semin i dagarna skulle ha sänt ett svar på vår förfrågan i somras angående eventuella ytterligare protokoll från förhör med anställda vid den svenska Budapest-legationen 1945 (Bauer, Göte Carlsson, Lars G:son Berg samt flera av icke-svenskarna).

Svaret (kopia bifogas) som nådde mig dagen efter arbetsgruppsmötet, innehåller helt kort att försvarsministeriets centrala arkiv genomfört en förnyad granskning av dokumenten från den andra ukrainska fronten från perioden januari-mars 1945 men att inga förhørsprotokoll återfunnits.

Vidare kan jag bifoga en levnadsbeskrivning beträffande Pavel Fitin, vilken vi som svar på vår förfrågan erhållit från SVR:s presstjänst.

På minst åtta ställen
viktig information
Mats Foyer

Mats Foyer

MOSKVA 005 -03- 19

"12" сентября 1995 г. г. Москва

INK. AMB. MOSKVA
D. 14/413
1995 - 09 - 19
AVD. R GR. 18 MAL W-bers

Wallander

ТМ: 2F
SKAK på
KÖ: FÖRFRÅGAN
950719

FR: FÖRSVARSTABENS
ARKIV.

VE: FÖRFRÅGAN OM

Уважаемый господин Ларс Фреден! MED ÅR BETÄNK

1 SVENSKA MISSIONEN
I BUDAPEST 1945

Ваш запрос от 19 июля 1995 года по поводу выявления в архивах Министерства обороны протоколов допросов сотрудников шведской миссии в Будапеште в 1945 г. в Генеральном штабе Вооруженных Сил Российской Федерации рассмотрен.

Сотрудниками Центрального архива Министерства обороны еще раз были проверены документальные материалы 2 Украинского фронта за январь-март 1945 года.

К сожалению в имеющихся на хранении архивных документах интересующих Вас протоколов допросов не обнаружено.

С уважением

Ю. Семин
полковник

Начальник Историко-архивного и
военно-мемориального центра
Генерального штаба Вооруженных
Сил Российской Федерации

Временному поверенному в делах
Швеции в Российской Федерации

господину Ларсу Фредену

117330, г. Москва
Мосфильмовская, 60

328/2048

ФИТИН П. М.

Павел Михайлович Фитин родился в 1907 году в с. Ожогино Курганской области. В 1920 году после окончания начальной школы работал в сельхозкоммуне в родном селе, здесь же вступил в комсомол. После окончания средней школы в 1928 году поступил на инженерный факультет сельскохозяйственной академии им. Тимирязева, который окончил в 1932 году.

В 1932 - 1934 годах являлся заведующим редакции издательства "Сельхозгиз".

В 1934 - 1935 годах служил в Красной Армии. После демобилизации вновь работал до 1938 года в том же издательстве заместителем главного редактора.

В марте 1938 года был направлен по партнабору на учебу в высшую школу НКВД. После окончания специальных ускоренных курсов в Школе особого назначения, готовившей кадры для внешней разведки, в ноябре того же года направляется стажером в 5-й отдел ГУГБ НКВД СССР (внешняя разведка).

В связи с острой нехваткой разведывательных кадров, когда в отделениях 5-го отдела ГУГБ НКВД порой не было ни одного сотрудника, в конце того же года П. М. Фитин назначается заместителем начальника этого отдела, а в 1939 году возглавляет внешнюю разведку органов госбезопасности. В должности начальника внешней разведки работал до 1946 года.

Несмотря на молодость П. М. Фитина, которому к моменту назначения на руководящий пост исполнилось всего тридцать один год, выбор начальника разведки органов государственной безопасности оказался правильным. Его высокий интеллект и выдающиеся организационные способности особенно ярко проявились в годы Великой Отечественной войны.

В предвоенный период, получая от источников резидентур за рубежом информацию о том, что Германия готовится к нападению на СССР, П. М. Фитин только с января по 21 июня направил Сталину свыше ста разведывательных донесений. Из них следовало, что война стоит на пороге нашего дома, и необходимо предпринимать срочные меры по укреплению обороноспособности страны.

Берия, стремившийся угодить "хозяину", искал предлога для того, чтобы убрать строптивого начальника разведки, и только раз-

- 2 -

разившаяся война спасла П.М. Фитина от неминуемого расстрела.

Возглавляя внешнюю разведку в годы войны, комиссар госбезопасности 3-го ранга Фитин сделал все зависящее от него для того, чтобы обеспечить политическое руководство страны достоверной политической информацией о стратегических замыслах германского командования, сведениями о перспективах открытия "второго фронта" в Европе, документальными материалами о планах союзников СССР по антигитлеровской коалиции в послевоенный период.

В частности, в 1943 году от агента лондонской резидентуры А. Бланта был получен перехваченный британской разведкой план германского наступления на Курской дуге, что позволило советскому командованию предпринять необходимые контрмеры и разгромить врага.

Возглавляемая П.М. Фитиным внешняя разведка внимательно отслеживала и регулярно информировала Кремль о сепаратных переговорах А. Даллеса с гитлеровцами в Швейцарии.

Важный вклад принадлежит П.М. Фитину в овладение Советским Союзом секретами ядерного оружия. По заданию Центра еще в сентябре 1941 года агент лондонской резидентуры Д. Маклейн сообщил о ведущихся в Великобритании и США работах по созданию атомной бомбы. В июле 1943 года решением ГКО на возглавляемую П.М. Фитиным разведку органов госбезопасности была возложена задача по получению на регулярной основе всей информации по атомной проблеме. В результате к концу 1945 года от резидентур в Англии, США и других странах была получена необходимая документальная информация, позволившая нашей стране в кратчайший срок создать собственное ядерное оружие и тем самым положить конец монополии США в этой области.

После войны Берия рассчитался со строптивым начальником разведки, который оказался прав в отношении сроков нападения Германии на СССР. В конце июня 1946 года по его распоряжению генерал-лейтенант Фитин был освобожден от занимаемой должности, на которой блестяще зарекомендовал себя в годы войны. До конца того же года он находился в распоряжении Управления кадров МГБ СССР.

В декабре 1946 года П.М. Фитина направляют заместителем уполномоченного МГБ в Германию, где он находился до 1947 года.

В 1947 году его вновь понижают в должности: П.М. Фитин назначается на пост заместителя начальника управления госбезопасности по Свердловской области. Затем Берия перебрасывает его в Алма-Ату.

- 3 -

Однако Берия не решился на прямую физическую расправу с П. М. Фитиным, очевидно помня, что Сталину известен его вклад в информационное обеспечение победы над врагом. В 1951 году Берия распорядился уволить его из органов госбезопасности "по неполному служебному соответствию" без военной пенсии, так как опальный генерал-лейтенант не имел соответствующей выслуги лет.

Лишь после ареста и суда над Берией и его подручными в 1953 году П. М. Фитину удалось устроиться директором фотокомбината Союза советских обществ дружбы, где он работал до конца жизни.

✓ П. М. Фитин умер 24 декабря 1971 года.

За большие заслуги в деле обеспечения государственной безопасности нашей страны генерал-лейтенант Фитин награжден двумя орденами Красного Знамени, орденом Красной Звезды, орденом Красного Знамени Тувы, многими медалями.

RAOUL WALLENBERG-FÖRENINGEN

Ordförande Per Anger

INK. UTRIKES DEP. Sekretariat Sofia Sonnenfeld

D. No 278/030

UMK/cs

1995-11-07

Skr tit

Handl: Lage Olson, KMI

u/Jan Eliasson

Handwritten notes:
Hans
Jag ser
fint om
vi kunde
göra något
rätt om jag
gick ut
och vi får
något
ett sådant som
jag beordrar
varier förordet

Käre Jan,

Har sett dig här om dagen i ett sådant som
vi kunde ha din assistent. Det jag beordrar
Det gäller den bok som utgavs i Ungern
1945. Under kriget.

innehållande i Ungerns försättnings de rapporter
som vi från dåvarande legationen skickade hem
till U.S. under kriget.

Den dåvarande kaptan Bohlen är Peter Bastai
som har nära anknytning till ambassaden i Budapest
Han kan bl.a. vid många tillfällen tjänstgjort
som tolk då han talar bl.a. svenska flytande.
Han har alltid försäkrat de från U.S. - källor
erhållna rapporter. Bohlen kan också stå ut
i tross i Ungern. Ett dokument som återfinns
är bl.a. om rapport om Auschwitz som skickats
in under i sitt slag.

Har försäkrat Hans Magnusson om Lage Olson
som håller i väntat att undersöka om U.S. i någon form
kunde ge ut dokumenten som är redan tillgängliga
förhållande på svenska.

Skulle vara dig en tack om du ville understödja
projektet och ev. skriva ett brev.

SVERIGES AMBASSAD
MOSKVA

TELEFAX

Telefon: Nat. (095) 956 12 00
Telefax: Nat. (095) 956 12 02
Telex: (64) 413410 svsk su

Int. +7 503 956 12 00
Int. +7 502 221 62 23

INK. UTRIKESDEP.		
D.No		
1995 -10- 10 09		
AVD	GR.	MÅL
P	2	Eu 1.

Adress: ☒ UD, pol 1:1, depr Hans Magnusson	Datum: 1995-10-09	Dnr: 440
Handläggare: Mats Foyer	Avd:	Grupp:
Totalt antal sidor: 2	Avs.	Kl.
		Sign.

Re Wallenberg

För depr Hans Magnusson, pol 1:1.

Bifogat översänds uppgifter om adresser och telefonnummer till medlemmar av Kuprijanovs familj.

HIRDMAN

FROM :

Trukhin

PHONE NO. :

Re: Wallenberg Affair
Från: K. Nikishkin, MYD

P01

ФАКС 956-12-02

MOSKVA 1995-10-05

Посольство Швеции в России
г-ну Мато Фюеру

INK. AMB. MOSKVA		
D. 14/456		
1995-10-05		
AVD.	GR.	MAIL
12	18	(W-borg)

Уважаемый г-н Фюер,

Согласно Вашей просьбы сообщая для господина Ханса Магнуссона - сопредседателя российско-шведской группы по установлению судьбы шведского дипломата Рауля Валленберга сведения о членах семьи Куприянова Геннадия Николаевича, 1905 года рождения, умершего в 1978 году.

Жена Куприянова Г.Н. - Куприянова Вера Васильевна, 1905 года рождения, проживала по адресу: г. Ленинград, ул. Вязова, дом 13, кв. 69. Умерла в сентябре 1978 года. Брак между Куприяновыми был расторгнут в 1957-1958 годах.

Сын - Куприянов Виктор Геннадьевич, 1928 года рождения, проживает по адресу: г. Санкт-Петербург, Придорожная аллея, дом 33, кв. 44 (домашний телефон: 558-84-04).

Дочь - Куприянова Роза Геннадьевна, 1923 года рождения, проживает по адресу: г. Санкт-Петербург, ул. Дыбенко, дом 20, корп. 1, кв. 266 (домашний телефон: 588-95-01).

Дочь - Вербицкая (Куприянова) Галина Геннадьевна, 1927 года рождения, проживает по адресу: г. Санкт-Петербург, ул. Кузнецовская, дом 44, кв. 36 (домашний телефон: 284-46-32).

*С уважением,**K. Nikishkin*

К. НИКИШКИН

"5" октября 1995 г.

N 34/5-2484

Wallenberg - enclosed

INK. UTRIKES DEP.		
D. No 281/001		
95 -10- 10		
09		
AVD. <i>p</i>	GR. <i>2</i>	MAL <i>Eu</i>

(Free)

October 8, 1995

FACSIMILE TO: Mr. Hans Magnusson, Political Department, Ministry for Foreign Affairs,
Government of Sweden, Stockholm FAX: 46-8-7231176

FROM: Susan Mesinai Telephone: (212) 691-6436 Fax: (212) 645-6434

Dear Hans Magnusson:

5 PAGES

I hope that your Working Group meeting was successful, within your immediate goals. Were you able to meet with General Kalinin to discuss problems of access to Vladimir? I enclose the chronological break-down which I just prepared of those who occupied the Cell that corresponds to Marvin's sighting from the mid-fifties. You will see that it makes a strong case for pursuing the matter of Isaac Wolfen.

I am writing now to request that a visa be granted to me so that I can move ahead with the research I discussed with you in Stockholm. Particularly I am proposing to be in Moscow October 19 - 31, 1995 for the purpose of studying:

- o Stalin's diary in conjunction with one of your staff, using the annotated calendar of W.A. Harriman, as we discussed to probe the question of possible relationship between Wallenberg's interrogations and Allied economic or political conferences;
- o GARF records related to the Allied Control Commission in Hungary and, if possible, any papers from Voroshilov regarding the occupation of Hungary during that period. Again I will be matching Soviet documents with documents from the American side. I will also be looking for discussions of exchange of prisoners as we know that Feller was returned through British intervention via the ACC as well as communications re war crimes;
- o GARF records or any others related to the Moscow Conference of October 1943, not only the formal documents but behind the scenes memos to clarify the discussions between the British and the Soviets re Hungary, to determine those disputes which led to Molotov's comment about "liquidating the problem". As you know, I am presuming that this related to Stalin's sensitivity toward any effort toward establishing a confederacy or federacy in Eastern Europe to which Stalin was "violently opposed" (quote Molotov). I will also be looking into sensitivities regarding "separate peace";

I also hope to spend a portion of this time meeting with the archivists of Serbsky to see what progress has been made and to determine ways in which I could assist them in their research. This will include, hopefully, pursuing the question of "doodles" and sample art work as a way of identifying Wallenberg, since he was an artist. All of this was discussed with them when I was last in Moscow, where it was agreed that I would return once permission had been granted. It is my hope that the dialogue and strong spirit of

cooperation which was manifested at that "pilot" session will be allowed to continue.

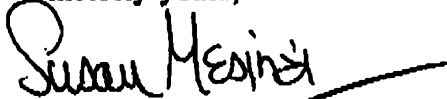
I apologize for placing this request so belatedly, leading to the usual rush but I had to secure my funding before moving ahead.

May I request that you or Mats Foyer ask Mr. Tartarinsev if this visa could be issued to replace the one attached since a decision was made in Stockholm that my presence was not required at the Working Group meeting and that a later trip which afforded more time for quiet research would prove more fruitful. In order to get on the plane on the date of October 18, I will need to have this visa on the computer at the New York Consulate by this Friday or the following Monday at the latest.

It goes without saying that I will share my findings with you. I also, by the way, am working on raising funds to come back to Stockholm for at least a month to pursue a number of questions -- once I have completed related work in the American archives.

My deepest thanks to you and to Mr. Tartarinsev, Mats Foyer and Lage Olsen for taking the time to attend to my visa. Please let me know if there are any difficulties. Because of the time constraints, I am moving ahead -- optimistically -- if you don't mind. This doesn't mean, however, that I'm not aware of the efforts involved.

Sincerely yours,

Susan Ellen Mesina

P.S. Guy has forwarded to me a copy in English of the recently published book out of Finland which I have forwarded to ARK's Russian expert in the area of foreign-intelligence for analysis. I found it quite interesting, particularly the repeated insistence that Wallenberg was not only a diplomat but represented (personally it would seem) Soviet interests in Hungary. This is the second document, one from the CIA/American side presumably quoting Jarring, and now this from the East which emphasizes this point. Clearly, we need to see Raoul's "marching orders" from the Swedish side.

I would like the visas to include the Vladimir area. Thanks.

-2-

October 6, 1995

FACSIMILE TO: Dr. Marvin Makinen
FROM: Susan Ellen Mesinai

The attached is a more "bird's-eye" view of the situation with Cell 2-49, according to the limited number of copies I have in my office. Please note the role which both Kesselman (510510 - 520811) and Wolfen (540609 - 541204) presumably play as "senior occupant" of the Cell and the nature of the prisoners with whom they share the premises at that time. Also the combination of Krenner and Bastamov in 1955 could be interesting. I don't have enough information on Bastamov.

You will understand the value of these clusters much more than I, no doubt. The 1954 sequence with Wolfen is the most interesting as it includes the Hungarian Karl Sangyel and Kupryanov who, evidently, had just returned from Verache-Uralsk, followed by two Balt nationalists, if not 'terrorists.' We clearly have to know everything we can about both of these men and perhaps try to find the Lithuanian and/or Latvian nationalists who sat with Wolfen in 1954. A Lithuanian woman involved in rescue work told me a way to trace them in her country at least, which could be useful for other prisoners as well. Where Bogdanfos (sp?) is concerned, is it possible to get a forwarding address for Terelya in the Ukraine??? This is supremely important for a number of reasons.

I have marked a few of the cases with an asterisk. This indicates that I would greatly appreciate your giving me the dates when they left the Cell and the Cell to which they 'graduated' after that. Easiest and best might be to simply xerox and send their cards.

If nothing else, this makes the case for determining who sat with Wolfen where and when. Perhaps we could do the same in Butyrka, if we can get any cooperation.

CELL 2 - 49
Chronology: First Draft 10/6/95

<u>Entered</u>	<u>PRISONER</u>	<u>Left</u>
440712	Zvigniew BOCHNIEWICZ	
440807	Olga MIKHAILOVA-BUDYONOVA	
450607	Leonti L. PATARIDZE	
480718	Sylvester S. MAGNARADZE	
481203	Vera MEDVETSKAYA	490106
490601	Gavril-Viktor SLINKIN BUYNOV	
500103	Vera BUKINICH	
500206	Yatsusi SAKATA	
500406	Leonid BOLOTNIKOV	
500902	Fritz LANGER	
500929	Fritz LANGER	
510323	Grigori K. CHASIN	
510428	Karl Karlovich KLEEN	510511
510510	Nikolai M. KESSELMAN	520811
510514	Isaac WOLFIN	510801
510821	Gabriel D. ERSLER	510927
520719***	Sebi TSOI-KYN	
520904	Maigonis-Haria UPENIEKS	520929
521015	NO. 1 PRISONER/"AMERICAN SPY"	521126
530629	Jonas MESHKAUSKAS	530831

-4-

540218**	Nikolai GAMULYAK	
540313	Isaac WOLFIN	540322 (2-39)
540503	Karoly SCHANDEL, No. 26	540531
540609	Isaac WOLFIN	541204 (2-50)
540628	Gennadi N. KUPRYANOV	540705 (2-31)
540727	Maigonis-Haria UPENIEKS	540818 (3-43)
NOTE: Card reads 540927 but makes no sense in sequence		
540903**	Aleksandras SLADKAUSKAS	
550211	Mikhail BODNAR	550302
550704	Ernst KRENNER	550927
550721**	Vladimir BASTAMOV	
550929	Vasili V. SHULGIN	551013
551127**	Vatslav STANKUT	
561103	Shelva BERISHVILI	561106
570805	Boris G. MENSHAGIN	580708
600323	Shalva BERISHVILI	(Last Cell)
611102	Marvin MAKINEN	620113
620122	Anna GORBASHIOVA	
710828	Gunnar O. RODE	
710915	Ivan K. MATYASH	
760116	Vladlen K. PAVLENKOV	

-5-

Pol 1:1 Magnusson/kn

Ärende

Raoul Wallenberg

Datum

1995-10-10

Avd

P

Grupp

2

Mål

En 5

Adress

Gk S:t Petersburg

Text

Från Pol 1:1 (Magnusson) Re Raoul Wallenberg.

Planerar besök i S:t Petersburg den 20 oktober (ankomst 19/10) för samtal med efterlevande till generalen Gennadij Nikolajevitj Kuprijanov, som ju omnämnts i Wallenbergärendet (Bl a Ingmar Lindmarkers artikel slutet 70-talet.)

Tacksam ni försöker boka in samtal med följande:

- Viktor Gennadjevitj Kuprijanov, Pridorozjnaja alleja, d 33, kv 44, tfn 558 84 04
- Roza Gennadjevna Kuprijanova, ul. Dybenko, d 20, korp 1, kv 266, tfn 588 95 01
- Galina Gennadjevna Verbitskaja (Kuprijanova), ul. Kuznetsovskaja, d 44, kv 36, tfn 294 46 32

Kanske är det bekvämast ordna möte på gk? Annars som de önskar. Ni bör understryka att samtalen kommer till stånd som ett led i den gemensamma svensk-ryska arbetsgruppen.

Under besöket vill jag gärna träffa presidentens representant Tsipljajev, som jag känner från Moskva.

Cabinet

Ifylles av telegramexpeditören

MINISTRY FOR
FOREIGN AFFAIRS

Political Department
First Division

S T O C K H O L M

F A X

Page 1 of 4

When requesting a repetition,
please state the following
Division: Pol 1:1

Dnr

285/003

Dossier

P 2 E 2 I

Date: 12 October 1995

To: Susan Mesinai, ARK Project, USA

Fax No: +91 212 645 6434

Re: Raoul Wallenberg

Dear Ms Mesinai,

92E-7

Referring to your fax of October 8 I would first like to say that the meeting of our Working group had somewhat mixed results. No green light for joint investigations in Vladimir or Vorkuta. There was made a reference to new strict legislation, which might - this was admitted - contravene the Constitution. The Ambassador will be seeing general Kulikov and other key officials but I think informal contacts will be more efficient. I don't believe, however, that foreigners or independent experts will be allowed to work inside the archives or card registries any more. But it should be possible to stay in contact with and discuss the work with the Russian archive officials who are undertaking the job. Furthermore the Russians are still willing to investigate all new testimonies.

I agree that Isaac Wolfin is an interesting figure.

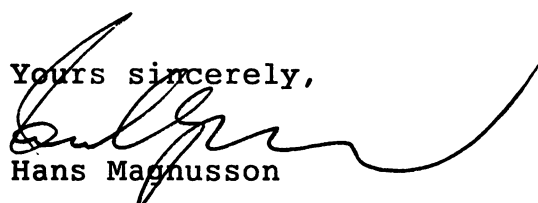
We will be given copies of Stalin's diary, I have understood. I will revert to this.

According to MID, the records concerning the Allied Control Commission are not in GARF but in the MID archive.

They have been gone through (Mr Sokolov commented upon this)

I hope we will be successful concerning your visa.

Yours sincerely,

Hans Magnusson

Exp 951012

4 17 26

Arende

Wallenberg-ärendet

Datum
1995-10-13

Dnr

Avd

Grupp

Mål

D

2

Eu T

Adress

Ambassaden Bonn

Text

Från Pol 1:1 re Wallenberg-ärendet.

PRIMO. I det fortsatta arbetet att följa upp alla spår som kan leda till ett klarläggande av Raoul Wallenbergs öde vore vi tacksamma om ambassaden kunde vända sig till ansvarig tysk myndighet med en begäran att överlämna alla dokument från f d Stasis arkiv som kan beröra RW. I skrivelsen till Stasi är det angeläget att ambassaden understryker att den svensk-ryska arbetsgruppen i RW-ärendet, vilken bildades i september 1991 och sedan dess sammanträtt tolv gånger, är högst angelägen att utforska alla tillgängliga källor i syfte att nå fullständig klarhet om RW:s öde.

Arbetsgruppen leds på svensk sida av Hans Magnusson, Pol 1:1. I gruppen ingår även bl a RW:s halvbror professor Guy von Dardel och f d rikspolischefen och landshövdingen Carl Persson.

SECUNDO. Vi vore även intresserade av att ambassaden samtidigt gjorde en motsvarande hänvändelse till chefen för Bundesnachrichtendienst. Liknande förfrågningar har riktats till motsvarande underrättelseorganisationer i några andra länder av intresse i detta sammanhang.

TERTIO. För Er information vill vi meddela att enligt uppgifter från von Dardel den 9 dennes skall en tysk parlamentariker som svar på en begäran om material från f d Stasis arkiv fått höra att "svenskarna inte vill att uppgifter lämnas ut om RW och dennes medarbetare". Vi ifrågasätter dock exaktheten i denna uppgift.

Cabinet

Ex till: L Olson, KMI

251013

Ifylles av telegramexpeditören

Avsändningsort

Sign

UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)
H Magnusson/3686A

295/004

PROMEMORIA

1995-10-22

P 2 EU'

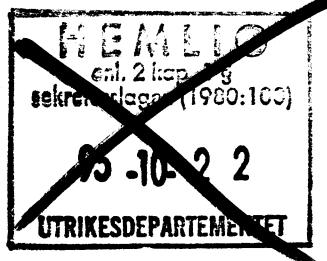
Pol

Ex till:

H Magnusson
M Foyer
L Olsson
C Persson
G von Dardel
Amb Moskva
Gk S:t Petersburg

exp NL

960122

Raoul Wallenbergärendet - samtal med Kuprijanovs i S:t Petersburg den 20 oktober 1995 samt uppföljning av gk S:t Petersburg.

Generalen Gennadij Nikolajevitj Kuprijanov, död 1979, skall enligt uppgifter som på sin tid främst härrörde från Abraham Kalinskij, ha stött ihop med Raoul Wallenberg vid flera tillfällen vid mitten av 50-talet: under transport från Verchne-Uralsk till Alekandrovskij Central samt från Verchne-Uralsk till Vladimir. Enligt uppgifter från samma källa, vilka skall ha bekräftats på ett mer detaljerat sätt av en f d sekreterare (eller bekant) till Kuprijanov 1981, skulle generalen i maj 1979 ha misshandlats till döds i samband med KGB-förhör.

I syfte att utröna huruvida det låg någon sanning i dessa uppgifter samtalade undertecknad den 20 oktober med Kuprijanovs son Viktor Gennadjevitj Kuprijanov, samt hans två döttrar Roza Gennadjevna Kuprijanova och Galina Gennadjevna Verbitskaja (Kuprijanova) på generalkonsulatet i S:t Petersburg. I samtalet deltog även generalkonsul Sture Stjernlöf,

MD

Det var yngsta dottern, Galina Verbitskaja, som i första hand förde ordet. Syskonen kunde först bekräfta de grunddata vi kände till sedan tidigare, dvs. tidpunkter för faderns fängelse- och lägervistelser, tidpunkten för hans död samt den av Kalinskij uppgivna adressen i slutet av 70-talet. Det stämde också att Kuprijanov tjänstgjort som förstesekreterare i kommunistpartiet i Karelen vid samma tid som Andropov. Däremot bestred de att generalen skulle ha berättat om något sammanträffande med Raoul Wallenberg liksom de av Kalinskij m fl uppgivna omständigheterna kring hans död.

General Kuprijanov hade sammanlagt dömts tre gånger, första gången till döden, ett straff som dock omvandlats till 25 års fängelse; sista gången 1956. Därefter hade han släppts fri, men rehabiliteringen hade dröjt till 1957. Under tiden i fängelse hade han flera gånger krävt respekt för sin höga rang och dessutom kritiserat Malenkov, vilket renderat honom kortvariga vistelser på psykiatrisk klinik i tvångströja. Kuprijanov hade varit i dåligt fysiskt skick när han släpptes ur fängelset.

Efter frigivningen hade Kuprijanov så småningom fått ett kommunalt arbete som han upprätthöll till sin pensionering 1968. Därefter hade han publicerat två böcker(memoarer) om kriget men ingenting om fängelse- och lägertiden. En passant berättade Galina Verbitskaja att K. i sin bok uttalat sig positivt om Andropov, medan hans privata karaktäristik av denne varit betydligt mer negativ.

Några problem med KGB hade fadern inte haft under 70-talet och syskonen förnekade att han skulle ha kallats till förhör 1979. Han hade helt enkelt dött av hjärtinfarkt i hemmet.

Från ryska inrikesministeriet hade vi fått uppgiften att Kuprijanovs hustru avlidit 1978. Syskonen uppgav nu emellertid att K. även haft en andra fru som fortfarande var i livet. Den andra hustrun förvarade generalens arkiv, som även innehöll många anteckningar om tiden i läger och fängelse. Dottern Galina lovade att kontakta änkan för att se om detta material kunde gås igenom.

Tilläggas kan att alla tre syskonen gav ett synnerligen sympatiskt och kultiverat intryck. Alla tre hade i unga år, p g a faderns öde, också drabbats av repression; den yngste hade t ex placerats på barnhem -vilket krävde Berijas personliga godkännande - utan rätt till sitt eget efternamn.

Vid förnyad kontakt med ena dottern, Galina K., kunde gk rapportera att general Kuprijanov aldrig haft någon sekreterare såsom hävdats 1981. Det var hustrun, Lidia Ivanovna, som brukade hjälpa honom med skrivandet.

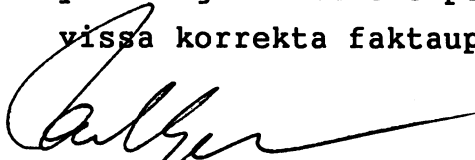
Vid senare kontakt med änkan fick gk S:t Petersburg fram följande. Generalen hade dött den 28 februari 1979 av naturliga orsaker - svagt hjärta bl a. Dagboksanteckningarna från tiden han suttit fängslad fanns kvar. Wallenbergs namn fanns inte nämnt någonstans. I slutet av 60-talet uppsöktes dock generalen av en polsk jude, f d militär (underrättelsetjänsten), vars fru kom från Leningrad och som då arbetade på någon form av handelsrepresentation i Moskva. De hade tillbringat en tid tillsammans i fängelset och polacken vars namn började på K(måste ha varit A. Kalinski) hade, när han ändå befann sig i Leningrad, bestämt sig för att uppsöka Kuprijanov. Under diskussionen hemma hos

generalen hade Wallenbergs namn kommit upp. Lidiya Ivanovna kunde dock inte återge i vilket sammanhang. Hon hävdade dock att såvitt hon vet träffade Kuprijanov aldrig Wallenberg. Hans namn finns inte heller med på den lista över medfångar som generalen träffade under sin fängelsetid och som finns nedtecknad bland hans dagboksanteckningar.

Nämnas bör att Kalinskis namn fanns upptaget på denna lista.

Kuprijanov hade länge suttit i fängelse tillsammans med Kurt Muller, en tysk kommunist.

En möjlig uppföljning vore att gå igenom generalens anteckningar för att se om det kan finnas någon uppgift som indirekt kan peka på Raoul Wallenberg. Det troligaste är dock att hela historien utgör ytterligare ett exempel på att Kalinski vävt ihop vissa korrekta faktauppgifter med rent påhittade saker.

H Magnusson

Pol 1:1 Magnusson/ak

Ärende

re Raoul Wallenberg

Datum
1995-10-23

Avd

P

Grupp

2

Mål

Eu¹

Adress

Amb Moskva

Text

BRÅDSKANDE

Från Pol 1:1 (Magnusson). Re Raoul Wallenberg.

Som tillägg till vårt ovannämnda miso, och efter samtal med Mesinai under helgen, bör ni framhålla i samtal med Nikisjkin och Sokolov att vi på svensk sida givetvis är beredda att lyssna på och bearbeta vägande ryska synpunkter när det gäller uppläggningsen av Mesinai (och andra oberoende experter) bidrag till arbetet. Detta gäller i synnerhet Mesinai planerade undersökningar av ekonomiska aspekter med koppling till ryssarnas (och de allierades) agerande i Ungern 1945. Vi har till Mesinai understrukt vikten av fokusering och väl underbyggda framställningar.

Mesinai besök tycks nu f.ö. bli uppskjutet till i november.

CABINET

UTRIKESDEPARTEMENTET
Krigsmaterielinspektionen
Handl: Ambr. L. Olson

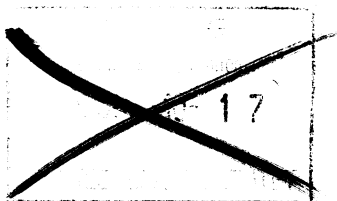
289/0/8
PROMEMORIA

1995-10-16

P 2 Eu'

Ex till:

von Dardel
Carl Persson
Magnusson, Pol 1:1
Olson, KMI
Lyrvall, Pol 1:1
Foyer, Pol 1:1
Amb Moskva

Exp. 95-10-17/16
H E M L I G

Förteckning över beviljade överflygningstillstånd i
Sverige år 1944 i anslutning till efterforskningar
avseende Wallenberg-ärendet

Enligt vad som framgår av dossieren HP 59 (förvaras i Riksarkivet) beviljades följande överflygningstillstånd i Sverige år 1944.

1. Danskt flygplan av typ KZ IV med registreringsbeteckningen OY-DIZ att "inflyga över samt landa och avgå från svenskt territorium" under tiden 15 september till 1 november 1944. Beslut den 6 september 1944. Jämte följande påteckning med blyertspenna: "Sjukvårdsplan som skall demonstreras i Sverige. Rent kommersiell flygning".
2. Brittiskt flygplan tillhörande BOAC att "under tiden 20-27 oktober 1944 företaga en flygning Stockholm till Såtenäs samt Torslanda och åter". Beslut den 19 oktober 1944.
3. Sovjetiskt flygplan av typ DC 3 med registreringsbeteckningen USSR 893 "...under tiden 5-11 november 1944 inflyga över svenskt territorium samt landa å Bromma flygplats samt åter avgå därifrån ...". Beslut den 5

MP

november 1944.

4. Förlängning av tillstånd avseende danskt civilt flygplan under punkt 1 till den 31 december 1944. Beslut den 10 november 1944.

5. Sovjetiskt flygplan av typ DC 3 under registreringsbeteckningen USSR 893 "... under tiden den 12- den 15 november 1944 inflyga över svenskt territorium samt landa å Bromma eller annan flygplats samt avgå därifrån...". Beslut den 11 november 1944.

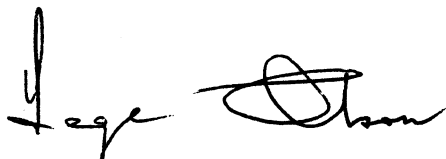
6. Sovjetiskt flygplan av typ DC 3 med registreringsbeteckningen 804 "...Under tiden 22-29 november 1944 inflyga över svenskt territorium samt landa å Bromma eller annan flygplats samt åter avgå därifrån...". Beslut den 21 november 1944.

Enligt en sovjetisk verbalnote i ärendet den 22 november 1944 avsåg ansökan en flygning den 24 eller den 25 november 1944 mellan Leningrad och Stockholm. Som passagerare anges Norges justitieminister T. Wold och attaché J. Schive. På verbalnoten finns antecknat: "Skrivelse kommunikationsdepartementet 21/11/44" och "Flygledaren Bromma underrättad 23.11.44."

7. Brittiskt flygplan tillhörande BOAC med registreringsbeteckningen G-AGJC "...under tiden den 6- den 20 december 1944 företaga två rundflygningar över Stockholm samt en flygning å sträckan Stockholm-Malmö-Göteborg-Stockholm med landningar i Malmö och Göteborg...". Beslut den 4 december 1944.

8. Förlängt tillstånd avseende sovjetiskt flygplan enligt punkt 6 att "...gälla till och med den 1 december 1944

för sovjetiskt flygplan med beteckningen 902...".
Beslut den 29 november 1944.

Lage Olson

SVERIGES AMBASSAD
MOSKVA

Handl: Mats Foyer

1995-09-06

Departementsrådet Hans Magnusson
UTRIKESDEPARTEMENTET

249/001

INKOM UD		
1995-10-19		
Avd	Gr	Mål
P	2	En I

QA
M

Stalins besöksbok

(# bil.)

se sep. bilagelark

Broder,

Bifogat får jag översända kopior av sidor ur Stalins besöksbok vilka tillställts oss av presidentarkivet.

Värmlings källringar

Mats Foyer

Mats Foyer

MD

U.S. NEWS
A WORLD REPORT

19951020
Magnusson / Pol 1:1
Telsantal
Magnusson - Pope

To: Hans Magnusson, Swedish foreign ministry,
Stockholm Pol 1:1x

From: Victoria Pope, U.S. News and World Report,
Washington

October 18, 1995

INK. UTRIKES DEP.		
D.No 291/007		
25 11-13		
AVD. P	GR. 2	MAL. Ew-1

-10- 1 9

I now have firm plans to arrive in Stockholm on October 22, Sunday, and leave on Tuesday the 24th for Moscow. That leaves me open for an appointment anytime on Monday the 23th (or Sunday, for that matter.) I do hope we can meet, but if that isn't possible, I would be also pleased to meet with your colleague on the Wallenberg case.

I don't yet know my hotel, but I will send that information along as soon as I get it. Meanwhile, I would greatly appreciate word from you about when it might be possible to meet.

Thanks very much and regards,

Victoria Pope

Victoria Pope

Senior editor/deputy foreign editor

202-955-2718

SVERIGES AMBASSAD
BUDAPEST

1995-10-16

Ambassadrådet
Lage Olson

UTRIKESDEPARTEMENTET

289/007

INKOM UD			
1995-10-20			
Avd	Gr	Mål	Enk
P	2		

a. a. /

Zoltán Mikó och Raoul Wallenberg
hbr Lundvik-Olson 1995-07-18
2 bil

Broder,

Den ungerske motståndsmannen Zoltán Mikós verksamhet hösten 1944 har uppmärksammats på sistone, bl a genom en utställning i krigshistoriska muséet. I anslutning till denna hade Magyar Nemzet en artikel i ämnet, som bl a berör hypotesen att Wallenberg skulle ha fått kännedom om Katyn-massakern. Vi har översatt detta avsnitt av artikeln och insänder det härmed.

Härliga hälsningar
Jan Lundvik
Jan Lundvik

Ex. inkl. bil. till:

Kob. sekr.
von Dardel
Carl Persson
Magnusson. Pol 1:1
Olson. KMI
Lyrvall, Pol 1:1
Foyer, Pol 1:1
Wallenberg-Föreningen
Amb. Moskva

Exp. 95-10-24

Postadress
Ajtósi Dűrer sor 27 A
1146 BUDAPEST
UNGERN

Gatuadress
Ajtósi Dűrer sor 27 A
BUDAPEST

Telefon
268 08 04

Telefax
268 08 07

Telegram
Svensk
Budapest

Telex
225647

Ur Magyar Nemzet 19951009

I MIKÖGÄTANS SPÅR

Jozsef Gazsi berättar om Zoltán Mikó, andra världskrigets ungerske
motståndsmän

==:==:==:

I november 1944 hamnade Mikó vid en korsväg. Han måste antingen fly västerut eller överta ledningen av de grupper som ledde gerillastriderna. Ungdomar, som hotades av flyttning eller väntade på inkallelse, hörde ryktas om att man kunde med angivande av lösenord inställa sig vid Mikó-gruppen.

- Var det så det lyckades för Zoltán Mikó att få tackning av Wallenberg för sin humanitära verksamhet?

Mikó garanterade verkligen med polishjälp skydd åt de svenska, turkiska och schweiziska ambassaderna vid deras räddningsaktioner, liksom och nunciaturen och ledande personer inom motståndsrörelsen. Man kan misstänka, att János Kodolányi - Kudas - tack vare kontakten med Mikó fick möjlighet att ge livräddande handlingar åt författare, konstnärer och offentliga personer.

- Var det p g a dessa "brott", som Mikó måste dö?

Mitt svar vilar på en hypotes. Wallenberg kände förmodligen till - genom den polska emigrationen i Ungern - dokumenten över den sovjetiska Katyn-massakern, och till att det var sovjeterna som mejade ner de polska officerarna och inte Gestapo. Förmodligen överlämnades också dessa dokument till Wallenberg, som placerade dem i en av bankerna i Budapest. Röda Arméns kommandogruppen tömde bankerna, under det att de letade efter konstföremål och dokument. De hade säkerligen även fått kännedom om att Wallenberg kände till Katyndokumentet. Indirekta uppgifter bevisar att Stalin hade utfärdat en befallning som innebar att den som känner till något om Katyn, de skall likvideras. Hela denna tankekedja är ett påstående, som vi bara kan vara säkra på om dokumenten kommer fram ur sovjetiska arkiv. Och det har vi mycket lite hopp om. På grund av den täta kontakten mellan Mikó och Wallenberg följer att Mikó också hamnade i de av NKVD utfrågades krets, vilket medförde likvidering. Mikó ordnade polisskyddet åt den svenska ambassaden och poliser åtföljde också Wallenbergs bil på instruktion av Mikó.

==:==:==:

/BG

2

– Ezent kívül talán szerepet játszottak a szovjetek azon félmele is, hogy Mikló Zoltán ellenállt a nemzeti szocialistáknak, tehát a bolsevizmus ellen fellép majd az ereje teljében lévő, tehetséges magyar honvédtiszt.

Rosly Tanás

Vi vill hälsa dig välkommen att följa med på en av våra hjälpsändningar till Ukraina. Du kommer att åka i vår ombyggda buss med plats för 8 personer. Det finns också 4 sängar, pentry och toalett i bussen. Längst bak i bussen har vi ett lastutrymme. Följer med på resan gör också vårt trailerekipage och vår lastbil. Vi kommer att ha med hjälp till en pingstförsäljning och ett ålderdomshem i Kiev. Vi kommer också att besöka en judisk församling i Kremenshug där vi distribuerar hjälp som har skickas via Israels Vänner i Malmö. På grund av den dåliga standarden på många hotell längs vägen kommer vi i första hand att bo i bussen. Möjlighet att bo på hotell i Kiev finns. Resan är planerad enligt följande: (med reservation för ändringar)

951102: Avresa från Trelleborg till Tykland, Rostock, 23.00.

951103: Ankomst Rostock 05.30. Vi kör ca. 20 mil genom norra Tykland och sedan in i Polen. Vi övernattar längs vägen i närheten av Warshawa.

951104: Vi stannar i Lublin och besöker koncentrationslägret Majdanik. Resan fortsätter mot Ukrainas gränser och vidare till Kiev där vi anländer sent på kvällen.

951105: Vi besöker förmiddagsmötet i pingstkyrkan. Det ges även tillfälle att besöka en kvällsgudstjänst. (Möjlighet att medverka ges)

951106: Efter förtullningen av hjälpsändningarna, lastar vi av den lilla lastbilen och bussen i pingstkyrkan och på ålderdomshemmet. (Kombinatet)

951107: Vi kör till Kremenshug under dagen och påbörjar distributionen av hjälpsändningen. Vi övernattar i bussen.

951108: Medverkar i distributionen av hjälpsändningarna till den judiska församlingen. Återfärd till Kiev på eftermiddagen.

951109: Fritt i Kiev. (ev. hemresa på kvällen)

951110: Återresa till Sverige. Samma väg som på ditresan. Övernattning i bussen längs vägen.

951111: Avresa från Rostock 23.00..

951112: Ankomst Trelleborg 05.30.

SOCIETY

MOSCOW NEWS No. 32, August 6, 1993

12

Enemy Number One in KGB top-secret files

First Russian newspaper interview with Brian Crozier, informal personal adviser to Margaret Thatcher.

Over the last month the English press has been dominated by a book published by the major English publishing house "Harper Collins". The

Times and other newspapers have featured articles on the book, and the debate on its content is already into its second month among readers. The book is entitled "Free Agent", and was written by the 75-year-old Brian Crozier, informal personal adviser to Margaret Thatcher. It concerns the struggle with subversive KGB activity during Thatcher's time as leader of the Conservative opposition and, subsequently, of the Conservative government.

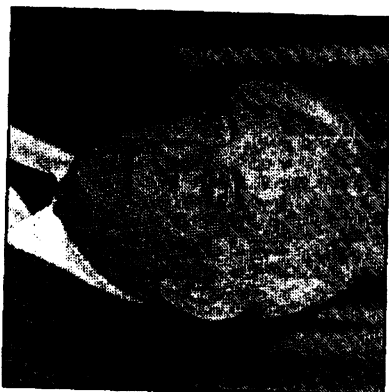
Brian Crozier was born in Australia, studied in France and England and worked as a columnist for "Now" news magazine and then for "The Times" in the early 1980s. He was the founder and first director of the London Institute for the Study of Conflict, of which he was the head from 1970-79. Crozier is listed in the Guinness Book of Records as the journalist who has interviewed the most heads of state. He is the author of many political biographies, including works on Franko, Chiang Kai-shek and Gorbachev.

Crozier, who calls himself a "non-staff intelligence agent", was linked to the French, West German, Dutch, Belgian, Argentine, Iranian, Egyptian and Israeli intelligence services. Jeanne Vronskaya visited Brian Crozier at his

office on Regent Street, his centre for fighting with the KGB.

Jeanne Vronskaya: In your book you mention Vladimir Kuzichkin, a KGB officer who defected to the West from the Soviet Embassy in Iran in 1982. You say that in his memoirs, entitled "In the KGB", Kuzichkin severely underestimated the role played by his organization in that region throughout those years. As far as I remember, his book, which came out in 1990, was met with great scepticism, receiving little attention on the whole. Do you think that he defected, not because of a change in his political convictions, but because he was unsuccessful, and believed that his life was in danger. In other words, did he remain loyal to the KGB in the West?

B.C.: Ilya Dzhirkvelov, who abandoned his post in the Geneva Department of the UN in 1980, told me that Kuzichkin left because he feared that unpleasant events lay ahead for him. I met Kuzichkin and we talked for a whole hour. Two of my colleagues from the English intelligence service were also present during this discussion. Although one of them was very tall, Kuzichkin, who was nearly two metres tall, still towered beside him. I understood the impression that Kuzichkin was not particularly well informed about the affairs of his colleagues in Tehran. The KGB worked in sections

unaware of the work of another. At that time I wrote a column for "The Times" and included comments on my impressions about Kuzichkin and the information he provided us with about the KGB. Later I was informed that he had spoken very openly with me, telling me about his activities and even about his participation in more dubious affairs. I knew a lot about this, but he even provided me with details hitherto unknown to me.

J.V.: Everyone can recall Oleg Bityov, the journalist for the "Literaturnaya Gazeta", who on September 8, 1983 defected to England during the film festival in Venice. A year later having published a series of anti-communist articles in the English press, he unexpectedly returned to Moscow. What is your opinion on Bityov's publications in the "Literaturnaya Gazeta" after his return? Was he a double agent or a KGB agent?

B.C.: I remember Bityov well. Personally I have no doubt that the whole business with Bityov was a KGB operation. J.V.: In your book you write about the metropolitan, Nikodim from Leningrad. Do you think he was awarded by the KGB when it became known that he asked for an audience with Pope John Paul I in the absence of Patriarch Tikhon?

B.C.: Yes I do, that was my impression.

very firm anti-communist convictions. A month later he, too, came to a very swift, unexpected end. It is a definite possibility that the diagnosis on the cause of his death was falsified.

J.V.: You were acquainted with the defector from the Soviet Embassy in London, the KGB officer Oleg Lyalin. What was his role in the events that culminated in the expulsion of a group of KGB officers from Britain by the British government in 1971?

B.C.: Lyalin provided information on this matter. True that I did not meet him personally, although I was very keen for us to meet. He refused. Immediately after Lyalin's defection, he went underground in England. His information was very important, and he was afraid of being assassinated.

J.V.: You stated that Viktor Kravchenko, an engineer and captain, member of the Soviet Purchasing Commission in Washington influenced your views. He remained in the West in April 1944 and after three years wrote an excellent book entitled "Chose Freedom". Then he filed a libel suit against the French communist weekly "Lettres Francaises". He won the case and became a sensation worldwide. He was murdered by the KGB in America in February 1966. Besides these people and their revelations, who and what helped you understand the nature of communism at that time, when the left dominated virtually the whole world?

B.C.: This did not happen immediately. During the Spanish Civil War I was eighteen years old. Like everyone, I was of left-wing views. I knew many communists, who were older than me. I respected them for their firm convictions and the fact that they worked hard. Then the Nazis declared war, the Russians were our allies, helping us win the war, a fact which exerted an enormous influence on everyone, not those of left-wing persuasions. However even at that time I was beginning to have my doubts about inferring

belonged to a club called the "Left Book" and the first thing they sent me was a ridiculous huge book called "Soviet Communism: a New Civilization?" by Beatrice and Sidney Webb. It was absolute drivel. The authors had simply swallowed everything passed on to them by Stalin's propagandists.

J.V.: That publication was the Bible of the leftist intelligentsia. Every student from the 1930s-1960s was raised on this book.

B.C.: Even before that they sent me a book by Arthur Koestler, which, he admitted years later, had been ordered to him by the KGB.

J.V.: It is "Spanish Testament" (published in 1936), one of Koestler's earlier books, an NKVD commission ordered to him back in the 1930s, when he was a communist in Germany. Subsequently he came to realize the true nature of communism and became an anti-communist.

B.C.: When I came to understand what communism is, I was still unaware that Koestler had rejected his own book. By 1948, when I returned to Australia, the country where I was born, I was already a true anti-communist.

J.V.: According to the defector Ilya Dzhirkvelov, you were the Number One enemy in the KGB files. Were you not afraid that, like Viktor Kravchenko and Valter Krivitsky, you would be removed? Did you sense a similar interest in you?

B.C.: Yes, I thought about that. In 1990 I received an invitation to visit Moscow as a member of an American academic institution. I asked advice from the CIA and MI6. They advised me not to go. I very much wanted to visit Moscow and Russia. I hope I will still be able to.

J.V.: You have apparently interviewed more presidents than anyone else in the world.

B.C.: There is one I would still like to meet... President Yeltsin.

Racul
Wallenberg

298/012

10-30

P 2 Eu²

Södertälje 95 10 25

Ambassadrådet Lage Olsson
Utrikesdepartementet

Box 161 21

103 23 Stockholm

Ex till:

Amb. Kiev

exp. 95-10-26 / L

Bäste Ambassadråd Olsson,

enligt en tidningsurklipp från den 3.11. 1991 var ambassadör Martin Hallqvist närvarande vid en sammankomst med en f.d. fångvaktare.

Då jag redan då (under våren-sommaren 1991) hade fått en del upplysningar ang. sökandet efter R.W., var jag överraskad över detta intetsägande resultat.

Då jag själv hade gm en judisk, svensktalande flicka, sänt vissa uppgifter till Israel i förhoppning att någon med större internationella kontakter skulle föra ärendet vidare, var jag rädd att mitt agerande hade orsakat detta mindre lyckade resultat. - Stark var den känslan av befrielse jag kände då jag fick höra det var inte jag som var ansvarig; ansvarig för detta mer eller mindre lyckade mötet och vad som hände sedan.

Det har kommit, och kommer väl även i fortsättningen, nytt material, därför skulle jag vara tacksam om jag hade möjlighet att träffa ambassadör Martin Hallqvist vid mitt besök i Kiev den 9.11.

Jag hade kunnat skriva till honom direkt, men jag vet att postgången är rätt osäker, åtminstone i OSS, så detta är väl den enda vägen att nå fram i tid.

Jag har fax- 08 550 13430, så jag kan ta emot meddelande på den vägen; gärna även närmare adress i Kiev.

Med vänlig hälsning

Ebba Grönroos
Ebba Grönroos

Köpmangatan 1 151 71 Södertälje

Bil.

UTRIKESDEPARTEMENTET

Kabinettssekreteraren

Handl: Lage Olson, KMI

ARKIVEXEMPLAR

Dnr 311/004	Avd	Grupp	Mål
1995-11-07		P 2	EU I

KMI

Ambassadör Per Anger
Raoul Wallenberg-Föreningen
Birger Jarlsgatan 6 B
114 34 STOCKHOLM

Bok med rapportering från Budapest 1944

Broder,

Tack för Ditt brev den 5 oktober 1995 med förslag att ge ut en bok med ett urval av rapporter från legationen i Budapest år 1994.

Jag tycker Ditt förslag är högst intressant och vill gärna stödja detta efter bästa förmåga. Den bok som Peter Bajtai gav ut i januari i år har tydligen rönt ett gott mottagande i Ungern.

I syfte att gå vidare med Ditt förslag skall jag låta undersöka om det går att ge ut en motsvarande bok som Bajtais i någon av UD:s skriftserier och om detta kan ske inom ramen för vad som är ekonomiskt försvarbart. En annan aspekt av betydelse i detta sammanhang är tidpunkten för publicering. Bajtais bok kom ju ut i anslutning till högtidlighållandet i januari i år av 50-årsminnet av Raoul Wallenbergs försvinnande i Budapest. En motsvarande svensk bok borde givetvis också komma ut vid ett lämpligt tillfälle för att därmed nå största möjliga uppmärksamhet. Kanske vore

Ifylles av postexp

Postadress
Box 16121
103 23 STOCKHOLM

Avsändningsadress
☐ Fredsgatan 8
☐ sv kurir ☐ utl kurir

Telefon
+46 8 405 10 00
☐ luftpost

Fax
+46 8 723 11 76
☒ vanlig post

Avsändn datum
11 76
10590 MINFOR S

951108 08

det planerade tillkännagivandet under 1996 av en gemensam deklaration om den svensk-ryska arbetsgruppens verksamhet och resultat ett lämpligt tillfälle.

Vi skall på departementet titta närmare på dessa frågor och återkomma med ett mera definitivt besked till Dig i sinom tid. Under tiden har vi låtit insamla kopior av Bajtais originalförlagor från vårt eget arkiv och Riksarkivet för att kunna ha detta som arbetsunderlag inför en eventuell bokutgivning.

Jan Eliasson

Avsändningsort

Pol 1:1 Magnusson/kn

Ärende

Raoul Wallenberg

Datum

1995-11-08

Dnr

Avd

P

Grupp

2

Mål

Eu I

Adress

Ambassaden Moskva

Text

W

[Redacted]

Pal

Från Pol 1:1 (Magnusson). Re Raoul Wallenberg.

Jag planerar besöka Moskva måndagen den 20 november, med ankomst på kvällen den 19:e.

Tacksam ni försöker ordna sammanträffande med V.I. Boldin. Dessutom äter jag gärna lunch med Lidiya Sjevtsova. Återkommer beträffande övriga önskemål.

Cabinet

W

Ifylles av telegramexpeditören

MINISTRY FOR
FOREIGN AFFAIRS

Political Department
First Division

S T O C K H O L M

F A X

Page 1 of

When requesting a repetition,
please state the following
Division: Pol 1:1

Dnr

313/001

Dossier

P 2 EU I

(Pol)

Date: 8 November 1995

To: Mr. Igor Sinitsyn, Berlin

Fax No: +49 30 426 43 96

Subject: My visit to Berlin/Wallenbergärendet

Dear Mr. Sinitsyn,

Referring to our telephone call I would like to suggest that I meet you at hotel ~~Berliner~~ on Saturday 11 November at 9 am or at 10.30 am. Please inform me which time would be suitable for you.

Yours sincerely,

For Hans Magnusson

Sassa Nilsson
Senior Clerical Officer

Exp 951109 W 12²⁰
/

SVERIGES AMBASSAD
WASHINGTON

1995-11-07 Nr 564

1 (7)

Handläggare: Bertil Jobeus

UTRIKESDEPARTEMENTET

INK. UTRIKES DEF.		
D. No		
95 -11- 1 0		
AVD.	GF	ANL
p	2	En I

Ex. jämte bil. till:

Riksdagens talman
Kb.sekr.

von Dardel
Carl Persson
Magnusson, Pol i

Olson, KM i
Lyrvall, Pol i i

Foyer, Pol i i

Wallenberg-Förening

b. Moskva

Amb. Budapest

Amb. Tel Aviv

Exp. 95-11-21

Avtäckning av Wallenbergbyst på Capitolium.

2 bilagor

Talman Birgitta Dahls tal och ceremoniprogrammet bifogas.

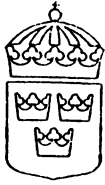
En byst av Raoul Wallenberg avtäcktes under solenna former torsdag den 2 november i Capitoliums Rotunda inför ett fullsatt auditorium. Bland de 16 talarna märktes representanthusets talman Newt Gingrich, utrikesutskottets ordförande Benjamin Gilman, demokraternas senatsledare Thomas Daschle, Högsta Domstolsledamoten Ruth Bader Ginsburg och de tre talmännen för parlamenten i Ungern, Israel och Sverige. Raoul Wallenbergs syster Nina Lagergren fanns bland huvudgästerna.

Kongressmannen Tom Lantos initiativ att hedra Raoul Wallenberg med en byst av israeliska skulptören Miri Margolin har mötts av stort gensvar i kongressen. Bysten kommer efter en tid i Rotundan att placeras i södra kryptan. Piedestalen i röd Vätögranit har skänkts av svenska regeringen, vilket framhölls både i kongressmannen Tom Lantos tal och i det utdelade ceremoniprogrammet.

Ceremonin, som pågick i nära två timmar, formade sig till en enastående hyllning av den svenske diplomatens gärningar. I samtliga tal framhölls Raoul Wallenbergs heroiska mod och hans okonventionella metoder hjälpa utsatta människor.

Sällan eller aldrig har Sverige som nation fått en liknande uppmärksamhet i amerikanska kongressen som vid denna avtäckning av Raoul Wallenbergbysten den 2 november 1995.

Henrik Liljegren

THE SWEDISH PARLIAMENT

THE SPEAKER

Ms. Birgitta Dahl

Address by the Speaker of the Swedish Parliament at the Raoul Wallenberg ceremony on Capitol Hill, Washington D.C. November 2, 1995

Mr Vice President, Mr Speaker, Excellencies, Ladies and Gentlemen,

In the early fifties John Fitzgerald Kennedy wrote a Pulitzer Prize winning book called **Profiles in Courage**. It described bold and brave American men and the way they had influenced American history.

Of course, Raoul Wallenberg was not mentioned there. The American honorary citizenship was not bestowed on him until thirty years later. But morally, he would have been a worthy candidate for inclusion in a book about history's most courageous men.

The heroic deeds he performed in order to save thousands and thousands of unfortunate human beings from suffering and death are almost inconceivable. Vice President Gore cited one example in his address at the Holocaust Museum in January. I, myself, will never forget the account of how Raoul Wallenberg climbed on top of a railroad car and managed to distribute protective Swedish passports through the windows to Hungarian jews who had already been forced to start their fatal journey towards the concentration camps. - The guards who were ordered to open fire at him were obviously so impressed by his action that they deliberately aimed high above his head.

Raoul Wallenberg dared to follow his basic, humanitarian instincts of empathy in spite of the fact that he knew that he put his own life at risk. He dared to fight an evil system that had institutionalized contempt for individuals. He overcame one system. - But another got him.

Mankind needs at least a gleam of light in situations such as the one in Budapest in 1944. Raoul Wallenberg and his actions were more than that. He was a sparkling torch in the darkness.

And, even more impressive: While he was busy with resolutely dragging people away from crowded trains, trucks or lines of doomed men, women and children marching to a certain death, his mind was already working on a plan for rehabilitation of the victims and reconstruction of their living conditions.

After the war, men and women drew the conclusion that people like Raoul Wallenberg had shown the way to go: A mechanism had to be created to let the good forces of mankind cooperate to avoid atrocities of the kind the world had witnessed during World War II - and earlier.

The United Nations was founded fifty years ago - in the same year as Raoul Wallenberg was taken prisoner.

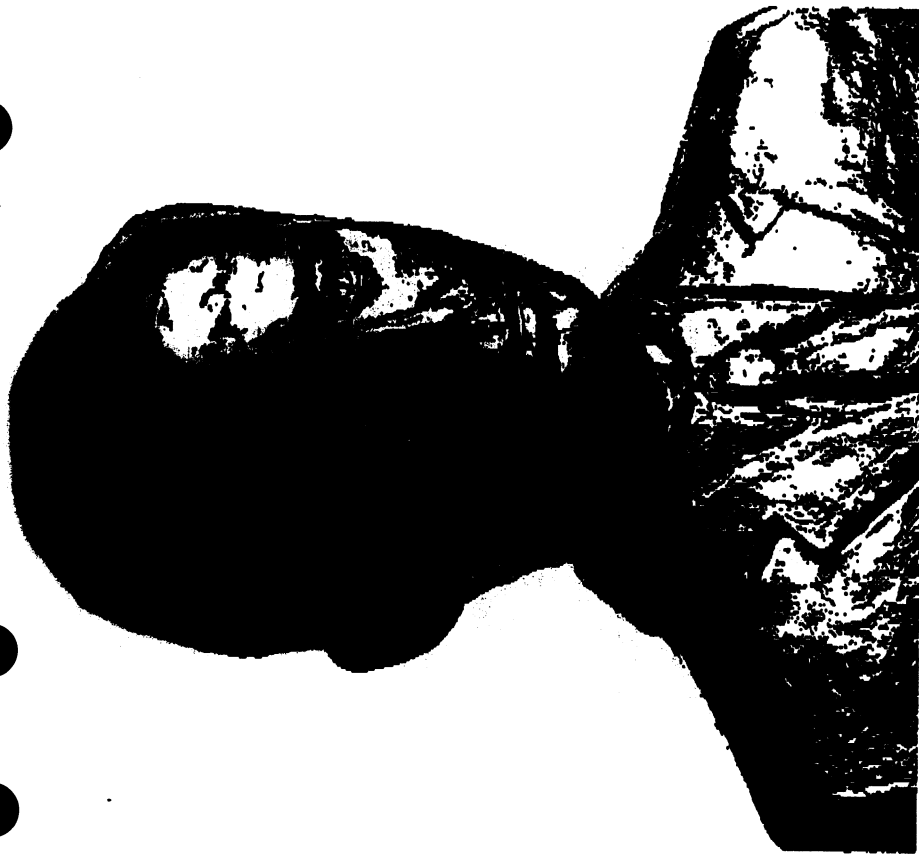
Today, we can see that situations, which remind us of the ones that Raoul Wallenberg experienced, still exist, e.g. in war-torn former Yugoslavia, Rwanda and Burundi. We can also see that there are men and women who are working in the spirit of Raoul Wallenberg. Nelson Mandela is only one of them.

I think that this ceremony offers us an opportunity to make two reflexions:

- **First:** one of gratitude to those who have taken the initiative to create this symbol of commemoration of a great humanitarian and to those who have made it possible to place it here on Capitol Hill.

- **Second:** one of consideration of how we can carry on his work. This can only be done in cooperation across national and political boundaries. The Swede, who is today an honorary citizen of the United States of America - and of other countries, and who worked in Hungary to save jews from extinction, is the most obvious symbol we can find for the strength of international cooperation in the name of mankind.

Thank you.

Dedication of the Bust of

RAOUL WALLENBERG

The United States Capitol
Washington, D.C.
November 2, 1995

Dedication of the Bust of Raoul Wallenberg

United States Capitol — November 2, 1995

MUSICAL PRELUDE — U.S. Army Band (Pershing's Own),
Directed by Colonel L. Bryan Shelburne

PRESENTATION OF COLORS — Joint Armed Forces Color Guard

THE NATIONAL ANTHEM — Sergeant First Class Beverly Benda

INVOCATION — Dr. James D. Ford, Chaplain, U.S. House of
Representatives

RETIREMENT OF THE COLORS — Joint Armed Forces Color
Guard

WELCOME — Congressman Tom Lantos, Master of Ceremonies

REMARKS — The Honorable Newt Gingrich, Speaker of the
House of Representatives

REMARKS — The Honorable Thomas Daschle, Democratic Leader
of the U.S. Senate

LETTER TO RAOUL WALLENBERG — Chelsea Lantos-Sweet

MUSICAL NUMBER — Aaron Copeland, "Simple Gifts" from
Appalachian Spring, performed by the Army Band

REMARKS — The Honorable Miles Lerman, Chairman, U.S.
Holocaust Memorial Council

REMARKS — The Honorable Ruth Bader Ginsburg, Associate
Justice of the Supreme Court

MUSICAL NUMBER — Johannes Brahms, "Hungarian Dance
Number 5" performed by the Army Band

REMARKS — The Honorable Benjamin A. Gilman, Chairman,
Committee on International Relations

REMARKS — The Honorable John B. Porter, Co-Chairman,
Congressional Human Rights Caucus

BUST UNVEILING

Nina Lagergren — Sister of Raoul Wallenberg
Annette Lantos — Founder of the first International "Free
Wallenberg Committee"

Miri Margolin — Sculptress of the Wallenberg bust
Lillian Hoffman — Donor of the Wallenberg bust

ACCEPTANCE OF THE BUST — The Honorable George White,
Architect of the Capitol

MUSICAL NUMBER — "Wallenberg" words by Lillian Lewis and
music by Henry and Bobbie Shaffner — Sergeant First Class
Beverly Benda (Soprano); Staff Sergeant Mary Beth Mailand
(Harp)

REMARKS — **SPEAKER OF THE PARLIAMENT OF HUNGARY**
The Honorable Zoltan Gal

REMARKS — **SPEAKER OF THE KNESSET OF ISRAEL**
The Honorable Shevach Weiss

REMARKS — **SPEAKER OF THE SWEDISH PARLIAMENT**
The Honorable Birgitta Dahl

REMARKS — Dr. Walter Reich, Executive Director of the U.S.
Holocaust Memorial Museums

CONCLUDING REMARKS — Congressman Tom Lantos

BENEDICTION — Rabbi Arthur Schneider

MUSICAL POSTLUDE — U.S. Army Band

Raoul Wallenberg

Early in January 1944, U.S. Treasury Secretary Henry Morgenthau persuaded President Franklin Roosevelt to involve the United States government actively in rescue efforts in Europe, and later that same month Roosevelt established the War Refugee Board. Within a few months, with the support of the War Refugee Board and at the recommendation of the Swedish branch of the World Jewish Congress, the Swedish Foreign Ministry designated Raoul Wallenberg as a Third Secretary at its Legation in Budapest, Hungary.

Raoul Wallenberg was an heir of a prominent Swedish banking family. He had studied architecture at the University of Michigan in the 1930s, and upon returning to Stockholm he became involved in international trade.

Raoul Wallenberg had a conscience, and he took great personal risks at a time when the tragedy of the Holocaust was largely ignored. His conscience forced him to leave the security, comfort, elegance and safety of Stockholm to go to the hell that Hungary was in the summer of 1944. Raoul Wallenberg interposed his fragile body between the Nazi war machine and the innocent, persecuted victims — and he prevailed. His lesson is one of the noblest lessons of human history. It is that an individual armed with justice and decency and fairness can triumph.

Through incredible daring, personal bravery, and sheer *chutzpa*, Raoul Wallenberg saved many would-be victims of the Nazi exterminators. He pulled some out of the death trains and others from the ranks of the death marches. He succeeded in snatching victims from the clutches of Adolf Eichmann and his vile SS henchmen. People who were violently ejected from their homes found a place of refuge in buildings Wallenberg placed under the protection of the Swedish flag. He gave Swedish protective passports (*Schutz-passe*) to Jews, who were denied protection by the country where they were born. Incredibly, these actions saved tens of thousands. He boldly threatened a Nazi general and thus prevented the bombing of the Jewish ghetto where some seventy thousand Jews had been forced to live.

Raoul Wallenberg showed that one person with the courage to care could step forth and could make a difference. And Wallenberg

was not alone. He was asked to go to Budapest by the United States government, which provided him with the essential resources that enabled him to do much of what he accomplished. There were others in Budapest who, inspired by Wallenberg, showed similar heroism in saving lives and risking the wrath of Nazi authorities — Swiss Consul Charles Lutz, Papal Nuncio Angelo Rotta, as well as Portuguese and Spanish diplomats and Red Cross representatives.

Raoul Wallenberg in Budapest in 1944.

What makes Raoul Wallenberg's incredible heroism so tragic is the fate he suffered following his extraordinary exploits in Budapest. He was arrested by Soviet military officials on January 17, 1945, and disappeared into the shadowy, half-world of the Gulag. It is the ultimate irony that such a man, who did so much for so many, suffered this fate. That tragedy is further compounded by the uncertainty surrounding the ultimate fate of Raoul Wallenberg. In 1957, the Soviet government issued an official statement that Wallenberg had died in 1947 from a heart attack. Well after that date, however, there were confirmed sightings of Wallenberg by prisoners who were released from the Soviet prison system.

In recent years, Raoul Wallenberg has not suffered the fate of the Jews during the Second World War — indifference from the public at large. Through the untiring efforts of his family and Wallenberg committees organized around the world, Wallenberg has achieved international recognition, respect, and admiration. He is held up as an example, and people everywhere remember his deeds in Budapest and the incalculable injustice of his incarceration in the Soviet Union.

Background on the Placement of the Bust in the U.S. Capitol.
In 1994, the Congress adopted House Concurrent Resolution 222 "to accept a bust of Raoul Wallenberg and to place the bust in an appropriate location in the Capitol." That legislation was introduced at the urging of Annette Lantos, the founder of the Free Wallenberg Committee. Through the efforts of Congressman and Mrs. Lantos in 1981, Raoul Wallenberg was the second individual, after Sir Winston Churchill, to receive honorary U.S. citizenship by an act of Congress. In 1986 the street in Washington, D.C., on which the U.S. Holocaust Memorial Museum is located was renamed "Raoul Wallenberg Place."

Miri Margolin. The bronze bust of Raoul Wallenberg that was accepted for placement in the Capitol is the work of Israeli sculptress Miri Margolin, who is known for her outstanding portrait work. Ms. Margolin's bust of former Israeli Prime Minister David Ben-Gurion is on display at the Ben-Gurion Library in Israel. She has also created busts of Israeli Prime Ministers Golda Meir, Shimon Peres and Yitzhak Shamir, and the Israeli hero and martyr of the Entebbe raid, Jonathan Netanyahu. The bust of Wallenberg is mounted on a shaft of polished Swedish granite which is a gift of the Government of Sweden.

Lillian Hoffman. The bust was purchased and donated for placement in the U.S. Capitol by Mrs. Lillian Hoffman of Denver, Colorado. Mrs. Hoffman is the organizer of the Colorado Committee of Concern for Soviet Jewry and was Chairperson of the Raoul Wallenberg National Committee.

We are grateful for the help of the United States Holocaust Memorial Council and the Holocaust Museum in the preparation of this event.

SVERIGES AMBASSAD
WASHINGTON

Juk 22 95-11-10

1 ()

1995-11-01

Ambassadrådet Lage Olson

UTRIKESDEPARTEMENTET

305/002

INKOM UD		
1995-11-14 10		
Avd P	Gr 2	Må Eu ¹

Wallenbergmedaljen till ambassadör Per Anger.
Fyra bilagor. ✓

Ex jänte bil. till:

Kab.sekr.

von Dardel

Carl Persson

Magnusson, Pol 1:1

Olson, KMI

Lyrvall, Pol 1:1

Foyer, Pol 1:1

Wallenberg-Föreningen

Amb. Moskva.

Exp. 95-11-13/

Ambassadör Per Anger har vid en ceremoni onsdag den 25 oktober 1995 vid University of Michigan tilldelats Raoul Wallenbergmedaljen vid universitets sjätte föreläsning tillägnad Raoul Wallenberg. Bland tidigare föreläsare och pristagare märks Miep Gies, som gav ut Anne Franks dagbok, Dalai Lama, Jan Karski och Nobelpristagaren Elie Wiesel.

Inför en fullsatt aula talade ambassadör Per Anger över ämnet The Fate of Raoul Wallenberg. Föreläsningen väckte uppmärksamhet i lokala pressen. Pressklipp bifogas liksom programmet för universitetsföreläsningen.

Ambassadör Per Anger var senare med vid överlämnandet av en skulptur föreställande Raoul Wallenberg till Michigansuniversitetets arkitektur- och stadsplaneinstitution, där Raoul Wallenberg studerade.

Bertil Jobeus
Bertil Jobeus

cc Ambassadör Per Anger, 7833 Boulevard de
Garravan, FR-6050 Menton, France

remembers WWII hero Wallenberg

■ Former Swedish ambassador
Per Anger delivers sixth annual
Wallenberg Lecture

By Jeff Eldridge
Daily Staff Reporter

Hickman Daily
Oct. 28

"He was courageous," said Per Anger, a former Swedish diplomat. "What's more, he was an idealist and a very warm human being."

To a crowd of about 500, Anger spoke last night about his friend Raoul Wallenberg — a University alum whose disappearance remains one of the Cold War's greatest mysteries.

Wallenberg, who would be 83 if he is still alive, graduated from the University's School of Architecture in 1935, before serving in a central European trading company and working as a diplomat for Sweden.

In the sixth annual Wallenberg Lecture sponsored by the University Wallenberg Endowment, Anger spoke to an audience at Rackham Auditorium about Wallenberg's work saving thousands of Budapest's Jews from Nazi extermination and his eventual disappearance in the Soviet Union. Wallenberg led a group of Swedish diplomats in granting Jews traveling passes to safe countries.

"He was very active personally," Anger said. "He would go to railway stations to stop trains to Auschwitz. Of course, he bluffed his way through the situations."

Anger, who served with Wallenberg in 1942-45, described an incident when Wallenberg saved a group of Jewish youths.

"He always invented a new way of saving people," Anger said. "He was standing around 50 Jewish students about to be taken by Germans." Immediately, Wallenberg distributed Swedish passes to the group and helped them get to a safe house.

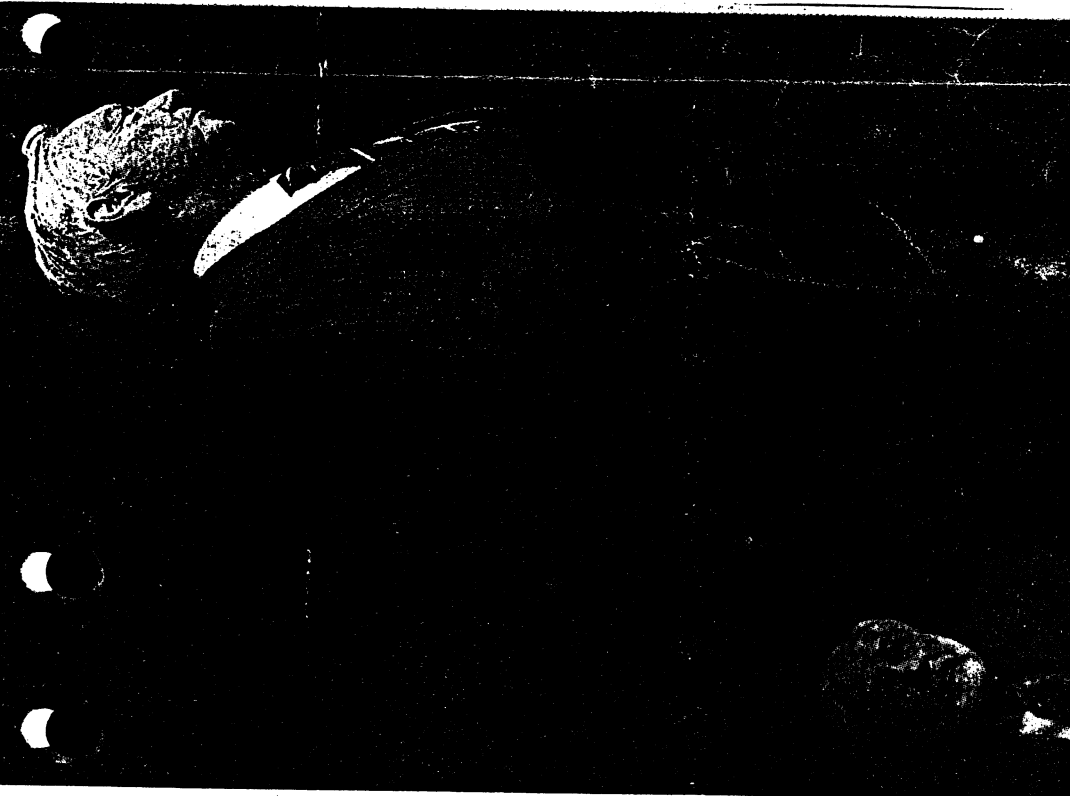
"We took away those people who they were going to deport to Auschwitz," Anger said.

Anger said the Nazis tacitly allowed the Swedish effort to occur, in order to avoid diplomatic tension with the neutral country.

Nonetheless, at least one unsuccessful assassination attempt was made on Wallenberg, whose eventual disappearance came not at the hands of the Germans but of the Soviets occupying Hungary at the end of World War II.

The KGB officers who were there knew we had a contact in Stockholm who was an American officer," Anger said, "but who was also an OSS man, a CIA agent. We didn't know that last part, but of course the Soviets knew."

Wallenberg was taken in 1945 by the Soviets, who reported that he died of a heart attack in 1947. Anger — and many other experts on the Wallenberg disappearance — are highly skeptical of the account.

Per Anger, a former Swedish diplomat, speaks last night to a crowd of 500 at Rackham Auditorium. In the sixth annual Wallenberg Lecture, Anger praised Raoul Wallenberg's work saving Jews from Nazi extermination. Engineering Prof. Andrew Nagy (left), who was indirectly saved by Wallenberg, also spoke.

NOPTORN MICHAEL/DAIRY

"We have witnesses who saw him in prison in the '50s," Anger said. He also cited an account by a Soviet doctor who claimed to have seen Wallenberg in a mental hospital outside Moscow, and dismissed theories of an execution.

After perestroika, there was more information available, Anger found a copy of Wallenberg's old passport. "I was very anxious myself to see the passport, he said. The document was found to be valid while he was kidnapped by the Soviets, so the Soviet claim that Wallenberg was detained because of passport verification problems was proved erroneous.

Students in attendance said they found the speech moving and enlightening.

"I came because it's an amazing event," said RC first-year student Sara Bursas, to hear someone who knew Raoul Wallenberg, to hear about somebody who helped so many thousands of Jews.

"Raoul Wallenberg's story is something my father and I shared ever since he was young," said Jennifer Bradley-Swift, an RC first-year student. "It's been something that's been with me through my life. Hearing Per Anger's speech was very moving."

Anger reflected on the fate of the man who changed so many lives. "The whole world has a right to know what happened to a man who has become a symbol of humanitarianism for modern times and has become a symbol in the fight for human rights," he said.

LOCAL

Wallenberg ally recalls humanitarian

BY WILL WADE
NEWS SPECIAL WRITER

As a Swedish diplomat in Budapest during World War II, Raoul Wallenberg became particularly bold about his work saving Jews from Nazi concentration camps.

Wallenberg once approached a group of 50 students waiting to be herded onto a train to the death camp. When he asked, "Do any of you have Swedish passports," only two came forward.

"But don't you remember," Wallenberg asked, "the Hungarian government took all the passports." When the students caught onto his ruse, Wallenberg was able to whisk all 50 to a safe house.

Per Anger, who worked with Wallenberg to save Jews in Nazi-occupied Budapest, told the story and others to a crowd of about 300 Wednesday at the University of Michigan's sixth Wallenberg Lecture, a series named for the Michigan alumnus who earned a degree in architecture in 1935.

Wallenberg was arrested by Soviet troops occupying Budapest at the end of the war and has not been heard from since.

Anger, former Swedish ambassador to Australia

See WALLENBERG, C4

NEWS PHOTO • JOHN M. GALLOWAY

Former Swedish Ambassador Per Anger receives the Wallenberg Medal from Irene H. Butter, public health professor and a member of the U-M Wallenberg Selection Committee, Wednesday at Rackham Lecture Hall.

Continued from C1

WALLENBERG: Medal winner recalls effort to save people

and Canada, also received the Wallenberg medal, a prize meant to commemorate Wallenberg and other individuals who have demonstrated exceptional courage and heroism.

Past recipients of the award have included Nobel laureate and Auschwitz survivor Elie Wiesel, Nobel laureate the Dalai Lama of Tibet, Miep Gies who helped hide Anne Frank and her family from the Nazis in Amsterdam, and Jan Karski, a courier for the Polish underground during World War II, one of the first witnesses to the Holocaust.

Today, a sculpture honoring Wallenberg will be dedicated at the entrance to the U-M's Art and Architecture College on North Campus.

The granite and stainless steel work was commissioned by the family of Sol King, the former president of the architectural firm of Albert Kahn Associates. King graduated from the U-M in 1934, the year before Wallenberg.

In his talk Wednesday, Anger traced Wallenberg's evolution into a human rights activist. Wallenberg first met Jewish refugees from Nazi Europe in Palestine in 1936, and eventually went to Hungary in 1944 at the request of several refugee organizations.

In Budapest, Wallenberg and Anger worked together to give Swedish visas and protective passports to Jews who would otherwise be deported to Nazi concentration camps. Because it was impossible for the Jews to travel to Sweden, the two also established Swedish safe houses for those they had taken into their protection.

'Not only we Swedes, but the whole world has a right to know what happened to a man who through his deeds in Budapest has become a symbol for human rights everywhere.'

— Per Anger

Wallenberg would storm onto trains bound for Auschwitz and point out several dozen people, saying, "I remember you. Didn't I give you a passport just the other day?" Often he would leave those trains with more than 100 people.

As the war drew to a close and the Soviet army swept into the city, Wallenberg was arrested. Citing his links to the American government, as well as the contacts he had with the Nazi in order to continue his work saving, the Soviets arrested him on Jan. 17, 1945.

Soviet officials claimed Wallenberg died of a heart attack in prison in 1947, but several people claim to have seen him in various prisons afterwards. The most recent case was a released Russian prisoner who says he saw Wallenberg in a mental hospital outside Moscow in the 1960s.

The Soviets later returned Wallenberg's personal belongings, including his passport and diary, but said they were unable to find any documents which would show what happened to him. In 1990, they opened their archives to an international investigation, but the results were inconclusive.

Anger refuses to give up on Wallenberg, even though his friend and former Swedish diplomat has been missing for half a century.

"So far, no document has been found which explains what happened to Wallenberg," said Anger. "As long as we can't prove he died, there can be a possibility that he might be alive somewhere."

However, time is running out. "He would be 83 now," Anger said. "Not only we Swedes, but the whole world has a right to know what happened to a man who through his deeds in Budapest has become a symbol for human rights everywhere."

Although Wallenberg's story has no real end, it was inspiring to some members of the audience.

"It is rare that you get a chance to hear from someone who has done truly great things," said John Pollack of Ann Arbor. "What passes for greatness today is often shallow."

Retired social worker Pearl Axelrod of Ann Arbor said she was impressed by Wallenberg's actions and supported anything which would help prevent another Holocaust. "I can't believe we may never find out the truth of what happened to him."

UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)
H Magnusson/3927A

3/7/008
PROMEMORIA

1995-11-13

P 2 EU L

Pol

Ex till:

HM
MF
LO
BL
C Persson
amb Moskva

up AH
95-11-14

Samtal med Igor Sinitsyn den 11 november 1995.

Vid besök i Berlin den 11 november 1995 hade jag ett samtal med Igor Sinitsyn, son till den f d sovjetiske underrättelseman som i september lät publicera en bok i Finland innehållande bl a ett kapitel om Raoul Wallenberg. Igor Sinitsyn, född 1932, är i Berlin korrespondent för affärstidningen Delovoj Mir. Han har länge arbetat som journalist och var bl a APN:s korrespondent i Sverige åren 1962-66. Under sjuttiotalet var S. Jurij Andropovs politiske assistent. Det råder alltså föga tvivel om att även sonen Sinitsyn åtminstone tidigare haft underrättelseanknytning.

Fadern hade under mitten av 80-talet inom familjen börjat tala om att skriva en bok om sina minnen. Han hade också ibland berört Raoul Wallenberg utan att dock vilja tala närmare om denne med sönerna. Sonen Igor hade föreslagit fadern att boken borde innehålla ett kapitel om dennes tjänstgöring i Sverige 1944. Fadern hade inte tyckt att han hade tillräckligt mycket att berätta från tiden i Sverige, varpå Igor

MP

hade föreslagit ett kapitel om Kollontaj och Vollweberaffären.

I slutet av 80-talet hade så skrivarbetet kommit igång. Fadern hade, som den disciplinerade underrättelseman han var, inte tillgång till några dokument eller personliga anteckningar men däremot ett glänsande minne. Faderns utkast hade redigerats av sonen Igor. Fr o m 1992 intensifierades arbetet på boken och 1993 presenterades ett första utkast för SVR. Kapitlet om RW hade inte undergått några större förändringar under redigeringsarbetet. SVR hade rekommenderat honom att ej ta med detta kapitel. KGB(dvs FSB) hade man ej brytt sig om att fråga.

Beträffande innehållet i kapitlet om RW hade Sinitsyn följande kommentarer till mina frågor.

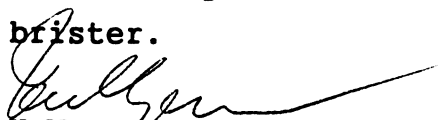
Abakumov hade varit en betydligt starkare figur än Fitin, varför dennes försök överta ansvaret för RW hade föga utsikt till framgång. Kanske hade Fitins propå bidragit till att han hamnat i onåd hos Stalin. Säkert utnyttjade Abakumov den till att underminera Fitins ställning. Dock var det fullt naturligt för utlandsunderrättelsetjänstens chef att framföra ett sådant förslag till chefen för kontraspionaget.

Igor Sinitsyn menade också att det inte var omöjligt för en medarbetare i Fitins organisation att underhand få upplysningar från en kollega i Abakumovs organisation, trots de stränga sekretessregler som gällde. Båda organen befann sig i samma byggnad, de delade kantin etc.

Fadern hade också sagt att antisemitismen, som 1946-47 var i tilltagande, hade spelat en viktig roll för RW:s öde.

Igor Sinitsyns uppgifter stämmer mycket väl överens med vad den andre sonen, Juryj, sagt vid vårt samtal med honom i Moskva ca sex veckor tidigare. Igor visste inte att vi tidigare talat med den andre brodern. Enligt uppgift från Juryj var bröderna osams p g a publiceringen av boken; sannolikt därför att Igor tillförsäkrat sig intäkterna.

Från Igor erhöll jag det ryska originalmanuskriptet till RW-kapitlet. Den finska översättningen hade vissa brister.

H Magnusson

UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten (pol 1:1)
Handl: Mats Foyer

318/031

PM

1995-11-14

1
P.2 EU 1

(Pol)

Delges:

Hans Magnusson, pol 1:1
Lage Olson, KMI
Björn Lyrvall, pol 1:1
Mats Foyer, pol 1:1
Carl Persson

amb Moskva

exp NL
951127

Wallenbergärendet: samtal med Jurij Sinitsyn, son till
Jelisej Sinitsyn

I anslutning till mötet med arbetsgruppen om Raoul Wallenberg hade Hans Magnusson den 22 september 1995 ett samtal med Jurij Sinitsyn, son till den f.d. sovjetiske underrättelsemannen Jelisej Sinitsyn som i september lät publicera en bok i Finland innehållande bl a ett kapitel om Raoul Wallenberg. Närvarande var även Guy von Dardel, Carl Persson, Lage Olson och Mats Foyer.

Jurij Sinitsyn (i det följande JS) föddes 1944 i Stockholm (där hans far tjänstgjorde vid denna tid) och hade tills för några år sedan arbetat som fotograf vid organisationen för sovjetiska vänskapsförbund med andra länder.

JS hade mycket länge och ofta hört namnet Wallenberg nämnas i sin familj. Han trodde att fadern lärt känna huvudmannen i familjen Wallenberg, eventuellt genom den sovjetiska ministern i Stockholm, Aleksandra Kollontaj, fast något konkret egentligen aldrig sagts om dessa förbindelser. Fadern hade varit kritisk till det sätt varpå Sovjetunionen behandlat RW.

Faderns yrke hade inte tillåtit denne att tala om sådant som hade med tjänsten att göra. Det mesta fadern fått erfara hade därför följt med honom i döden.

Fadern hade alltså varit i Stockholm under andra världskriget. Efter en period i Finland, hade han blivit kallad till Sverige där han tillbringat ett år. Därefter hade han på nytt fått återvända till Finland. Han kände sympati för Sverige liksom för Kollontaj.

Om tillkomsten av faderns bok berättade Jurij Sinitsyn att fadern börjat skriva denna redan i mitten av 80-

MD

talet sedan han gått i pension. (Jelisej Sinitsyn var född 1909 och hade gått i pension 1981, vid 72 års ålder.) Han hade dock i det längsta tvekat om han skulle skriva kapitlet om Raoul Wallenberg. Denna tvekan var fr a förknippad med det förhållandet att boken i övrigt handlade om Finland. Avgörande för att han bestämt sig för att ta med kapitlet var att han fortfarande var mycket upprörd över behandlingen av Wallenberg och genom publiceringen hoppades vara till hjälp för dem som arbetade med att utreda RW:s öde.

Tanken att "värva" RW till utrikesunderrättelsetjänsten skulle förstås villkorligt. Efter att ha värvat RW skulle denne ha blivit fri i Ryssland, eller rentav fått resa tillbaka till sitt hemland. Avsikten var alltså inte att verkligen göra RW till sovjetisk agent, utan att rädda honom från Abakumov. På frågan hur Jelisej Sinitsyn kunnat veta att RW inte i själva verket arbetat för amerikanarna, svarade JS att fadern inte kunnat tänka sig den möjligheten utan ansett detta vara "Abakumovs dumma påhitt".

På frågan om detta inte var ett djärvt förslag att rikta till Abakumov svarade JS att det varit förknippat med ganska stor risk, i synnerhet för Fitin. Om det hade lyckats hade det naturligtvis varit mycket bra, men om det istället blivit ett totalt misslyckande hade det kunnat sluta med döden. Därför hade man gått så försiktigt till väga och utan att skynda.

Abakumov skulle knappast, menade JS, ha kunnat fatta beslut om RW:s öde helt på egen hand. För det var RW ett alltför bekant namn och saken skulle ha kunna leda till en "internationell skandal". Abakumov hade därför troligen åtminstone muntlig instruktion från Stalin.

JS hade personligen känt Fitin, som dött redan i början av 1970-talet. Efter Stalins död hade Fitin drabbats av repressionen och hade de sista åren av sitt liv fört en ganska blygsam tillvaro. JS kände inte till huruvida Fitin hade författat memoarer.

På frågan hur Jelisej Sinitsyn fått reda på att RW avlidit svarade JS att fadern antagligen hade hört det ryktesvis inom specialorganen. Abakumov och Fitin hade dock tillhört två olika avdelningar vid samma organ. Fadern hade också direktkontakt med medarbetare vid kontraspionaget. Fitin, som fått reda på att RW dött, hade också hösten 1947 bekräftat detta för fadern. Allmänt sett, bekräftade JS, var det naturligtvis vid denna tid svårt att få information från andra grenar av specialorganen, men något kunde man väl dra ut från samtal med sina vänner där.

Jelisej Sinitsyn hade berättat för JS om samtalet med Abakumov. Han hade velat skriva om vilken person Abakumov var. Det kunde vara intressant att höra personer som haft direktkontakt med sådana som Abakumov ge sin beskrivning. Kanske skulle man därigenom bättre förstå hur det inträffade över huvud taget varit möjligt.

JS och hans fru hade assisterat fadern vid bokens tillkomst. Allteftersom fadern skrivit hade de fört över texten till ordbehandlare. Det hade nu gått tre år sedan boken varit i det närmaste avslutad. De ändringar som hade gjorts av det första manuskriptet var av redaktionellt slag, inga grundfakta hade ändrats. En del strykningar hade gjorts, dock ej i avsnittet om RW.

Efter faderns död hade JS och hans fru funnit en liten anteckningsbok, vilken på några sidor innehållit en plan över bokens uppläggning. De hade förvånat sig över hur fadern utifrån blott denna plan kunnat skriva boken, hur han haft allt i minnet och bara hämtat vissa data från andra källor, såsom uppslagsböcker. Fadern hade haft ett mycket gott minne, konstaterade JS.

JS önskade att boken skulle komma ut även i en rysk upplaga, eftersom den innehöll en del av intresse även för en rysk publik. Det var dock hans äldre bror, Igor Sinitsyn, (tidigare chef för avdelningen för skandinaviska länder vid nyhetsbyrån "Novosti" och numera bosatt i Berlin) som sysslat med utgivningen av boken och de två brödernas relation var mycket spänd. JS kände därför inte till vilken överenskommelse som brodern träffat med det finska förlaget. Kanske fick boken enligt kontraktet under viss tid inte ges ut av annat förlag. En sådan klausul ville JS i så fall respektera för att inte någon skugga skulle falla över fadern. JS avsåg dock så småningom kontakta det finska förlaget för att få klarhet i denna fråga. Faderns önskan hade varit att boken skulle ges ut först i Finland och därefter i Ryssland.

JS sade sig inte veta vilka personer som dolde sig bakom initialerna LG respektive UU, bortsett från att de varit medarbetare vid utrikesunderrättelsetjänsten. Initialerna behövde inte sammanfalla med personernas verkliga namn. Det var föga troligt att de alltjämt skulle kunna befinna sig i livet. JS kände inte heller igen namnet Tjernjavskij. Namnet Bojarskij föreföll JS bekant, men han sade sig inte kunna placera det. Han kände håller inte till huruvida Vetrov var i livet.

JS sade att kanske Aleksandra Kollontajs son hade något att berätta om vad modern sagt. Jelisej Sinitsyn hade f.ö. kort tid före sin död talat med sonen Kollontaj på telefon.

Jelisej Sinitsyn hade haft viss kontakt med SVR-chefen Primakov, som några gånger bjudit in veteranerna till möten, bl a i syfte att ta vara på deras hågkomster. Somliga av dem ägnade sig åt att skriva och Primakov ville bidra till att ge detta skrivande en så bra inriktning som möjligt. Föreningen för veteraner från underrättelsetjänsten träffades också ibland och hjälpte till vid utgivandet av memoarer.

Mats Foyer

Pol 1:1 Magnusson/kn

Arende

Raoul Wallenberg

Datum

1995-11-15

Avd

P

Grupp

2

Mål

Eu

Adress

Ambassaden Moskva

Text

W

Från Pol 1:1. Re Raoul Wallenberg.

Guy von Dardel avser nu själv, tillsammans med Susan Mesinai m fl, snart avresa till Ryssland för besök i första hand Vladimir och Bratsk/Irkutsk för lokala arkivkontakter enligt den uppläggning vi tycks vara överens om med ryssarna. Det är därför viktigt attt MVD underlättar genomförandet av besöken. Helst vill von Dardel att någon från MVD medföljer.

Tacksamma ni tar upp detta med Nikisjkin. Mer detaljerad resplan följer.

Vi undersöker också möjligheten bistå von Dardel med f d vaktman under resan.

Cabinet

Ifylles av telegramexpeditören

UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)
Handl: Mats Foyer

320/025

PROMEMORIA

1995-11-16

P2 Eu¹

(Pö)

1

Delges:

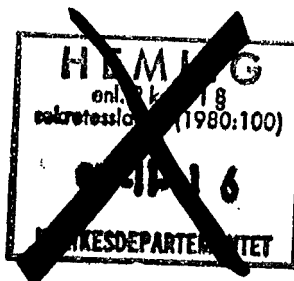
Kabsek
Magnusson
Olson, KMI
Lyrvall
Foyer

Guy von Dardel
Carl Persson

Moskva (u nr)

Wallenbergföreningen

exp NL
960123

u u / m
H E M L I G SekrL 2:1

Svensk-ryska arbetsgruppen i Raoul Wallenbergärendet,
tolvte mötet x) Bil. 4 Bergers PM 95-09-20
(4 bil)

Den svensk-ryska arbetsgruppen i RW-ärendet höll sitt tolvte möte i Moskva den 21 september 1995. Delegationerna enligt bilaga 1 och 2.

Nedan ges ett sammandrag av överläggningarna.

Magnusson meddelade att Björn Lyrvall fått ett annat uppdrag men hoppades att BL inte gått helt förlorad för RW-utredningen. En tysk expert, Susanne Berger, skulle ha deltagit i dagens möte men hade insjuknat och kunde därför inte närvara. Hon hade dock skickat en intressant skriftlig rapport.

Magnusson föreslog att båda sidorna skulle börja med att avrapportera ny information varefter man skulle gå in på det arbete som återstod att utföra i arbetsgruppen. Han erinrade om att den svenska sidan vägledades av den aide-mémoire som överlämnats till den ryska sidan för drygt ett år sedan.

Tatarintsev tackade och överlämnade ordet till den svenska sidan.

Magnusson berättade om en samma vecka i Finland utgiven bok av medarbetaren i den sovjetiska utrikesunderrättelsetjänstens skandinaviska avdelning, Jelisej Sinitsyn. Den svenska sidan, som känt till att boken varit under utgivning, hade under våren sökt komma i kontakt med Sinitsyn. Denne hade dock då varit intagen på sjukhus och någon månad senare avlidit

MD

varför något möte ej kommit till stånd. Dagen efter arbetsgruppsmötet skulle den svenska sidan dock träffa en son resp. en f.d. medarbetare till Sinitsyn.

Magnusson redogjorde för huvuddragen i kapitlet om RW i boken (bilaga 3). Frånsett vissa uppenbara faktafel framstod berättelsen i det stora hela som trovärdig. Samtidigt inställde sig vissa frågor. Var det t ex sannolikt att Sinitsyn på det sätt som beskrevs i boken fått information från en kollega i Smersj? Var det sannolikt att Fitin vågat utmana Abakumov på det sätt som beskrevs i boken, och vilka motiv hade han i så fall haft för det?

Vinogradov menade att vad gällde data, personer och händelser så gav boken en sannolik bild. I vissa avseende var framställningen dock alldeles för välskriven. Detta gällde fr a avsnittet om kontakterna med Vetrov, anklagelserna mot RW att han arbetade för den amerikanska underrättelsetjänsten och samarbetade med "Sionistcentrum". Vidare förslaget att rädda RW genom att rekrytera honom i syfte att få till stånd ekonomiskt samarbete, mm.

Vinogradov hade tittat på Fitins biografi. Det stämde att denne till i mitten av 1946 innehåft posten som chef för underrättelsetjänsten. Sammanfattningsvis kunde boken "antas som en version" samtidigt som den i viss mån framstod såsom "skriven just för publicering". Den innehöll fakta som redan var kända och som hade publicerats (exempelvis hos Sudoplatov).

Sokolov ställde sig för sin del starkt tvivlande till Sinitsyns framställning då den så tydligt var författad "post factum". Han hade en stark känsla av att allt var skrivet i våra dagar. Handlingar som givits till den svenska sidan bekräftade att varken Vetrov, Vysjinskij eller Molotov hade information. Molotov hade ju ställt frågor till Abakumov. Sokolov tvivlade även på att man, med den tidens strikta sekretessregler, skulle givit hemlig information till en person som Vetrov.

* * *

Magnusson hade två frågor. 1. Hade material beträffande Dekanosov gått igenom på MID:s arkiv. 2. Vilken var Fitins roll vad gällde de schweiziska diplomaterna. Det hade gjorts gällande att även i det fallet Fitin föreslagit Abakumov att värva dessa. Magnusson hade intrycket att det skulle finnas dokument som bekräftade detta?

Sokolov bekräftade att man i MID:s arkiv hade tittat på material härörande från Dekanosovs MID-sekretariat. Handlingar som avsåg personer, vilka vid sidan av sitt arbete vid MID även hade haft andra uppgifter, fanns dock inte på MID i den mån de gällde sådana andra verksamheter. Ett exempel var Molotov själv, som förutom posten som utrikesminister även hade varit CK-medlem, politbyråmedlem samt, under krigsåren, medlem i försvarsrådet. Sådana personer hade särskilda sekretariat vid varje organisation, och material från

de sekretariaten förvarades inte i MID:s arkiv. Sådant material kunde finnas i t ex GARF eller vid Centret för samtida dokumentation (där det f ö även fanns vissa dokument från MID).

Vinogradov hade studerat fallet med de två schweiziska diplomaterna, omnämnda i Bulganins telegram, som frigivits. (von Dardel hade f.ö. träffat en av dem.) Man hade letat fram ett brev av den 9 januari 1946 från Fitin till Abakumov, tillkommet i samband med att MID i ärendet vänt sig till underrättelsetjänsten. MID hade föreslagit Schweiz' regering att frige sex sovjetmedborgare som, dömda för vanliga brott som stöld och fylleri, satt i schweiziska fängelser. Från schweizisk sida ställdes i det låget motkravet att de två schweiziska diplomaterna från Budapest skulle frigis i utbyte.

Fitin hade i brevet frågat Abakumov om möjligheterna att utväxla de två diplomaterna. Fitin hade bara deltagit på detta sätt. Om MID hade vänt sig till Smersj så hade brevet aldrig återfunnits. Av handlingarna framgick ej att diplomaterna skulle värvas. Man visste dessutom att beslutet att frige diplomaterna fattats på mycket hög nivå. Frigivandet av de sex sovjetmedborgarna hade Vinogradov inte kontrollerat, men han trodde att denna fråga "lösts positivt".

Magnusson tillade att vid hans besök på SVR i februari i år man där hade berättat att Sinitsyn 1993 vänt sig till SVR för att av den få sitt bokprojekt godkänt. Boken hade också, med några mindre ändringar, godkänts av SVR. På SVR hade man vidare bekräftat att boken innehöll ett kort avsnitt om RW, som grundade sig helt på författarens egna hågkomster och inte stöddes av dokument. Uppfattningarna om framställningens autencitet hade varit delade bland dem som den svenska sidan träffat. Man hade bekräftat att förbindelserna mellan underrättelsetjänsten och kontraspionaget vid denna tid varit spända.

Magnusson informerade om hans och Björn Lyrvalles samtal med medarbetare i Molotovs sekretariat, de tidigare ambassadörerna Jerofejev och Trojanovskij samt den tidigare medarbetaren Obolentsev. Samtalen hade bl a rört viktigare dokument från 1946-47. I sak hade ingenting nytt framkommit. Ingen av personerna hade haft direkt befattning med ärendet. Det hade gjorts gällande att den enda person som skulle ha kunnat se brevet från Abakumov till Molotov var Podtserov, men denne var inte längre i livet. Vad gällde Vysjinskijs uttryck om att "likvidera ärendet" hade ingen av dem trott att detta syftade på personen RW. Vysjinskij hade heller inte haft den ställningen att han kunnat föreslå något sådant.

Tillsammans med Nikisjkin hade Magnusson och Lyrvall träffat f.d. medarbetare i Butyrka-fängelset. Dessa samtal hade dock inte varit särskilt informativa. Nummerfångar hade förekommit på Butyrka, men i specialavdelningen där dessa personer arbetat, hade man

inte känt till deras namn. Det rörde sig dock fr a om sovjetmedborgare. Sjukavdelningens kartotek hade till stor del förstörts år 1953. Ett stort antal fångar från andra fängelser hade vidare besökt sjukavdelningen på Butyrka. Besökare vid tandvårdskliniken på Butyrka hade, såvitt man visste, inte skrivits in i registerböckerna.

Magnusson läste på ryska upp ett brev från Pichoja.

Vinogradov sade sig av Tatarintsev ha blivit informerad om Pichojas brev och hade föregående dag haft samtal med Pichoja. Han hade även tittat på de dokument som man letat fram. Man hade visat tre dokument. Dels utdrag ur Alexandra Kollontajs dagböcker om hur RW:s bröder hade förmedlat kontakter med Finland - men ingenting om RW. Dels två beslut av politbyrån som avsåg godkännande av svar till den svenska regeringen om RW:s öde. Man hade även från presidentarkivet fått en kopia av Stalins besöksregister. Vinogradov ansåg att dokumenten inte tillförde någonting nytt.

Magnusson tyckte att formuleringen var förbryllande: avsågs beslutsprotokoll eller stenogram. I annat sammanhang hade framkommit att stenogram förekommit bara från 1960-talet.

Vinogradov bekräftade att stenografiska anteckningar inte förekommit på den tiden. Bland det som redan överlämnats fanns handlingar från militära arkiv om evakueringen av den svenska missionen i Budapest.

Magnusson nämnde att ytterligare efterforskningar i brittiska arkiv av nyligen frisläppta dokument fr a gällde aktioner i Ungern 1944-45 och ej tycktes innehålla något av intresse beträffande RW.

Makinen redogjorde för en rapport av den tyska forskaren, Susanne Berger, som studerat vid National Archives i Washington, om intervjuer hon genomfört med några polska vittnen som berättat om sammanträffanden med RW i Bratsk 1949/50. Berger hade per fax översänt sin rapport (bilaga 4). Makinen betonade att vittnesmålen avgivits oberoende av varandra. De uppvisade trots detta stor inbördes samstämmighet. De polska vittnena hade givit sitt tillstånd till att deras fängelsedokument överlämnades till arbetsgruppen.

Magnusson överlämnade ett exemplar av Susanne Bergers rapport till Tatarintsev.

Magnusson redogjorde för brevkontakter med Boguslaw Baj, som genom att han kunde tyska skulle ha varit en av de få som kunnat tala med RW. Baj hade bekräftat uppgifterna från Bratsk om att RW kommit till lägret hösten 1949. RW skulle ha berättat bl a om sin vistelse i Lubjanka 1947 tillsammans med den polske generalen Ukalitski. Beskrivningen innehöll några felaktigheter. Bajs brev skulle överlämnas till den ryska sidan efter arbetsgruppsmötet.

Magnusson betonade att de polska vittnesmålen inte gick

att utan vidare avfärda.

Vinogradov undrade när de omnämnda dagböckerna hade skrivits, 1958 eller 1992?

Makinen kunde inte svara på detta då han själv inte sett dem men antog att de börjat skrivas sedan Baj återvänt till Polen. 1960 hade han flyttat vidare till Tyskland.

Vinogradov betonade att denna fråga var viktig. Ett av de polska vittnena hade 1992 framträtt i TV. Därtill hade mycket dessa år publicerats i pressen, inte minst om RW-arbetsgruppens arbete.

Makinen höll med om att frågan var viktig. De andra polska fångarna hade dock framträtt på TV 1990 och 1992. Dagboken var skriven före TV-framträdandet. Alfred Fries hade dött för åtta år sedan. Vidare hade TV-intervjuerna visats i polsk TV medan Fries bodde i Tyskland. Det fanns alltså anledning att tro att han var omedveten om programmen på polsk TV.

Avbrott gjordes för lunch.

Makinen berättade om Susanne Bergers kontakter med den tidigare SS-officeren Kurt Becher. Denne hade haft kontakt med RW en gång angående fabriken Weiss och utbyte av 100 judiska arbetare. Becher hade då inte känt till att RW var diplomat utan trott att han var en enskild medborgare. Becher hade lämnat Budapest 1944 och flyttat till Österrike, där han arresterats av amerikanska styrkor. Han hade av dessa under två månader lånats ut till de sovjetiska styrkorna i Budapest och därefter återlämnats till amerikanerna. Han hade dömts i Nürnberg-rättegången. Becher hade berättat för Susanne Berger att en stor del av frågorna till honom under förhören i Budapest gällt RW. Han kunde inte exakt minnas namnen på dem som förhört honom. Han hade lovat Berger mera information, men hade avlidit dessförinnan.

Makinen framförde att det vore önskvärt att den ryska sidan letade fram förhörsprotokollen med Kurt Becher, i synnerhet i de delar de gällde RW.

Vinogradov sade att denna begäran redan framförts av Magnusson men att man ej ännu kunnat finna förhörsprotokollen trots att man gått igenom material för de personer som lett förhör som förberedelse inför Nürnberg-rättegången. (Man hade dock inte studerat material från själva Nürnberg-rättegången, men hade man där talat om RW skulle det ha varit känt. Kanske kunde dock sådant material ge mer biografisk information om Becher.)

von Dardel sade att det fanns ytterligare källor till information om Becher. Dels dennes efterlämnade arkiv, vilket von Dardel fått löfte om att gå igenom, dels ett vittne i Eichmann-processen i Jerusalem. von Dardel visste dock inte om där förekom uppgifter som hänförde sig till RW.

Magnusson tillade att förhören, som ägt rum i Budapest, var ett faktum som kunde ha betydelse för frågan om var man skulle kunna hitta dokument.

Nikisjkin önskade närmare uppgifter om Kurt Becher, och Filippov frågade vem som gripit denne. Det första förhöret kanske hade hållits av den militära underrättelsetjänsten. Kanske kunde man i så fall återfinna något i försvarsstabens arkiv. Magnusson svarade att det enligt uppgift var NKVD som gripit Becher och tillade på Petrovs fråga att Becher förhörts i Budapest 3.11 1945 - 8.1 1946. v Dardel sade att förhørsledare "K" kunde ha varit Kopelanskij, men Ziborov påpekade att Kopelanskij vid denna tid arbetat i Moskva. Vinogradov tillade att han frågat Kopelanskij som inte haft några hågkomster. Denne hade arbetat med förberedelser inför Nürnberg-rättegången, men i Moskva, och kunde därtill inte minnas detta efternamn (Becher).

Makinen tog upp sin tidigare till arbetsgruppen överlämnade rapport angående hans senaste besök i Vladimir och fängelset där tillsammans med Genadij Kuzovkin från Memorial. I Vladimir hade de åtföljts av Vitalij Gurinovitj från Vladimirs museum och av Godagov från lokala MVD.

Makinen redogjorde för sin andra intervju med Varvara Larina (se Makinens skriftliga rapport). Larina mindes att en fånge vid namn Osmak hade dött i en cell intill /den personen hon identifierat som RW/. Makinen framhöll att det därför var viktigt att kontrollera i kartoteket vilka fångar som suttit i celler intill, eller i samma cell som Osmak under denna period. Osmak var av allt att döma ryss, varför Makinen inte hade tillgång till hans kort. Det var vidare viktigt att undersöka vilka som varit cellkamrater med utländska fångar. Larina hade visserligen sagt att fången i fråga suttit mycket i ensamcell, men trots det hade hen kanske under någon tid haft cellkamrater.

Genom sina erfarenheter från besöket 1990 i Vladimir-fängelset ansåg sig Makinen ha kommit fram till en effektiv metod för en genomgång av dess kartotek. Totalt fanns där cirka 100 000 registerkort. I ett första steg gällde det att undersöka vilka fångar som funnits i korpus 2, därefter på 3:e våningen och kring cell 49. Därifrån skulle man välja ut de fångar som funnits där ungefärligen vid tiden för Osmaks död. Makinen trodde att det därefter återstående antalet kort skulle understiga det antal som man medfört från Vladimir vid besöket 1990. Han underströk att undersökningen skulle koncentreras på information om RW.

Makinen redogjorde även för mötet med Kukin, en tidigare kapten vid fängelsevaktstyrkan i Vladimir. Kukin hade bekräftat Larinas uppgift om den utländske fången. Han mindes inte varifrån fången kom, men hade bekräftat att han funnits där den tid som Larina uppgett. Han hade även bekräftat att fången varit tunn, av medellängd och att han, såvitt Kukin visste, inte hade dött i fängelset.

Makinen hade visat Kukin bilder av RW som konstruerats för att visa hur RW kunde ha sett ut som åldrad samt även visat fotografier av RW från Budapest. Kukin hade sagt att fången varit lik mannen på dessa foton.

Efter samtalet med Larina hade Makinen fått del av registerkortet för en person som också suttit i cell 49. Det gällde Isaac Markovitj Wolfin, som bl a varit lärare i svenska och som på kortet kallats "spion för Sverige". På många kort stod det "spion för USA, England, Japan, Kina" etc, men detta var det enda kortet med uppgiften "spion för Sverige". Nikisjkin hade framfört hypotesen att anledningen till uppgiften var att Wolfin kunde svenska. Makinen menade dock att Wolfin varit en idealisk person att placera i en cell tillsammans med RW. Carl Persson hade bidragit med uppgiften att Wolfin inte återfunnits i svenska register.

Makinen hade vidare till Nikisjkin överlämnat brev från Vitalij Gurinovitj med förslag att man skulle leta efter uppgifter om såväl RW som Langfelder i civilståndsregistreringsbyråerna (ZAGS = Zapis Aktov Grazjdanskogo Sostojanija, där giftermål, skilsmässor, födselar och dödsfall registeras) i Vladimir-området. Makinen beklagade att hans rapport från Vladimir-resan dröjt. Det berodde på att han måst tillfriskna efter det rånöverfall han råkat ut för i Moskva i samband med Vladimir-resan, liksom på andra åligganden i arbetet.

Ziborov uttryckte sin uppskattning över det arbete Berger och Makinen utfört. För att analysera detta material måste man dock ta hänsyn till följande.

* De polska fångarna skulle enligt vittnesmålen ha vänt sig till lägeradministrationen med önskemål om att RW skulle överföras till deras arbetsbrigad. Enligt reglerna skulle dock sådana önskemål ha införts i personakterna för de fångar som gjort sådana framställningar, men några sådana anteckningar hade inte funnits i polackernas personakter vilka man återfunnit.

* De av arbetsgruppen tidigare insamlade fakta visade att man på alla sätt sökt hemlighålla att RW befunnit sig i Moskva. Om man antog den nu presenterade versionen som en arbetshypotes måste det leda till slutsatsen att de berörda på inrikesministeriet och säkerhetsorganen bestått av en grupp "kliniska idioter" eftersom de då skulle ha fört RW till ett läger under hans riktiga namn där han skulle ha befunnit sig med 100-tals personer och med 10-tals personer att umgås med i samma barack.

Vad gällde Gurinovitj rekommendation att undersöka civilståndsregistreringsbyråerna påminde Ziborov om att man redan under arbetsgruppens arbete upprepade gånger genomfört kontroller av MVD och KGB liksom i alla institutioner där man inregistrerade människor (inklusive civilståndsregistreringsbyråerna) och att resultatet av dessa undersökningar varit entydigt negativt. Nikisjkin sade att man hur som helst redan

genomfört ännu en sådan kontroll.

Nikisjkin tackade den svenska delen av arbetsgruppen för att man lyckats få tag på vittnesmål från polacker som påstod att de suttit tillsammans med RW i Bratsk och Angarsk. Man hade på MVD tittat på personakterna för V? och Baj, men i dem hade ingenting förekommit om kontakter med RW. Dessutom var det oroväckande att en del uppgifter om tider för vistelser i anstalter och fängelser stred mot de verkliga. Med stöd av den nya information som Makinen nu presenterat skulle man söka lokalisera akterna för de övriga polackerna och jämföra tiderna för deras vistelser. Det var känt att de polska fångar som tillhört den polska hemarmén frigivits 1949-50 och tillåtits bosätta sig på platser med begränsade möjligheter till förflyttning. Sedan de placerats i sådan mildare regim hade det dock varit lättare att sända information ut i friheten.

Ordningen i GULAG innebar bl a att de viktigaste eller farligaste fångarna hållits i särskilda läger. Det var därför inte troligt att RW skulle ha funnits i samma läger som vanliga fångar som dessa polacker. Det var även osannolikt att RW skulle befunnit sig i ett sådant läger *under sitt verkliga namn*. Det sagda gällde även transitlägret i Kirov (1949). Om RW verkligen hade funnits i så många läger *under sitt verkliga namn* skulle spår ha funnits, *men inga sådana fanns, inte heller i Bratsk eller Angarsk.*

Bestämda slutsatser kunde dock dras först sedan även personakterna för de personer Makinen idag nämnt hade kontrollerats. Då kunde arbetsgruppen, liksom oberoende experter om den svenska sidan ansåg det nödvändigt, bestämma sin inställning till denna version.

MVD hade på begäran av Makinen ånyo kontrollerat civilståndsregistreringsbyråerna i Vladimir liksom begravningsplatsen i samma stad, där man brukat begrava dem som dött i fängelset. Resultatet var att inga okända fångar eller nummerfångar som dött i Vladimirfängelset var begravda där, inte heller några personer av svenskt ursprung eller med namnen Wallenberg eller Langfelder eller liknande namn.

På begäran av von Dardel hade man med Moskvas adressbyrå undersökt om det fanns någon Isaac Wolfin i Moskva-området men inte funnit någon sådan uppgift.

Med hänvisning till några ryska experter som särskilt studerat möjligheterna att känna igen personer efter bilder eller fotografier efter längre tidsperioder menade Nikisjkin att det var *mycket litet troligt* att en person skulle kunna känna igen någon på ett foto efter 50 år och att Kukins vittnesmål måste bedömas med hänsyn till detta.

MVD hade även kontrollerat uppgifterna om att Osmak (med hänsyn till att Nikisjkin tidigare, då Makinen uttalat namnet, uppfattat detta som Basjmak) skulle hållits i Vladimirfängelset. Någon Osmak hade aldrig funnits där och enligt MVD:s centrala register, öht ej

bland dömda i Sovjetunionen. Kanske rörde det sig om namnförvrängning.

Vidare hade man i det statliga arkivet kontrollerat en viss Brügger som sagt sig i Vladimirfängelset haft knackningskontakt med RW. Brügger, som var född 1903 i Schweiz, hade varit i Vladimir från maj 1954 till februari 1955 varefter han överförts till en annan anstalt i Moskva-området för att i augusti 1958 få amnesti. Inga omnämnanden om RW hade återfunnits i hans personakt.

MVD hade även funnit adressen till Jurij Vlasov, f.d. medlem i Baptistsamfundet i Rostok, men inte haft något samtal med honom. Till den svenska sidan hade man överlämnat adresser till Kuprianovs barn i S:t Petersburg. Den ryska sidan hade ännu ej samtalat med Kuprianovs släktingar. Magnusson nämnde att han i oktober avsåg uppsöka barnen Kuprianov.

Makinen sade sig, vad gällde namnet Osmak, ha förlitat sig på Kuzovkin på Memorial, men bekräftade att det kunde vara fråga om uttalsproblem alternativt att Larina inte korrekt mindes hans efternamn.

Beträffande de konstruerade RW-bilderna framhöll Makinen att dessa gjorts enligt en mycket beprövad vetenskaplig metod som med framgång användes i USA, varpå Nikisjkin genmålde att han inte uttalat sig om möjligheterna att framställa sådana bilder utan om möjligheterna att efter 50 år känna igen en person på en sådan bild, vilket var något annat.

Makinen nämnde att det han visat Larina varit en serie foton på olika personer, däribland ett föga spritt foto av RW i profil.

Makinen redogjorde för sina planer (vilka han beskrivit i en PM som den svenska sidan överlämnat till Tatarintsev) för en resa till Vorkuta för att följa upp rapporter om att RW funnits i detta område. Det gällde vittnesmål från Theodor von Dufwing, andra tyska krigsfångar, samt de polska krigsfångarna (i Susanne Bergers rapport). Det fanns alltså en rad vittnesmål som troligen inte var falska och som borde kontrolleras. Makinen hade funderat mycket på frågan om man verkligen skulle ha placerat RW i ett läger, vilket ju inneburit kontakt med andra fångar, och kommit fram till att detta vore en bra metod för den tjänsteman som ville att ett fånge skulle "försvinna" utan att behöva ta på sig ansvaret att döda honom.

Magnusson informerade om sitt samtal med Stig Bergling, sedan denne framträtt i en tidningsintervju med uppgifter relaterade till RW. Enligt Bergling hade under hans tid i Moskva åtta GRU-officerare oberoende av varandra sagt att de var övertygade om att MGB/KGB tappat bort RW i GULAG-systemet, medan två andra GRU-officerare fäst tilltro till den officiella versionen från 1957.

Magnusson redogjorde för en uppgift i en bok av en

amerikansk författarinna Katy Marton, som träffat hustrun till den siste ungerske utrikesministern efter Budapests fall, Kemeny, vilken hjälpt RW beträffande judarna. I december 1944 skulle RW ha sagt henne att "om något händer er så har jag berättat för Kollontaj om er och barnen". Frågan inställde sig när och hur RW skulle ha talat med Kollontaj om detta. Hade han varit i Stockholm eller skrivit brev? Kollontajs memoarer innehöll ingenting som kastade ljus över detta.

Två personer, Alexander Rado och Noel Field, omnämndes i RW:s kalender i Budapest. Den svenska sidan trodde sig veta att dessa också arresterats av ryssarna. Hade den ryska sidan kontrollerat dessa personer i sina akter, de kunde ju ha förhört om RW?

/ Magnusson frågade vidare om kapten Fedotov, som varit chef för spetskorpus 2 i Vladimir 1970 och överste i KGB 1981.

/ Olson överlämnade dokument om Herrman Grossheim-Krisko, som varit anställd vid svenska missionen i Budapest och som också arresterats och förts till Moskva. Det nu överlämnade materialet utgjorde ett tillägg till det som tidigare överlämnats i nr ett av de fem pärmarna. Olson påminde också om vid föregående möte överlämnade vittnesmål (Pavlov, Sareld, Klassen, Mühlbach och Bimbals).

/ Sokolov sade att Kollontaj fört dagböcker bara till början av kriget. De var personliga och ej avsedda att publiceras och fanns nu hos hennes släktingar (originalen dock i f.d. CK-arkivet). Kollontajs tjänstehandlingar fanns bevarade men innehöll ej vittnesmål om hennes kunskap i RW-ärendet. Hon hade vägletts av Dekasonovs note och hade helhjärtat trott på att RW var i goda händer i Sovjetunionen, vilket hon också skrivit i ett brev till RW:s moder Maj von Dardel. Sedan hon förstått att hon misstagit sig (kanske hade någon sagt henne något muntligen) hade hon dock distanserat sig från sina tidigare yttranden.

Sokolov ville göra ett "personligt inlägg". Han erkände att han personligen saknade förstahandskunskaper om förhållanden som rörde fångar och ej hade god kännedom om hur säkerhetsorganen fungerat under den aktuella tiden. Om man vägledades av den information som arbetsgruppen förfogade över måste man dock, ansåg Sokolov, inta en mycket försiktig attityd till vittnesmål som härrörde från tiden efter 1955. Vittnesmålen av tyska f.d. krigsfångar från tiden före 1955 hade däremot visat sig innehålla verklig information om RW, vilken kunnat bekräftas av handlingar hos säkerhetsorganen och annan skriftlig dokumentation. Flertalet vittnesmål som inte gällde Budapest eller de första åren efter kriget hade däremot en obestämmd karaktär bl a vad gällde uppgifter om tid och plats. Arbetsgruppen borde därför hålla sig till konkreta fakta vilka bekräftades av dokument. Det rådde nu en fullständig öppenhet i Ryssland och anledning saknades helt att förvränga eller dölja information. Den dokumentation Pichoja lovat ta fram skulle komma

att utgöras av samma protokoll från CK och politbyrån som arbetsgruppen redan sett i form av tredjeexemplar i MID:s arkiv. Enligt tradition förvarades det första exemplaret av samma handlingar i CK:s arkiv.

Magnusson höll med om att vittnesmålen avseende tiden 1945-46 av de tyska krigsfångarna hade en *särskilt stark beviskraft*. Svenska jurister hade på 50-talet fastslagit att de skulle ägt full beviskraft i svensk domstol. Vittnesmålen från Vladimir hade inte samma starka beviskraft, men utgjorde ändå *mycket starka indicier*. I arbetet med att undersöka vittnesmål måste man dra en gräns någonstan vad gällde att bedöma deras trovärdighet. Det vore dock riskabelt att dra denna gräns för högt. I medvetande om denna problematik koncentrerade sig den svenska sidan dock på vittnesmål av *särskilt intresse*. Arbetsgruppen skulle även komma att ådraga sig stark kritik om den ej undersökt sådana vittnesmål.

von Dardel instämde också i att de tyska vittnesmålen hade en förvånansvärd exakthet. Detta kunde nog delvis förklaras av den naturliga solidaritet de tyska krigsfångarna haft med varandra. Cellkamraternas möjligheter kunde vara beroende av att riktiga uppgifter kom fram om dem. von Dardels erfarenheter av de sovjetiska säkerhetsorganen var tyvärr inte lika goda. Han hade upprepade gånger blivit besviken på svårigheterna att få veta sanningen, bl a därför att tillgång inte givits till grundmaterialet. Det fanns inget bättre sätt att övertyga sig själv än att själv få utföra undersökningen. von Dardel hade även känt stor besvikelse över att den ryska sidan givit kalla handen till begäran att få besöka ryska läger, fängelser och kliniker.

Makinen bidrog till diskussionen genom att påpeka att flera centrala vittnesmål (bl a Gustaf Richters) från tiden före 1955 grundade sig helt på vittnenas muntliga uppgifter och saknade stöd i dokument. Det sagda gällde Lubjanka och Lefortovo liksom även Vladimirfängelset. Ett flertal fångar hade efter återkomsten till Tyskland berättat att de hört talas om RW eller känt personer som känt RW och haft knackningskontakt med honom. I många fall hade de kunnat säga av vilken fånge de fått informationen. Med hjälp av registerkorten hade det varit möjligt att kontrollera deras uppgifter och fastställa att vittnet verkligen under en tid suttit i samma cell som den uppgivne sagesmannen. Det var alltså ingen skillnad vad gällde fångarna från Bratsk och Angarsk, och materialet från tiden efter 1955 var inte mindre exakt än det från tiden före detta år.

Ziborov sade sig både vilja hålla med och inte hålla med. Ytligt sett såg vittnesmålen från de olika perioderna lika ut. Makinen hade rätt i att dessa vittnen hade sagt att de hört, sett eller haft knackningskontakt med RW eller Langfelder. Om man analyserade dessa vittnesmål och jämförde dem med dokument som man hittat, eller vittnesmål från f.d. medarbetare i säkerhetsorganen, kunde man säkert säga att man till stöd för de tyska krigsfångarnas

vittnesmål hade funnit mängder av bevis. Alltintill denna dag hade man dock inte funnit en enda vägande bekräftelse på att RW eller Langfelder en enda dag befunnit sig utanför Moskva. Ziborov trodde inte heller att man en dag skulle finna ett enda vägande bevis för att RW varit i livet efter juli 1947. När det gällde registrering av de fångar som suttit i samma cell, erinrade Ziborov om att man fastställt att två fångar ständigt hållits i samma cell, nämligen Willy Rödel (RW) och Aleksandr Katona (Langfelder). De olika vittnesmålen hade alltså inte likvärdig betydelse, eftersom en grupp vittnesmål uppenbarligen låg nära sanningen, medan den andra gruppen ej bekräftats.

Makinen erinrade om hur lång tid det tagit innan man funnit dokument om Willy Rödel. Vinogradov hade sagt att dessa upptäckts i en arkivakt dit de inte hörde eftersom Rödel varit diplomat. Hittills hade inga motsvarande dokument återfunnits beträffande Langfelders eller RW:s öden. Det var konstigt att sådana dokument kunnat försvinna spårlöst i fråga om en så viktig person som RW.

Tatarintsev bad att den återstående tiden för arbetsgruppsmötet skulle inriktas på de konkreta frågeställningar som den svenska sidan rest och som den ryska sidan, i mån av förmåga, var redo att kommentera.

(Vinogradov sade att Alexander Rado verkligen hade arresterats efter kriget. Under kriget hade han befunnit sig i Schweiz. Han hade förhört om underrättelsetjänstens misslyckanden i Frankrike och andra länder. Vinogradov mindes ej om RW omnämnts i dessa dokument. Han antog att det rörde sig om samma Rado som i RW:s kalender. Förmodligen hade de två träffats i Schweiz. Noel Field kände Vinogradov ej till, men skulle undersöka om denne förekom i någon arkivakt. Han skulle även på nytt undersöka Rados akt. Man skulle vidare försöka fastställa Fedotovs öde. Om denne var i livet skulle man söka intervjua honom. Vad beträffade Grossheim-Krisko hade den ryska sidan redan 1991 överlämnat de vittnesmål han givit. Man hade ej, efter kontroll av personalavdelningarnas förteckningar, kunnat finna att Pavlov skulle ha tillhört säkerhetstjänsten. Beträffande övriga personer (Sareld, Klassen, Mühlbach och Bimbals) var Vinogradov inte nu beredd att ge svar.

Man hade, sade Vinogradov, återfunnit ytterligare en journal, vilken bara bekräftade RW:s, Langfelders, och Katonas (vars namn blivit överstruket) vistelse i "inre fängelset" och i Lefortovo. Man kunde notera 1. att Katonas efternamn här blivit överstruket på samma sätt som RW:s och Langfelders namn, samt 2. att i vissa fall datum för Katonas och Langfelders omflyttning sammanföll.

Vinogradov hoppades på den svenska sidans förtroende för det sätt varpå arbetet bedrevs från rysk sida, vilken uppvisat alla dokument för den svenska sidan (i vissa fall dessutom i strid med rysk lag) som kunnat bekanta sig med dem vid ett flertal tillfällen.

Den ryska sidan var redo att undersöka hur fångar, polacker och andra nationaliteter, förflyttats, att leta fram alla personakter av intresse för den svenska sidan och transportera dem till Moskva, och den hade ingen anledning att inte verkställa dessa undersökningar eller undanhålla information. Vinogradov hoppades att denna arbetspraxis kunde fortsätta.

Nikisjkin redogjorde för efterforskningar efter Rudolf Klassen, vilken på 50-talet skulle ha hållits i samma läger, A272, som RW. Den ryska sidan hade gått igenom material från detta läger och kunnat fastställa att där inte alls funnits nummerfångar, annat än möjligen ordningsnummer för ankomsten till lägret. RW hade inte funnits i detta läger. Den ryska sidan hade bett den svenska sidan intervjua Klassen i Estland, men Nikisjkin erinrade sig att den svenska sidan vid ett tidigare möte sagt att frågan förlorat aktualitet.

Nikisjkin redogjorde för hur man kontrollerade påståenden från personer som vistats i anstalter och sagt sig att träffat RW. Man kontrollerade dokumenten i lägret, oavsett att man tidigare kontrollerat material omfattande alla läger. I de fall det var möjligt, intervjuade man personer som varit intagna eller arbetat där. Så hade man gått till väga i fråga om Butyrkafängelset och precis samma metod användes beträffande andra uppgifter från personer som sagt sig ha vistats i läger tillsammans med RW. Nikisjkin bad den svenska sidan att, när den förberedde intervjuer, ta med så mycket detaljerad information som möjligt om anställda och andra personer som skulle kunna bekräfta uppgifter, så att man på rysk sida hade så bra underlag som möjligt för att beställa nödvändiga handlingar från platsen.

/ Olson undrade om Aleksandr Pavlov var i livet?

Nikisjkin svarade att man inom MVD inte kunnat återfinna Pavlov.

Magnusson påpekade att den svenska sidan överlämnat exakta uppgifter om Pavlov, som dels tillhört den sovjetiska handelsrepresentationen, dels arbetat för TASS.

Nikisjkin sade att MVD inte vänt sig till TASS eftersom den svenska sidan antytt att Pavlov varit relaterad till underrättelsetjänsten. Man skulle nu titta i andra arkiv samt höra med adressbyrån.

Olson omnämnde uppgifter om att Pavlov spelat en viss roll under kriget och tagit emot uppgifter från Köpenhamn angående en fredstrevare. I en svensk TV-film från 1985 figurerade Pavlov i flera scener. Han kunde därför knappast vara helt okänd.

Mangusson överlämnade kompletterande material rörande Pavlov.

Vinogradov sade att Tatarintsev skulle överlämna svar undertecknade av Smirnov på kompletterande frågor.

Batjurin, som tillbringat hela sommaren på sin datja, skulle den 25 september återvända till Moskva. Enligt överenskommelse med Batjurins fru skulle denne ge skriftliga svar på frågor. Svaren skulle i sinom tid överlämnas till arbetsgruppen.

Om Katona saknades material, man hade bara hans överstrukna namn. Han fanns inte i fängelsekartotek, inte heller i listor över arresterade eller dömda. Den ryska sidan var beredd att än en gång titta i journalerna över dem som kallats till förhör.

Man hade inte tillgång till någon RW-akt, eller någon akt för Langfelder eller Rödel, med undantag för operativ brevväxling, och inte heller någon akt för Katona. Alla namn, inklusive Rödel, hade på vissa ställen strukits bort. Svaret på Makinens fråga varför det saknades uppgifter var att handlingarna blivit förstörda.

von Dardel frågade om huruvida kartoteken från Lubjanka och Lefortovo var bevarade?

Vinogradov svarade att om man gick igenom en miljon kort skulle man kanske kunna komma till ett resultat. Det fanns dock andra metoder. Genom att gå igenom alla brottsakter, alla krigsfångars personakter, alla liggare för förflyttningar av fångar kunde man få en bild av var varje fånge befunnit sig och vid vilken tid. Från a ägnade man uppmärksamhet åt personer vilkas vägar korsat RW:s eller som påstått att de suttit i fängelse eller i läger med honom. Vittnesmålen från tiden före 1955 sammanföll här helt och hållet. Den ryska sidan var beredd fortsätta detta arbete medan kontroll av varje registerkort, sedan 30-talet rörde det sig om över en miljon, inte var möjlig. Det vore möjligt bara med användande av datorer, vilket skulle ställa sig för dyrt samtidigt som en sådan undersökning var obehövlig.

Genom det tillgängliga materialet ansåg den ryska sidan att man tillräckligt väl kunnat följa i vilka celler RW befunnit sig. Dokumenterade uppgifter om knackningskontakter saknades eftersom sådana kontakter utgjort brott mot gällande fängelseregim. Man kunde dock anta att fängelseadministrationen ej varit emot sådana kontakter, kanske för att den på så sätt kunde inhämta information.

Tatarintsev önskade ge den ryska synen på arbetsgruppens fortsatta arbete. I januari i år hade en ny informationslag antagits i Ryssland. Denna lag medförde att vissa ändringar blev nödvändiga i arbetsgruppens arbete. Om den svenska sidan i fortsättningen skulle behöva kontrollera vissa vittnesmål skulle den rikta en förfrågan till den ryska delen av arbetsgruppen, vilken förband sig att snarast möjligt och med stor noggrannhet kontrollera uppgifterna och återkomma med svar. Det vore i fortsättningen alltså inte ändamålsenligt med personliga besök vid anstalter eller vid deras arkiv. Det sagda innebar inte att det gemensamma arbetet

skulle saktas ner. Tvärtom hade man vid föregående arbetsgruppsmöte konstaterat att arbetet nu skulle gå in i ett avslutande skede och man hade överenskommit att koncentrera arbetet på att sammanställa slutdokument. På rysk sida arbetade man f.n. intensivt med detta. Tatarintsev hade förstått att även den svenska sidan inom den närmaste tiden avsåg att gripa sig an med detta arbete.

På rysk sida utgick man från att följande skulle fastställas i dessa dokument: Den ryska slutrapporten skulle återspegla huvudetapperna i arbetsgruppens verksamhet, de versioner man gått igenom liksom de huvudsakliga slutsatserna. Bevarad information och vittnesmål gav inte en entydig bild. Samtidigt fanns det inte någon version som stred mot versionen att RW dött 1947.

Tatarintsev föreslog att de båda sidorna under 2-3 månader skulle intensifiera arbetet på slutrapporten och titta på vad i rapporterna som möjliggjorde att komma fram till ett eventuellt *gemensamt dokument*.

Det sagda betydde inte, betonade Tatarintsev, att den ryska sidan med mindre uppmärksamhet skulle arbeta med de frågor som ställts idag eller som skulle komma att ställas i framtiden. Han föreslog att de två medordförandena om cirka 1½ månad skulle träffas, korrigera planen, och förbereda nästa arbetsgruppsmöte.

Magnusson sade att den svenska sidan presenterat sin syn på det fortsatta arbetet, dels i aide-mémoire från förra året, dels i Magnussons brev till Tatarintsev för några veckor sedan. Den svenska sidan ansåg att aide-mémoire fortfarande gällde, även om man varit väl optimistisk vad gällde tidsaspekten.

I det fortsatta arbetet såg den svenska sidan ingen anledning att ändra arbetsmetoderna vad avsåg de centrala arkiven i Moskva. Däremot ansåg man på svensk sida att det vore mycket angeläget och även ändamålsenligt att *gemensamt* följa upp några av de vittnesmål för vilka idag redogjorts. Detta gällde framför allt Vladimir, Vorkuta och Bratsk. Det gällde att finna en praktiskt inriktad och väl avgränsad arbetsplan.

Även om den svenska sidan hade fullt förtroende för den ryska sidans arbete, ansåg man på svensk sida att ett sådant *gemensamt* arbete vore såväl fruktbärande, ägnat att öka den gemensamma tillfredsställelsen i arbetet och gav tillfälle till stimulerande utbyte av idéer. Dessutom trodde man på svensk sida att slutrapporten i sådant fall skulle få större slagkraft och trovärdighet, vilket hade stor betydelse med tanke på Wallenberg-ärendets stora internationella vikt.

Vad gällde Serbskijinstitutet behövde det inte beröras i detta sammanhang eftersom en kontakt etablerats som såg ut att komma att fungera. Även andra psykiatriska kliniker ansåg Magnusson kunde behandlas utanför arbetsgruppens ram.

Magnusson önskade vidare peka på en punkt i aide-mémoire, angående vilken inga ryska invändningar kommit till uttryck och vilken därför fick anses som acceptabel för den ryska sidan. Det gällde den viktiga punkt där det talades om att centrala dokument borde jämföras med originalen och betraktas i sitt arkivsammanhang och att även oberoende experter skulle kunna utföra detta arbete. Det fanns anledning tro att detta också kraftigt skulle stärka slutrapportens trovärdighet - i båda sidors intresse.

Även den svenska sidan avsåg att slutföra så mycket redovisande arbete som möjligt. Det var dock möjligt att avsnittet om vittnesmål från tiden efter 1947 inte skulle gå att slutföra under den närmaste tidsperioden.

När väl rapporten publicerats önskade den svenska regeringen att denna skulle följas upp av en konferens med experter och forskare.

Om det fortsatta arbetet med vittnesmål utanför Moskva, hänvisade Makinen, vad gällde Vladimir, till Larinas vittnesmål angående den utländske fången som suttit i ensamcell i korpus 2 från sent 40-tal till tidigt 60-tal. Att döma av vad hon sagt var det en betydande möjlighet att denna fånge kunde ha varit RW. Den förnyade inspektion av Vladimirfängelsets kartotek, som Makinen redogjort för, var inte svår att genomföra och skulle inte ta mycket tid i anspråk.

Beträffande Vorkuta var arbetsmetoden mindre utvecklad eftersom exakt information saknades om omfånget av det material som måste gås igenom. Man skulle dock kunna använda sig av den erfarenhet man vunnit i Vladimir. Makinen betonade att intresset endast gällde information om RW. 1990 hade man i Vladimir även fått tillgång till en stor mängd material beträffande fängelseförhållanden i allmänhet. Denna information hade man inte använt utan endast vidarebefordrat till ryska myndigheter.

Vinogradov sade att det ej var möjligt att tillåta fotografering av hela kartotek. Däremot var man beredd att kontrollera varje person, efterforska personakter och bekanta den svenska sidan med dessa. Det sagda gällde information som tillhörde säkerhetsorganen. När det gällde information från MVD var detta en fråga för Nikisjkin.

Nikisjkin sade att kartoteken i Vladimir och andra anstalter till betydande del innehöll information om personer som "varit föremål för säkerhetsorganens omsorg". Vladimirfängelset hade under den aktuella tiden tillhört säkerhetsorganen. Detsamma gällde de övriga regioner som varit på tal.

Tatarintsev sade för att sammanfatta att båda sidor lagt fram sina åsikter om arbetets fortsatta bedrivande och att en viss diskrepans därvid hade kunnat konstateras. Han ville dock understryka att varje land hade sina egna lagar och att arbetsgruppens ryska medlemmar, som var statstjänstemän, var skyldiga att

följa dessa.

Petrov ville inte gå in på diskussionen om värdet av vittnesmålen om RW:s vistelse i sovjetiska läger efter 1947 men konstaterade att mycket som kunde te sig osannolikt ändå kunde vara verkligt. De vittnesmål för vilka redogjorts var inte oviktiga och varje uppgift måste kontrolleras. Enligt Petrovs åsikt skulle de huvudsakliga svaren angående RW:s öde sökas i de centrala arkiven. En viktig fråga var dock förvisso huruvida handlingar öht bevarats, och om de bevarats, i vilken omfattning. Hade man hittat alla dokument, hälften av dem eller flertalet? Alltjämt visste man litet om vilka för RW-ärendet relevanta handlingar presidentarkivet kunde innehålla. Petrov var inte övertygad om att alla möjligheter att leta där var uttömda.

Många fall var kända då handlingar skickats från statsåklagaren till CK och dessa handlingar inte fanns kvar hos avsändaren. Det fanns all anledning att på ett seriöst sätt genomföra kontroll av kartoteken rörande CK-handlingar. En rad särskilt hemliga beslut förvarades inte i vanliga mappar utan i särskilda kuvert. Chefen för allmänna avdelningen vid CK, Boldin, hade skrivit att även om en handling i ett sådant kuvert blivit förstörd, kunde det finnas spår av handlingen. Genom detta, kanske godtyckligt valda, exempel ville Petrov illustrera hur det var att arbeta i arkiv.

En väg var utstakad när det gällde att kontrollera polackernas vittnesmål. Som Nikisjkin sagt var det bekräftat att de suttit i de läger de uppgivit. Nu gällde det att finna även ryska fångar/vittnen som fortfarande var i livet. Detta var ej så svårt eftersom det i varje distrikt fanns avdelningar av "Memorial", vars medlemmar hade kontakt med personer som suttit i läger, fängelser och andra anstalter. Memorials medlemmar i Irkutsk hade täta kontakter med sådana personer. Dem kunde man utfråga eller tillställa frågeformulär. Memorials medlemmar kunde också ge en hjälpsam hand vid arbete i lägerkartoteken.

Det var en öppen fråga om lägerarkiven och kartoteken på lokal nivå innehöll hemligheter. De innehöll i vart fall ej statshemligheter och som regel inte heller hemliga uppgifter rörande enskilda. Man rörde sig här dock på osäker mark.

Jeltsins ukas från 1992 varigenom alla handlingar som hade att göra med repressionen avhemligades följdes inte i full omfattning och idag direkt dåligt. Allt färre dokument från statliga arkiv avhemligades. Klimatet vad gällde tillgång till arkiven hade försämrats betydligt sedan 1992. Det som sovjetmakten givit tillstånd till 1990 förbjöds nu av den ryska regeringen. Nu hänvisades ofta till den nya informationslagen. En komplicerad fråga var i vad mån denna lag stod i överensstämmelse med den ryska konstitutionen, en fråga som borde prövas av författningsdomstolen, liksom frågan om huruvida lagen

var förenlig med Jeltsins ukas.

Det väckte inga tvivel att uppgifter om personers privatliv borde vara skyddade. Frågan var dock hur långt tillbaka i tiden dessa begränsningar kunde sträcka sig innan man nådde en gräns där lagen förhindrade möjligheterna att studera repressionstiden. Detta var en huvudfråga när det gällde lagens tillämpning.

Det rådde ingen tvekan om att tanken med att anta informationslagen var progressiv. Man kunde hänvisa till liknande lagar i Väst. Medborgarna skulle skyddas från intrång i sitt privatliv. Man skulle i detta sammanhang inte glömma att det var just i Sovjetunionen som man hållit 1000-tals personer i fängelse, som människor dödats och försvunnit. Därför var en mekanisk tillämpning av denna lag egentligen bra. I ärenden som tillhörde det förflutna var en sådan tillämpning dock ej berättigad.

Magnusson underströk strävan från svensk sida att uppnå gemensamt samförstånd. Det vore dock förvånande, om då ytterligare några år förflutit sedan 1940- och 1950-talen, det skulle bli *svårare* att arbeta gemensamt och söka resultat. Undersökningen gällde dock händelser i *ett annat land och under ett annat system*. Han kände inte närmare till vad den nya informationslagen sade om gamla akter och arkiv, men det vore svårt att förstå om möjligheterna att studera dessa skulle ha blivit *sämre* idag än de varit för några år sedan.

Tatarintsev betonade att denna fråga inte gick att lösa idag men tyckte att diskussionen varit ganska uttömmande. Den ryska sidan var beredd att fortsätta med intervjuerna och skulle arbeta i samma anda som tidigare. Han såg ingen anledning att den ryska sidans ställningstagande i anledning av lagen skulle leda till att arbetet saktades ner.

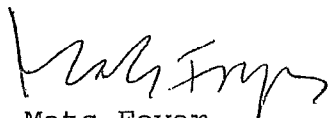
Nikisjkin sade att lagen om arkivfonder föreskrev en 75-årsgräns för hemliga uppgifter av personlig natur, medan enligt den nya informationslagen alla uppgifter om personer var hemliga. Vidare måste man ta hänsyn till att "alla kartotek inte var arkiv" och att dessa i fängelser fylldes på med nya kort för nya fångar.

Nikisjkin sade sig dela Petrovs oro men menade att man måste *vägledas* av lagen och trots restriktionerna inte inta en formalistisk position. Erfarenheten visade att alla handlingar som intresserat den svenska sidan också hade uppvisats för den. Även Petrov och andra oberoende experter hade fått bekanta sig med en rad akter och så skulle ske även i framtiden. Ingenting i atmosfären kring arbetsgruppens verksamhet tydde på misstro. På rysk sida gjorde man allt för att lösa gåtan Wallenberg och Nikisjkin kunde med rent samvete säga att allt som var möjligt gjordes för att lösa problemet. Han tyckte att dagens diskussion hade varit nyttig.

von Dardel gjorde en tillbakablick med utgångspunkt från RW:s försvinnande för 50 år sedan. Det hade varit

mycket intressant att följa utvecklingen i Ryssland under de senaste 8-9 åren, från den tid då det börjat bli möjligt att få kontakter i Ryssland, till Bakatins "gyllne tid" då von Dardel för första gången kunnat besöka Vladimirfängelset tillsammans med bl a Tatarintsev och Ziborov. Dess år hade medfört glädjeämnen, men även besvikelse över att ansträngningarna inte lett till ett avgörande resultat. Allt hopp var dock ej ute. Någonstans kanske lösningen fanns, t ex i något av de av Petrov omnämnda kuverten i presidentarkivet. von Dardel hoppades att Ryssland skulle ta väl vara på sina arkiv, men utan att göra dem alltför otillgängliga. von Dardel tackade för den tid man denna gång tillbringat tillsammans.

De båda medordförandena avslutade mötet.

Mats Foyer

RW-arbetsgruppsmöte 950921: den svenska delegationen

Hans Magnusson, ordf

Guy von Dardel

Carl Persson

Lage Olsson

Magnus Dahnberg, tolk

Mats Foyer, sekreterare

Marvin Makinen

Nikita Petrov, rysk arkivexpert, Memorial

RW-arbetsgruppsmöte 950921: den ryska delegationen

Viktor Tatarintsev, utrikesministeriet, MID, ordf

Vladimir Sokolov, utrikesministeriet, MID

Vladimir Vinogradov, federala säkerhetstjänsten, FSB

Konstantin Nikisjkin, inrikesministeriet, MVD

Valerij Filippov, försvarsministeriet, MO

Andrej Ziborov, FSB

Michail Skupov, MID, tolk

Maria Popova, MID, sekreterare

2114A Runn
Övers. från finska

16. FÖRSÖKET ATT FRIGE RAOUL WALLENBERG

De första månaderna som jag arbetade vid Centralen ägnade jag åt att upprätta underrättelsestationer i Norge och i Danmark samt åt att förkovra de anställda vid våra underrättelsestationer i Sverige och i Finland utgående från det nya urvalsförfarande av utländsk personal som jag föreslagit och som chefen för underrättelsetjänsten Pavel Fitin bekräftat.

I början av december 1945 kom ett meddelande från vår underrättelsestation i Helsingfors att man inom de högsta regeringskretsarna hade börjat tala om förberedelserna för det fredsfördrag som skulle ingås med Sovjetunionen. Underrättelsechefen bad att åtminstone huvudpunkterna i det planerade fördraget skulle sändas för att man skulle kunna vägleda påverkarkällorna med hjälp av dem. Jag beslöt att ringa den skandinaviska avdelningen vid folkkommissariatet för utrikesärenden.

Biträdande avdelningschefen Mihail Sergejevitj Vetrov, min gode vän från den tid då jag arbetade på ambassaden i Stockholm, svarade i telefon.

Innan jag ens hann berätta varför jag ringde, sade han att han skulle vilja träffa mig i ett viktigt ärende.

När vi möttes berättade han att Sveriges utrikesministerium sökte efter den svenske diplomat, ambassadsekreteraren Raoul Wallenberg, som fungerade som bevakare av Sovjetunionens

intressen i Ungern och som de sovjetiska trupperna anhållit i den befriade delen av staden Budapest.

- Hur i all världen? Att man skulle ha anhållit en svensk diplomat som bevakar Sovjetunionens intressen? Omöjligt, svarade jag.

- Just så har emellertid skett. Wallenberg anhölls i januari 1945 på gatan i den del av Budapest som befriats från tyskarna. Biträdande folkkommissarien för utrikesärenden Vasiliј Dekanosov har bekräftat detta. Visserligen har han av någon orsak inte berättat för svenskarna att den anhållne Wallenberg har förts till Moskva.

- Hur vet ni att han är i Moskva?

- Dekanosov kom till posten som biträdande folkkommissarie i utrikesfrågor från NKVD *), så han har fått veta det där, svarade Vetrov.

Jag ville inte ännu heller tro att det var sant att våra män inom arméns kontraspionage skulle ha kunnat anhålla den svenske diplomaten som bevakar Sovjetunionens intressen i Ungern. Detta stred mot alla internationella regler, som även Sovjetunionen hade erkänt. Jag påminde Vetrov om att när Tyskland och Finland förklarade oss krig, åtog Sverige sig på begäran av Sovjetunionens regering redan följande dag att bevaka Sovjetunionens intressen i Finland. Ambassadsekreteraren vid Sveriges beskickning i Helsingfors blev den som bevakade våra intressen. Via Sveriges ambassad sände vi våra klagomål till folkkommissariatet för utrikesärenden angående Finlands regering som olagligt anhållit våra ingenjörer som arbetade i Finland. Samme svenske ambassadsekreterare eskorterade våra arbetare som varit i Finland från ambassaden från stunden för avfärd till gränsen mellan Bulgarien och Turkiet, där utbytet mot de finländska diplomaterna skedde. På den där långa resan genom Sverige,

*) I texten har de finska förkortningarna använts. Övers.anm.

det fascistiska Tyskland, Jugoslavien och Bulgarien uthärdade han tillsammans med oss engelsmännens bombningar och försvarade rättframt sovjetmedborgare från de tyska vakter som eskorterade tåget. Vi skildes tacksamma från honom vid gränsen mellan Bulgarien och Turkiet.

- Rent ut sagt förstår jag inte, varför er Dekanosov meddelar Sveriges ambassad i Moskva endast att Wallenberg har upphittats och att man har vidtagit åtgärder med avseende på hans säkerhet, men tiger om att mannen har sänts till Moskva, sade jag.

- Det förvånar jag mig också över. Men jag kan inte säga mera, för Dekanosovs svar har utarbetats vid hans sekretariat och inte vid vår avdelning, svarade Vetrov och frågade strax efter det: - Ni vet ingenting om Wallenbergs öde?

Jag svarade att jag hörde om mannen för första gången och att jag skulle försöka göra förfrågningar vid mitt eget NKVD.

Efter att jag kommit tillbaka från Vetrov och medan jag funderade över vem jag skulle kunna fråga om Wallenberg hade omhändertagits av militärkontraspiionage SMERS *) och vad han anklagades för, mindes jag, att min arbetskamrat L.G. hade en god vän vid SMERS. Jag bad honom genast komma till mig. Utan att avslöja vad jag hade hört av Vetrov, bad jag L.G. gå till sin vän och försiktigt ta reda på, vad man visste om en svensk diplomat vid namn Wallenberg, som lär ha anhållits i Ungern och som nu rannsakades av dem.

L.G. återvände efter ett par timmar och berättade att den svenske medborgaren Raoul Wallenberg redan i nästan ett år hade suttit i Ljubljankas ensamcell och att han anklagades för kontrapionage mot Sovjetunionen på uppdrag av den

*) Förkortning av de ryska orden smert špionam, död åt spioner. (Resten av den handskrivna anteckningen, två ord, är oläslig. Övers. anm.)

amerikanska underrättelsetjänsten. För utredningen hade man grundat en speciell grupp, som utan uppehåll förhörde Wallenberg med löpande band-förhörsmetoden, men Wallenberg förnekade att han stod i förbindelse med den amerikanska underrättelsetjänsten och bestred kategoriskt anklagelserna att han skulle ha utövat spionage mot Sovjetunionen. Ända sedan förhören inletts till denna dag har han vidhållit att han hade två uppdrag i Budapest som den svenska regeringen hade gett honom: att bevaka Sovjetunionens intressen i Ungern och att rädda 20.000 ungerska judar från att förintas i tyskarnas och lokala fascisters händer. Utredningen hade kommit in en återvändsgränd - Wallenberg vägrade erkänna att han var den amerikanska underrättelsetjänstens agent och bestred sin delaktighet i sionistcentralens fientliga verksamhet. Man kände inte till, hur SMERS^V tänkte klara sig ur återvändsgränderna, men man tänkte tills vidare inte heller frige Wallenberg.

Jag förstod att Wallenberg, den man som i själva verket hade deltagit i den antifascistiska striden på Sovjetunionens sida, hade hamnat i en svår situation. Varför hade SMERS^V arrangerat en sådan provokation mot honom och höll honom i hemlighet - och höll det hemligt t.o.m. för NKVD:s anställda - i fängelse som någon annan Järnmask? Till och med på promenader fördes han ensam eskorterad av en vakt.

Då jag funderade över Wallenbergs öde kunde jag komma på endast ett sätt för honom att komma levande ur fängelset - att få honom att samarbeta med den sovjetiska underrättelsetjänsten som sin enda uppgift att skaffa en mestgynnad-ställning åt Sovjetunionen i ekonomiskt samarbete med sin släkts bolag. Ett sådant villkor för samarbete går han säkert med på, för han förstår att endast på detta sätt kan han bli fri.

Naturligtvis anade jag de svårigheter som var förknippade med frågan, i synnerhet överflyttandet av Wallenberg i underrättelsetjänstens händer.

Innan jag skulle träffa chefen för underrättelsetjänsten och föreslå honom denna verksamhetsplan, beslöt jag mig för att diskutera med en gammal "illegal", underrättelsemannen V.V., som efter ha varit i tjänst vid underrättelsetjänsten nu befann sig i dess reserv. Denne man med psykiater-läkarutbildning var till sin läggning en begåvad underrättelseman. År 1938 ledde han en kurs i "agentvärkning" vid vår specialskola.

Jag ringde V.V., och vi träffades följande dag.

Jag redogjorde först för honom för fallet Wallenberg i huvuddrag och berättade sedan om mina planer på att besöka chefen för underrättelsetjänsten Pavel Fitin för att för honom föreslå den plan med vilken Wallenberg skulle frigges.

Efter att grundligt ha diskuterat saken var vi ense om att Wallenberg, som helt utan orsak anhöllits på gatan i den befriade delen av Budapest och som transporterats till NKVD:s fängelse, var ett offer för det godtycke som arméns kontraspionage utövat. I själva verket var åtgärden från första början provokatorisk till sin natur.

I den här situationen var ^Vchefen för SMERS Viktor Abakumov naturligtvis tvungen att välja hur man skulle förfara med den svenske diplomaten: skulle man fortsätta att pressa fram ett erkännande om spionverksamhet av honom eller välja underrättelsetjänstens förslag och överlämna mannen till denna - och på så sätt undvika ansvaret för den olaglighet man åsamkat Wallenberg.

Jag avslutade samtalet med att fråga V.V., om han skulle kunna gå med på att bli Wallenbergs värvare, vilket jag tänkte rekommendera för Fitin. V.V. svarade intresserat att om chefen för underrättelsetjänsten ger honom uppdraget, kommer han att använda hela sin långa erfarenhet, för att Wallenberg skall kunna lämna fängelset som Sovjetunionens vän. Vi beslöt att agera på detta sätt.

Återstod mötet med chefen för underrättelsetjänsten Pavel Fitin.

Han hälsade gladlynt på mig och frågade, om Finlands president Mannerheim redan hade blivit avsatt.

- Inte än, men idag berör mitt ärende Sverige.

Och jag började redogöra för fallet Wallenberg. Jag berättade noggrant allt jag visste. Jag betonade särskilt att Wallenberg på uppdrag av den svenska regeringen hade bevakat Sovjetunionens intressen i Ungern och dessutom skyddat flera tiotusentals ungerska judar från förintelse. Fitin avbröt mig förvånat och sade att han hade hört talas om Wallenberg enbart som en amerikansk agent, som hade bedrivit spionverksamhet mot Sovjetunionen. Detta, att mannen som representant för den svenska regeringen hade bevakat Sovjetunionens intressen, hörde han nu för första gången. Jag poängterade att det var olagligt att anhålla Wallenberg och hålla honom i fängelse, och att det stred mot de internationella reglerna om mellanstatliga relationer. Jag sade också till Fitin att Wallenberg hade blivit hårt förhörd under nästan ett års tid. Och att denne bestred anklagelserna kategoriskt. Fitin uttryckte sin deltagande med Wallenberg och sade att denne hade hamnat i Abakumovs hårda klor och att mannen skulle ha svårt att klara sig ur dem. Jag utnyttjade min överordnades sinnesstämning och sade till honom att jag hade kommit för att lägga fram en plan för att värva Wallenberg till vår underrättelsetjänst - ifall han, Fitin, skulle få tillstånd av folkkommissarien för inrikesärenden att överföra Wallenberg till underrättelsetjänsten. Fitin funderade och sade att frågan var komplicerad och att han, innan man kunde träffa folkkommissarien, måste träffa Abakumov och få denne att gå med på att Wallenberg skulle överlämnas till oss. Efter det kunde vi tillsammans gå till Berija för att föreslå att Wallenberg skulle överflyttas till vår underrättelsetjänst.

- Men om Abakumov inte går med på att överlämna Wallenberg, han lär inte höra till de män, som släpper taget om sitt offer? sade jag.

- I vårt samtal försöker vi bevisa att det har varit olagligt att anhålla svensken och sätta honom i fängelse. För om man tänker objektivt, så är den störste skyldige i fallet Wallenberg Abakumov, som har gett lov att inleda en rättssak mot honom, sade Fitin.

- Om ni lyckas övertala folkkommissarien att överföra Wallenberg till oss, är Abakumov tvungen att lyda, fastän han skulle sätta sig emot det hur mycket som helst.

Fitin var av annan åsikt. Nu sade jag att Abakumov absolut måste fås att inse att Wallenberg inte ens som misshandlad och torterad skulle tala emot sig själv, för att han visste att den vägen ledde till döden. Abakumov måste fås att förstå att det varken länder till heder för Abakumov eller Sovjetunionen att beröva Wallenberg livet. Den svenska regeringen krävde redan nu information av folkkommissariatet för utrikesärenden om sin medborgares öde. Om Abakumov inte skulle gå med på att överlämna Wallenberg till underrättelsetjänsten, skulle man kunna begära honom att undersöka möjligheten att få svensken att samarbeta med den sovjetiska underrättelsetjänsten. Abakumov må se det som sin egen seger, för oss är det viktigt att Wallenberg lämnar fängelset levande.

Fitin understödde även denna idé och lovade komma överens med Abakumov om ett möte de närmaste dagarna.

Mötet ordnade sig efter ungefär två veckor. Abakumov inledde samtalet med att klaga över svårigheter i arbetet, att det operativa folket var överbelastat med rutinuppgifter och över tidsbrist med avseende på viktiga arbeten. Fitin instämde och sade, att orsaken till vårt besök var fallet Wallenberg.

Abakumov blev genast på sin vakt och irriterad. Vänligheten försvann från hans ansikte. Fitin började genast redogöra för orsaken till vårt besök. Han sade sig ha hört av NKVD:s ledning, att man i Ungern anhållit den svenske diplomaten Raoul Wallenberg, vars fall från början av januari detta år hade utretts av en specialutredningsgrupp som tillsatts enkom för detta ändamål.

- Ni vet ju, Viktor Semjonovitj att den svenska regeringen redan upprepade gånger har bett folkkommissariatet för utrikesärenden om uppgifter om vad Wallenberg, som är i Sovjetunionen, råkat ut för, sade Fitin. - Det svar biträddande folkkommissarien för utrikesärenden Dekanosov gett dem tillfredsställer dem inte. Vi vet också att utredningarna av fallet Wallenberg har hamnat i en återvändsgränd, för den rannsakade bestrider kategoriskt sina kontakter till den amerikanska underrättelsetjänsten. Hur tänker ni klara av situationen, svenskarna vill ju ha klarhet i hur det egentligen förhåller sig?

- Vad angår det er, bäste Pavel Mihailovitj? frågade Abakumov ovänligt.

- Vi föreslår att ni lägger ned utredningarna av fallet Wallenberg och att ni tillsammans med oss försöker övertala honom att börja samarbeta med den sovjetiska underrättelsetjänsten. Må fallet Wallenberg fortfarande ledas av militärkontraspionaget, men era utredare får hjälp av vår erfarne värvar-underrättelseman, och efter det slutar fallet med att Wallenberg går med på att verka till förmån för Sovjetunionen, svarade Fitin lugnt och godmodigt.

- Vi behöver ingen sådan hjälp. Vi har många kompetenta värvare, som skulle klara sig mot honom lika väl som era män. Men utredarnas avsikt är att få Wallenberg att erkänna att han har samarbetat med den amerikanska underrättelsetjänsten och den internationella sionistcentralen, sade Abakumov.

Nu måste även jag yttra mig. Jag sade att diplomaten Wallenberg på uppdrag av svenska regeringen hade varit i Budapest för att bevaka Sovjetunionens intressen i Ungern och för att skydda de ungerska judarna från tyskarnas och de lokala fascisternas grymheter. Wallenbergsläkten har en miljardförmögenhet i Sverige, och de har aldrig någonsin förhållit sig fientligt till Sovjetunionen. Tvärtom, under kriget levererade Wallenbergs fabriker samvetsgrant kullager och arbetsredskap, utan vilka våra maskiner skulle ha blivit kvar på fälten. Nästan dagligen flög våra plan nattetid över den finska frontlinjen, landade i Sverige och hämtade lager därifrån för våra flygplansfabriker.

- År 1944 reste en av Wallenbergarna på begäran av vår ambassadör i Stockholm Alexandra Kollontaj till Helsingfors för att försöka övertala finländarna att inleda förhandlingar om en vapenvila med Sovjetunionen. Vi behövde då trupper från den finska fronten för den avgörande attacken mot Berlin. Man får Wallenberg att erkänna spionage mot Sovjetunionen endast genom tortyr, och det lyckas bödlarna inte alltid med, sade jag.

Tystnad uppstod. Abakumov genomborrade mig med sin otäcka blick.

Utan att bry mig om det sade jag:

- Det uppstår en paradoxal situation. Wallenbergarna hjälper oss från Sverige att krossa fascismen, men ni sätter utan bevis den svenske diplomaten i fängelse och kräver att han skall erkänna att han spionerade mot Sovjetunionen i Budapest. Jag anser att ett sådant erkännande får man inte ur honom ens genom tortyr, upprepade jag min tanke och frågade:
- Vilket är i det fallet slutresultatet för fallet Wallenberg?

Jag kastade en blick på Abakumov och såg honom bli rasande. Han vände sig snabbt mot mig och skrek:

- Vi är inga bödlar! Vi är endast Sovjetunionens straffande svärd och vi får snart ett vittnesutlåtande av Wallenberg, vilket avslöjar att han utövat spionverksamhet mot Sovjetunionen.

Nu yttrade sig även Fitin:

- Arresteringen av Wallenberg i Budapest var ett misstag av militärkontraspionaget, och ni, bäste Viktor Semjonovitj, kan inte dra fallet Wallenberg ända inför domstol. Och om ni inte har någonting att dra inför domstol, så var god och säg, hur ni tänker slutföra detta fall och varför ni hemlighåller frågan för släktingarna och den allmänna opinionen i världen? Eller har ni redan på förhand dömt honom till döden? Det kommer en tid, då man bör svara på frågan vad som har hänt honom och varför han sitter i fängelse. Det här kan ju inte hålla på i evighet. Vi vill verkligen inte förorsaka er några tråkigheter, så därför föreslår vi att ni lägger ned utredningarna av Wallenberg som en agent vid den amerikanska underrättelsetjänsten, och börjar behandla honom i samarbete med oss. Mannen måste frigges, han kan inte straffas för någonting. Ifall detta förslag inte passar er, överlämna Wallenberg till vår underrättelsetjänst, så påtar vi oss hela ansvaret för hans tid i fängelse händanefters.

Det blev Abakumovs tur att tala. Hans min var rasande, ilsken. Han inledde med att säga, att under Wallenbergs tid i fängelset hade man vid utredningarna lyckats få vissa uppgifter om hans kontakter till den amerikanska underrättelsetjänsten och den sovjetfientliga sionistcentralen, som redan länge hade utövat underrättelseverksamhet mot Sovjetunionen. Man hade fått reda på att Wallenberg i Budapest, på basen av förteckningar, hade hjälpt endast de judar ut ur landet, som den amerikanska underrättelsetjänsten och sionistcentralen var intresserade av. Judiska arbetare hade han varken skyddat eller hjälpt till väst.

- Utredningarna närmar sig det skede, från och med vilket Wallenberg börjar tala sanning om sin brottsliga verksamhet. Vad beträffar värvningen av Wallenberg till den sovjetiska underrättelsetjänstens tjänst, så är det möjligt först efter det, som han har erkänt sin fientliga verksamhet mot Sovjetunionen. Och SMERS^V, dess värvare, försöker värva honom. Vi ber underrättelsetjänsten om hjälp endast i det fall, att våra egna krafter inte räcker. Något annat kan jag inte svara er. Vad beträffar anklagelserna om att Wallenberg anhållits och hållits i fängelse olagligt, har ni fel. Han kom inte från den tyska zonen in på det av sovjettrupperna befriade området endast för att ta sig en promenad, utan hade fientliga avsikter, och han anhölls i tid.

Fitin anmärkte genast, att får man tydligen anhålla en utlänning, transportera honom till Moskva och sätta honom i fängelse, endast för att man påträffat honom gående på en gata i den befriade delen i Budapest.

- Ert svar, ärade Viktor Semjonovitj, visar att det inte fanns juridiska grunder för att anhålla Wallenberg. Om han är den amerikanska underrättelsetjänstens agent, så som ni tror, så överlämna honom till oss, så värvar vi honom. Vi har erfarenhet av sådant förfarande vad motpartens agenter beträffar.

Abakumov teg fortfarande. På de frågor som vi ytterligare ställde lät han bli att svara, han ville inte erkänna det olagliga i att Wallenberg anhållits och hållits i fängelse. Vi lämnade honom besvikna, men vi hade inte gett upp.

Då vi kommit in i Fitins rum sade denne fortfarande i upprört tillstånd att hans vänner hade berättat att Abakumov är en grym och falsk man. Nu var Fitin personligen övertygad om att Abakumov dessutom var en streber, som klev över oskyldiga människors lik. Som bäst gjorde han utan åtskillnad slut på generalerna och officerarna i den armé som leddes av general

Vlasov, vilka efter att ha blivit omringade hade kapitulerat för tyskarna. Naturligtvis fanns det förrädare bland männen - t.ex. Vlasov själv - men majoriteten av officerarna var ärliga militärer. Alla män i denna armé fördes utan utredningar och rättegångar till koncentrationslägren.

Efter att Fitin lugnat ner sig uppmanade han mig att jag hela tiden skulle hålla honom informerad om hur Wallenberg-utredningarna fortsatte, för att han vid lämpligt tillfälle skulle kunna komma tillbaka till frågan på ledarnivå inom NKVD. Jag lovade att göra det.

Efter mötet med Abakumov fick vi några gånger information om att Wallenberg förhördes dagligen, så att han blev utmattad, men att han envist förnekade alla de anklagelser som man framfört mot honom. Inga förändringar skedde i hans öde.

I början av år 1946 hamnade Pavel Mihailovitj Fitin i onåd hos Stalin, och han överflyttades till ett arbete i Sverdlovsk. Jag förlorade en god vän, en principfast och rättvis människa.

I mars 1946 omvandlades Folkkomissariatet för inrikesärenden NKVD till Statens säkerhetsministerium (MGB). Strax efter det utnämndes Viktor Abakumov, en nära man till Berija och Stalin, till statssäkerhetsminister.

Utnämningen av Abakumov till statssäkerhetsminister försvårade på ett avgörande sätt Wallenbergs situation. Stalin förhöll sig alltid misstänksam till den judiska intelligentian i Sovjetunionen. Tydligen förhöll han sig negativ även till diplomaten Wallenberg. Abakumov hemlighöll inte den plats där Wallenberg uppehöll sig utan orsak. I mitten av juni 1946 ringde Mihail Sergejevitj Vetrov mig och sade att Sveriges ambassadör Söderblom nyligen hade träffat Stalin och bett om assistans vid sökandet efter den svenske diplomaten

Raoul Wallenberg. Vetrov kände inte till det exakta innehållet i diskussionen, men Söderblom hade ringt utrikesministeriet och meddelat att Stalin hade lovat vidta åtgärder för att finna diplomaten och meddela om resultaten till Sveriges ambassad i Moskva.

Vetrov frågade mig om jag visste någonting om resultaten av efterforskningarna. Jag svarade att jag inte ens kände till nämnda diskussion, än mindre resultaten av efterforskningarna. För mig själv tänkte jag att svenskarna helt i onödan hade bett Stalin om hjälp. Det var deras ödesdigra fel. Ambassadören borde ha gått till utrikesministeriet för att personligen be om hjälp av Molotov, som enligt min uppfattning skulle ha skött fallet Wallenberg enligt internationella lagar. Han skulle inte ha börjat skämma ut sig själv i den allmänna världsopinionens ögon.

fel av

Så förhöll det sig även. Bara en och en halv månad efter det som ambassadör Söderblom hade träffat Stalin, sade Sovjetunionens biträdande utrikesminister Andrej Vysjinskij - helt klart med Stalins tillstånd - med hänvisning till den svenske ambassadörens diskussion 12.6 med Sovjetunionens biträdande utrikesminister Jakov Malik om efterforskningarna av Wallenberg: "- jag har gjort förfrågningar om ifrågasvarande organ. Som ett resultat av en noggrann granskning har man konstaterat att Wallenberg inte finns i Sovjetunionen och att han är okänd för oss." Vysjinskij svarade inte på den förfrågan som Söderblom framställde till Stalin. Varför? Enligt min uppfattning bad Stalin före Söderbloms besök att få tala med minister Abakumov för att utreda fallet Wallenberg. Abakumov var naturligtvis tvungen att berätta för Stalin att Wallenberg ihärdigt förnekade sina kontakter till den amerikanska underrättelsetjänsten och den internationella sionistcentralen och att han inte gav de uppgifter som utredarna behövde.

Uppenbarligen på basen av denna diskussion beslöt de att låta bli att frige Wallenberg och ta livet av honom i smyg. Man beslöt meddela svenskarna att Wallenberg inte fanns i Sovjetunionen och att denne var "okänd för oss".

Jag har inte lyckats få reda på det exakta datumet när man tog livet av den svenske diplomaten. Inte ens de operativa anställda vid 3:e förvaltningen (f.d. SMERS) vid ministeriet för statssäkerhet har vetat, när han arkebuserades eller förgiftades. Det är åtminstone säkert att Wallenberg dödades före den 17 juli 1947.

Sovjetunionens utrikesministerium uppgav 17.7.1947 som Wallenbergs dödsdatum och dödsorsaken - inflammation i hjärtmuskeln - till hans anhöriga tio år efter hans död, i februari 1957, först efter kraftiga påtryckningar från den allmänna opinionen i Sverige och Wallenbergs anhöriga.

Det är nu för tiden mycket svårt att få reda på Wallenbergs dödsdatum. Många av de som direkt deltog i dödandet och dess vittnen är döda, antingen av ålderdom eller som offer för straffåtgärder såsom Abakumov.

Organisatören och beslutsfattaren av dödandet av Raoul Wallenberg, minister Viktor Abakumov och en del av hans utredningsgrupp arkebuserades år 1954 som fiender till det sovjetiska folket. Bödeln fick sitt straff för sina många brott, även för dödandet av Wallenberg.

På hösten år 1947 kom Pavel Mihailovitj Fitin å arbetets vägnar till Moskva. Han sade till mig att Raoul Wallenberg hade arkebuserats i Ljubljanka, men att man meddelat hans släktingar att mannen dött i en infarkt. Vi var mycket ledsna - Fitin och jag - över att Wallenberg hade behandlats så grymt och att vi inte hade lyckats övertala Abakumov att överlämna Wallenberg till underrättelsetjänsten, varvid SMERS:s anklagelser kunde ha förklarats som ogrundade och Wallenberg hade kunnat frigges som en person som stödde samarbetet mellan Sverige och Sovjetunionen.

Avsändningsort

Pol 1:1 Magnusson/kn

Ärende

Datum

1995-11-16

Avd

Grupp

Mål

Raoul Wallenberg

(Pae)

P

2

En I

Adress

Ambassaden MOSKVA

Text

11-16

W

Från Pol 1:1 (Magnusson). Re Raoul Wallenberg.

PRIMO

Återkommer här med ytterligare ett önskemål för mitt besök, gällande tisdagen.

Tacksam ni kunde kontakta Aleksei Borisovitj Rybkin, tel 151-8056 och föreslå honom ett sammanträffande med mig på svenska ambassaden. Ni kan presentera mig som ordförande i den svenska delen av den gemensamma rysk-svenska arbetsgruppen, nämna att jag läst hans mors memoarer, som ju mycket handlar om tiden i Stockholm, samt att jag av denna anledning gärna vill tala med honom, informellt.

Rybkin är son till det legendariska underrättelseparet Rybkin - Zoia Voskresenskaia Rybkina, som tjänstgjorde bl a i Stockholm under Mme Kollontajs tid.

SECUNDO

Om tid finns träffar jag också gärna V.K. Vikogradov på tisdagen, men tid bör också reserveras för ev. återbesök på MID:s arkiv.

MD

TERTIO

Om det fortfarande finns luckor i programmet kan intressanta samtalspartners vara utrikesutskottets ordförande Lukin, eller V. Nikonov (i samma utskott).

Cabinet

Avsändningsort

Pol 1;1 Magnusson/kn

Ärende

Raoul Wallenberg

Datum

1995-11-16

Dnr

Avd

Grupp

M&I

P

2

En 14

pal

Adress

Generalkonsulatet S:t Petersburg

Text

Ert [redacted] Från Pol 1:1 (Magnusson).
Re Raoul Wallenberg.

Tack för era uppgifter i ovannämnda miso. Tacksam ni om
möjligt kunde besöka Kuprijanovs hustru, Lidija
Ivanovna, och ställa några kompletterande frågor.

Hon uppger att generalen för 20 år sedan nämnde
Wallenberg under samtal med en polsk militär. kan ni få
fram fylligare uppgifter härom?

Jag är något förbryllad över referensen till Kurt
Müller. Vem var denne?

Vilken artikel är det Lidija Ivanovna har sett? Vi faxar
över samtliga artiklar vi har, så har ni mer underlag
att konfrontera henne med.

Cabinet

Ifylles av telegramexpeditören

Avsändt den

Klockan

Sign

MINISTRY FOR
FOREIGN AFFAIRS

Political Department
First Division (Pol 1:1)

S T O C K H O L M

Ex t. HM, LO, MF

Exp 951116

F A X

Page 1 of (2)

When requesting a repetition,
please state the following
Division: Pol 1:1

Dnr

320/001

Dossier

P 2 Fu-

See

Date: 16 November 1995

To: Susan Mesinai, ARK Project

Fax No: +1 212 645 64 34

Subject: Your fax 14 November 1995/Wallenbergärendet

Dear Ms Mesinai,

Some quick comments to your fax.

1) I think we have to try to stick to the time-table agreed upon in the Working Group. The draft report is any way already delayed by several months - our first draft will probably be ready early February, then it has to be translated, shown to the Russians etc. The time-table is of course subject to amendment, depending on new information e g. But even after any report has been published, there will be a provision for further efforts.

Perhaps you will only have to go to Bratsk/Irkutsk once - and be able to arrange a good organisation of the work on the spot.

Vorkuta is of course much more difficult - an enormous undertaking. Here more reconnaissance would be necessary.

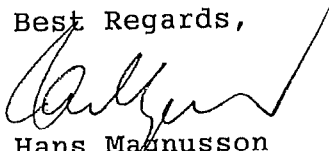
Otherwise, frankly speaking, I agree with Roginskij and Petrov: if the full truth is still to be found, it has to be in Moscow, not in the province.

2) Finance. We would be willing to reimburse your trip to Moscow/Vladimir in October/November. As for future financing, our resources would be extremely limited, also considering we will try to finance one guard/interpreter for Guy:s next trip.

3) On the economic issues, I have nothing to add
for the moment.

4) I will do something about Wolfin.

Best Regards,

Hans Magnusson

[Copy: Guy von Dardel

Exp 95/116 $\frac{1}{2}$

1995-11-15 kl 10.00/sn

[Exp 95/116 kl 1300
 $\frac{1}{2}$

SVERIGES AMBASSAD

BUDAPEST

1995-11-14

Departementsrådet Hans Magnusson
Pol 1:1

UTRIKESDEPARTEMENTET

318/001

IN	17
P	2
P	1

Ex jante bil. till:

Kab. sekr.

on Dardel

Carl Petsson

Magnusson, Pol 1:1

Olson, KM1

Lyrvall, Pol 1:1

Foyer, Pol 1:1

Wallenberg-Föreningen

Amb. Moskva

Amb. Washington

Exp. 95-11-21

Ungersk utmärkelse åt Per Anger
2 bil

Broder,

Vid en högtidsstund i parlamentsbyggnaden i Budapest idag, då Per Anger i sin dotters närvaro av president Göncz förlänades kommendörstecknet av Ungerska republikens kors för - och jag citerar här den officiella motiveringen - "den humanitära verksamhet som han utförde såsom medarbetare vid svenska ambassaden under andra världskriget och för hans insatser i syfte att göra Wallenbergs livsbana internationellt känd".

Vi har gjort en uppteckning av presidentens anförande vid ordensöverlämnandet liksom även av Pers svarsanförande, och debifogas här. Som Du ser gick presidenten in på den teori om orsakerna till Raoul Wallenbergs försvinnande som på sistone varit gängse här, och Per såg sig föranledd till ett milt påpekande att vi inte anser orsakerna klarlagda.

Kvällen innan hade Per vid den judiska organisationen B'nai Briths kongress här i Budapest ur den danske överrabbinen Bent Melchior's hand mottagit en hedersmedalj åtföljd av många vackra ord om Sveriges humanitära traditioner, även det ett högtidligt och rörande tillfälle.

Här på ambassaden gläder vi oss mycket åt den erkänsla som på detta sätt visats Per, och det vore trevligt om Du vid tillfälle till László Deseö, som bland andra ligger bakom utmärkelsen och var med idag, kunde uttrycka även departementets uppskattning av hans initiativ.

Härliga hälsningar

Jan Lundvik

Jan Lundvik

Postadress

Ajtósi Dörög ut 27 A
1146 BUDAPEST
UNGARN

Getuadress

Ajtósi Dörög ut 27 A
BUDAPEST

Telefon

229-880
229-888
229-889
414-186

Telegram

Svensk
Budepest

Telex

225847

Efter överlämnandet:

President Göncz:

Det är en glädje för mig att efter 50 år få överlämna denna utmärkelse. Jag är lite avundsjuk på en man, som har haft tillfälle att uträtta ett sådant storverk; det ger en människa hans berättigande. Om man är nöjd och tillfreds med sig själv, kan man lättare se sig själv i ögonen på morgnarna. Ett gott samvete är den allra bästa utmärkelsen en människa kan få för sina goda gärningar. Jag var själv för ung för att ha haft tillfälle att lära känna Wallenberg. Han avrättades sannolikt av ryssarna p g a sin känedom om Katynmassakern och för att han visste var dokumenten därom var gömda. Även Béla Varga avrättades och Zoltán Mikó. Ni var en av dem som överlevde. Jag anser, att överlämnandet av denna lilla utmärkelse som ett erkännande av dessa humanitära gärningar inte alls står i proportion till dessa, men om man ser den lilla knappen som en symbol för ett folks och för de överlevandes tacksamhet, har den ett värde. Ett gott samvete är den allra bästa utmärkelsen en människa kan få för sina goda gärningar. Jag är mycket glad över att i dag kunna stå här och överlämna den här symbolen, även om den kom 50 för sent.

Postal address	Address	Telephone	Telefax	Telegram	Telex
P. O. B. 28. 1440 Budapest 70.	Ajtósi Dürer sor 27 A BUDAPEST	268 0804	268 0807	Svensk Budapest	225647

Per Angers svarstal till president Göncz:

Herr president!

Jag är rörd, tacksam och mycket hedrad över att få mottaga den förnämliga ungerska orden. Den kommer för alltid att påminna mig om den tiden, då jag hade förmånen att tjäna mitt land i Budapest i humanitetens tjänst, inspirerad av Raoul Wallenbergs enastående gärning. Under de för Ungern svåra krigsåren kom Ungern mitt hjärta mycket nära och varje gång jag återvänder känner jag stor tillgivenhet för detta underbara land.

Beträffande Wallenberg är det den svenska regeringens och svenska Wallenbergföreningens ståndpunkt, att så länge inte den ryska parten bevisar att han dog 1947, så länge anser vi att det finns en möjlighet att han lever. Den blandade rysk-svenska kommissionen, som arbetar med detta sen några år, kommer i en nära framtid att utge en rapport. Om denna innehåller något nytt vet vi ej, eller om den kommer att avslutas med ett frågetecken.

Tack än en gång herr president för den ära som vederfarits mig denna dag.

Postal address	Address	Telephone	Telefax	Telegram	Telex
P. O. B. 26. 1440 Budapest 70.	Ajtósi Dürer sor 27 A BUDAPEST	268 0804	268 0807	Svensk Budapest	225647

(BAA)
 KOPIA TILL:
 SB
 UM
 BITR UM
 KABS
 POLCH
 BITR POLCH
 SS KARLSSON
 BITR SS
 CH POL 1
 POL 1:1

1995-11-17/Pol 1:1/Magnusson/Un

t Genevdel f v b Guy von Dardel,
 Geneve. Ex t M Foyer/ Pol 1:1, L Olsson/ KMI
 B Lyrvall f kdm.

Exp 9/11/95

UTRIKES DEP.
D. No
95-11-17
P. 1. En I

För Pol 1:1.

B R Å D S K A N D E

RE Samtal med Nikisjin om Raoul Wallenberg.

Primo

Fredén hade igår eftermiddag ett halvannan timmes samtal med Nikisjin. N har i flera veckor varit oanträffbar pga sjukdom i familjen (hans femårige son genom-gått hjärtoperation).

Secundo

Enligt instruktion framförde Fredén de svenska önskemålen om möjligheterna för oberoende experter att samarbeta med lokala arkivtjänstemän. F n gällde det en resa för von Dardel/Mesinaï till Vladimir, Bratsk och Irkutsk. Ja, faktum var att von Dardel/Mesinaï avsåg anlända Moskva redan nästa vecka. På svensk sida var vi medvetna om de begränsningar den nya informationslagen uppställer. Men det borde ändå vara möjligt för von Dardel och Mesinaï att föra diskussioner med lokala arkivtjänstemän om arbetets uppläggning. Om den ryska sidan valde att

samarbeta kunde vi hoppas att arbetet skulle kunna slutföras inom de närmaste månaderna. Om icke, skulle det ta betydligt längre tid och kunde inte undgå att kommenteras i slutrapporten.

Tertio

Nikisjkins reaktion blev negativ. Han var under hela samtalet mycket vänlig och lågmäld, men gjorde två gånger helt klart att "några resor till lokala arkiv för von Dardel och Mesinai blir det inte" (ne budet). Detta hade Nikisjkin redan tidigare klargjort dels i separata samtal med Magnusson, dels vid det senaste arbetsgruppsmötet i Moskva i höstas. "Ni kan själv läsa i mötesprotokollet", sa N. (Här må inskjutas att ambassadens arbete med just denna fas av Wallenbergärendet avsevärt försvåras av att vi alltfjämt inte fått någon redovisning av vad som förekom vid detta möte).

Men von Dardel och Mesinai var mycket välkomna till Nikisjkin kring 23 november. Exakt tid finge bestämmas sedan de anlät. Nikisjkin skulle gärna tillsammans med sina experter berätta hur arbetet med de uppslag som redan framförts från svensk sida fortskrider. Men några resor till lokala arkiv kunde det förstås inte bli fråga om.

Fredén konstaterade att det här verkade föreligga olika uppfattningar på svensk och rysk sida om vad man egentligen överenskommit angående oberoende experters medverkan i efterforskningar i lokala arkiv. För att undvika alla missförstånd underströk Fredén än en gång att den svenska begäran inte gick ut på att de oberoende experterna själva skulle gå in i fängelse- eller lägerarkiv utan att de skulle finnas s a s i närheten av arkiven och föra en löpande dialog med de lokala arkivtjänstemännen. Man skulle förhoppningsvid sålunda uppnå en ändå större effektivitet i arbetet genom att de ryska tjänstemännens djupa kännedom om själva arkiven kombi-nerades med de oberoende experternas kännedom om Wallenbergärendets komplexiteter. Jodå, Nikisjkin förstod att det var vad den svenska sidan ville. Faktum var att von Dardel många gånger framfört dylika önskemål, men det var i dagsläget inte möjligt att villfara dem. Detta hade Nikisjkin som sagt redan gjort klart vid senaste arbetsgruppsmötet.

På Fredéns fråga om Nikisjkins syn på hur efterforskningarna borde bedrivas, blev svaret att ryska lokala experter själva måste göra efterforskningar i lokala fängelse och lägerarkiv. Så fick ske på instrux från Nikisjkin, naturligtvis enligt de svenska önskemål som framkommit vid arbetsgruppsmötena. Vid dessa skulle den ryska sidan dessutom redovisa vad man kommit till i sina efterforskningar om tidigare uppslag. Den svenska sidan kunde t ex föreslå att man i den och den frågan också borde titta i det och det arkivet eller akten. Den ryska sidan kunde då svara antingen genom att förklara varför detta pga arkivens och akternas uppläggning inte skulle leda till något resultat e l l e r svara att ja, vi erkänner att där har ni en poäng, vi hade inte tänkt på att just den aspekten också kunde behöva kontrolleras. Därefter skulle nya instruktioner utgå från Nikisjkin till lokala arkivtjänstemän. Man kunde också skicka ut MVD-folk från Moskva. Det var så

arbetet i den rysk-amerikanska arbetsgruppen om försvunna flygare bedrevs. Nikisjkin lät förstå att denna hans syn på hur arbetet borde läggas upp inte gärna kunde vara någon nyhet för den svenska sidan. Tanken att von Dardel/Mesinaï skulle befinna sig i närheten av ett läger- eller fängelsearkiv den långa tid, "en månad eller så", det kunde ta att kontrollera vissa uppgifter var förresten i sig konstig, tillade Nikisjkin.

Nikisjkin måste i detta sammanhang också med beklagande konstatera att de namnuppgifter som kommit från den svenska sidan ofta varit ofullständiga. Det gällde t ex de polska namn som von Dardel vidarebefodrat. Under dagens möte med Nikisjkin - det ägde rum på ambassaden - kom en vaktman in med ett fax från von Dardel till Nikisjkin med en lista på polska fångar som skulle ha suttit fängslade tillsammans med Wallenberg. Nikisjkin ögnade igenom faxet och konstaterade med en suck - "igen, ja där ser ni" - att även denna lista saknade för- och fadersnamn, födelsort och födelsår på de uppräknade personerna. Utan sådana data var det förstås nästan omöjligt att framgångsrikt forska i arkiven.

På Fredéns fråga om det alltså var så att enligt Nikisjkins uppfattning det inte under några omständigheter var tänkbart för oberoende experter att på platsen och tillsammans med ryska experter på ovan angivet sätt göra efterforskningar i lokala arkiv, svarade N att i princip var det kanske inte uteslutet (vad sådana besök nu skulle tjäna till) men en sådan begäran kunde självfallet inte avgöras av Nikisjkin själv utan måste beslutas av förste vice inrikesminister Golubets, Pjotr Vasiljevitj. Till honom måste formell begäran härom ställas. Så kunde dock inte ske med mindre det "visats" att sådana efterforskningar i lokala arkiv under medverkan av oberoende experter var nödvändiga. Sen fick man se vad Golubets skulle besluta.

När samtalet avrundades anmärkte Fredén återigen att det var tydligt att den ryska och svenska sidan i denna viktiga fråga hade olika uppfattningar. Det var bra att Hans Magnusson snart skulle komma till Moskva så att vi äntligen kunde uppnå samsyn om vad som egentligen överenskommits parterna emellan. Nikisjkin lät här förstå att han var förvånad om vi på svensk sida nånsin trott att oberoende experter skulle få tillträde till de lokala arkiven, ens enligt den modell som Fredén igår redogjort för, i alla fall inte på detta stadium. Han upprepade att några sådana resor skulle det alltså inte bli för Mesinaï och von Dardel denna gång.

Här må också inskjutas att Nikisjkin under samtalets gång återkom till två ting som uppenbarligen stört honom. Det första var Makinens önskemål i somras. Det andra var att von Dardel sagt sig vilja publicera (i bokform?) namnen på några fångkort som denne fått videofilma vid ett besök i Vladimir 1991, "på Bakatins tid". Denna von Dardels tanke var inte helt "civiliserad", tyckte Nikisjkin. Det var ju inte alla f d fångar som ville att deras lägertid skulle bli känd. Sedan detta besök hade order utgått från "ledarskapet" att några kopior på kort inte mera skulle ges till svenskarna.

Quarto

Nikisjkin tar gärna emot Magnusson när denne besöker Moskva 20-21 november. Vi preliminärbokade 1000 tisdag morgon, i Nikisjkins kontor. Vi har förutskickat att Magnusson åtföljs av Gullgren.

Quinto

Enligt secundot meddelade Fredén att Magnusson talat med general Kuprijanovs son och två döttrar, samt vad som därvid framkommit om generalens andra hustru. Det senare kände Nikisjkin mycket riktigt inte tidigare till.

Sexto

Uppenbarligen bör von Dardel och Mesinai snarast meddelas Nikisjkins inställning så att de inte reser hit på falska premisser. Även om vi för vår del inte har någon klar uppfattning om vilka förväntningar de har, eller varför de valt just detta datum, framgick det av von Dardels samtal med Fredén igår att han väntade sig att tämligen genast resa ut till de lokala arkiven, åtföljd av hög representant för MID samt tolk. Vår uppfattning är att besked till von Dardel bör gå via departementet, för att ärendets handläggning inte ändå mer ska kompliceras. von Dardel ringde emellertid Fredén två gånger igår (före mötet med Nikisjkin). Ett snabbt besked från Stockholm till von Dardel torde alltså vara påkallat. Vid gårdagens tfn-samtal framgick f ö också att von Dardel tappat sitt pass och f n är osäker om hans befintliga ryska visering kan anses gälla för det nya pass han nu stod i begrepp att skaffa sig.

Nikisjkin klargjorde f ö att enligt honom den rätta gången hade varit att den svenska sidan först avvaktade besked om att det efterforskningsarbete, som han på svensk begäran åtagit sig, slutförts, innan von Dardel/Mesinai anlände Moskva för möte med honom. Nu skulle han för de tillresande behöva redovisa ett ofullständigt arbete.

Septimo

Det vill alltså synas som den svenska och ryska sidan verkligen har olika uppfattningar om oberoende experters efterforskningar i lokala arkiv, trots den nya "modell" härför som vi nu på svensk sida accepterat. Det är beklagligt. Nikisjkins reaktioner skiljer sig från dem som Tatarintsev gav. Men i just detta fall är det Nikisjkin, eller snarare hans chefer, som s a s bestämmer. Baserat på de reaktioner vi här i Moskva tidigare uppfattat är Nikisjkins besked igår emellertid inte alls oväntat.

Ambassaden vill uttrycka en viss förvåning över det faktum att trots de många varningssignaler i just denna fråga som vi härifrån förmedlat ända sedan lunchen hos Fredén 3 aug, oklarheterna på denna punkt inte utreddes vid senaste arbetsgruppsmötet eller vid de andra kontakter som förevarit mellan arbetsgruppens olika medlemmar. För att citera Magnussons [redacted] 14 nov om arbetsgruppsmötet i höstas: "i själva verket blev frågan hängande något i luften".

Varför det?

HIRDMAN

UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)
Handl: Mats Foyer

325/009
PM
1995-11-21

P 2. En 1
Pai

Ex till:

Magnusson, pol 1:1
Nils-Urban Allard,
Olson, KMI
Lyrvall, pol 1:1
Foyer, pol 1:1

Guy von Dardel
Carl Persson

Amb Moskva

[Signature]
95-11-24

Wallenbergärendet. Samtal med Viktor Tatarintsev

Hans Magnusson hade den 20 november 1995 på MID i Moskva samtal med den ryske medordföranden i Wallenbergarbetsgruppen, Viktor Tatarintsev. Närvarande på svensk sida var även ambs Stefan Gullgren, ambassaden Moskva, samt ds Mats Foyer.

Magnusson konstaterade att på svensk sida arbetet med slutrapporten blivit något fördröjt pga andra åligganden för både honom själv och Lyrvall.

Magnusson skulle under Moskva-besöket med Nikisjkin och Vinogradov diskutera den viktiga frågan om genomgång av viktigare originaldokument. Den svenska sidan avsåg sända över en förteckning över de dokument man önskade titta på. Meningen var att oberoende experter (som t.ex. Arsenij Roginskij) skulle titta på dokumenten i sitt arkivsammanhang för att därigenom nå en bättre förståelse av dessas innebörd.

Ett annat problem var metodiken för granskningen av de senaste vittnesmålen avseende Bratsk, Irkutsk och i någon mån Vorkuta, samt hur man skulle hantera Larinas vittnesmål (som ju sagt sig känna igen den fånge hon vittnat om på ett foto av RW) i Vladimir. Den modell som diskuterats innebar att experter, Marvin Makinen samt eventuellt ytterligare någon, skulle besöka dessa platser och bistå både vid arbetet i arkiven och vid granskningen av material. Samtidigt visste han att den ryska sidan här dock hade vissa svårigheter med hänsyn till informationslagen.

Kanske kunde de oberoende experterna resa ut, sitta ner med arkivtjänstemännen, diskutera arbetets uppläggning och bistå med råd och idéer. De oberoende experterna

skulle då bidra med sin kunskap om RW-ärendet medan de lokala experterna skulle stå för kunskapen om de berörda arkiven. MVD (Nikisjkin) hade nyligen ställt sig mera avvisande till en sådan uppläggning, men frågan skulle beröras på nytt i Magnussons kommande samtal med Nikisjkin. Guy von Dardel hade även för avsikt att mot slutet av veckan besöka Nikisjkin och diskutera möjligheterna att trots allt genomföra dessa resor inom den närmaste tiden. Magnusson frågade om MID hade några invändningar?

Tatarintsev sade sig vid samtal med Nikisjkin ha förstått att det fanns hinder för resorna pga en begränsad budget. Nikisjkins chef skulle vilja skicka honom till Irkutsk, Angarsk m fl platser vilket av det nämnda skälet var svårt. Tatarintsev tyckte att frågan skulle diskuteras närmare med Nikisjkin. Det var dock inga "politiska problem" förknippade med de nämnda resorna. Den ryska ståndpunkten var dock alltså att tillträde till arkivmaterialen inte skulle medges, men däremot möten med personalen för att diskutera metodik, arbetsformer osv.

Magnusson sade att de två nämnda frågorna (originaldokument och vittnesmål), vid sidan av arbetet med slutrapport, f.n. var de viktigaste i arbetsgruppsarbetet. Vidare hade man frågorna om slutrapportens publicering och platsen för en ceremoni i samband härmed. Skulle den äga rum i Moskva eller Stockholm?

Tatarintsev sade att man på rysk sida hade skrivit sin version av slutrapporten till 95%, men att arbetet fortsatte och att ytterligare material tillkom. På rysk sida hade man fördelen av att ha tillgång till många som kunde ge råd i arbetet.

Magnusson konstaterade att många aspekter kom fram vid arbetet med materialet och att det därför var nödvändigt att iaktta självdisciplin.

Tatarintsev nämnde särskilt att man nu undersökte den fråga som ställts i anslutning till Krügers vittnesmål. I övrigt gick man igenom alla vittnesmål för slutrapporten. Tatarintsev återkom till den ovan berörda frågan om resor för oberoende experter till läger och fångelser och betonade ånyo att man inte skulle utgå från att arkiven då skulle "vara öppna". Med den atmosfär av öppenhet och förtroende som rådde i RW-arbetet fanns det dock många möjligheter att övertyga sig själv och arbetet skulle bedrivas i enlighet med vad som överenskommits. Nikisjkin och Vinogradov hade synpunkter på hur arbetet praktiskt sett skulle kunna se ut, men därmed inte sagt att någon principiell ändring skulle ske.

Magnusson berättade om sina möten med de två sönerna till Sinitsyn i Moskva respektive Berlin. De hade givit ganska överensstämmande beskrivningar av bakgrunden till tillkomsten av faderns, Jelisej Sinitsyns bok. (Se särskilda PM om dessa samtal.) Vidare hade Magnusson träffat två döttrar och en son till Kuprianov. De hade

bekräftat alla yttre data och uppgifter av Kalinskij, men hade ej hört att fadern skulle ha suttit tillsammans med RW eller att han behandlats illa av KGB 1979. Det hade vidare framkommit att Kuprianov haft en andra hustru som ännu var i livet. Henne hade man förhoppningar om att finna.

* * *

Tatarintsev nämnde att minister Fredén besökt honom tillsammans med försvarsattaché Linde angående frågan om möte med arbetsgruppen för försvunna fartyg. Efter kontakt med de övriga ryska medlemmarna i arbetsgruppen var man på rysk sida beredd att föreslå den 27 november för ett sådant möte. Granskning hade genomförts i olika arkiv och man var beredd att redovisa detta arbete, redogöra för vilka arkiv man arbetat i. Tatarintsev hade härvid bett sina ryska kolleger i arbetsgruppen att de inte bara muntligen, men även skriftligen, skulle redogöra för vilka arkivfonder som granskats, vilket den ryska sidan också var redo att göra. Även i detta arbete var man nära en avslutning, då man gått igenom de arkiv som den svenska sidan bett om. Om nya frågor skulle komma från den svenska sidan var man dock beredd att fortsätta diskussionen.

Magnusson sade att man på svensk sida skulle göra en förnyad genomgång av DC 3-ärendet för att se om det fanns lösa trådar som måste undersökas. Härom skulle den svenska sidan återkomma.

* * *

Tatarintsev sade att Losjtjinins besök i Stockholm den 6 december nu var definitivt, låt vara att en formell bekräftelse återstod. På rysk sida skulle man idag ta emot sina besökande svenska kolleger för samtal om Östersjösamarbetet.

Magnusson sade att Sverige var angeläget engagera EU i Östersjö-regionen. Den svenska utrikesministern skulle denna vecka föra samtal i frågan i Bryssel. Ett seminarium om gränsöverskridande samarbete planerades äga rum i mars i Karlskrona. Det skulle bl a handla om underlättande av gränsövergångar, ekonomiskt samarbete, the human dimension mm.

Tatarintsev sade avslutningsvis att MID med ambassadör Hirdman preliminärt diskuterat att det vore rimligt att Tjernomyrdin förenade deltagandet i Visby-mötet i maj med ett bilateralt arbetsbesök i Sverige.

Magnusson bekräftade att det svenska tänkandet gick i samma riktning.

Mats Foyer

UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)
Handl: Mats Foyer

325/014
PM

1995-11-21

P 2 En^I 1

Pal

Ex till:

Magnusson, pol 1:1
Olson, KMI
Lyrvall, pol 1:1
Foyer, pol 1:1

Carl Persson

Amb Moskva

[Signature]
95-11-24

Wallenbergärendet. Samtal med Vladimir Sokolov

Hans Magnusson hade den 20 november 1995 på MID i Moskva samtal med den ryske medlemmen i Wallenbergarbetsgruppen, MID:s vice arkivchef Vladimir Sokolov. Närvarande på svensk sida var även amb Stefan Gullgren, ambassaden Moskva, samt ds Mats Foyer.

Sokolov bekräftade att den ryska sidan var beredd ta emot Berndt Fredriksson och dennes delegation den begärda tidsperioden 15-20 december. Pichoja skulle då befinna sig i Moskva.

På Magnussons fråga om man i MID:s arkiv funnit någonting nytt i RW-ärendet svarade Sokolov att man inte hade det och att nya fynd inte heller var troliga. Frågan om RW:s öde skulle inte sökas på MID:s arkiv.

Sokolov sade sig inte i detalj känna till KGB:s arkivsystem. Till skillnad från MID som - med undantag för evakueringen under kriget - varit en stabil myndighet, hade säkerhetsorganen varit underkastade stora förändringar. Senast hade det tidigare KGB uppdelats på fyra myndigheter. Vad som vid varje förändring skett med dess arkiv var svårt att säga.

Magnusson frågade om de två nya dokument han tittat på hos Sokolov för ungefär ett år sedan. Var den ryska sidan nu i färd med att överlämna dessa?

Sokolov menade att det ena av de två dokumenten redan överlämnats vid arbetsgruppsmötet i Stockholm. Det andra dokumentet hade uppvisats för Magnusson som på så sätt haft tillfälle att bekanta sig med det. Någon kopia kunde inte överlämnas av MID, eftersom handlingen inte tillhörde MID. Detta följde av den nya arkivlagen som antagits 1993. Då arbetsgruppen inlett sitt arbete hade det egentligen inte funnits någon lagstiftning på området, men detta hade nu ändrats. Numera kunde bara

MID

den myndighet som utfärdat en handling avhemliga och överlämna denna. MID skulle dock kunna vända sig till den behöriga myndigheten med en begäran att avhemliga handlingen.

Magnusson sade att det i det läget kanske vore lättare om han på nytt tittade på handlingen. Han mindes den nu inte så väl då han ju räknat med att få en kopia.

Sokolov svarade att MID till följd av den nya arkivlagen inte heller hade rätt att uppvisa handlingen. Allt hade tidigare gjorts "felaktigt". Man kunde nu inte ta ett steg tillbaka, men alla frågor rörande dokument som inte tillhörde MID måste hädanefter den berörda myndigheten ta ställning till. MID skulle alltså kunna resa frågan, men Sokolov sade sig inte vara säker på att resultatet skulle bli det önskade eftersom han inte ens visste till vilken myndighet dokumentet hörde sedan uppdelningen av KGB. Det kunde höra till någon av KGB:s efterföljare.

Magnusson betonade att det var mycket viktigt för den svenska sidan att få del även av detta dokument, medan Sokolov genmälde att dokumentet "i princip inte innehöll något nytt".

Magnusson frågade om chiffer från Sovjets ambassad i Stockholm till MID 1944-45, vilka kunde innehålla uppgifter om RW. Vore det möjligt att avhemliga dessa?

Inom den närmaste tiden vore avhemligande uteslutet, sade Sokolov. Chiffertelegram från krigsperioden liksom tiden efter kriget var i princip hemliga. Som exempel uppvisade Sokolov en rysk-schweizisk dokumentvolym som utgivits av trycket. Denna samling innehöll endast ett enda chiffertelegram! Telegram förvarades avskilt och på begäran av forskare avhemligades de för perioder eller länder, exempelvis Kina, Korea, Cuba-krisen etc.

Ryska medlemmar av arbetsgruppen hade dock gått igenom telegrammen och sagt att där inte fanns något om RW. De innehöll endast information av t ex det slaget att ambassadören bjudits in till samtal och att detta rört RW. Ambassadören hade dock inte känt till ärendet och hade därför bara upprepat det som sagts i noten.

Magnusson frågade om det inte fanns information om RW sedan denne hösten 1944 kommit till Budapest.

Sokolov hänvisade till sovjettidens sekretesssystem. Stalin och Molotov hade inte betrott Kollontaj mycket. Hon hade ju representerat den gamla skolan och deltagit i oppositionen. Det var uteslutet att hon skulle anförtratts särskilda hemligheter. Sokolov sade dock att man än en gång kunde gå igenom dessa telegram.

Magnusson frågade om Kollontajs ambassaddagböcker, som han förstod nu var tillgängliga för forskare. Det vore intressant att se denna dagbok från slutet av 1944 och början av 1945. Fanns den i MID:s arkiv?

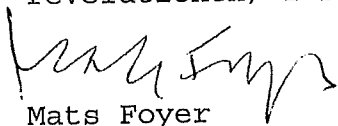
Sokolov bekräftade att så var fallet. Såvitt han mindes var Kollontaj vid denna tid dock i praktiken redan i Moskva. Mars 1945 var endast den officiella tidpunkten för hennes hemflyttning. Dagboken var för den aktuella perioden uppdelad i två akter: 1944 och 1945. Sokolov mindes inte dessas omfattning. Det vore dock inte förenat med några problem att visa dessa. Sokolov gick med på att beställa fram dem till senare samma dag.

Sokolov sade slutligen att det kunde finnas många dokument i MID:s arkiv angående samtal som ryska diplomater haft där RW omnämnts men som inte tillförde något i sak eftersom dessa diplomater inte varit insatta i frågan utan bara omnämnt den i förbigående. Man skulle minnas att även i den centrala apparaten få känt till frågan. Namnet RW kunde återfinnas på de mest oväntade ställen, men förklaringen till hans öde bara i KGB- eller presidentarkivet. Pichoja hade för sin del sagt att allt genomsökts. En instruktion från presidenten skulle nog inte förändra saken eftersom de berörda arkivmedarbetarna redan lagt ner sin prestige i sökandet. Det fanns därför ingen anledning att "hoppas på" presidentarkivet.

* * *

De handlingar som senare på dagen ställdes till Magnussons och Foyers förfogande på MID:s läsesal, två redogörelser för samtal som Kollontajs haft med de brittiska och danska sändebuden i Stockholm, hade ingen anknytning till RW. Vid förnyad kontakt med Sokolov på telefon sade han att detta var det enda som fanns för den aktuella perioden.

Läsesalens föreståndare sade att en officiell ambassaddagbok för den aktuella tiden "praktiskt taget ej fanns" och att de flesta frågor under kriget behandlats i telegramform, vilket ju var en hemlig arkivkategori. Det enda handskrivna material som fanns var Kollontajs personliga dagbok. Denna avsåg dock, såvitt föreståndarinnan visste, en tidigare period och förvarades på Tsentr Chranenija i Izutjenija Dokumentov (RTsChIDNI). Kollontajs arvingar (ett barnbarn med hustru) var nu i färd med att ge ut delar av detta material (avseende revolutionstiden och tiden före revolutionen) i samarbete med ett svenskt förlag.

Mats Foyer

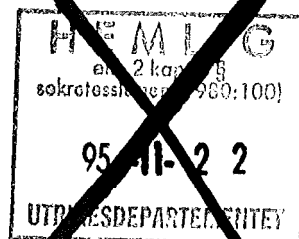
UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)
Depr Hans Magnusson

326/012
PROMEMORIA
1995-11-22

P 2 Enr

Delges:
Kabs
H Magnusson
B Lyrvall
M Foyer

Amb Moskva, amb Hirdman
Amb Moskva, min Fredén
Amb Bonn, amb Berner

(Pal)

Exp 951124
/

Samtal med V.I. Boldin om Raoul Wallenberg

Undertecknad hade den 20 november 1995 på ambassaden i Moskva ett samtal med V.I. Boldin, mest känd som en av kuppmakarna i augusti 1991, då han var chef för CK:s allmänna avdelning, en nyckelposition i general-sekreterarens närhet. Boldin försökte, när det stod klart att kuppen skulle misslyckas, förstöra en del av de känsligaste dokumenten i sitt kassaskåp.

Boldin lät nyligen utge en bok, där han ställer Gorbatsjov i mycket negativ dager och bl a anklagar honom för att ha försökt undanhålla de avgörande dokumenten om Katyntragedin resp. Molotov-Ribbentrop-pakten och sedan ger CK-funktionärer skulden härför.

Med tanke på Boldins kända förkärlek för hemlighetsmakeri och ganska dogmatiska politiska övertygelser är det förvånande att han överhuvudtaget dök upp till vårt möte. Från ambassadörens sekreterare hörde jag att han flera gånger veckan före ringt och oroat sig för samtalet, varför hon trott att han inte skulle komma.

Dock infann han sig. Sällan har jag mött en mer känslokall person - samtidigt som man kunde förmärka något inre krampaktigt. Några svaga, iskalla leenden var det enda som vid ett par tillfällen ackompanjerade hans fåordighet.

Efter att kort ha redovisat rysk-svenska arbetsgruppens arbete i Wallenbergfrågan ställde jag direkt frågan om Boldin under sin tid hos Gorbatsjov någonsin sett några dokument eller varit närvarande vid några möten som rörde Raoul Wallenbergs öde.

Boldin svarade: och om så var fallet? Har ni frågat Gorbatsjov vad han vet om RW:s öde? Vad har han sagt härom på presskonferens eller under besök i Sverige? Gorbatsjov vet naturligtvis allt och fick se alla

MD

dokument i fallet.

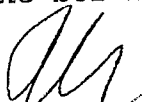
Ställ frågan på nytt till Gorbatjov, helst på presskonferens och registrera svaret, var Boldins uppmaning - underförstått att han sedan vore fri att kommentera saken. Han förklarade i det sammanhanget att han aldrig själv skulle gjort några avslöjanden om Katyn resp. Molotov-Ribbentrop-pakten om inte just han resp. CK hade beskyllts för att undanhålla dokumenten.

När jag så nämnde att den vanligaste teorin idag på rysk sida tycktes vara att RW skjutits, svarade Boldin: vem säger er att RW sköts? Mer ville han dock inte säga.

Utöver detta fick jag bekräftelse på att några stenogram från politbyråmöten ej var praxis före 1960 samt att det berömda brevet från Abakumov till Molotov daterat den 17 juli 1947 knappast lär finnas i Molotovfonden i presidentarkivet. Däremot svarade Boldin vagt på mina frågor om förstörelse av arkivdokument.

Hur ska man då tolka Boldins något gåtfulla beteende? Vet han verkligen något om RW:s öde eller vill han bara påskina att Gorbatjov måste veta? Ser han ytterligare en chans chikanera Gorbatjov offentligt?

Svar lär vi bara få om vi på lämpligt sätt approcherar den sovjetiske expresidenten i frågan. Hur detta skall ske bör noggrant övervägas.

Hans Magnusson

UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)
Depr Hans Magnusson

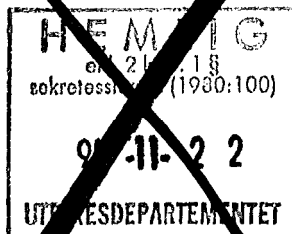
326/013
PROMEMORIA

1995-11-22

P 2 ku^I

Delges:
H Magnusson
M Foyer
B Lyrvall
L Olson
C Persson
G von Dardel

Exp 951124

PM

Samtal i Moskva rörande Raoul Wallenberg - Aleksei Rybkin

Den 21 november hade jag på svenska ambassaden i Moskva ett samtal i Wallenbergärendet med Aleksei Rybkin - son till det legendariska sovjetiska underrättelseparet Rybkin - Zoia Voskresenskaja-Rybkina, som bl a tjänstgjorde på ambassaden i Stockholm under det andra världskriget, d v s under madame Kollontajs tid som ambassadör.

Med hänvisning till att jag nyligen läst moderns memoarer, som f ö innehåller föga av intresse, så när som på en beskrivning av ansträngningarna att, bl a via Wallenbergarnas förmedling, få till stånd en fredsöverenskommelse med Finland 1944, ställde jag några frågor om Raoul Wallenberg.

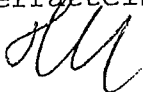
Rybkin, som var öppen och sympatisk, hävdade att modern egentligen också velat skriva om Raoul Wallenberg i boken men att hon avrättats av den nära vännen och berömde (eller ökände) underrättelseofficeren Pavel Sudoplatov, som menat att "detta inte vore lämpligt". (Sudoplatov hade dock med ett kapitel om RW i sin egen bok, publicerad förra året). Rybkin uppgav att man nu var i färd med att ge ut en längre version av moderns memoarer.

Av Sudoplatov hade han hört att Fitin, chef för utlandsunderrättelsetjänsten 1945-46, inte bara i samtal med Abakumov begärt att få överta RW från kontraspionaget för försök till "värvning" utan också skrivit till Molotov härom, i dennes egenskap som ordförande i Informationskommittén. Brevet borde återfinnas i Informationskommitténs arkiv.

Rybkin nämnde också en god vän och f d medarbetare till modern, Sjarapov, som ev skulle kunna lämna ytterligare uppgifter.

MD

På min direkta fråga medgav Rybkin att kapitlet i Sudoplatovs bok om RW nog mest var att betrakta som hypoteser - dock väl grundade sådana, eftersom Sudoplatov innehaft centrala poster i underrättelsetjänsten.

Hans Magnusson

SVERIGES AMBASSAD
BUDAPEST

1995-11-23

P2 Ew

C C

Per Anger

Hans Magnusson, Pol 1:1, UD

Förste Hovmarskalk
Hans Ewerlöf

KUNGLIGA SLOTTET

L.O. a.a. /

inkl. bil.
Ex till:

Kab. sekr.
von Darde/
Carl Persson
Magnusson, Pol 1:1
Olson, KM
Lyrvall, Pol 1:1
Foyer, Pol 1:1
Wallenberg-Föreningen
Amb. Moskva

exp. 95-12-05

Ungerska Auschwitz-stiftelsens medalj

Broder,

Vid en högtid idag i ungerska vetenskapsakademin mottog jag från den ungerska Auschwitz-stiftelsen och Holocaust Information Center närslutna, med anledning av 50-årsminnet av befrielsen av de nazistiska koncentrationslägren framställda silvermedalj jämte diplom med hemställan att jag måtte överlämna dessa till H.M. Konungen som ett uttryck för uppskattning av och tacksamhet för de insatser som svenska medborgare med Raoul Wallenberg i spetsen gjorde i Ungern 1944-45 för att rädda tusentals människoliv.

Härligen hälsningar

Jan Lundvik

Jan Lundvik

Postadress

Ajtósi Dűrer sor 27 A
116 BUDAPEST
UNGERN

Gatuadress

Ajtósi Dűrer sor 27 A
BUDAPEST

Telefon

268 08 04

Telefax

268 08 07

Telegram

Svensk
Budapest

Telex

225647

HUNGARIAN
AUSCHWITZ FOUNDATION
HOLOCAUST
DOCUMENTATION CENTER

MAGYAR
AUSCHWITZ ALAPÍTVÁNY
HOLOCAUST
DOCUMENTÁCIÓS KÖZPONT

H-1071 BUDAPEST, DAMJANICH UTCA 9. IV/3. TELEFON: (36-1) 142-6065

INFORMATION

ON THE HUNGARIAN AUSCHWITZ FOUNDATION – HOLOCAUST DOCUMENTATION CENTRE
1990–1995

The Hungarian Auschwitz Foundation – Holocaust Documentation Centre was established as a result of a social initiative in 1990.

Its objective is to create a documentation centre which preserves documents, artefacts, materials, works of art and academic literature related to the following subjects:

- religious, racial and political discrimination and persecution in 1938-45
- forced labor in 1938-1945
- victims – especially Hungarians – of Auschwitz-Birkenau and other concentration camps.

Materials and documentation of organizations, groups and persons fighting against persecution are an integral part of the collection.

The foundation's task, based on the Documentation Centre's collection, is to organise such activities that make knowledge of the Hungarian Holocaust fuller and more authentic and to create educational possibilities for providing more democratic education. Exhibits, conferences, screenings, etc., are essential elements of the foundation's work.

An additional aim of the foundation is to cultivate the memory of the Holocaust victims both in Hungary and abroad. It provides as much assistance as possible to maintain the Auschwitz Memorial Museum, which has been classified by UNESCO as monument of humanity worthy of preservation.

Board of Trustees

**HIS MAJESTY KARL XVI GUSTAF
KING OF SWEDEN**

YOUR MAJESTY,

The Embassy of the Kingdom of Sweden, notably Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary Raul Wallenberg, a hero of imperishable memory, and Secretary of the Embassy, along with the citizens of your country in Hungary, gave protection to innocent people, the thousands from Jewish community who were exposed to the persecution and fatal menace of the Holocaust in 1944-45, saving them from the worst possible fate.

Fifty years later, the fire of humanitarianism still radiates warmth, generating unrelenting high esteem for those who acted courageously in the past, motivated by their sense of high moral standards.

YOUR MAJESTY

is kindly requested to accept our medal, the symbol of our gratitude and appreciation, issued on the fiftieth anniversary of the liberation of the concentration camps.

Budapest, November 1995

**PRESIDENT OF THE BOARD OF TRUSTEES
HUNGARIAN AUSCHWITZ FOUNDATION-HOLOCAUST DOCUMENTATION CENTRE**

Th. no 95-11-24/6
P 2 En 1/6

Ex+bil till:

Kab. sek
Magnasson, Pol 1:1
Lyrvall, Pol 1:1
Foyer, Pol 1:1
Wallenberg-Föreningen
Olson, KMI
Amb. Moskva
Amb. Budapest
von Dardel
Carl Petersen
exp. 95-11-24

a.a. / 2

Th. 95-11-15

MRS. CECILY WOOLF
BRIGHTON 732467

12 WILBURY GARDENS
HOVE, E. SUSSEX
BN3 6HY

H.E. The Swedish Ambassador,
Swedish Embassy,
11 Montagu Place,
London, W1H 2AL.

10.11.95.

Your Excellency:

I thought you might be interested in having a copy of the article which I wrote about Raoul Wallenberg for the 'Jewish Chronicle' in September and hope that it will stimulate more interest in one of your national heroes.

Many thanks once again for inviting me to attend the splendid reception you gave on 28th March to launch the Wallenberg appeal.

Yours faithfully,
Cecily Woolf
Cecily Woolf.

Enc.

Ambassadören, mk
1995-11-15
Delges:
Fru Nina Lagergren, Djursholm
Amb.rådet Lage Olsson, UD/pol 1:1

MD

In a hero's footsteps

Cecily Woolf finds a new route through Budapest, on the trail of Wallenberg

Although it's best known for its culture, coffee and kitsch buildings, Budapest also retains poignant memories of the Holocaust for Jewish visitors. Key among these are the heroic deeds of wartime diplomat, Raoul Wallenberg, who saved some 100,000 Hungarian Jews from the Nazis and then disappeared while in Russian custody 50 years ago.

Now, thanks to information supplied by the Swedish embassy, visitors to the city can visit the sites relevant to Wallenberg's rescue mission. The places you will want to visit can easily be combined with the city's regular tourist attractions, and all you need to follow the grid references in our special information sheet, compiled with the help of the Swedish embassy, is a Hungarian tourist board map of Budapest.

Oriente yourself by taking the city tour, then cross the not-so-blue Danube to Pest, with its stately Parliament and opera house — which, incidentally, organise their own individual tours.

The city's fascinating Jewish quarter is dominated by the green dome of the Conservative Dohány Street Synagogue, the second largest in the world. The bijou, brightly decorated Orthodox synagogue in

Budapest view and (inset) the Wallenberg plaque

Dessewiffy Street is also worth visiting, as is the Jewish museum, its stolen Judaic treasures now restored.

Close by in Kazal Ter is the city's moving memorial to Holocaust victims in the form of a drooping bronze willow-tree, and also the Shalom restaurant, with its mouthwatering marriage of Hungarian and kosher cuisine.

From here, take the tram to the famous Gellert Hotel in Buda, and in Minerva 1 street, just behind the hotel, you will find the former Swedish Legation — now an unassuming apartment house — where Wallenberg, then first secretary, designed the *Schutzpass*, the pseudo-Swedish passport which saved so many Jewish lives.

Near the Pest side of Margit Bridge is a street named after Wallenberg, with a wall-mounted bronze memorial portraying his head and shoulders, with palm outstretched as if to stop the Nazi terror. This spot marks the former

international ghetto, where Wallenberg protected Jews by putting them in "safe houses" which he acquired as Swedish embassy property. Northwards from the main road, the next street is Miklos Radnoti, with a memorial to the young Jewish poet who died on his way to Auschwitz.

Nö 21B is a typical "safe house," though no

one in this pleasant residential area knows if the bullet-holes which pockmark its walls date from the Nazi period, or the 1956 uprising against the Communists.

In Ulloi street, back in the centre of town, is the site of Wallenberg's headquarters after he moved from the Swedish legation. The original was destroyed by the Russians at the end of the war, and although there is no plaque or memorial, locals say the present building is remarkably similar to the art deco original.

The last stage of this pilgrimage must be the imposing stone memorial to Wallenberg which stands beside his statue in the small park bordering Huvösvölgyi Szilagyí Erzsébet, in the Buda section of the city.

For Wallenberg trail, send SAE to "Budapest," Jewish Chronicle, 25 Fumival Street, London EC4A 1JT. Crystal Holidays' Premier Cities (0181 390 9900) offers Budapest packages at Hotel Astoria from £535.

(KABINETTSSEKRETERAREN)
Handl: Lage Olson, KMI

ARKIVEXEMPLAR

Dnr 328/012	Avd	Grupp	Mål
1995-11-24			P 2 EU I

(KMI)

Ambassadör Per Anger
Raoul Wallenberg-Föreningen
Birger Jarlsgatan 6 B
114 34 STOCKHOLM

Hyllningar av Raoul Wallenberg

Broder,

Efter ceremonierna vid University of Michigan den 25 oktober och i parlamentet i Budapest den 14 november vill jag passa på tillfället att lyckönska Dig till de välförtjänta utmärkelser Du erhållit vid dessa två tillfällen. Det är viktiga och beundransvärda initiativ som möjliggjort att man kunnat hålla dessa ceremonier till åminnelse av Raoul Wallenbergs livsverk och för att hedra Dina egna insatser i syfte att klarlägga Raouls öde och göra hans gärning känd bland en större allmänhet.

Det är min förhoppning och övertygelse att Du även framdeles kommer att verka i Raouls anda och sprida hans idéer till nya generationer av medborgare över hela världen.

Jan Eliasson

Ifylles av postexp

Avsant med	Avsändn datum	Sign
☐ sv kurir ☐ utl kurir ☐ luftpost ☒ vanlig post	951124	CS

KOPIA TILL:

SB
UM
BITR UM
KABS
POLCH
BITR POLCH
SS KARLSSON
CH POL 1
POL 1:1

INKOM UTRIKESDEPARTEMENTET

AVD.

GR.

MÅL 1

P

2

Eu

GK S:T PETERSBURG

1995-11-27

UD STOCKHOLM

MÅRD

FÖR POL 1:1 MAGNUSSON FRÅN

RE RAOUL WALLENBERG

FORTS.

RE RAOUL WALLENBERG

KUPRIJANOVVS HUSTRU, LIDIJA IVANOVNA HAR MEDDELAT FÖLJANDE:

1. GENERAL KUPRIJANOV DOG 28 FEBRUARI 1979 AV NATURLIGA ORSAKER, SVAGT HJÄRTA OSV.

2. LIDIJA IVANOVA HAR GENERALENS DAGBOKSANTECKNINGAR FRÅN TIDEN HAN SATT FÄNGSLAD 1950-56. HON HAR INTE HITTAT WALLENBERG NÄMND NÅGONSTANS I DESSA. I SLUTET AV 1960-TALET UPPSÖKTES DOCK GENERALEN AV EN POLSK JUDE OCH F.D. MILITÄR (UNDERRÄTTELSETJÄNSTEN), VARS FRU KOM FRÅN LENINGRAD OCH SOM DÅ ARBETADE PÅ NÅGON FORM AV HANDELSREPRESENTATION I MOSKVA. DE HADE TILLBRINGAT TID TILLSAMMANS I FÄNGELSET OCH POLACKEN VARS NAMN BÖRJADE PÅ K HADE NÄR HAN ÄNDÅ BEFANN SIG I LENINGRAD BESTÄMT SIG FÖR ATT UPPSÖKA KUPRIANOV. DE TRÄFFADES HEMMA HOS GENERALEN, ÅT OCH DRACK OCH DISKUTERADE DEN TID DE VARIT I OLIKA FÄNGELSER. UNDER DENNA DISKUSSION KOM WALLENBERGS NAMN UPP. LIDIJA IVANOVNA KAN INTE ÅTERGE I VILKET SAMMANHANG DÅ DET VAR LÄNGE SEDAN OCH HON VAR UPPTAGEN MED MATEN. HON HÄVDAR DOCK ATT SÅVITT HON VET TRÄFFADE KUPRIANOV ALDRIG WALLENBERG. HANS NAMN FINNS INTE HELLER MED PÅ DEN LISTA ÖVER MEDFÅNGAR SOM GENERALEN TRÄFFADE UNDER SIN FÄNGELSETID OCH SOM FINNS NEDTECKNAD BLAND HANS DAGBOKSANTECKNINGAR.

PERSONEN PÅ K KAN DOCK VARA IDENTISK MED EN PERSON SOM FINNS UPPTAGEN PÅ LISTAN ÖVER MEDFÅNGAR. DÄR STÅR ATT FINNA EN ARKADIJ MICHAJLOVICH KALINSKIJ, POLSK JUDE, ARRESTERAD 1944, VARIT CHEF FÖR GENDARMEN, FICK TRE ÅR, DÄREFTER SEX, DÄREFTER TIO, SAMMANLAGT NITTON, FRU ZLATOGOROVA, REGISSÖR.

3. KURT MULLER VAR EN PERSON SOM KUPRIANOV SATT LÄNGE TILLSAMMANS MED I FÄNGELSE, FINNS UPPTAGEN PÅ LISTAN ÖVER MEDFÅNGAR. HAN VAR KOMMUNIST OCH HADE TIDIGARE SUTTIT FÄNGSLAD I TYSKLAND UNDER HITLERS REGIM. MULLER BLEV FRISLÄPPT UNDER CHRUSTJOV MEN OM HAN ÄR VID LIV IDAG KUNDE INTE LIDIA IVANOVNA SVARA PÅ.

4. LIDIJA IVANOVNA HAR INTE TIDIGARE SETT ELLER

FORTS.

HÖRT REFERERAS TILL NÅGON AV DE ARTIKLAR SOM
ÖVERSÄNDES, 1995-11-16 EJ HELLER KALINSKIS BREV TILL
ANDROPOV.

STIERNLOEF

Sida 1 (av 20)

Till

Utrikesdepartementet

10335 Stockholm

INK. UTRIKES DEP.

D. No

328/013

95 - 11 - 28

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

Västernorrlands län 1995-11-24

28 År

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

År

1995

Utrikesdepartementet
103 35 Stockholm

Jag var alltså inlåst och ensam i lägenheten då branden började. När Uusi Kokkonen kom, bad jag på telefonpengar för att larma brandkåren till platsen. Det fanns två mynttelefoner, en vid landsvägen Heinola - Lahti och den andra vid herrgårdens rådesmagasin. Uusi hade inga mynt att ge till mig. Jag sprang vägen ner till jordbrukarfamiljen Erkki och Bertta Komonen. De öppnade inte åt mig. Sprang sedan till förmanen Veikko Hännäläs hus. Trum öppnade och jag förklarade då att det brann i herrgårdens vaktmästarhus och att brandkår, ambulans o.s.v. måste ringas efter. Veikko kom sedan och satte stötlarna på mig. De ringade några telefonsamtal först. Sedan åkte Veikko och jag till Kalevi Pekola Oy:s säng och möbelfabrik. Denna fabrik låg bredvid herrgården. Vi åkte till fabriken för att stänga propparna, alltså koppla bort elektriciteten. Det var mörkt och Veikko hade en ficklampa. Jag skruvade loss propparna släpande på ett steg och Veikko stod med ficklampan och gav instruktioner. Herrgårdens vaktmästarbostad/vaktmästarhus och fabriken låg

Fortsätter på sidan 3

Sida 3 (av 20)

Västervik 1995-11-24

Till

Från

Utrikesdepartementet

Katri Kaikkonen

103 35 Stockholm

Vasag. 26A, 4tr, 72215 Vä

måra varandra, en väg med bredden 4-5m
var mellan. Från fabriken gick elledning
till vaktmästarhuset. Elledningen gick ovan-
för vägen, som låg mellan husen: alltså
en säng- och möbelfabriksverkstadslokal och
vaktmästarhuset.

Om jag minns rätt så var avsikten
med mitt boende i herrgården att värma
mat, diska o.s.v. åt mannen som bodde
i lägenheten bredvid. Första nätterna sov
en kvinna i den lägenheten där jag
bodde. Jag kommer inte ihåg nu, vem
hon var. Jag tror, att hon var antingen
min mor Ulma Kaikkonen eller en större
flicka som arbetade i herrgårdens huvud-
byggnad. I huvudbyggnaden bodde också
sommargäster. Den större flickan som jag
inte kommer ihåg till namnet, hade
tidigare varit hembiträde i mitt hem när
min mor var sjuk. Mor hade problem
med åderbrock i benen och med struma.
Jag kommer ihåg, att det var många
kvinnor, som gick med matkorg och käl-
sade på mannen i lägenheten bredvid. Jag
tyckte inte, att det var så trevligt att
vara där inne samtidigt med tanterna.
Jag gick då hellre till kiosken och köpte glans
Fortsätter på sida 4

Utrikesdepartementet
103 35 Stockholm

Jag vet inte om mannen i lägen-
heten brevid dog i eldsvådan. Kanske
hade han även kvinnligt sällskap där
inne just då. Mannen dog, tror jag.
Efter händelsen skrev jag ett brev till
Finlands president Urho Kekkonen och
ville att han skulle hjälpa mig. Orts-
borna ville inte sända brevet genom
Postverket. För att få fram brevet till
Presidenten i Helsingfors var jag tvungen
att ge mig iväg med cykel genom
småvägar till Helsingfors. Vår familj
hade släktingar i Kymmene. Tant
Hessa (kommer inte ihåg efternamnet,
förnamnet kan vara ett smeknamn) med
sin familj hade hus med stort tomt där.
Tant Hessa var släkt från min far,
Heikki Kaikkonsen's sida, kusin till min
far om jag minns rätt. När jag gav
mig iväg med brevet till presidenten, hade
jag för avsikt att övermatta och få
hjälp hos dem. Flur resan slutade, kommer
jag inte ihåg. Var antagligen helt ut-
mattad av att cykla och få fram brevet
till presidenten. Vägen till Tant Hessa
kände jag till på den tiden. Jag hade
äkt buss dit med mamma och pappa tidigare.
Fortsätter på sida 5

Sida 5 (av 20)

Västnäs 1995-11-24

Till

Från

Utrikesdepartementet

Katri Kaittonen

10335 Stockholm

Vasag. 26A, 4tr, 72215V.

Varför skriver jag till Er om fallet Roul Wallenberg? Svaret kommer här: Vi hade hemma ett fotografi på en man, som liknar väldigt mycket Roul Wallenberg. Det var ett fotografi i storlek A5 och förvarades i en grön träask/trälåda med många andra fotografier. Han ett fotografi på Roul Wallenberg i Västmanlands läns Tidning på 1990-talet och tyckte mig känna igen honom till utseendet. Han såg bra ut på det fotografiet vi hade hemma. När vi tittade på fotografierna/kort brukade mamma säga att det här är ett fotografi på en släkting. Redan när jag var en ung flicka, försökte några personer i min omgivning påstå, att jag var Roul Wallenbergs dotter. Min far heter ju Heikki Kaittonen och liknar inte alls Roul Wallenberg. Jag kommer ihåg när jag pratade med pappa Heikki om detta. Vi kom då fram till, att jag var hans dotter (alltså Heikki Kaittonens) för att vi hade likadana/liknande händer, Heikki och jag hade ungefär likadana fingrar, litet knuppiga. Till ansiktet liknade jag mest min mamma Alma Kaittonen.

Fortsätter på sidan 6

Utrikesdepartementet

10335 Stockholm

Jag fick också läsa gamla brev, som min far hade sänt till min mor och som min mor hade sänt till min far under och efter kriget Finland - Sovjetunionen. Jag kommer inte ihåg innehållet i dessa brev dess mera, men däremot kommer jag ihåg, att dessa brev förvarades på "ullakko" (ullakko = vindsförråd i vårt hus). En sommar hade jag gjort ordning "ullakko" till mitt eget sommarrum/sommarsovrum.

Senare samma sommar eller eventuellt sommaren efter eldsvådan i herrgårdens vaktmästarhus hade vi sommarväster i vårt hus. Ingenjör Simolas två döttrar från St. Michel (=Mikkeli) bodde några veckor hos oss i övervåningen. På den tiden fanns ett vedspis i det rummet, som vi brukar kalla för Mattis rum. Farbror Matti hade rummet på senare tid.

Den ena av ingenjör Simolas döttrar var mycket duktig på att rita och måla. Jag kommer inte ihåg deras förnamn. Flickorna var i åldern 20-30 år, vilket att uppskatta åldern så bra så långt efteråt. Den unga kvinnan, som var duktig på
Fortsätter på sidan 7

Sida 7 (av 20)

Västerås 1995-11-24

Till

Från

Utrikesdepartementet

Katri Kaikkonen

103 35 Stockholm

Vasag. 26 A, 4tr, 722151

att rita och måla var rätt så kraftig/
tjock till utseendet. Hon ville inte gå
till stranden och simma. Den andra
av Simolas döttrar var brunhårig, sma
och mygg till utseendet. Hon och jag
var nere i strandbastun och simmade
många gånger. Vi stekte stora tunna
pannkakor tillsammans i "Mattis rum".
Simolas döttrar tillade genom fotogra-
fierna som vi hade i trälådan. Den
konstnärliga dottern valde ut några
kort/fotografier för att rita/förstora
dem på hennes skissblock. Bland andra
valde hon fotografiet på den stiliga
släktingen/den stiliga mannen i stor-
lek A5. Och hon ritade honom på
ett stort skissblock med blyertspenna.
Hon ritade även andra motiv. Sedan
efter några veckor kom ingenjör Simola
för att hämta hem döttrarna. De tog
med sig både fotografiet på mannen
i storlek A5 och sina egna konstverk.
Jag blev själv fotograferat på strand-
bastun tillsammans med ingenjör Simola,
Ritva Pernitz och eventuellt är min syste-
Simikka också med på det fotografiet.
Ritva Pernitz var vår granne. Hon har
Fortsätter på Sida 8 (av)

Utrikesdepartementet
103 35 Stockholm

varit lärare på simkursen som min mor och ortens Rädda Barnen (Pelastakaa lapset Ry) ordnat på vår egen strand. Ritva har kanske hjälpt mamma med barnpassning någon gång när vi varit små. Min far Heikki tyckte att Untti Bernitz med sin familj var våra bästa grannar. Unttis och Elsas dotter Raili Bernitz har också hjälpt oss med barnpassning. När fotografiet på mig tillsammans med ing. Simola och de övriga togs var jag ungefär 12-13 år, Ritva Bernitz ungefär 18-20 år. Mitt barndomshem ligger ca 500-1000 m från Nynäs herrgård. Föräldrarna har berättat, att jag var 2 år gammal då vi flyttade in i det nybyggda huset. Övervåringen hyrdes ut åt ingenjör Taito Koikkalainen och hans hustru sjuksköterskan Maire Koikkalainen. De bodde ett par, tre, fyra år i vårt hus, tills de byggde ett eget hus i närheten. Koikkalainens familj har tre döttrar: Kirsti, Paula och en till dotter (kommer inte ihåg förnamnet nu. Troligen är efternamnen nu annorlunda p.g.a. v. äkten skap). Fortsätter på sidan 9

Sida 9 (av 20)

Västervik 1995-11-24

Till

Från

Utrikesdepartementet

Katri Kaikkonen

10335 Stockholm

Vasag. 26 A, 4tr., 72215U.

Minna föräldrar Olma och Heikki Kaikkonen har bott i närheten av Kexholm på Karelsta näret. De har fått lämna sitt hem med jordbruk på Karelsta näret två gånger. Sista gången var det på det viset, att min mor, min bror Kalvi och mors och fars fosterbarn Kaija Kuronen fick flytta till Seinäjoki på Österbotten (Pohjanmaa i Finland). Närmaste storstad är Vasa, tror jag. Kaija är dotter till min fars syster. Kaijas föräldrar hade avlidit före emigrationen till Seinäjoki. De placerades på ett större bondgård i Seinäjoki. De hade med sig en häst, några kor och litet möbler, kläder och övriga föremål från hemgården på Karelsta näret. Kalvi och Kaija var redan i skolåldern då och ungefär lika gamla. Pappa var kvar i kriget. Hans uppgift var att köra mat till soldaterna på fronten. Sedan placerades pappa till ett fångläger på Finska sidan. I lägret hade de ryssar/sovjetmedborgare som fimmåna tagit i fångenskap. Pappa var på lägret någonslags vakt. Det var någonslags arbetsläger. Pappa har berättat, att
Fortsätter på sidan 10,

Utländskdepartementet

103 35 Stockholm

på morgonen då han släppte ut fångarna till deras arbetsplatser brukade han klappa var och en på axeln och säga: "Robotaj taveritz! (= älskta kamrat!)". När han har berättat detta, brukar han också säga: "De var ju inte dess konstigare män än andra män." Allt detta som jag skrivit på sidan 9 och här som på sidan 10 är sådant som jag hört mamma, pappa och min bror att berätta. Jag är själv född år 1946 och fanns inte till på den tiden. I breven som mina föräldrar växlade var det viktigaste spörsmålet att finna ett hem åt hela familjen. Jag har svårt att komma ihåg vad som exakt stod i breven. Antagligen, åtminstone litet grann, sådant som mamma och pappa pratat om/berättat om senare åt mig. Då kriget var slut och pappa fick börja med civilt liv, skrev han till mamma i Seinäjoki att han lyckats skapa en tillfällig bostad åt hela familjen. Den bostaden låg i Nynäs herrgårdens område och hade tidigare varit herrgårdens batstuga. Pappa och senare även sv. farbror Matti byggde om batstugan som var ett stort rum. På vinden byggdes en del sovrum. Försätter på sidan 11.

Sida 11 (av 20)

Västernorrland 1995-11-24

Till

Från

Utrikesdepartementet

Katri Kaikkonen

10335 Stockholm

Vasag. 26A, 4tr, 72215.

Förbror Matti Kaikkonen sårades i kriget. Han vårdades först på ett militärsjukhus i nord-östra Finland, men hämtades sedan därifrån till Nynäs. På Karelska näret hade pappa, förbror och mamma haft en större bondgård. Så stort, att även pigor och drängar behövdes. En av deras gamla drängar hette Lars Miska men (är inte säker om efternamnet). Lars har varit och kälsat på oss på Ullsby när jag var en ung flicka. Pappa tyckte att han var en bra man och hade varit en duktig dräng.

Då vår familj hade fått bostad i herrgårdens bakstuga, arbetade pappa med lantmäteri-uppgifter. När de sedan fick en egen ländarea/gård/tomt, fick de börja med att bygga bostadshus, ladugård, vedförråd, toalett, brunn, väg s.s.d. Bondemigranterna fick litet pengar av staten (kouvaksia = ersättningar). Utlåtelsen fick man senare betala till baka de eller en del av de. För att kunna komma i gång med mjölkbonde verksamhet snabbt, byggde männen först en enkel ladugård hemma hos oss. Kom var ett lag i herrgårdens ladugård. Det är
Fortsätter på sidan 12.

Utrikesdepartementet
103 35 Stockholm

Nynäs herrgårds gamla ladugård, som
fabrikören Kalevi Pekola från Lahti
köpte och byggde om till säng- och
möbelfabrik. Ett börja om som bonde
efter emigrationen krävde mycket
arbete och långa arbetsdagar för
hela familjen. Pappas systers Annas son
hjälpte till med snickeriarbeten och hus-
bygget. Han och hans hustru bodde i
början i källarvåningen i vårt eget hus;
det var väl under byggnationen.

Nynäs herrgård ägs av Röda Korset.
Det är ett stort herrgård med många
byggnader utöver huvudbyggnaden. Jag
har lekt mycket på herrgårdsområdet
under min barndom. Största delen av
åkrarna gavs åt emigranter från Karelska
länet; mot ersättning. Finlands krigsblinda
har och har haft semesterhem/rekreati-
ons- och tidigare även familjebostäder
i herrgårdens byggnader. I sädesmagasinet
hade det för i tiden en större verkstad
med rottingarbeten, borsttillverkning och
korgmöbler. Even andra sommarvärdar
har fått bo i herrgårdens. Ett tag var
herrgårdens huvudbyggnad ålderdomshem.
Fru Viikinniemi bodde där bland andra.

Fortsätter på sidan 13.

Sida 13 (av 20)

Västervik 1995-11-24

Till

Från

Utrikesdepartementet

Katri Kaikkonen

103 35 Stockholm

Vasag. 26A, 4 tr., 72215 V.ås

På den tiden, då huvudbyggnaden var
älderdomshem var jag med i scouterna:
Myllykylän Harkjuuskot. Så hette vår scout-
kår på finska. Vi scouter var och sjöng
till äldreomsorgen, ordnade litet julfirande
och sådant. Om jag minns rätt, så fanns
älderdomshem där under den tiden min
mor ^{mor} var sjuk, åren 1961-1963. De kom
och hälsade på mamma eller någon eller
några tonter kom och hälsade på mamma
hemma hos oss. Min mor dog i cancer 1963.

Under flera år var Heiskanen huvud-
gårdens vaktmästare. Han bodde med
sin hustru Ester och barnen i vaktmäst-
tarhuset. Irma och Marja Heiskanen,
tvillingarna, var mina lek- och scout-
kamrater. Deras bror Ilkka Heiskanen
har varit mitt par då jag övat och
dansat folkdans i Myllykylän Seurojen-
talo (= Myllykyläs sällskapshuset; en verk-
samhet som kareterna tog med sig till
sina nya hemorter i Finland). Ingenjör
Ilkka Heiskanen har haft och har kanske
författat en arkitektkontor/ingenjörskontor
i Helsinki, Finland. Marja Heiskanen var
min nyckel Simikkas skolkamrat och jämnårig.
Duckarna kanske har nya efternamn p.g.a.
Fortsätter på sidan 14.

Utrikesdepartementet
103 35 Stockholm

I övervåningen i herrgårdens vaktmästarköket bodde familjen Mykrä. Pappa Mykrä var skadad i kriget. Han var blind. Hans hustru hette Aino Mykrä. De hade minst tre söner: Juhani, Hannu och "Puppe". "Puppe" var smeknamnet på den yngsta sonen. Kommer inte ihåg hans riktiga förnamn. Juhani Mykrä med hans familj lär bo kvar i Myllyoja, Heinola. Kanske bor även de två andra sönerna i närheten av Myllyoja eller i Heinola. Mykräs familj byggde senare ett eget hus på andra sidan av stora landsvägen Heinola-Lahhti, mitt emot herrgårdsområdet. Heiskans familj flyttade till staden Heinola. Efter branden i vaktmästarköket ändrades: huset enligt min mening litegrann. Fönstret som fanns i den värmmande mannens sovrum fanns inte kvar. Även ändringar fanns på den sidan av huset som ligger åt stora landsvägen Heinola-Lahhti. Tidigare fanns där ingång till de två små lägenheterna, som låg bredvid varandra. Var sin ingång. Jag bodde i lägenheten som låg åt Heinola-hållet. Den andra lägenheten låg
Fortsätter på sidan 15.

Sida 15 (av 20) Västerås 1995-11-24

Till	Från
Utrikesdepartementet	Katri Kaikkonen
103 35 Stockholm	Vasag. 26 A, Ut, 722150

åt Lahtis-hället. Jag var dit någon gång när jag var ung, efter branden. Kommer ihåg, att jag påpekade, att hurrt såg annorlunda ut tidigare.

Personen (kommer inte ihåg vem det var, antagligen någon som kände väl till vaktmästarhusets historia) sade då till mig, att så här har huset alltid sett ut. Dessutom vill jag minnas, att framför den huslängan, där bakstugan fanns, fanns en grå betonggrund. Det var på den tiden jag var liten, kanske i förskoleåldern från 4, 5 år till 9, 10 år.

Det var en stor betonggrund, d. v. s. det hade tidigare funnits ett stort hus/stor byggnad där. Vi barn ville göra platsen till en bollplan. Vi jobbade där, hackade bort grunden bit för bit och bar bort i vanliga hinkar. Det skulle hjälpte till också senare. En del berättade, att det hade funnits ett fängelse där efter kriget. Andra sade, att det hade funnits ett stort ladugård där.

Nu finns väl där en stor gräsmatta, antar jag. Senast jag varit där är en sommår på 1980-talet. Gick ensam runt på området en halv dag 1983, 84 eller 85.

Färsätter på sidan 16.

Utrikesdepartementet
103 35 Stockholm

På dörren till den gamla batstugan
 stod: "SAZUUNA". Det stora rummet
 användes nu som ett stort kaffe- och
 sällskapsrum åt Röda Korsets gäster.
 Var inne i den gamla batstugan och
 träffade en bekant tant där: Aino
 Myrvä. Krigsinvaliderna hade på gång
 där de krigsblindas änkers läger. Aino
 kom inte ihåg mig.

När jag var barn i för- och
 folkskoleåldern var Kalevi Pekolas familj
 våra vänner. Om jag minns rätt, hade
 de ett hus i Heinola. Jag fick bo hos
 dem, när jag började folkskolan i
 Seminaarin Harjoituskoulu (=Seminariets
 övningskola. Det var en skola på folk-
 skolelärarseminariets område. De blivande
 folkskolelärarna övade där att undervisa
 barn i folkskoleåldern, från 7 år och uppåt.
 Under erfarna lärarnas handledning.).
 Jag slutade dock i den skolan efter bara
 några dagar. Det hände någon liten olycka.
 Andra elever jagade mig där och jag ram-
 lade eller stod inte ut för övrigt. Flyttade
 till Myllykylän kansakoulu (=Myllykyläs folk-
 skola), där jag gick i fyra år. Myllykyläs
 folkskola låg på 2-3 km:s avstånd från mitt hem.
 Fortsätter på sidan 17.

Sida 17 (av 20)

Västervik 1995-11-24

Till
Utrikesdepartementet
103 35 Stockholm

Från
Katri Kaikkonen
Vasag. 26A, 4tr, 7221.

Kalevi Pekola och hans bröder hade
bott i Amerika när de var yngre.
Jag kommer inte ihåg hur, när och
var i Amerika de bott. Kalevi åter-
vände dock till Finland och Laktis.
Han hade sedan hus i Heinola och
byggde sedan ett stort hus som gavs
till mitt barndomshem. På den tiden
var Kalevi Pekola omgift. Hans fru (de my-
cket Mayatta. Kalevi och Mayatta hade
två barn: Mayana och Antti. Kalevi
och Mayatta behövde då och då barn-
vakt. Och jag var där barnvakt. Oftast
hade jag mina yngre systor med.
Simikka och Mayana är skolkamrater
och jämnåriga. Taneli och Antti är
skolkamrater och jämnåriga. Mayana
gift sig senare med Petri Jonsen och
bor antagligen i Laktis. I sitt tidigare
äktenskap fick Kalevi Pekola också två
barn: en dotter Sila och en son, vars
förnamn jag inte kommer ihåg. Vad
jag hört så tog Kalevi Pekola sitt eget
liv och hustrun dog två dagar senare.
Detta har hänt på 1970-talet troligen.
På den tiden bodde de i en stor lägenhet
i Heinola. De hade sålt huset, som låg
Fortsätter på sidan 18.

Utrikesdepartementet
103 35 Stockholm

brevid mitt barndomshem. Jag misstänker att de använde en hel del alkohol som pensionärer. De hade inte ont om pengar.

Jordbrukarfamiljen Erkki och Bertta Komonen har flyttat från Nynäs, Myllyoja till Wänkyharju, som jag hört rätt. De har många barn: Seppo, Ilkka, Japari och några till. Seppo Komonen är jämnårig med mig och skolkamrat från folkskoletiden. Erkki har en bror med namnet Lauri. Lauri Komonen har många barn: Inkeri, Uusja och några till. Dessa två familjer Komonen är antagligen också emigranter från Karelska näret. Förmanen Veikko Ilennala var/är Marjatta Petolas bror och från Lakkis i Finland.

På slutet av 1950-talet, när jag var 10-14 år, var det livligt på Nynäs herrgårdsområde. Nedanför säng- och möbelfabriken fanns ett ridfält och ryttartävlingar ordnades där. Ryttarmästaren hette Nestori Lakka. Hans hustru hette Ilanna Lakka. De bodde i ett utseendemässigt likadant hus som familjen
Fortsätter på sidan 19.

Sida 19 (av 20)

Västerås 1995-11-24

Till

Från

Utrikesdepartementet

Katri Kaikkonen

103 35 Stockholm

Vasag. 26A, 4tr, 72215 Västerås

Flemmala. dackas hus låg i närheten av ridfältet. Verksamheten finansierades av Kalevi Rekola. På vintern ordnade han skidtävlingar åt barn på jordbrukare Fleikki Leppänen's åkermark nedanför hans eget hus. Fleikki Leppänen's hustru heter Maire Leppänen. De har minst två barn: en dotter och sonen Olli. Olli är ett par år yngre än jag. Familjen Leppänen's gård låg/ligger som granne till herrgårdens strandområde. Deras åkermark räckte sig fram till vår åkermark/mitt barndomshems åkermark. Jag har en positiv uppfattning om Maire Leppänen. När jag var barn och ung flicka, åkte mamma och jag och några tanter till till familjen Leppänen's gård på andra sidan av sjön. Vi åkte dit i motorbåt för att plocka bär: blåbär och lingon. Om jag minns rätt, hade de många körsbärsträd där i sommarhusets trädgård också.

Jag flyttade till Sverige år 1969 och har bott här kontinuerligt sedan dess. Har bott största delen av tiden i Västerås. Bodde i Stockholm 4 1/2 år, 1972-74, kanske litet längre. Fortsätter på sidan 20.

Sida 20 (av 20)

Västerås 1995-11-24

Till

Från

Utrikesdepartementet

Katri Pirjo Marita Kaikonen

103 35 Stockholm

Katri Pirjo Marita Grenblad

Katri Kaikonen (mitt nuvarande namn)

På något sätt har jag, så gott som hela tiden, när jag bott här i Västerås, haft en känsla att andra finska invandrare i Västerås inte accepterar mig. Västerås är ju faktiskt vänort dessutom. Det förvånar mig en aning. Det har förstås också funnits vänner, som inte accepterat mig. Här i Västerås har jag haft följande fasta anställningar:

- importspeditör på Urea, år 1970-71.
- systemerare/programmerare på Urea, år 1976-82
- systemerare/programmerare på Kommundata, år 1982 och fram till förtidspensionering

Jag studerat administrativ ADB, högre specialkurs, i Carlforsska skolan i Västerås läsåret 1971-1972. Jag haft följande fasta anställningar i Stockholm:

- kontorist på Statens Inwardravverk, år 1972-7
- operator (vikariat) på UDAC-S, år 1974-75.
- systemprogrammerare på Stockholms datamaskincentral för högre utbildning och forskning, år 1975-76. Jag haft FOA:s legitimation under denna anställning. (FOA = Försvarets forskningsanstalt.)

Jag hoppas, att Ni svarar på detta brev. Dessutom hoppas jag, att ingen människa skada p.g.a. det jag skrivit i detta brev. Katri Kaikonen
-46407-9648-

KOPIA TILL:

SB
UM
BITR UM
KABS
POLCH
BITR POLCH
SS KARLSSON
BITR SS
CH POL 1
POL 1:1

Pol

AVD.

P

GR.

2

MÅL

Eu'

aa
m

AMBASSADEN MOSKVA

1995-11-30

UD STOCKHOLM

FÖR POL 1:1/MAGNUSSON.

RE WALLENBERG.

FORTS.

MD

RE WALLENBERG.

P R I M O. VON DARDEL, ÅTFÖLJD AV GULLGREN OCH DAHNBERG FRÅN AMBASSADEN, SAMMANTRÄFFADE DEN 28 NOVEMBER MED NIKISJKIN PÅ MVD. UNDER MÖTET MED VON DARDEL BEKRÄFTADES DEN BILD AV LÄGET SOM FRAMKOMMIT VID NISKISJKINS TIDIGARE MÖTEN MED FREDEN OCH MAGNUSSON.

1. NIKISJKIN BAD ÅNYO OM FULLSTÄNDIGA UPPGIFTER - FÖRNAMN, FADERSNAMN, EFTERNAMN, FÖDELSEDATA SAMT FÖDELSEORT - OM DE POLACKER SOM NÄMNS I DET S.K. POLSKA SPÅRET. DEN RYSKA SIDANS UNDERSÖKNINGSARBETE FÖRSVÅRAS OCH FÖRSENAS AV ATT DE HITTILLS ÖVERLÄMNADE UPPGIFTERNA ÄR ALLTFÖR KNAPPHÄNDIGA.

2. MVD:S AVVISANDE INSTÄLLNING TILL DE OBEROENDE EXPERTERNAS BEGÄRAN ATT SJÄLVA FÅ BESÖKA LÄGERARKIVEN I VORKUTA, BRATSK OCH ANGARSK KVARSTÅR. ARGUMENTEN ÄR FÖLJANDE:

- MVD:S PERSONAL ARBETAR NU MED ATT KONTROLLERA DE UPPGIFTER SOM FRAMFÖRTS AV DEN SVENSKA SIDAN. ARBETET PÅGÅR MEN FÖRSVÅRAS AV ATT PERSONUPPGIFTERNA ÄR ALLTFÖR KNAPPHÄNDIGA.

- NÄR UNDERSÖKNINGSARBETET ÄR AVSLUTAT KOMMER RESULTATEN ATT LÄGGAS FRAM FÖR DEN GEMENSAMMA ARBETSGRUPPEN.

- EFTER ATT RESULTATEN DISKUTERATS I ARBETSGRUPPEN FÅR MAN TA STÄLLNING TILL OM DET ÄR NÖDVÄNDIGT OCH "ÄNDAMÅLSENLIGT" ATT REPRESENTANTER FÖR DEN SVENSKA SIDAN SJÄLVA BESÖKER DE PLATSER DÄR LÄGERARKIVEN ÄR BELÄGNA.

DÅ DEN RYSKA SIDANS UNDERSÖKNINGSARBETE SÅLEDES ÄNNU EJ VAR AVSLUTAT ÄR FRÅGAN OM BESÖK AV DE OBEROENDE EXPERTERNA I VORKUTA, BRATSK OCH ANGARSK FÖR TIDIGT VÄCKT.

NIKISJKIN FÖRKLARADE UNDER MÖTET ATT FRÅGAN OM DE OBEROENDE EXPERTERNAS ÖNSKEMÅL ATT BESÖKA LÄGERARKIVEN VARIT FÖREMÅL FÖR EN FÖRNYAD PRÖVNING INOM MINISTERIET INFÖR VON DARDELS BESÖK. GULLGREN FICK INTRYCKET ATT PRÖVNINGEN SKETT SOM ETT RESULTAT

FORTS.

AV NIKISJKINS MÖTEN MED FREDEN OCH MAGNUSSON. FLERA
AVDELNINGAR INOM MVD HADE INKOMMIT MED YTTRANDE.
BESLUTET OM ATT EJ ÄNDRA DEN POSITION SOM MVD
MEDDELAT MID SKRIFTLIGEN REDAN UNDER SENSOMMAREN
HADE FATTATS PÅ NIVÅN FÖRSTE VICE MINISTER.

S E C U N D O. NIKISJKIN BEKRÄFTADE SÅLEDES UNDER
SAMTALET MED VON DARDEL ÄNNU EN GÅNG DEN RYSKA
HÅLLNINGEN IFRÅGA OM DE OBEROENDE EXPERTERNAS
ÖNSKEMÅL ATT BESÖKA LÄGERARKIVEN. ENLIGT AMBASSADENS
BEDÖMNING FÅR VI NOG TILLSVIDARE GODTA DEN RYSKA
POSITIONEN DÅ DEN UPPENBARLIGEN BEKRÄFTATS NYLIGEN
PÅ HÖG NIVÅ INOM MVD EFTER FÖRNYAD PRÖVNING.

PÅ SVENSK SIDA TORDE VI KANSKE KUNNA GÖRA NÅGOT FÖR
ATT PÅSKYNDA DET RYSKA UNDERSÖKNINGSARBETET. SÅVITT
VI FÖRSTÅR RÖR DET S.K. POLSKA SPÅRET DELS EN GRUPP
PERSONER VILKA TROS VARA DELAR AV DEN POLSKA
POLITBYRÅN SOM FÄNGSLADES EFTER KRIGET PÅ ORDER AV
STALIN, DELS TRE PERSONER SOM UPPGIVIT SIG HA
TRÄFFAT WALLENBERG I VISSA LÄGER. ATT SKAFFA FRAM
FULLSTÄNDIGA UPPGIFTER OM DESSA PERSONER KANSKE VORE
MÖJLIGT VIA ANDRA KANALER. FULLSTÄNDIGA UPPGIFTER OM
POLITBYRÅGRUPPENS MEDLEMMAR KANSKE KUNDE INHÄMTAS
GENOM FÖRFRÅGNINGAR I HISTORIKERKRETSAR I POLEN.
BETRÄFFANDE DE ÖVRIGA TRE UPPGES TVÅ FORTFARANDE
VARA I LIVET. DEN TREDJES SLÄKTNINGAR SKULLE KANSKE
KUNNA IDENTIFIERAS.

SÄKERT HAR DEPARTEMENTET REDAN VIDTAGIT DESSA
ÅTGÄRDER. INFÖR AMBASSADENS EVENTUELLA YTTERLIGARE
SAMTAL MED NIKISJKIN SKULLE DET DOCK VARA AV VÄRDE
ATT UNDERRÄTTAS OM VARFÖR MAN PÅ DESSA ELLER ANDRA
VÄGAR INTE KOMMIT FRAMÅT. NIKISJKIN LÄT JU MYCKET
KLART FÖRSTÅ ATT OM DEN SVENSKA SIDAN KUNDE GE
KOMPLETTERANDE UPPLYSNINGAR SÅ SKULLE NIKISJKINS
INLEDANDE UNDERSÖKNINGSARBETE KUNNA AVSLUTAS
TIDIGARE.

HIRDMAN

AMBASSADEN MOSKVA AF

INK. UTRIKES DEP.		
D. No 334/006		
75-12-0-1		
11-30		
AVD	GR	MAL
P	2	Eu

utgistera för
Moskva - resa

November 30, 1995

1:1 X

FACSIMILE TO: Mr. Mats Foyer, Foreign Ministry of Sweden, Stockholm

FROM: Susan Mesinai, ARK Project, New York, NY

3 PAGES

Dear Mr. Foyer:

As I mentioned to you on the phone today I have itemized below the expenses incurred during my recent trip to Moscow, October 23 - November 7, 1995. Please note that this is expenses only, with no charge for my actual time. I thank the Foreign Ministry and, in particular, Mr. Magnusson, again for offering to meet the expenses of this trip. A full report will follow before the end of the year.

May I ask that in making the appropriate payment, you telex it into my account -- deducting the expenses for doing so. Mr. Magnusson had said that this was possible and, in my case, it's particularly necessary because a check written on a foreign bank takes at least a month to clear once it reaches New York. Unfortunately I need the money as soon as possible to repay my travel agent who was kind enough to advance payment for this one trip.

Please telex payment to the following account:

Susan Ellen Mesinai
c/o Republic National Bank of New York
207 Varick Street
New York, NY 10014-4303

Account Number: 231034598.

=====

1995-12-08/Pol 1:1/Magnusson
/kn
PM t A 2/USD f v åtg + ex
f kdm t L Olsson/ KMI,
M Foyer/Pol 1:1

=====

Exp 9/12/11

Also, when the telex is sent, please send me a fax with the transmittal identification number so I can trace it if necessary. Otherwise, as Guy and I will tell you, strange things happen once the money hits Wall Street.

I hope you don't mind all this work.

With all best wishes, I am

Sincerely yours,

Susan Ellen Mesinai

Susan Ellen Mesinai

Social Security Number: 076-34-8525

P.S. Please note also that while I borrowed \$100 from the Embassy in Moscow, Dr. von Dardel repaid them this past week. The Embassy itself confirmed this so my slate is clean. Thanks for all the help.

MD

EXPENSES

Susan Ellen Mesinai

For Trip to Moscow, October 23 - November 7, 1995
Wallenberg Investigation/Independent Research

PURPOSE: 1) Meeting with the Serbsky Institute to prepare systematic search for Raoul Wallenberg as well as meeting with Andrey Andreyovitch Crissin, a patient in Serbsky who on paper at least might have been RW; (2) two interviews with witness working in Vladimir Prison who claims to have seen a man identified through photograph as Wallenberg in solitary over a long period of time; (3) meetings with archivists and researchers to assist in pursuing avenues of research not followed up by the Russian side of the Working Group or new initiatives; (4) meetings with Memorial and Express Chronicle personnel to discuss approaches to further pursue the sighting of Wallenberg in Corpus 2 and to place an ad to search out information on Wolfen and others in the Corpus or Cell 2-49; (5) meeting with Independent Psychiatric Association to discuss forming new team to research hospitals near Moscow to follow up on the Nanna Svartz claims based on statement of Dr. Myasnikov; (6) various meetings to make inroads in the problem of identifying special prisoners; (7) discussions related to Irkutsk.

Round-trip NY/Moscow on British Air	1,020.95
Change of date of return on British Air	150.00
Russian Consulate for visa (See check No. 1243)	120.00
Hotel Moscow (Receipt No. 777)	125.00
Room & Board/Family-Moscow (Svetlana)	105.00
Radisson - Meetings with archivists	47.38
** Meals, Eddie's Bar.Embassy	16.00
Taxi to Newark (Sabra)	53.00
Taxi from Newark	44.00
Taxi to Moscow Airport (Oct/Nov trip - Kartsev)	55.00
Cars in Golden Ring (Serbsky, AA) Svetlana	75.00
Advertisement & Research. Svetlana	150.00
Translation Fees - Svetlana	110.00
Taxi to Meeting at Radisson	12.00
Metro/Trolley Card for November	10.00
Telephone Calls from Embassy	12.00
Telephone Cards (Preparations/Follow Up)	175.00
** Taxi to London from Gatwyck.	56.00
Taxi to Heathrow from London	33.60
** Researcher in Vladimir	100.00

\$2,469.33

3.000

** - No receipt as yet or receipt temporarily misplaced.

Please note that my plane from Moscow to London malfunctioned and we were re-routed to Gatwyck, arrived too late for the train to London and so I had to share a limo which was 35 pounds sterling, my share, for this unexpected event.

Н О Я Б Р Ъ 1995

Б А И Н Ы Й

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ПЛАНИРОВОЩИЙ

1. Внести в отчет о работе за 1995 год, прилагаемый к отчету о работе за 1995 год, раздел, посвященный работе за 1995 год.

2. Внести в отчет о работе за 1995 год, прилагаемый к отчету о работе за 1995 год, раздел, посвященный работе за 1995 год.

3. Внести в отчет о работе за 1995 год, прилагаемый к отчету о работе за 1995 год, раздел, посвященный работе за 1995 год.

4. Внести в отчет о работе за 1995 год, прилагаемый к отчету о работе за 1995 год, раздел, посвященный работе за 1995 год.

5. Внести в отчет о работе за 1995 год, прилагаемый к отчету о работе за 1995 год, раздел, посвященный работе за 1995 год.

6. Внести в отчет о работе за 1995 год, прилагаемый к отчету о работе за 1995 год, раздел, посвященный работе за 1995 год.

7. Внести в отчет о работе за 1995 год, прилагаемый к отчету о работе за 1995 год, раздел, посвященный работе за 1995 год.

8. Внести в отчет о работе за 1995 год, прилагаемый к отчету о работе за 1995 год, раздел, посвященный работе за 1995 год.

9. Внести в отчет о работе за 1995 год, прилагаемый к отчету о работе за 1995 год, раздел, посвященный работе за 1995 год.

10. Внести в отчет о работе за 1995 год, прилагаемый к отчету о работе за 1995 год, раздел, посвященный работе за 1995 год.

111538 Moscow, Moldagulova 15-2-114.

November 7, 1995

Susan Ellen Mesinai
123 Bank Street
New York, New York 10014
U.S.A.

Dear Susan:

As you requested, this letter is to serve as a receipt for the monies received during your recent trip (October 23- November 7) to investigate the case of Raoul Wallenberg.

Room & Board, 7 nights @ \$15/00	\$105.00
Car to visit Andrey Andreyovitch (8 hours)	50.00
Car to take you to Serbsky and wait	25.00
Translation Fees for Andrey Andreyovitch, Vladimir and meetings with Memorial	110.00
Advertisement in Express Chronicle and advance to me to look for prisoners from Corpus 2 and to interview them. Also to continue to look for Isaac Wolfen	150.00
TOTAL	\$440.00

I look forward to working with you again and will let you know of any new developments.

With all best wishes.

Svetlana

Zavrashnova, Svetlana (Epstein)

SUSAN ELLEN MESINAI 123 Bank St., Apt. 110 New York, N. Y. 10014		1243 1-402/210
Pay to the Order of <u>Russian Consulate</u>		\$ 120. ⁰⁰ / ₁₀₀
One hundred and twenty dollars <u>120</u>		Dollars ☒ Security Features
NATIONAL BANK OF NEW YORK 60 WALL STREET NEW YORK, NY 10014-4303		
For <u>Susan Ellen Mesinai</u>		1243 #0000012000 51777
⑆021004823⑆ 231034598⑆		